

Raamwerk voor de evaluatie van locaties voor een duurzaam strafuitvoeringsproject

Sarah Holbrouck

Promotor: prof. Dr. Ronald De Meyer

Begeleiders: dr. ir.-arch. Ruben Verstraeten, Marc De Kooning

Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van Master of Science in de Ingenieurswetenschappen: architectuur

Vakgroep Architectuur en Stedenbouw

Voorzitter: prof. Dr. Ir. Arnold Janssens

Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur

Academiejaar 2015-2016

Omslag: eigen collage met foto van Lieven Nollet uit de fotoreeks "Inside Belgian Prisons",
URL: <http://www.lievenollet.be/>

Raamwerk voor de locatiebepaling van een duurzaam strafuitvoeringsproject

Sarah Holbrouck

Promotor: prof. dr. Ronald De Meyer

Begeleiders: dr. ir.-arch. Ruben Verstraeten, Marc De Kooning

Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van
Master of Science in de ingenieurswetenschappen: architectuur

Vakgroep Architectuur en Stedenbouw

Voorzitter: prof. dr. ir. Arnold Janssens

Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur

Academiejaar 2015-2016

Dankwoord

Eerst en vooral wil ik professor De Meyer bedanken voor het ter beschikking stellen van de interessante en maatschappelijk relevante thematiek rond detentiehuisen en voor de richtinggevende voorstellen en de regelmatige opvolging van deze masterproef.

Vervolgens wil ik graag vzw De Huizen en in het bijzonder Hans Claus bedanken. Vzw De Huizen introduceerde me in de detentieproblematiek die me voordien vrij onbekend was. Het project van De Huizen voor een kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering is een project waar ik volledig achter sta en waarvoor ik het laatste jaar vaak en graag de discussie ben aangegaan met mijn omgeving om het belang van dit project voor de samenleving aan te tonen. Ondanks de moeilijke momenten die gepaard gaan met het schrijven van een masterproef heb ik “de goesting” in het afmaken van deze taak nooit verloren, integendeel: ik voel me nu nauw verbonden met deze problematiek.

Ook de personen die mij hun tijd ter beschikking stelden voor een gesprek, een rondleiding, etc wil ik graag bedanken: An Fonteyne (noAarchitekten), Hans Claus (De Huizen), Bart De Lepeleire (gevangenis Beveren), Jan Molmans (Exodus Den Bosch), Hans Schouten (Exodus Alkmaar), Lara van der Well (Exodus Rotterdam), Tonny Vreeswijk (Exodus Den Haag), Kristien Verheyen (ter beschikking stelling masterproef Bijlmerbajes),...

Daarnaast wil ik ook mijn vrienden bedanken. De vrienden die ik tijdens deze opleiding heb leren kennen en waarmee ik veel mooie momenten beleefd heb: Robby Fivez, Tim Willem, Bert Noyez en Simon Martens. De vrienden die niet voor een richting met nachtwerk kozen, maar die altijd een luisterend oor aanboden wil ik ook graag bedanken. In het bijzonder wil ik hierbij Lise De Maerteleire bedanken, niet alleen voor het luisterend oor, maar ook voor de helpende handen bij het afwerken van “die ene maquette”.

Tot slot wil ik nog Samir Gmati Trabelsi, Piet Holbrouck en Robin De Wilde bedanken voor het nalezen van deze masterproef en mijn ouders en broers voor de steun, het geduld en het vertrouwen tijdens mijn studie en in het bijzonder tijdens het schrijven van deze masterproef.

Toelating tot bruikleen

“De auteur geeft de toelating deze scriptie voor consultatie beschikbaar te stellen en delen van deze scriptie te kopiëren voor persoonlijke gebruik. Elk ander gebruik valt onder de beperkingen van het auteursrecht, in het bijzonder met betrekking tot de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van resultaten uit deze scriptie.”

Sarah Holbrouck, januari 2016

Samenvatting

Raamwerk voor de evaluatie van locaties voor een duurzaam strafuitvoeringsproject

Sarah Holbrouck

Promotor: prof. Dr. Ronald De Meyer

Deze masterproef voert onderzoek naar een nieuwe, duurzame strafuitvoering ontwikkeld door vzw De Huizen om zo de kloof tussen de rechten van de gedetineerden sinds 2005 en het huidige detentiebeleid weg te werken. Hierbij staan kleinschaligheid, differentiatie en maatschappelijke integratie voorop om de resocialisatie van gedetineerden te bevorderen en recidivisme te verminderen. Gevangenissen worden hierbij vervangen door detentiehuisen: kleinschalige gebouwen die meer geïntegreerd zijn in de omgeving zoals (rij)huizen of hoeses. Om dit beleid te realiseren, dienen bijna 400 detentiehuisen en bijhorende locaties, gespreid over België, te worden gevonden die voldoen aan de visie van vzw De Huizen. Daarom wordt in deze masterproef een raamwerk ontwikkeld voor de evaluatie van locaties voor een duurzaam strafuitvoeringsproject. Hiertoe wordt eerst een verkenning gemaakt van het voorbijgestreefde detentiebeleid enerzijds en het wenselijke duurzame beleid anderzijds. Op basis daarvan worden de kernwoorden geselecteerd die dit verschil in beleid karakteriseren en wordt een vragenlijst opgesteld om kandidaat-instellingen voor een duurzaam strafuitvoeringsproject te evalueren. Dit resulteert in het Detention-House Quality-Wheel, dat visueel toont in welke mate een strafuitvoeringsproject aansluit bij de visie van vzw De Huizen of eerder aansluit op het huidige, maar voorbijgestreefde detentiebeleid. Op basis daarvan worden een aantal realisaties van strafuitvoeringsprojecten geselecteerd en geëvalueerd om inzicht te krijgen in de parameters die invloed hebben op de locatiekeuze doordat ze bijdragen tot succes of falen van het project met het oog op duurzaam detentiebeleid. Deze parameters worden gekozen door toepassing van een variant van de think-aloud methodiek op beschrijvingen en beoordelingen van die strafuitvoeringsprojecten. Het raamwerk voor de evaluatie van locaties is gebaseerd op de Choosing By Advantage-methodiek (CBA), maar is aangepast om enkele nadelen weg te werken en moet worden gebruikt in combinatie met het Detention-House Quality-Wheel: het raamwerk laat toe verschillende kandidaat-oplossingen te vergelijken en die locatie met het beste potentieel te kiezen. Het Detention-House Quality-Wheel beoordeelt of de implementatie op die locatie aansluit bij de visie van vzw De Huizen of eerder een verderzetting is van een voorbijgestreefde detentiebeleid.

Een slechte score op de parameter “weerstand” is allicht het grootste obstakel om de locatiekeuze met succes te realiseren. Om de weerstand te verlagen is het noodzakelijk dat de publieke opinie zich bewust wordt van de fundamentele noodzakelijkheid van het overschakelen van een beleid van straffen en isoleren naar een beleid van heropvoeden en re-integreren.

Detentiebeleid - Locatiekeuze - Resocialisatie - Recidive - Kleinschaligheid - Differentiatie - Maatschappelijke Integratie - vzw De huizen - strafuitvoeringsproject

Uitgebreide samenvatting

Raamwerk voor de evaluatie van locaties voor een duurzaam strafuitvoeringsproject

Deze masterproef voert onderzoek naar een nieuwe, duurzame strafuitvoering die ontwikkeld werd door vzw De Huizen. Kleinschaligheid, differentiatie en maatschappelijke integratie staan hierbij centraal. Een nieuwe strafuitvoering is nodig om de kloof weg te werken tussen enerzijds de Belgische basiswet van 2005 die de rechten en plichten van de gedetineerde vastlegt en anderzijds het huidige daar nog niet op afgestemde detentiebeleid. Het doel van de basiswet van 2005 en de door vzw De Huizen voorgestelde strafuitvoering is het bevorderen van de resocialisatie van de gedetineerden en het verminderen van de kans op recidive. Reeds bestaande kleinschalige realisaties waaronder de Exodushuizen in Nederland ondersteunen deze verwachting. Gevangenen worden daarbij vervangen door detentiehuisen: dit zijn kleinschalige gebouwen die meer geïntegreerd zijn in de omgeving zoals bijvoorbeeld (rij)huizen of hoeves. Deze detentiehuisen zijn zodanig gedifferentieerd qua regime, beveiliging, programma, enzovoort, dat gedetineerden vanaf voorarrest tot de vrijlating een volledig traject tussen deze detentiehuisen kunnen doorlopen en waarbij in elke fase van het traject “detentie op maat” kan voorzien worden. Voor de gedetineerden wordt reeds bij de veroordeling een volledig traject uitgestippeld dat bestaat uit verschillende fases, met een duidelijke datum van invrijheidsstelling met het oog op betere re-integratie in de maatschappij. Per detentiehuis is slechts één bewaker aanwezig: de nadruk komt op zorg te liggen in plaats van op bewaking. Een detentiehuis bestaat uit drie leefgroepen van tien gedetineerden. Per regio of detentiestreek wordt in deze visie een totaal aanbod aan gedifferentieerde detentiehuisen voorzien, waardoor gedetineerden hun straf kunnen uitzitten in hun eigen (detentie)regio. Deze detentiehuisen worden evenredig verspreid over het Belgische landschap. Rekening houdende met de totale gevangenisbevolking in België in 2014, bijna 12000 gedetineerden, zijn bijna 400 detentiehuisen nodig om de volledige gevangenisbevolking in detentiehuisen onder te brengen. Er wordt verwacht dat deze nieuwe aanpak voor betere recidivecijfers zal zorgen en dus niet enkel maatschappelijk, maar ook economisch wenselijk is. Hierdoor zal de gevangenispopulatie dalen en zullen er dus op termijn minder detentiehuisen nodig zijn. Om met dit beleid de basiswet van 2005 te realiseren, dienen dus bijna 400 detentiehuisen en bijhorende locaties, gespreid over België, te worden gevonden die voldoen aan de visie van vzw De Huizen.

De einddoelstelling van deze masterproef is daarom de ontwikkeling van een raamwerk voor de evaluatie van locaties van detentiehuisen. Met het raamwerk kan uit een aantal opgegeven locaties of gebouwen de beste locatie of het beste gebouw bepaald worden.

Als vertrekpunt bij de ontwikkeling van dit raamwerk wordt een verkenning gemaakt van het huidige, maar voorbijgestreefde detentiebeleid enerzijds en het wenselijke duurzame beleid volgens de visie van vzw De Huizen anderzijds. Dit resulteert in een aantal kernwoorden die het verschil in visie en beleid “tussen oud en nieuw” karakteriseren.

Vervolgens werd op basis hiervan een vragenlijst ontwikkeld om kandidaten voor een strafuitvoeringsproject te evalueren. De vragenlijst resulteert in een score per kernwoord.

De scores per kernwoord worden gegroepeerd in een diagram dat een combinatie is van enerzijds een cirkeldiagram dat het belang van de kernwoorden weergeeft met anderzijds een meterdiagram dat toont of het strafuitvoeringsontwerp voor dat kernwoord eerder aanleunt bij de visie van vzw De Huizen dan wel bij het huidige doch voorbijgestreefd Belgisch detentiebeleid. Het Detention-House Quality-Wheel (DHQW) toont visueel in welke mate een strafuitvoeringsproject aansluit bij de visie van vzw De Huizen of eerder aansluit op het huidige maar voorbijgestreefd detentiebeleid. Dit Detention-House Quality-Wheel wordt dan getest op projecten die door vzw De Huizen zelf werden opgestart, detentieprojecten die los staan van vzw De Huizen waaronder de Exodushuizen in Nederland, alsook enkele studentenontwerpen geïnspireerd op de visie van vzw De Huizen.

Als volgende stap bij de ontwikkeling van dit raamwerk om de geschiktheid van locaties te evalueren worden een aantal realisaties van strafuitvoeringsprojecten geselecteerd en geëvalueerd om inzicht te krijgen in de parameters die invloed hebben op de locatiekeuze doordat ze bijdragen tot succes of falen van het project met het oog op duurzaam detentiebeleid. Deze parameters worden gekozen door toepassing van een variatie van de think-aloud methodiek. Think-aloud is een methodiek waarbij verschillende deelnemers luidop zeggen wat ze denken tijdens het vervullen van een taak/opdracht/... om op die manier een zo volledig mogelijk eindresultaat te krijgen. In deze masterthesis wordt de methodiek op een gelijkaardige maar schriftelijke manier gebruikt: door het bezoeken, beschrijven en beoordelen van strafuitvoeringsprojecten en visies wordt een zo volledig mogelijk beeld gevormd van een kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering. In deze literatuurstudie worden vervolgens alle parameters aangeduid die invloed hebben op het succes van de locatiekeuze van een strafuitvoeringsproject.

De resulterende parameters die in dit raamwerk voor de verschillende locaties met elkaar vergeleken worden, zijn afhankelijk van het regime, de gewenste beveiligingsgraad, de toevoeging van (semi-)publieke functies aan het detentiehuis, enzovoort.

Om vervolgens verschillende alternatieven op basis van deze parameters te vergelijken wordt een aantal selectiemethodes geëvalueerd. Er wordt geopteerd voor een variant van de Choosing By Advantages (CBA) methodiek boven andere methodes zoals de AHP (Analytic Hierarchy Process) methodiek vanwege haar betere geschiktheid: er kunnen zowel kwantificeerbare als niet-kwantificeerbare parameters (zoals architecturale integratie in de omgeving) mee opgenomen worden, enkel selectie van parameters die verschillend beoordeeld worden voor de opties worden vergeleken en er wordt relatief beoordeeld, wat "scoren" makkelijker maakt. Dit leidt tot een vergelijkende score die de relatieve mate van geschiktheid weergeeft met inzicht in de sterke en zwakke punten per locatie. Alvorens tot een keuze over te gaan, dient er na een eerste evaluatie nagegaan te worden of er pijnpunten kunnen verbeterd worden om zo de geschiktheid en de score te verbeteren. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld.

De CBA-methode wordt verder aangepast omdat de methodiek als belangrijk nadeel heeft dat de methodiek, omwille van het relatieve oordeel, leidt tot een beste keuze, zelfs als in absolute termen geen van de alternatieven voldoet voor een cruciale parameter. Een logische aanpassing is het gebruik van dit raamwerk in combinatie met het Detention-House Quality Wheel: hiermee wordt gegarandeerd dat de implementatie, in absolute termen, zal voldoen aan de visie van vzw De Huizen. Verder dienen bepaalde parameters uit de literatuurstudie (afhankelijk van het regime, gewenste beveiligingsgraad, enz.) als "MUST" en op absolute (kwantitatieve) wijze toegevoegd worden aan het raamwerk. Hier ligt nog verder werk om die parameters en het minimumniveau te bepalen en zo het raamwerk te verbeteren.

De parameter die hier waarschijnlijk het grootste obstakel vormt om de locatiekeuze met succes te realiseren, is de parameter “weerstand”: deze zal met grote waarschijnlijkheid systematisch zeer slecht scoren. Om deze parameter tot een voldoende niveau te verhogen is het noodzakelijk dat de publieke opinie zich bewust wordt van de fundamentele noodzakelijkheid van het overschakelen van een beleid van straffen en isoleren naar een beleid van heropvoeden en re-integreren.

Ongetwijfeld is dus nog een lange weg af te leggen om het huidig detentiebeleid om te vormen naar een meer verantwoord beleid. Indien het door vzw De Huizen voorgesteld beleid door politici én publieke opinie gedragen wordt, dan helpt het hier geboden raamwerk en de suggesties voor verbetering ervan om betere keuzes voor locaties voor detentiehuisen te maken.

Abstract

Framework for evaluating sites for a sustainable imprisonment project

Sarah Holbrouck

Promotor: prof. Dr. Ronald De Meyer

This master thesis conducts research into a new, sustainable imprisonment project developed by non-profit organization De Huizen to bridge the gap between the rights of detainees held since 2005 and the current detention policy. It focuses on differentiation and social integration at a small scale to promote the rehabilitation of prisoners and reduce recidivism. Prisons are hereby replaced by detention houses: small buildings that are more integrated into the environment such as (row) houses or farms. To achieve this policy, one needs about 400 new detention houses and associated sites, spread across Belgium, compliant with the vision of De Huizen. Therefore this master thesis proposes a framework for evaluating sites for such sustainable imprisonment projects. First, we explore the outdated detention policy as well as the desirable detention policy. This allows us to select a number of keywords that characterize this difference in policy, and to design a questionnaire to evaluate the candidates for a new imprisonment project. This results in the Detention-House Quality-Wheel that visually represents the extent to which an imprisonment project fits the vision of De Huizen or rather matches the actual but outdated detention policy. Next, a number of existing imprisonment projects are selected and evaluated in order to gain insight in the parameters that are related to the selection of the site because they contribute to the success or failure of the project from the sustainability perspective. These parameters are selected by applying a variant of the think-aloud methodology on descriptions and reviews of existing imprisonment projects. The framework for the evaluation of sites is based on the Choosing By Advantage methodology (CBA), but has been adapted in order to eliminate some drawbacks. It must be used in combination with the Detention-House Quality Wheel: the framework allows to compare different candidate projects and choose the site with the best potential. The Detention House-Quality-Wheel assesses whether the implementation on that site matches with the vision of De Huizen, or is rather a continuation of an outdated detention policy.

The parameter that may be impacting the most a successful application of the proposed framework, is the parameter “resistance” that is expected to be generally high. To lower resistance against detention houses, it is imperative to increase public awareness of the fundamental necessity of switching from a policy of punishment and isolation to a policy of rehabilitation and reintegration.

Detention policy – site selection – resocialisation – recidivism – small scale – differentiation – social integration – vzw De Huizen – imprisonment project

Extended Abstract

Framework for evaluating sites for a sustainable imprisonment project

This master thesis conducts research into a new, sustainable imprisonment project developed by non-profit organization De Huizen, focusing on small-scale, differentiation and social inclusion. A new policy is needed to bridge the gap between the Belgian law of 2005 that states the rights and duties of the detainee on one hand, and the current outdated imprisonment policy on the other hand. Both the 2005 law and the imprisonment policy proposed by De Huizen aim at reintegration of detainees and are expected to reduce recidivism. This expectation is supported by already existing small-scale initiatives such as the Exodushuizen in The Netherlands. Prisons are replaced by detention houses: small buildings such as (row)-houses or farms. The differentiation in these detention houses (regime, security, program etc) is such that detainees can conduct a complete trajectory, from custody until release, in the detention houses as in every phase of the trajectory a “customized detention” is provided for. From the moment of conviction of the detainee, a complete trajectory with different phases is established with a definite date of release, aiming at improved reintegration into society. A detention house has only one guard: the emphasis is on care rather than on monitoring. A detention house consists of three communities of ten detainees. Each region or area provides for a total offer of differentiated detention houses, allowing prisoners to serve their sentences in their own (detention) region. Taking into account the total prison population in Belgium in 2014, almost 12 000 prisoners, almost 400 detention houses are needed to accommodate the entire prison population in detention houses, though it is expected that this new approach will improve the recidivism figures and thus is not only socially but also economically justified. Thus, the prison population is expected to decline and fewer detention houses are expected to be needed over time. In order to use this policy to comply with the law of 2005, one needs to realize almost 400 new detention houses spread evenly throughout Belgium, compliant to the vision of De Huizen.

The objective of this master thesis is to develop a framework for evaluation of sites for detention houses, using the vision of non-profit organization De Huizen as reference. This framework is intended to select the most suitable candidate out of a given set of candidate sites or buildings.

As starting point for the development of this framework, we look into the actual outdated detention policy and its contrast to the desirable sustainable policy proposed by De Huizen. This results in a set of keywords that characterize the difference between these policies.

Next, a questionnaire is established building upon these keywords, in order to evaluate new candidates for detention projects. This questionnaire results in a score for each keyword. These scores are grouped in a diagram on one hand shows the relevance of the keyword by using a circle diagram, and on the other hand shows for each of the keywords whether the detention project matches more the vision of De Huizen or the current outdated detention policy. The resulting Detention-House Quality-Wheel thus visually shows at a glance to what extent the proposed detention project matches the desirable detention policy. This Detention-House Quality-Wheel is tested on projects that were initiated by non-profit De Huizen as well as projects that are not related to De Huizen such as the Exodus houses in The Netherlands, as well as some student designs inspired by the vision of De Huizen.

The next step in the development of the framework for evaluating the suitability of sites is the selection and evaluation of a number of detention projects, in order to gain insight in the parameters that are related to the site selection because they contribute to success or failure of the project from the perspective of a sustainable detention policy. These parameters are derived by a variant of the think-aloud method. Think-aloud is a method where several participants say out loud what they are thinking while completing a task / assignment / ... to be that way to get the fullest possible end result.

In this master thesis, this method is used in a similar way but in writing. By describing, visiting and evaluating imprisonment projects and visions, the method is used in a similar way to create a comprehensive picture of a small-scale, diversified, socially integrated imprisonment. In this literature, we then identify all parameters that affect the fitness and selection of the site for an imprisonment project.

The resulting parameters which need to be compared for the different locations are however dependent on the type of detention house, the desired degree of protection, the addition of (semi) public functions to the detention house, and so on.

On the basis of these parameters, different detention projects can be compared. For the evaluation and comparison, a number of selection methods have been evaluated. A variation on the Choosing By Advantages methodology (CBA) is preferred against other methods such as the AHP (Analytic Hierarchy Process) because of its suitability: One can consider both quantifiable and non-quantifiable parameters (such as the architectural integration into the environment), one judges only those parameters that have different values for the options being compared, and one only judges relatively making the comparison much easier.

This leads to a relative score that shows the relative suitability of each detention project with an emphasis on the weak and strong points for each project. Before making the selection of the preferred candidate, one must next verify whether weak points can be improved so as to increase the score and suitability. This is illustrated using an example.

This CBA-method is slightly altered as it has the major drawback that, as it is a relative comparison only, it can lead to a preferred candidate, even if in absolute terms none of the alternatives is actually compliant with a key parameter. An evident modification is therefore the use of this framework together with the Detention-House Quality-Wheel: this guarantees that the implementation will comply, in absolute terms, with the vision of De Huizen. Another modification of the CBA method is the adding of a number of parameters from the literature study as "MUST", depending of the regime, required level of security etc, and the scoring of some of the parameters in the framework in an absolute (quantitative) way. Here lies some further work to improve these parameters and their minimum level and hence improve the framework.

The parameter that may be impacting the most a successful application of the proposed framework, is the parameter "resistance" that is expected to be generally rather high. To lower resistance against detention houses, it is imperative to increase public awareness and policy makers of the fundamental necessity of switching from a policy of punishment and isolation to a policy of rehabilitation and reintegration.

Undoubtedly there is still a long way from the current detention policy to a more sustainable one. When the policy as proposed by non-profit organization De Huizen is supported by politicians and public opinion, the framework proposed in here represents a guide for making educated selections for sites for detention projects as well as for further improvement of the framework itself.

Inhoudstafel

0. Inleiding	3
1. Onderzoeksopzet en methodiek	7
1. Doelstelling masterproef	7
1.1. Tool 1: Detention-House Quality-Wheel	7
1.2. Tool 2: Raamwerk voor de evaluatie van locaties	8
2. Onderzoeksmethoden	8
2.1. Literatuurstudies	9
2.2. Observaties & Interviews	11
2. Naar een kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering	15
1. De Huizen, toekomstmodel voor een humane stafuitvoering	15
1.1. Liga voor Mensenrechten	15
1.2. vzw De Huizen	21
1.3. Een architecturale typologie voor een kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering	30
2. Toetsingstool De Huizen	31
2.1. Urban Community Quality Wheel	31
2.2. Keuze diagram	33
2.3. Parameters De Huizen	35
2.4. Verantwoording keuzemogelijkheden	41
2.5. Vragenlijst Detention-House Quality-Wheel	46
2.6. Voorbeelden van Detention-House Quality-Wheel	53
3. De gemeenschap als basis voor de strafuitvoering. (USA, Brazilië, Frankrijk en Nederland)	53
3.1. Frederic D Moyer (1973), naar een gemeenschapsgeoriënteerde strafuitvoering	55
3.2. APAC, alternatieve strafuitvoering in Brazilië (1972)	67
3.3. Robert Badinter (1986), naar een strafuitvoering met verantwoordelijkheid voor het individu	79
3.4. Bijlmerbajes (1978), naar een humane, resocialiserende strafuitvoering	85
4. Vooruitgang in zicht voor België?	99
4.1. Masterplan 2008-2012-2016 en Masterplan III Geens	101
4.2. De Poort van Beveren	101
4.3. Forensisch Psychiatrisch Centrum	107

4.4. Gevangenisdorp te Haren	117
4.5. Peter Swinnen en de Onzichtbare Zorg	129
4.6. Asielcentra	133
4.7. Prison Gear	135
5. Kleinschalige, gedifferentieerde en maatschappelijk geïntegreerde casestudies	139
5.1. Testcases De Huizen	139
5.2. Exodushuizen	155
5.3. Gemeenschapsinstellingen De Zande en De Leemwinning	177
5.4. Studentenontwerpen voor detentiehuizen	185
5.5. Beoordeling Detention-House Quality-Wheel	193
6. Niet-behandelde projecten	195
7. Besluit kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering	199

3 Decision-Making Tool voor de evaluatie van locaties

201

1. Terminologie	201
2. Decision-Making	202
3. Location-Analytics	203
4. Multiple-Criteria Decision-Making	205
4.1. Overzicht van de MCDM methodes	205
4.2. AHP versus CBA	207
5. Besluit CBA-methodiek voor de evaluatie van locaties	211

4. Raamwerk evaluatie locaties

213

1. Parameters en Criteria	218
1.1. Parameters uit casestudies	218
1.2. Groepering	218
1.3. Beschrijving parameters	219
2. Opstellen raamwerk voor de evaluatie van locaties	228
2.1. Handleiding	228
2.2. Template raamwerk	231
3. Toepassingsvoorbeeld raamwerk voor de evaluatie van locaties	237
3.1. Gegevensblad raamwerk	237
3.2. Resultaat raamwerk	255
4. Besluit raamwerk voor de evaluatie van locaties	259

5. Algemeen besluit en suggesties voor verder onderzoek	261
6. Bibliografie en bijlages	265
1. Figuren	265
1.1. Hoofdstuk 0	265
1.2. Hoofdstuk 1	265
1.3. Hoofdstuk 2	265
1.4. Hoofdstuk 3	269
1.5. Hoofdstuk 4	269
2. Bronnen	270
3. Bijlages	277

*The Warders with their shoes of felt
Crept by each padlocked door,
And peeped and saw, with eyes of awe,
Grey figures on the floor,
And wondered why men knelt to pray
Who never prayed before.*

Oscar Wilde'

---

1 Wilde, O. (1898). The Ballad of Reading Gaol. Portland: Thomas Bird Mosher.

0. Inleiding

Inleiding

De basis voor de vraagstelling in deze masterproef gaat terug tot de middeleeuwen. Dankzij het afschaffen van de lijfstraf krijgt 'vanghenis' een nieuwe betekenis. De strop, de brandstapel, het brandmerk, verbanning of verdrinking maken plaats voor de opsluiting als boetedoening. 'Vanghenissen' zijn niet langer de huizen van bewaring waar men in voorarrest zit tot de rechter zijn oordeel velt, maar de plaats waar de effectieve straf wordt uitgezeten. De oude connotatie vinden we nu terug in het arresthuis, de wachtplaats voor de beklaagde.² Een eerste stap richting een humane strafuitvoering is gezet.

Met Edouard Ducpétiaux (Brussel, 29 juni 1804 - Brussel, 21 juli 1868) kent België een nieuwe leider in de zoektocht naar een humane strafuitvoering. Steunend op de principes van Beccaria, Italiaans filosoof en politicus en tevens ook grondlegger van het klassieke strafdenken, ontwikkelt Ducpétiaux een cellulair gevangenisstelsel gebaseerd op twee pijlers: classificatie en een individueel cellulair regime waarbij men tot inkeer komt door middel van religieuze contemplatie.^{3 4} Het Belgische systeem baseert zich hierop, wat leidt tot de bouw van grote stervormige, cellulaire gevangenissen.

Meer dan 150 jaar later bepalen deze, op afschrikking gebaseerde, gevangenissen nog steeds het beeld van het Belgisch detentiebeleid. 24 van de 37 gevangenissen in België zijn gebaseerd op het Ducpétiaux model.⁵ Het op afschrikking gebaseerde beleid klopt echter niet meer: nieuwe visies werden ontwikkeld met het oog op recidivevermindering en ook de rechten van de gedetineerden werden vastgelegd. De basiswet, goedgekeurd in 2005, formuleert namelijk voor het eerst de rechten en plichten van de gedetineerde. Er wordt sindsdien uitgegaan van een individueel detentieplan waarbij 3 doelstellingen voorop staan: herstel van de schade, rehabilitatie van de gedetineerde en de geïndividualiseerde voorbereiding van de re-integratie⁶. Gevangenissen dienen dus te aligneren met deze nieuwe basiswet.

Theorie en praktijk van het huidig beleid liggen echter ver uit elkaar. De basiswet heeft tot nu toe tot weinig Koninklijke Besluiten geleid en ook in de praktijk vinden we nog maar weinig toepassingen terug. De redenen die hiervoor meestal gegeven worden, zijn een gebrek aan geld en personeel, beperkte en verouderde infrastructuur en weerstand bij het personeel.⁷ Daarnaast kampt België ook met overbevolking in de gevangenissen. De overbevolking leidt tot een onmenselijk samenhokken van gedetineerden en geïnterneerden, waarbij begeleiding op maat nauwelijks of niet kan voorzien worden.

'Voor het opsluiten van geïnterneerden zonder gepaste zorg werd België herhaaldelijk veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg.

De schadevergoedingen worden betaald, de mensen blijven zitten⁸

---

2 Ghendtsche Tydinghen, M. Van Wesemael, 15e jaargang 1986 nr.1, Het Rasphuis, Over een banale AFBRAAK van een banaal gebouw al rondneuzend in het verleden opgerakeld.

3 BEYENS, K; JANSSENS, F, 'Nieuwe tijden, nieuwe gevangenissen', Oikos, v51, nr 4, 2009, p.6-19

4 CATRYSSSE, M, 2010, p. 1-10-30

5 <http://www.prisongear.be/news/79/15/IV-Gevangenissen-in-Belgie/#prettyPhoto>

6 B2005, Art.9. § 1

7 Dheedene B, De implementatie van de Basiswet Gevangeniswezen in de Belgische gevangenis, 2011, p89

8 Uit: 9999Themovie, een film van Ellen Vermeulen, 2014

Figuur 1:
Panopticon gevangenis Gent
door Stephan Vincke, bekroond
tot beste foto op de ABCi
awards.

Figuur2:
Cellengang gevangenis Gent

Figuur 3:
Bovenaanzicht gevangenis
Bron: googlemaps, bewerkt door Sarah
Holbrouck

Deze huidige stand van zaken, de contradictie in beleid tussen wet en praktijk enerzijds en de overbevolking anderzijds, geven stof tot nadenken: er is nood aan meer detentieplaatsen maar er is vooral nood aan goede strategie opdat men niet zou investeren in 'meer van hetzelfde'. Hoe kan deze basiswet die een humane detentie en re-integratie beoogt worden omgezet in praktijk? Nieuwe oplossingen zullen hier de toekomst vormen en architectuur kan hier een sleutelrol in spelen.

Naast alternatieve straffen of maatregelen, zoals de enkelband of werkstraffen, wordt gedacht aan een verbetering van het huidige detentiesysteem.⁹ Hier biedt kleinschalige detentie een potentiële oplossing. Het directoraat generaal Penitentiaire Instellingen (DG EPI) vraagt in haar nota van 5 juni 2014 aan de Koninklijke Informatuur om de nodige aandacht te hebben voor de contradicties tussen theorie en praktijk. In het regeerakkoord van 10 oktober 2014 staat dat de regering masterplan I en II onverkort zal uitvoeren, maar dat masterplan III geëvalueerd zal worden en indien nodig, aangepast.¹⁰ Het is in deze context dat vzw De Huizen, een denktank voor een duurzame penitentiaire aanpak, pleit voor de oprichting van een detentiehuis in een Publiek-Private Samenwerking (PPS). Hierbij staat de gedetineerde centraal en ontwikkelt deze de nodige vaardigheden en competenties om later een plaats in de maatschappij op te nemen en zo ook de risico's op recidive te reduceren.

Deze masterproef beoogt, in navolging van de masterproef van Elke Deyaert (Deyaert, 2012), verder onderzoek te voeren naar deze kleinschalige detentiehuisen: na analyse van de architecturale noden van een kleinschalig detentiehuis, wordt op zoek gegaan naar een raamwerk om de locatie van een detentiehuis te beoordelen.

Naast inzicht in de architecturale noden van een detentiehuis en diens locatie wordt in deze masterproef ook nagedacht over het breder kader waarin kleinschalige detentie zich bevindt. Als architect is het project pas geslaagd indien de vragende partij of bouwheer in staat is om de functie waarvoor het ontwerp bestemd is optimaal uit te oefenen. Hier is de vragende partij zowel de maatschappij, de gedetineerden, het personeel als de overheid en is het doel van het bouwwerk naast de strafuitvoering *an sich* ook om dankzij zorg op maat gedetineerden terug succesvol in de maatschappij te integreren. Uiteenlopende problemen dagen hier op. De vragende partij, de maatschappij, is hier ook de partij die zich het snelst bedreigd voelt. Zonder publiek debat waarbij alle mogelijke domeinen zoals psychologie, criminologie, architectuur maar ook politie, overheid en bewoners betrokken zijn, zal het project van bij de start een te grote weerstand kennen waardoor het gedoemd is tot mislukking. Weerstand van de buurt moet onderzocht worden en een voldoende groot maatschappelijk draagvlak moet gecreëerd worden, waarbij het belangrijk is om de maatschappelijke noodzaak van het project aan te tonen. Dit leunt meer aan bij het onderzoeks domein van criminologie en sociologie en komt hier dan ook slechts in mindere mate aan bod.

De Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden uit 2005 kan bekeken worden via deze link: <https://www.dropbox.com/sh/cpzydy090vkjcd9/AAAG6uKn1eyIaTM2avz5Oy6Da?dl=0>

---

9 De Meyer, R., Claus, H., Beyens, K., Gryson, M., & Naessens, L. (2013). HUIZEN: Naar een duurzame penitentiaire aanpak. ASP editions.

10 Een masterplan is een plan dat de grote lijnen uitstippelt voor grootschalige, stedenbouwkundige projecten. In deze context gaat het om drie masterplannen, die elkaar opvolgen, voor bouw en renovatie van de gevangnissen in België.

1. Onderzoeksopzet en methodiek

Onderzoeksopzet en methodiek

Deze masterproef beoogt twee objectieven:

Het eerste objectief vertrekt vanuit de nood de contradictie tussen visie en praktijk in verband met gevangenissen te dicht. Dit komt neer op het onderzoeken van de typologische vernieuwing van het gevangeniswezen en meer specifiek de visie van vzw De Huizen, die binnen de sector hét model van de toekomst genoemd wordt¹¹. Dit resulteert in een tool die als basis dient voor het tweede objectief.

Dat tweede objectief is het opstellen van een evaluatiekader voor de locatie van detentiehuisen.

In deze masterproef wordt enkel gestreefd naar het opzetten van een raamwerk voor de evaluatie van locaties van detentiehuisen, maar een generisch instrument voor de evaluatie van locaties (zie inleiding hoofdstuk 4) zou een volgende stap kunnen zijn.

1. Doelstelling masterproef

Het streefdoel van deze masterproef is het opstellen van twee tools.

1.1. Tool 1: Detention-House Quality-Wheel

Waarom?

Het afbakenen van de visie op detentie door De Huizen en een tool die andere projecten met deze visie kan meten, is nodig om een onderscheid te kunnen maken tussen ontwerpen die aansluiten op de visie van de Huizen en ontwerpen die aansluiten op het oude gevangenisstelsel. Indien wereldwijd elke gevangenis of de penitentiaire visie en daarbij horende accommodatie beoordeeld wordt door het Detention-House Quality-Wheel ontstaat een netwerk van penitentiaire instellingen die volgens dezelfde aanpak te werk gaan. Ideeën en tips voor het oprichten van een nieuw detentiehuis, ervaringen uit de praktijk, probleemsituaties en andere relevante informatie kan tussen deze instellingen gedeeld worden. De ontwerpen die aansluiten op de visie van De Huizen kunnen daarnaast ook rechtstreeks als casestudies gebruikt worden om een raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen door het extraheren van de parameters die invloed hebben op de locatiekeuze uit projectomschrijvingen.

Doel?

Ontwerp van een toetsingstool die enerzijds bestaat uit een verhoudingsdiagram waarbij de parameters worden weergegeven volgens hun gewicht of de mate waarin ze het principe van De Huizen beïnvloeden en anderzijds bestaat uit een meter die weergeeft hoe dicht een project aanleunt tegen de visie van De Huizen of tegen de huidige visie op detentie die we terug vinden in de Belgische gevangenissen.

Hoe?

Een Community Based Quality Wheel wordt gebruikt als basis. Elk onderzoekcriterium krijgt hierbij een taartstuk dat in evenwicht is met het belang in de visie van De Huizen. Vervolgens moet bepaald worden waar een project zich tussen beide visies bevindt. De onderzoekscriteria moeten hiervoor onderworpen worden aan een vragenlijst of evaluatietool. De vraagstelling en de manier waarop het antwoord gegeven wordt kan hier verschillen: een ja/nee-antwoord, een antwoord in cijfers of keuzemogelijkheden.

---

11 Boie, G. (2015, October 12). Het penitentiair verdriet van België. De Standaard.

1.2. Tool 2: Raamwerk voor de evaluatie van locaties

Waarom?

Een groot aantal detentiehuisen moeten gecreëerd worden en een goede locatiekeuze is belangrijk om het project te doen slagen. Er is dus behoefte aan een tool die rekening houdt met de verschillende facetten en zo een goede locatiekeuze mogelijk maakt.

Doel?

Via een raamwerk worden de potentiële locaties voor detentiehuisen geëvalueerd ten opzichte van elkaar.

Hoe?

Idealiter zou een generisch evaluatiekader voor locaties opgesteld kunnen worden. Indien voor een specifieke functie (bijvoorbeeld een lagere school) waarden en scores voor parameters bepaald worden, dan kan een locatie door dit generische instrument beoordeeld worden. Voor een specifieke functie kan een parameter geen invloed, een positieve invloed of een negatieve invloed hebben op een locatie, afhankelijk van de functie. Voor het opstellen van een generische tool moeten echter alle parameters bepaald worden die bij alle mogelijke functies of zoektochten naar locaties van belang kunnen zijn. Dit behoort dan ook niet tot de doelstellingen van deze masterproef. Wel wordt er gezocht naar een generische methodiek. Indien de parameters bepaald worden en op een deskundige manier de onderlinge waardeverhouding van deze parameters vastgelegd wordt, dan kan door het toepassen van deze generische methodiek een locatie ten opzichte van andere potentiële locaties beoordeeld worden.

2. Onderzoeksmethoden

Het opstellen van een raamwerk voor de evaluatie van de locaties van kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering vraagt uiteenlopende onderzoeksmethoden.

Er is *kwalitatief onderzoek* naar enerzijds kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering en anderzijds het kennisgebied decision-making-tools (voor locatie bepaling) dat informatie haalt uit literatuuronderzoek, observaties en interviews. Kwalitatief onderzoek wordt weergegeven in woorden waardoor het een eerder subjectief onderzoeksdomein is. Door de woordkeuze heeft de onderzoeker invloed op de perceptie van de data.

Op dit kwalitatief onderzoek wordt een variant van de “think aloud method” toegepast om de parameters die invloed hebben op de evaluatie van de locatie van het detentiehuis te destilleren. De think-aloud methodiek wordt onder andere gebruikt om gegevens te verzamelen in sociale wetenschappen zoals psychologie of om de bruikbaarheid van een product te testen in productdesign en productontwikkeling.

De methodiek wordt als volgt beschreven:

“Think-aloud is a research method in which participants speak aloud any words in their mind as they complete a task. A review of the literature has shown that think-aloud research methods have a sound theoretical basis and provide a valid source of data about participant thinking, especially during language based activities”¹²

Het is dus een methodiek waarbij verschillende deelnemers luidop zeggen wat ze denken tijdens het vervullen van een taak/opdracht/... om op die manier een zo volledig mogelijk eindresultaat te krijgen.

---

12 Charters, E. (2003). The Use of Think-aloud Methods in Qualitative Research An Introduction to Think-aloud Methods. Brock Education, 12(2), 68–82.

Ook in architectuur kan de methodiek worden toegepast, zoals dit voorbeeld:

Suppose that you want to understand the design process of architects, the knowledge that they use, the cognitive actions that they take and the strategies they employ. How would you go about this? One obvious possibility is to ask some architects how they design a building. Interestingly enough, they will not find this an easy question to answer. They are used to do their job, not to explain it. If they do try to tell you how they go about their design work, it is quite possible that their account of it will be incomplete or even incorrect, because they construct this account from memory. They may be inclined to describe the design process neatly in terms of the formal design methods that they acquired during their professional training, whereas the real design process deviates from these methods. Psychologists have demonstrated that such accounts are not very reliable. Another possibility is to look at the architects' designs and at their intermediate sketches. However, now you are looking at the products of the thought processes of these architects, and not at the thought processes themselves. What is needed are more direct data on the ongoing thinking processes during working on a design. If you want to know how they arrive at their designs, what they think, what is difficult for them and what is easy, how they reconcile conflicting demands, a different research method is needed. A good method in this situation is to ask architects to work on a design and to instruct them to think aloud. What they say is recorded and used as data for analysis of the design process. This is a very direct method to gain insight in the knowledge and methods of human problem-solving.¹³

In deze masterproef wordt daarom ook een variant gebruikt op deze methodiek. Verschillende literatuurbronnen, observaties en interviews worden aangevuld met eigen interpretaties om te trachten een zo volledig mogelijk beeld te geven van wat een kleinschalig, gedifferentieerd en maatschappelijk geïntegreerd detentiebeleid inhoudt. Hieruit worden dan alle parameters gehaald die invloed hebben op de . Doorheen hoofdstuk 2 worden de kernwoorden die invloed hebben op de evaluatie van de locatie in “**bold**” weergegeven. Per case worden de kernwoorden in het besluit samengebracht en in hoofdstuk 4 worden de kernwoorden van alle cases verenigd.

Waar het onderzoeksdomein strafuitvoering samenkomt met het onderzoeksdomein van decision-making-tools is *kwantitatief onderzoek* nodig om de waarden of gewichten van de parameters te bepalen. Kwantitatief onderzoek wordt gevoerd via enquêtes, experimenteel onderzoek en analyses. Er is echter te weinig informatie (door de afwezigheid van in werking zijnde detentiehuisen waar een goede functionering van bewezen is) om waarden en gewichten van de parameters te bepalen. De parameters laten zich vaak ook niet zomaar kwantificeren (vb: graad van ontsluiting, mate van integratie...) waardoor in het kwalitatief onderzoek van de decision-making tools voor een methodiek gekozen werd waarbij geen kwantitatief onderzoek nodig is.

2.1. Literatuurstudies

2.1.1. Kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering

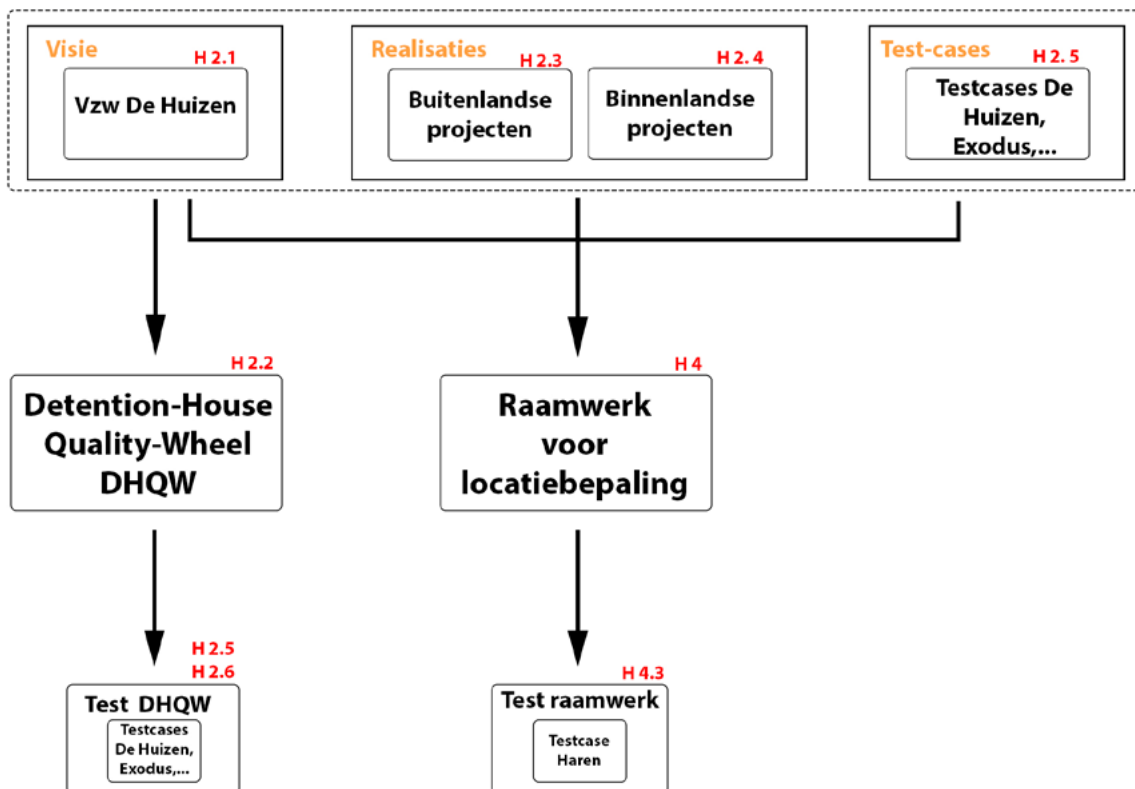
Het literatuuronderzoek richt zich op de ontwikkelingen naar een humane strafuitvoering met een focus op resocialisatie, kleinschaligheid, differentiatie en een gemeenschapsgeoriënteerde visie.

Eerst wordt vzw De Huizen en diens nieuwe en revolutionaire penitentiaire aanpak voorgesteld. De kernwoorden die naar voor komen bij de beschrijving van de visie van vzw De Huizen worden gebruikt om het Detention-House Quality-Wheel (DHQW) op te stellen, dat meet in hoeverre een project aansluit bij de visie van De Huizen.

---

¹³ van Someren, M. W., Barnard, Y. F., & Sandberg, J. A. (1994). The think aloud method: A practical guide to modelling cognitive processes. (University of Amsterdam, Ed.) Department of Social Science Informatics, University of Amsterdam. Amsterdam: Academic Press, London. [http://doi.org/10.1016/0306-4573\(95\)90031-4](http://doi.org/10.1016/0306-4573(95)90031-4)

Literatuurstudie
Observaties
Interviews

Figuur 1: Overzicht doelstellingen literatuurstudie, observaties en interviews

Daarna worden enkele buitenlandse projecten voorgesteld die de aandacht trekken omwille van hun gemeenschapsgeoriënteerde visie. Gemeenschapsgeoriënteerd slaat hier zowel op de relatie met de maatschappij buiten de gevangensmuren als op de gemeenschap die ontstaat door het samenleven van de gedetineerden binnen de gevangensmuren.

Deze buitenlandse projecten worden aangevuld met de huidige penitentiaire ontwikkelingen in België zoals het gevangensdorp in Haren en het Forensisch Psychiatrisch Centrum in Gent.

Tot slot worden enkele kleinschalige detentieprojecten voorgesteld, zoals de eerste testcases van De Huizen, de Exodushuizen in Nederland (die opvang bieden aan gedetineerden in de laatste fase van hun straf of ex-gedetineerden), gemeenschapsinstellingen voor jongeren en studentenontwerpen voor De Huizen. Deze kleinschalige projecten worden gebruikt om het DHQW te testen. In de beschrijving van deze projecten worden ook telkens de voordelen en nadelen van de locatiekeuze toegelicht.

Alle cases of projecten die besproken worden, werden gekozen omwille van hun focus op de gemeenschap, kleinschaligheid, differentiatie, maatschappelijke integratie, resocialisatie, manier van samenleven in de instelling, ...

Na het opstellen van het DHQW is er nog een tweede doelstelling die deze literatuurstudie voor ogen heeft, namelijk het bepalen van de parameters die invloed hebben op de evaluatie van de locatie van het detentiehuis. Uit de beschrijvingen van voorgaande projecten worden de parameters gedestilleerd die invloed hebben op de evaluatie van de locatie door deze in **bold** weer te geven. De parameters worden gebundeld in hoofdstuk vier.

2.1.2. Decision-making-tool voor de evaluatie van locaties

Het literatuuronderzoek voor het opstellen van een evaluatiekader voor locaties focust zich op de huidige literatuur omtrent decision-making-tools alsook de huidige methodes die bestaan om een locatie te analyseren en te beoordelen. De nood aan een tool die een goede inplanting garandeert, komt hierin aan bod alsook the state the of art van het huidige onderzoek. Voor het bepalen van de juiste onderzoeksmethodiek wordt voornamelijk gebruik gemaakt van een doctoraatsstudie (Arroyo, 2014) waarbij de focus ligt op het onderzoeken van de meeste geschikte multi-criteria decision-making tool in de AEC-industrie¹⁴.

2.2. Observaties & Interviews

De bijgewoonde lezingen, debatten en rondleidingen alsook de bezochte strafinstellingen worden hieronder weergegeven. De bezochte strafinstellingen, met uitzondering van het Forensisch Psychiatrisch Centrum te Gent, werden van een persoonlijke rondleiding voorzien. De bekomen informatie wordt gebruikt in de literatuur- en casestudies.

---

14 AEC staat voor Architecture, Engineering and Construction

Datum	Lezing/Debat	Organisatie	Adres
26/11/2014	Studiedag De Huizen	Vzw De Huizen	Kazerne Dossin Goswin de Stassartstraat 153B, 2800 Mechelen
30/03/2015	Howardreizen. De rol van de gevangenis in Europa	Maklu-uitgevers	Cinemazaal gevangenis Gent Nieuwewandeling 89, 9000 Gent
22/04/2015	Bijeenkomst vzw Uit- Stap, vzw De Huizen, vzw Domus Mundi- REWIND, ...	Hans Claus i.o.v. vzw De Huizen	Provinciehuis Gent Gouvernementstraat 1 9000 Gent
27/04/2015	Lezing prof. Alison Liebling: 'Prisons and the Problem of Trust'	Universiteit van Brussel	VUB Gebouw D Pleinlaan 2 1050 Elsene
26/05/2015 - 27/05/2015	Jury architectuurontwerp kleinschalig detentiehuis, derde bachelor studenten UHasselt	UHasselt (juryleden: Ludo Schouterden, Jos Delbroek, Ronny De Meyer, Sarah Wouters en Hans Claus)	UHgasselt Campus Diepenbeek, Gebouw E Agoralaan 3590 Diepenbeek
28/05/2015	Smalltalk 27 vzw De Huizen	Vlaams Bouwmeester ad interim Stefan Devoldere i.o.v voormalig Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen	Atelier Bouwmeester Galerij Ravenstein 54-59 1000 Brussel
19/06/2015	Gesprek met An Fonteyne van noAarchitecten	/	noAarchitecten Foppensstraat 16, 1070 Brussel
11/10/2015	Kloosterhof Pamele noAarchitecten	Dag van de Architectuur door VAI	Grachtschelde 2 9700 Oudenaarde
11/10/2015	Woonzorgcentrum Ter Leenen 51N4E	Dag van de Architectuur door VAI. Rondleiding: Jan Haerens	Graaf Van Hoornestraat 9850 Nevele

Datum	Bezochte Instelling	Rondleiding o.l.v.	Functie	Adres
13/07/2015	Poort van Beveren	Bart De Leppeleire	Directeur	Schaarbeekstraat 2 9120 Beveren
2/09/2015	Exodus Den Bosch	Jan Molmans	Directeur	Sonniusstraat 3 5212 AJ 's-Hertogenbosch Nederland
3/09/2015	Exodus Alkmaar	Hans Schouten	Huismeester	Herenweg 158 1822 AK Alkmaar Nederland
4/09/2015	Exodus Rotterdam	Lara van der Well	Directeur	Overblaak 56 3011 MH Rotterdam Nederland
4/09/2015	Exodus Den Haag	Tonny Vreeswijk	Teamleider	Frankenslag 162-166 2582 HX Den Haag Nederland
16/09/2015	FPC Gent	Ruben Van den Aemele	Hoofd Zorglijn	Hurstweg 9 9000 Gent

2. Naar een kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering

Naar een kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering

In dit hoofdstuk geven we de literatuurstudie weer volgens onderstaande figuur.

1. De Huizen, toekomstmodel voor een humane stafuitvoering

Van begin 2011 tot halweg 2012 liep het project ‘Gedifferentieerde Strafwitvoering’ in de schoot van de Liga voor Mensenrechten. Het resultaat van deze zoektocht naar werkbare alternatieven voor detentie is de oprichting van vzw De Huizen en de uitgave van het boek *Huizen, naar een duurzame penitentiaire aanpak*, een samenwerking van de Liga en De Huizen.

1.1. Liga voor Mensenrechten

De eerste Belgische liga werd in 1901 opgericht, maar werd daarna door de eerste en tweede wereldoorlog voor lange tijd stilgelegd. In 1970 werd de organisatie erkend als instelling van Openbaar Nut waardoor ze rechtspersoonlijkheid verkreeg en dus kon tussenkomen in gerechtelijke en administratieve procedures.

Door het uit elkaar groeien van de Nederlandse- en Franstalige strekking werd in 1978 de Ligue des Droits de l’Homme opgericht en op 1 maart 1979 volgde de oprichting van de Liga voor Mensenrechten vzw zoals we deze vandaag kennen. De Liga wordt gesteund door de Vlaamse overheid.

De Liga voor Mensenrechten is een mensenrechtenbeweging die structurele inbreuken op de mensenrechten aanklaagt en hiervoor een maatschappelijk draagvlak tracht te creëren in Vlaanderen en België. Dit wordt gedaan door het brede publiek te sensibiliseren en kritisch te informeren over mensenrechten en indien de rechten toch niet gerespecteerd worden hiervoor ook de nodige stappen ondernomen. De organisatie focust zich op vier thema’s: detentie, privacy, vrijheid versus veiligheid en discriminatie. In deze masterproef wordt enkel het thema ‘detentie’ onder de loep genomen. Door inzet van de Liga kreeg België onder andere een basiswet voor gedetineerden (2005), een betere interneringswet die zorgt voor een betere wettelijke omkadering (2007), een betere racisme- en discriminatiewet (2003 en 2007) en een camerawet (2007).

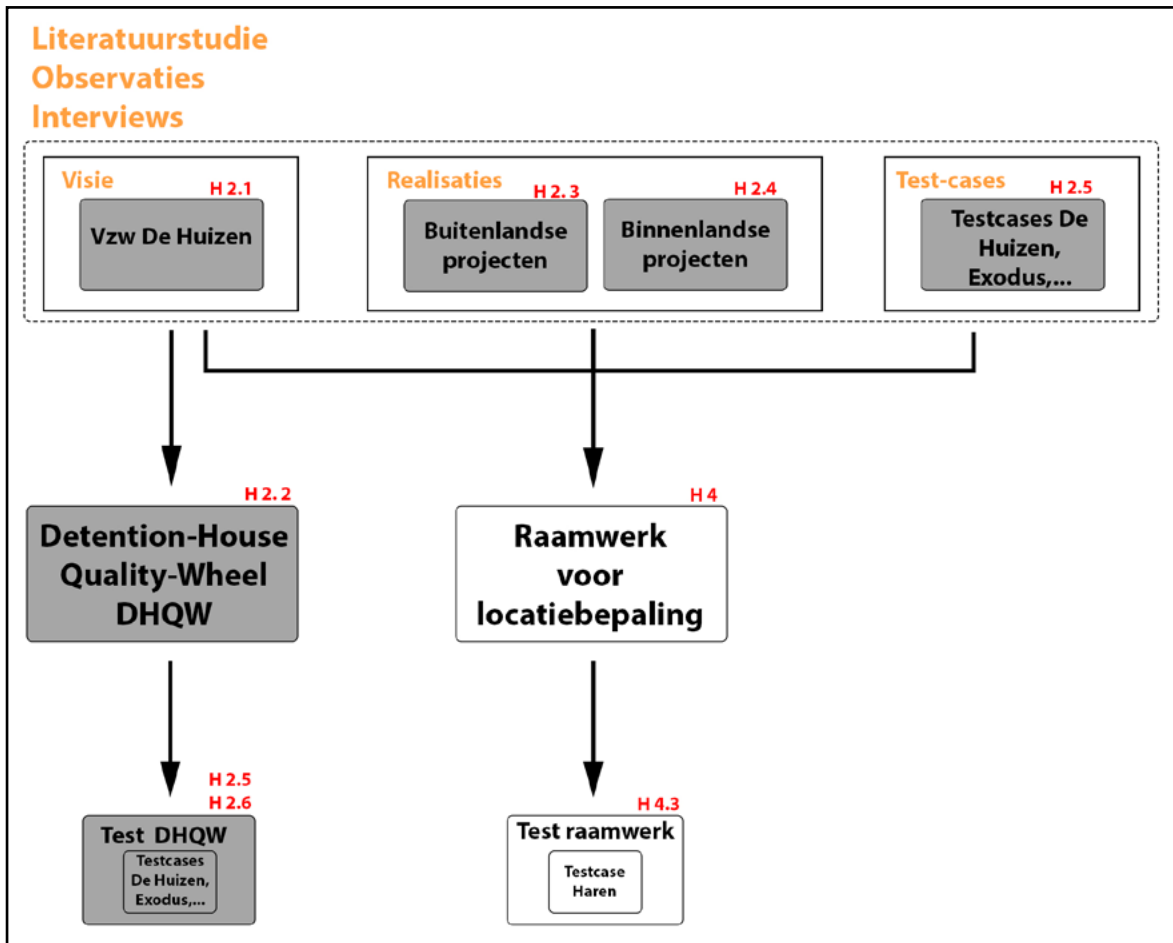
De jarenlange aanhoudende overbevolking in de Belgische gevangnissen leidt tot mensonwaardige toestanden die meer dan eens aan de kaak gesteld werden door internationale toezichtorganen zoals de Raad van Europa en de Verenigde Naties. Als antwoord op de overbevolking werd beslist om gevangnissen bij te bouwen en in afwachting daarvan 650 plaatsen te huren in Tilburg, net over de Nederlandse grens. Het bijbouwen van gevangnissen is geen duurzame oplossing en de kans dat nieuwe gevangnissen opnieuw vol raken is reëel. Dit gebeurde eerder al in Nederland, dat in de jaren 80 een enorme uitbreiding kende van de cellencapaciteit. De cellenexplosie werd echter gevolgd door een gelijklopende stijging van het aantal gedetineerden.¹⁵

Dit “aanzuigingseffect” is niet het effect dat hiermee bereikt wou worden. Het uitbreiden van de cellencapaciteit biedt dan ook geen duurzaam antwoord op de overbevolking.

De Liga wil daarom op zoek gaan naar alternatieven die wel werken in de gevangenis. Ze doen dit aan de hand van enkele projecten die zich focussen op internering, netwerksamenleving en detentie, gedifferentieerde strafuitvoering en Tilburg.

---

¹⁵ Vanbesien, S. (2014). Gevangenis­capaciteit en strafrechtelijk beleid . Een vergelijkende studie van België en Nederland.

Figuur 1: overzicht doelstellingen hoofdstuk 2

Figuur 2: logo Liga voor Mensenrechten

Figuur 3: kapt boek "Geïnterneerd: cel of zorg?"

1.1.1. Internering

De theorie over hoe het Belgisch systeem met een geïnterneerde omgaat en de praktijk liggen ver uit elkaar. Internering heeft een dubbele opzet. Enerzijds wil men de maatschappij beschermen tegen gevaarlijk gedrag door verwijdering van de geïnterneerde uit de samenleving en anderzijds wil men een medisch-psychiatrische behandeling aan de geesteszieke aanbieden, afgestemd op de behoeften van het individu. In werkelijkheid komen geïnterneerden vaak in de gevangenis terecht, waardoor enkel aan de eerste doelstelling voldaan wordt. Via een manifest, een boek en een film tracht de Liga de aandacht op deze problematiek te vestigen.

1.1.1.1. Manifest

In het manifest neemt de Liga volgende standpunten in:

- Geïnterneerden hebben recht op behandeling
- Geïnterneerden horen niet thuis in de gevangenis
- Geïnterneerden vallen onder de gedeelde bevoegdheid van Justitie en Volksgezondheid
- Behandeling binnen de voorzieningen van Volksgezondheid
- Forensisch psychiatrisch zorgcircuit: een traject
- Mentaal gehandicapten horen thuis bij voorzieningen gehandicaptenzorg
- Aanpassingen aan de nieuwe wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis

1.1.1.2. Boek 'Geïnterneerd: cel of zorg?'

Met het boek 'geïnterneerd: cel of zorg' wil de Liga voor Mensenrechten de ruim duizend geïnterneerden die in de gevangenis zitten een stem geven. Geen boek met cijfers, tabellen en juridische termen maar een boek dat verhaal brengt en een gezicht geeft aan de geïnterneerden. Het boek werd uitgegeven door EPO in 2012.

1.1.1.3. Film '9999'

Naast het boek heeft de Liga voor mensenrechten de productie van de documentaire 9999 gesteund. Deze kortfilm uit 2014 aan de hand van filmmaakster Ellen Vermeulen vertelt het verhaal van vijf gedetineerden ondergebracht in de gevangenis van Merksplas. Joris, Ludo, Wilfried, Steven en Salem hebben slechts enkele zaken met elkaar gemeen: een interneringsstatuut, een geestelijke gezondheidsproblematiek en hun datum van vrijlating: 31 december 9999.

Ellen Vermeulen bezocht anderhalf jaar lang wekelijks de gevangenis van Merksplas. Ze voelde hoe de tijd stopte door de lange aanwezigheid en het nietsdoen en stapte mee in het tijdsvacuüm van de geïnterneerden. Door de montage neemt het ritme van de film de kijker mee in de tijdloosheid van detentie.

*"Zwakzinnige criminelen kunnen niet verantwoordelijk gesteld worden voor hun daden, ze horen niet thuis in een gevangenis, maar dat is wel waar ze vaak eindigen, bij gebrek aan een alternatief. Zonder behandeling en zonder perspectief. Tijd verliest hier iedere betekenis."*¹⁶

Met deze kortfilm stelt Vermeulen de aanhoudende veroordelingen door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens aan de kaak. De eerste veroordeling van België door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vond plaats in 1998. Op 3 februari 2015 stond

---

16 Openingszin film 9999 door Ellen Vermeulen

Figuur 4: dvd-hoesje film "9999"

Figuur 5: gevangenis Tilburg

het aantal op 22 veroordelingen.

De film draagt het 'Amnesty approved'-label, kreeg op het filmfestival van Visions du Réel in 2014 een "special mention" en werd genomineerd voor de Ensor 'beste documentaire' op het filmfestival van Oostende.

De Coproductie van Associate Directors en Lichtpunt in samenwerking met de Liga voor Mensenrechten werd gesteund door het Vlaams Audiovisueel Fonds en de Orde van Vlaamse Balies.

1.1.2. Netwerk Samenleving & Detentie

Het Netwerk Samenleving en detentie is een ontmoetingsplaats waar men de maatschappelijke en politieke discussies wil voeren om zo een invloed te kunnen uitoefenen op de noodzakelijke humanisering van de penitentiaire sector.¹⁷ Volgende eisen worden in de visietekst van Netwerk Samenleving & detentie vermeld:

- Uitvoering van de basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden.
- Toegang tot maatschappelijke hulp- en dienstverlening voor alle gedetineerden.
- Continuering van de proefprojecten voor medium risk geïnterneerden en de nieuwe instellingen voor high risk geïnterneerden.
- Vermindering in het gebruik van de gevangenis.

1.1.3. Tilburg

De 650 plaatsen voor gedetineerden die sinds 2010 in Tilburg gehuurd worden, vormen vaak de basis voor klachten die de Liga ontvangt. Na een bezoek van de Liga aan de gevangenis van Tilburg in juni 2011 worden volgende conclusies genomen:

- Na gesprekken met gedetineerden kan de Liga vaststellen dat klachten zoals de kwaliteit van de maaltijden, het samenzitten van medege-detineerden in cellen van acht, het gedwongen karakter van de overbrenging en de afstand van familie afhankelijk zijn van de gevangenis van herkomst van de gedetineerde.
- De totale afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap voor elke gedetineerde wordt als problematisch ervaren. Er is een gebrek aan activiteiten en de gedetineerden ondervinden moeilijkheden bij het uitwerken van een reclassering.

De Liga concludeert hieruit dat de naar Tilburg overgebrachte gedetineerden verstoken blijven van de inspanningen van de Vlaamse Gemeenschap inzake de grondrechten om van een goede hulpverlening, beroepsopleiding, sport en ontspanning te genieten. Mede door de tekortkoming van de grondrechten van de gedetineerden in Tilburg wil de Liga zelf op zoek gaan naar alternatieven

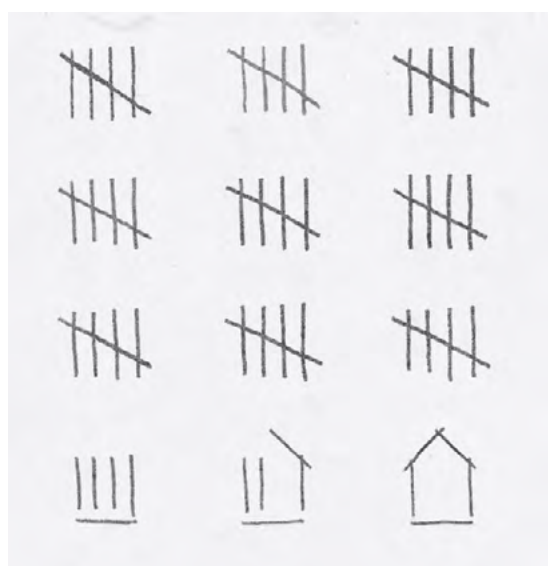
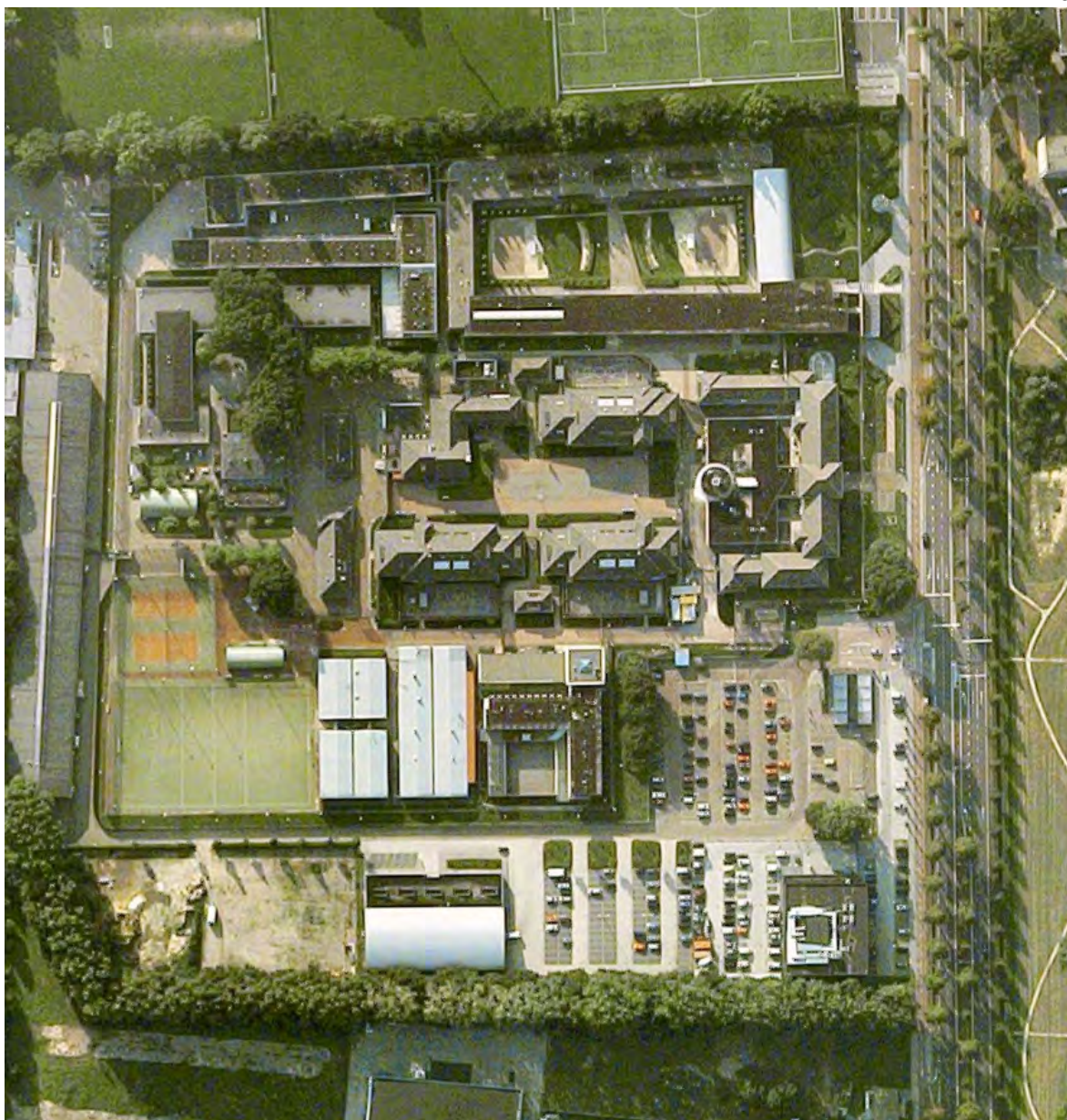
1.1.4. Gedifferentieerde strafuitvoering

Advocate Femke Quagebeur was in 2011 beleidsmedewerker bij de Liga voor Mensenrechten en schreef op 10 mei 2011 een opinietekst over hoe voormalig minister van Justitie Stefaan De Clerck (2008-2011) de overbevolking binnen gevangenis en zou moeten aanpakken. Ze wijst erop dat overbevolking moet aangepakt worden door inperking van de instroom en dat de instroom kan ingeperkt worden door recidive tegen te gaan. Recidive tegengaan kan dan weer door een zinnigere strafuitvoering aan te bieden waarbij de focus op veiligheid verlegd wordt naar een focus op gedifferentieerde begeleiding, die nu pas na de vrijstelling plaats vindt. Uiteindelijk stelt ze vast dat de grote inrichtingen deze gedifferentieerde

---

17 Uit: http://www.mensenrechten.be/bestanden/uploads/pdf/Netwerk_SamDet_visie.pdf

Figuur 6: bovenaanzicht gevangenis
Tilburg

Figuur 7: logo vzw De Huizen

aanpak moeilijk toelaten. Femke Quagebeur eindigt in haar opinietekst dat kleinschalige infrastructuur nodig is. Deze moet ruimtelijk geïntegreerd zijn in de samenleving, kan gespreid in de tijd gerealiseerd worden en kan wel voldoen aan de noden van de gedetineerden.

Het project gedifferentieerde strafuitvoering wil hier een alternatief aanbieden. Als vertrekpunt wordt kleinschaligheid genomen: een groep van maximum tien bewoners in een huis. De huizen vormen samen een gedifferentieerd geheel op vlak van beveiliging, mogelijkheden tot begeleiding en invulling van de straftijd.

Het is uit deze denkoefening dat in 2012 in de schoot van de Liga vzw De Huizen ontstond.

Hans Claus (gevangenisdirecteur te Dendermonde), Jos Vander Velpen (advocaat) en Pol Degrave (leraar Zedenleer), allen uit de raad van bestuur van de Liga, stappen, samen met een groep mensen die actief zijn in uiteenlopende domeinen zoals criminologie, psychotherapie en architectuur, mee in het project van De Huizen.

1.2. vzw De Huizen

*'Negen mooie, symmetrisch gepositioneerde telraampjes, een ritmisch verhaal dat uitmondt in een verrassende punchline. De eenvoud ontroert. In drie sequenties verandert wiskunde in een huisje. Zo simpel is het om een verhaal uit de doeken te doen.'*¹⁸ (zie figuur 7)

1.2.1. Wie?

1.2.1.1. Hans Claus

Hans Claus is criminoloog en is gevangenisdirecteur sinds 1986, eerst in de gevangenis van Oudenaarde en sinds 2014 in de gevangenis van Dendermonde. Hij is de ruggengraat en secretaris van vzw De Huizen en is daarnaast actief als mensenrechtenactivist in de Liga voor Mensenrechten en vzw Touché. (zie hoofdstuk 1, p. 23)

1.2.1.2. Ronny De Meyer

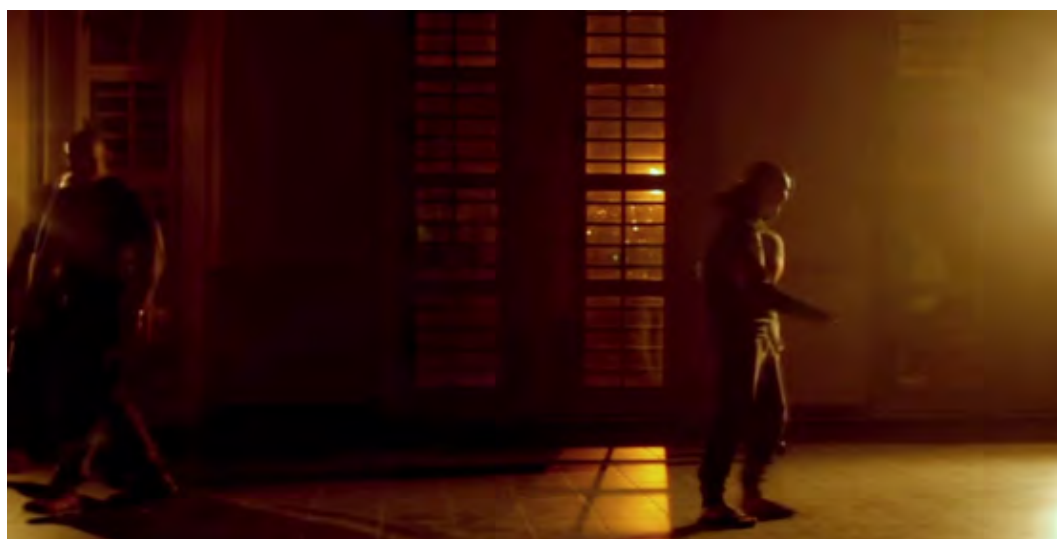
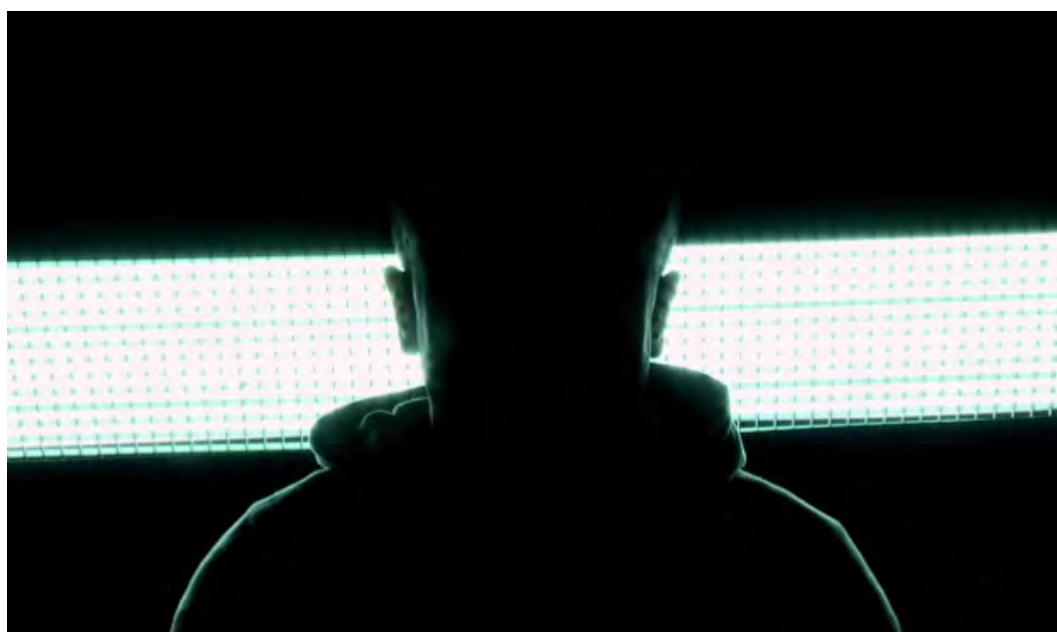
Ronny De Meyer is professor aan de vakgroep Architectuur en Stedenbouw van de Universiteit van Gent en aan de faculteit Architectuur en Kunst van de Universiteit van Hasselt. Hij voert er onderzoek naar alternatieve detentie in opdracht van vzw De Huizen en de Liga voor Mensrechten, zowel ontwerpmatig als in de vorm van een masterproef.

- Ontwerpmatig onderzoek naar de organisatie van kavels in de stad en het ontwerp voor een detentiehuis waar tien mensen onder begeleiding samenwonen in de ontwerpstudio architectuur en constructie door studenten eerste master ingenieur-architect (UGent 2011-2012)
- Masterproef Elke Deyaert - Een architecturale typologie voor een kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering (UGent 2011-2012)
- Masterproef Birgit Van Vuchelen - Kleinschalige detentiewoningen als alternatief voor het Belgische gevangeniswezen (UHasselt 2012-2013)
- Ontwerp van detentiehuis waar tien gedetineerden onder begeleiding samenwonen voor een opgegeven kavel in Genk door derde bachelor studenten architectuur (UHasselt 2014-2015)
- Ontwerp van een detentiehuis voor drie keer tien gedetineerden die onder begeleiding samenwonen op een zelf gekozen kavel in Gent voor de ontwerpstudio architectuur en constructie door studenten eerste master

---

¹⁸ Verhoeven, K. (2013). Streepjes worden een verhaal. De Standaard, URL: http://www.standaard.be/cnt/dmf20130830_00716478, geraadpleegd op 30 september 2015

Figuur 8: film "Binneninzicht"

ingenieur-architect (UGent 2015-2016)

1.2.1.3. Kristel Beyens

Kristel Beyens is professor Penologie aan de vakgroep criminologie van de Vrije Universiteit Brussel. Ze startte haar loopbaan met onderzoek naar de overbevolking in gevangenissen wat leidde tot de publicatie 'Barstende muren' (1993). Haar doctoraatsstudie ging over de rechten en het rechtspreken en werd gepubliceerd als 'Straffen als sociale praktijk' (2000). Sinds enkele jaren richt haar onderzoek zich specifiek op het straffen in de gemeenschap.

- Masterproef Katrien Weltjens - Kleinschalige detentie in Scandinavië: een eye-opener?! (VUB 2011-2012)

1.2.1.4. Marjan Gryson

Marjan Gryson is psychotherapeute¹⁹, klinisch psychologe en oplossingsgerichte systeemtherapeut. Daarnaast is ze medeoprichtster en medewerkster van vzw Touché, opgericht in 2008. Ze geeft sinds 2008 relatietherapie in situaties waar sprake is van huishoudelijk geweld. Daarnaast heeft ze meer dan 12 jaar ervaring in de gevangeniswereld.

- Vzw touché

Vzw Touché wil de samenleving inspireren om op een constructieve manier met agressie om te gaan. In detentie betekent dit de agressiviteit van (ex-)gevangenen (h)erkennen, controleren en omzetten in kracht die hen in staat stelt te herintegreren. De kans op agressie-incidenten wordt verminderd en de kans op maatschappelijke re-integratie van (ex-) gedetineerden wordt vergroot.

In de praktijk komt het er op neer dat vzw Touché begeleiding biedt aan jongeren, (ex-) gedetineerden en iedereen die in moeilijkheden komt door agressie. Daarnaast biedt men ook opleidingen of vormingen aan voor psychologen, psychotherapeuten, hulpverleners, leerkrachten, gevangenispersoneel, medisch personeel, ... of begeleiders uit de Bijzondere Jeugdzorg.

- Film Binneninzicht

Vzw Touché heeft samen met filmmakers Nic Balthazar en Alexander Waes de film 'Binneninzicht' opgenomen in de gevangenis van Oudenaarde. Twaalf gedetineerden die succesvol begeleid werden door vzw Touché delen hun ervaringen en reeds opgedane expertise omtrent agressie om jongeren in hun voetsporen te houden. Het resultaat is een documentaire waarbij 12 gesprekken door elkaar gemonteerd werden, in tegenlicht en dus onherkenbaar. De film ging op vijf september 2014 in première en de documentaire wordt nu gebruikt om in scholen en instellingen vorming te geven rond agressie.

Kanttekening:

De soundtrack werd geschreven door Hans Van Themsche en kreeg daarom veel kritiek. Nic Balthazar blijft echter overtuigd van zijn keuze: 'Hoe onnoemelijk erg wat hij heeft gedaan, je kunt er niet omheen dat Hans Van Themsche vandaag een verstandige man is met uitzonderlijke talenten... Hij is meer dan alleen maar een soort monster.' Ook Christophe Vekeman, Vlaams schrijver, dichter en performer wijst op de schaarse maar goede begeleiders, psychologen en therapeuten die het voor elkaar krijgen om een morele ontwikkeling teweeg te brengen bij gedetineerden.

---

¹⁹ Een psychotherapeut is een therapeut voor mensen met geestelijk lijden of ernstige psychosociale problematiek

1.2.1.5. Andere leden:

Lieven Nollet, Sara De Hantsetters, Eleni De Roeck, Marion Vandenbossche, Frederik Janssens, Pieter Van Caeneghem, Gerard De Coninck, Jos Vander Velpen, Haike Lewyllie, Rita Agneessens, Tony Van Parys, Bart De Temmerman, Steven Van De Woestijne, Niels Rogge, Pol Degrave, Stefaan Van Hecke, Marc Sprangers, Liesbeth Naessens, Yves Bocklandt, Jan Kuilman

1.2.2. Visie

In het boek *Huizen, naar een penitentiaire aanpak* (2013) worden de visie en het concept die ontstonden uit het project gedifferentieerde strafuitvoering van de Liga voor Mensenrechten toegelicht. Hans Claus, Kristel Beyens, Ronny De Meyer en Marjan Gryson doen dat elk vanuit hun eigen vakdomein waarna ook het concrete concept wordt toegelicht.

1.2.2.1. Detentie in de ogen van een gevangenisdirecteur

Volgens Hans Claus is het tijd om het klassieke gevangenisconcept te verlaten. De overbevolking, te wijten aan de slechte recidivecijfers, en de daaruit volgende gevangenisrellen aanpakken, kan volgens Claus alleen door de huidige instituten te verlaten en over te schakelen naar minigevangenis die aansluiten bij de huizentypologie. Vanuit de sociologische visie dat criminaliteit voortvloeit uit de maatschappij en dat het individu dus samen met de samenleving schuldig moet gesteld worden, ontstaat de verantwoordelijkheid van de samenleving om een zinvolle detentie aan te bieden. Claus is het eens met de opsluiting van de mens als straf voor een misdrijf, maar streeft daarbij naar straf waarbij men van bij het begin van de opsluiting de gedetineerde de kans geeft om zijn fouten te herstellen. Alleen door een goede voorbereiding is men bij vrijlating klaar om een verantwoordelijke en maatschappelijke rol op te nemen in de samenleving.

1.2.2.2. Detentie in de ogen van een criminoloog

Kristel Beyens is ervan overtuigd dat in een veranderende wereld ook de visie op straf moet mee evolueren. Grote industrieën behoren stilaan tot het verleden en maken plaats voor kleine, wendbare en op innovatie gerichte bedrijven. Ook maatschappelijke problemen worden niet meer op een uniforme maar wel op veel verschillende manieren aangepakt. Volgens Beyens kan het vraagstuk over hoe gevangenis er moeten uitzien daarom moeilijk losgekoppeld worden van een bredere visie op de doelstelling van straffen, het samenleven in de gevangenis, het heersende mensbeeld over de gedetineerde, een visie op de invulling van het personeel, op de plaats van 'buiten' in de gevangenis en het spanningsveld tussen normalisering en re-integratie enerzijds en uitsluiting, afschrikking, vergelding, controle en neutralisering anderzijds.

Beyens gaat dieper in op deze vraagstukken en legt daarbij de nadruk op de nodige interactie met de omgeving, de vraag naar kleinschaligheid, de nood aan differentiatie, contacten met familie en personeel, dynamische veiligheid, IT en elektronica. Ze verwijst daarbij naar de relatie tussen de omvang van de gevangenis en de kwaliteit van het leven in de gevangenis. Volgens het Noorse onderzoek van Johnsen & Granheim (2011;2012) blijkt dat kleine gevangenis (maximum 50 gedetineerden) significant beter scoren op het vlak van levenskwaliteit dan medium grote gevangenis (tussen 50 en 100 gedetineerden) en grote gevangenis (meer dan 100 gedetineerden). Daarnaast blijkt volgens het onderzoek van Beijersbergen, Dirkzwagen, van der Laan & Nieuwbeerta (2012) dat gedetineerden zich veiliger voelen in gevangenis met kleinere afdelingen.

1.2.2.3. Detentie in de ogen van een architect.

De vraag van Hans Claus naar Ronny De Meyer voor het visualiseren van het concept van vzw de huizen opent volgens De Meyer een eeuwenoude discussie, namelijk de maakbaarheid van de samenleving door architectuur. Hij beschrijft hoe architectuur en maatschappij elkaar al vaker gevonden hebben. Er zijn de negentiende-eeuwse denkbeelden van utopische socialisten als Charles Fourier (1772-1937), realisaties van architect Claude Nicolas Ledoux (1736-1792) en ondernemer André Godin (1817-1888). Ook in de twintigste eeuw worden utopische intenties vertaald in architectuur. Le Corbusier was overtuigd van de (moderne) taak van architectuur en ook Rem Koolhaas houdt zich bezig met maatschappelijke organisatie. Zo komt De Meyer bij de eenentwintigste eeuw terecht, waarin voormalig Vlaams Bouwmeester, Peter Swinnen, de klemtoon legt op de noodzaak om clusters of minimaatschappijen te realiseren in het stedelijk weefsel door nieuwe scholen, verzorgingstehuizen en woningen op elkaar te laten leunen. Met de pilootprojecten moedigt Swinnen nieuwe ruimtelijke concepten aan. Gesteund door onder andere de ministers van Welzijn, Wonen en Cultuur voert hij in samenwerking met zorgvuldig geselecteerde architectenbureaus ontwerpend onderzoek naar grensverleggende projecten. Zo leidde 'pilootproject Welzijn' onder andere tot het Psychiatrisch Verzorgingstehuis Hotel Min in Antwerpen aan de hand van Mys, Bomans en RAUM waarbij men 25 bewoners langzaam laat opklimmen naar een zelfstandig leven dat door de maatschappij niet langer als storend ervaren wordt. Dit project wordt besproken in de masterproef van Elke Deycart onder het oog van De Meyer. Een ander voorbeeld aangehaald door De Meyer waaruit de visie op zorg van het Vlaams Bouwmeester blijkt, is de Prijs Bouwmeester 2012 uitgereikt aan de zorginstelling De Zande in Beernem door BURO II en ARCHI+I architecten. Deze gesloten instelling voor bijzondere jeugdzorg van delinquente meisjes focust zich op herintegratie en doet dit door contact te zoeken met een woonzone en er zelf een sporthal en multifunctionele schuur mee te delen. Kleinschaligheid blijkt in de zorgsector alvast zijn weg gevonden te hebben.

1.2.2.4. Detentie in de ogen van een therapeut.

Marjan Gryson focust zich op het oplossingsplan. Volgens Gryson kan een strafbaar feit op verschillende manieren worden aangepakt. Meestel wordt de situatie genegeerd, wordt er gereageerd vanuit emoties of wordt gezocht naar vergelding. Er kan echter ook op zoek gegaan worden naar oplossingen voor het probleem, aan de hand van het 'Oplossingsplan'. Om uit de vicieuze cirkel van probleemsituaties te raken is het volgens Gryson in de eerste plaats noodzakelijk om de gedetineerde zelf inhoud te laten geven aan zijn detentie- en reclasseringsplan. Het oplossingsplan wordt hieronder verder uitgelegd.

1.2.2.5. Drie principes van een gedifferentieerde strafuitvoering.

De drie principes van een gedifferentieerde strafuitvoering zijn:

- Kleinschaligheid
- Differentiatie
- Nabijheid.
- *Kleinschaligheid*

Gevangenissen worden vervangen door detentiehuisen: kleinschalige gebouwen die drie leefgroepen van tien gedetineerden bevatten. Deze huizen zullen georganiseerd worden per streek en binnen één streek zullen alle mogelijke penitentiaire programma's ontwikkeld worden. Van open naar gesloten en van basisprogramma tot intensieve intramurale. Een gedetineerde kan zo een traject afleggen tijdens zijn detentie waarbij men dankzij de

kleinschaligheid flexibel en soepel kan inspelen op de individuele noden.

België telt dertig tot veertig gevangenen met een gemiddelde capaciteit van 275 gedetineerden, die idealiter volledig vervangen worden door detentiehuisen. Rekening houdende met de gevangenisbevolking in 2014, 11. 769 gedetineerden²⁰, wil dit zeggen dat bijna 400 detentiehuisen met 30 gedetineerden nodig zijn.

- *Differentiatie*

Van bij de veroordeling wordt voor de gedetineerde een persoonlijk oplossingsplan opgemaakt. Dit omvat onder andere een parcours doorheen verschillende types van detentiehuisen in de streek van de woonplaats van de gedetineerde. Hiervoor is per streek een volledig aanbod van detentiehuisen nodig die het mogelijk stelt om een gedetineerde in zijn eigen streek vanaf de opsluiting tot de vrijlating een parcours van detentiehuisen te laten doorlopen. Dit volledig aanbod van detentiehuisen zal differentiëren op vlak van beveiliging, detentie-invulling, begeleiding en inplanting (stedelijk, anti-stedelijk of ruraal). Doordat men van bij het begin van de opsluiting het af te leggen parcours krijgt, wordt vanaf dag 1 de reclassering voorbereid. De ontwikkeling en de verantwoordelijkheid van gedetineerde wordt gestimuleerd, zowel ten opzichte van zichzelf als naar de samenleving, de slachtoffers of ten opzichte van elkaar. In dit concept van De Huizen is postpenitentiaire huisvesting niet aanwezig, maar dit behoort wel tot de verantwoordelijkheid van de samenleving.

Men differentieert naar minstens drie types regimes:

- *Gesloten regime en zware beveiliging*

Mensen die in voorarrest geplaatst worden of gedetineerden die geen individueel oplossingsplan aangingen zullen in een basisregime terecht komen. Het basisregime is een gesloten regime met goede beveiliging waar er werk voorzien wordt, ontspanning en hulpverlening aanwezig is en waar de gedetineerde ook bezoek kan ontvangen. Er zal per streek één crisisdetentiehuis zijn waar inkomende gedetineerden opgevangen worden. Gedetineerden die het oplossingsplan volgen, zullen in het gesloten regime met zware beveiliging voorzieningen kunnen raadplegen die bepaald worden door het individueel oplossingsplan, zoals een beroepsopleiding intra muros of andere programma's.

- *Gesloten regime en lichte beveiliging*

Gedetineerden die, volgens de bepalingen van hun individueel oplossingsplan, begeleidingen volgen buiten de muren, hebben voldoende met een lichte beveiliging voor het basisregime dat binnen de muren wordt aangereikt.

- *Open regime*

Een aantal van deze detentiehuisen zijn open. Zij bieden binnen de muren enkel woonst, bezoek en ontspanning aan. Werk, beroepsopleiding of andere programma's uit het individueel oplossingsplan gebeuren buiten de muren.

- *Nabijheid*

'Community detentie' of 'gemeenschapsgeoriënteerde detentie' is detentie die vervlochten is met het maatschappelijk weefsel. Door de aansluiting op de buurt wordt de samenleving medeverantwoordelijk gesteld voor de gevolgen van detentie. Vanuit de normaliseringsgedachte maken ze gebruik van hulp- en dienstverlening uit de directe omgeving om de individuele plannen uit te voeren. Dit stimuleert de wederzijdse betrokkenheid en verantwoordelijkheid van gedetineerden én de samenleving. Gedetineerden moeten zoveel mogelijk beroep doen op diensten, organisaties en instellingen waar ook elke

²⁰ <http://statbel.fgov.be/nl/statistiek/cijfers/bevolking/andere/gevangenen/>

vrije burger beroep op doet. Enkel indien het organisatorisch niet mogelijk is om aan te sluiten op het gewone circuit kunnen parallelle diensten intern aangeboden worden.

Daarnaast is er ook een wisselwerking met de buurt. De detentiehuizen hebben telkens een toegevoegde waarde voor de buurt. Zo kan er een hondenasiel, fietsenwerkplaats, sociaal restaurant, toneelzaal, kunstatelier, groentewinkel, parking, groenaanleg, ..., voorzien zijn aan het detentiehuis waar gedetineerden tewerkgesteld worden die een meerwaarde bieden voor de buurt. Daarnaast zal een dubbel gebruik van ruimtes mogelijk zijn zodat bijvoorbeeld een fitnessruimte voor gedetineerden ook door de buurt kan gebruikt worden.

Door de nabijheid zal de gedetineerde bijvoorbeeld ook zijn eigen dokter of tandarts kunnen raadplegen. De vooraf afgebakende risicodomeinen blijven onder toezicht van justitie.

1.2.2.6. Het oplossings-, personeels- en begeleidingsplan.

Het oplossingsplan voor de gedetineerde bestaat uit een detentieplan en een reclasseringsplan dat van bij de start worden opgesteld. Het detentieplan gaat over het traject van detentiehuizen dat de gedetineerde gedurende één detentie aflegt. Het reclasseringsplan gaat over de periode die na detentie volgt, zoals elektronisch toezicht. Het plan wordt opgemaakt door de gedetineerde en diens planbegeleider en wordt nadien goedgekeurd door de strafuitvoeringsrechter of strafuitvoeringsrechtbank en daarna zal het voor uitvoering getekend worden door de directeur van de detentiestreek. De planbegeleider die het detentieplan opvolgt zal ook het reclasseringsplan opvolgen. De strafuitvoeringsrechtbank kan wijzigingen aanbrengen in de invulling van de detentie- en reclasseringsplan, zoals een ander type huis, begeleiding of beroepsopleiding. De tijdsbepalingen van de toekenning van de strafmodaliteiten kunnen echter niet gewijzigd worden, tenzij de gedetineerde de voorwaarden niet naleeft. Het oplossingsplan zorgt ervoor dat een sociaal netwerk rond de veroordeelde wordt opgebouwd en creëert een rol voor hem binnen de samenleving.

Het personeels- en begeleidingsplan gaat over de mensen die in de detentiehuizen werken en is een logisch gevolg van het concept van het oplossingsplan.

- *Detentieplan*

Het detentieplan stippelt een parcours uit van detentiehuizen met daarbij een duidelijk tijdsschema en de te volgen begeleidingen of beroepsopleidingen. De achterliggende problematiek van de gedetineerde en de juridische, sociale en penitentiaire (vluchtgevaarlijkheid) criteria zullen bepalend zijn voor dit parcours en ook de uitgangsvergunningen²¹ en verloven²² worden bepaald in dit plan.

- *Reclasseringsplan*

Al van bij de aanvang van de detentie wordt bepaald wanneer het detentieplan overgaat in het reclasseringsplan. Indien de veroordeelde zich aan de voorwaarden gehouden heeft, kan hij onder elektronisch toezicht geplaatst worden of voorwaardelijke invrijheidstelling krijgen. De wettelijke minima voor de toekenning van elektronisch toezicht of voorwaardelijke invrijheidsstelling moeten hierbij gerespecteerd worden.

---

21 Een uitgangsvergunning is een vergunning om de gevangenis te verlaten gedurende maximum 16 uur. Dit kan om op elk moment om sociale, morele, juridische, familiale, opleidings- of professionele belangen te behartigen en voor medisch onderzoek of medische behandeling aangevraagd worden. Vanaf twee jaar voor de vervroegde invrijheidstelling kan dit aangevraagd worden om sociale re-integratie te bevorderen.

22 Penitentiair verlof kan aangevraagd worden vanaf 1 jaar voor vervroegde invrijheidstelling. Men kan vanaf dan drie maal per trimester 36uur verlof krijgen.

- *Personeels- en begeleidingsplan*

Aandacht voor personeelsbeleid is belangrijk om dit project te doen slagen. Er is een nieuwe personeelsstructuur nodig om de juiste mensen te selecteren en verder op te leiden. Zorg en veiligheid moeten hierbij vooraan staan. Er zal slechts één bewaker of portier aanwezig zijn per detentiehuis. De bewakers die in een gevangenis aanwezig zijn, worden hier vervangen door een huisbegeleider, individueel planbegeleider, uit de samenleving gecontracteerde begeleiders en een directeur van de detentiestreek. Deze nieuwe beroepen vragen om een aangepaste opleiding en vorming en een goede selectie op de basis van diens visie.

1.2.2.7. Het detentiepersoneel

- *De portier*

De portier zal in de gesloten en half open detentiehuizen 24 uur op 24 uur aanwezig zijn.

- *De huisbegeleider*

Elk detentiehuis heeft een eigen huisbegeleider. Hij waakt over de goede orde en de samenlevingsvoorwaarden

- *De individueel planbegeleider*

De individueel planbegeleider is persoonsgebonden aan een gedetineerde. Hij volgt deze op doorheen het detentie- en reclasseringstraject en functioneert dus over de verschillende huizen heen. Hij contacteert diensten uit de samenleving en beschikt daarvoor over budgetaire en/of wettelijke mogelijkheden. Hij rapporteert aan de strafuitvoeringsrechtbank, maar enkel over aangelegenheden die in het oplossingsplan zijn aangeduid.

- *De uit de samenleving gecontracteerde begeleider*

Begeleiders van de VDAB, het onderwijs of psychosociale begeleiding werken volgens hun eigen deontologie en rapporteren niet aan de strafuitvoeringsrechter/rechtbank. Zij overleggen wel met de individuele planbegeleiders.

- *De directeur van de detentiestreek*

De directeur van de detentiestreek waakt over de portier, de huisbegeleider en de individueel planbegeleider. Tevens is hij de bewaker van de wettelijk verplichte contracten met de diensten uit de samenleving, in het kader van de begeleiding en in het kader van de detentie-invulling. Hij leidt het reclasseringsoverleg (met planbegeleiders, huisbegeleiders en betrokken gedetineerden).

1.2.2.8. De Huizen in de prijzen

Vzw De Huizen won in 2013 de 11e solidariteitsprijs van De Standaard. Hierbij krijgen 24 non-profitorganisaties van De Standaard de kans om zich voor te stellen op één pagina in de krant. Een lezersjury en een professionele jury kiezen vervolgens de winnaar.²³

In 2014 kregen ze het vierde BWMSTR label toegekend. Met het BWMSTR Label wil de Vlaams Bouwmeester vernieuwende ideeën oppikken vanuit de onderzoek- en ontwerppraktijk. Ongevraagd maar relevant onderzoek krijgt zo een steuntje in de prille beginfase.²⁴

---

23 <http://www.newsworksbelgium.be/standaard-solidariteitsprijs-vzw-huizen/>

24 <http://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/instrumenten/bwmstr-label/labels/bwmstr-label-004>

1.2.3. De Huizen Vandaag

Sarah Smeyers, voorzitter van de Commissie Justitie, diende op 10 oktober 2012 een voorstel van resolutie in voor een proefproject van gedifferentieerde strafuitvoering bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers.²⁵ Minister van justitie Koen Geens werkt momenteel aan een herwerking van Masterplan III, het vervolg van masterplan I en II (2008-2012-2016) dat werd opgesteld door voormalig minister Jo Vandeurzen (2007-2008). Dit plan had geen oog voor kleinschaligheid. Minister Vandeurzen werd opgevolgd door Ministers Stefaan De Clerck, Annemie Turtelboom, Maggie De Block en ten slotte door minister Koen Geens. Masterplan I en II worden onverkort uitgevoerd terwijl masterplan III intussen geëvalueerd en aangepast wordt door minister Geens. De minister liet al weten voorstander te zijn van 'kleinere gevangenissen, waar de gedetineerden een gepersonaliseerde begeleiding kunnen krijgen'²⁶. Het blijft echter wachten tot zijn voorstel voor masterplan III klaar is om te weten in hoeverre hij zijn woorden zal waar maken en er ook effectief geïnvesteerd zal worden in proefprojecten voor een kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering.

De projecten die De Huizen klaar heeft om, indien minister Geens zijn fiat geeft, proefprojecten te kunnen opstarten, kampen nog met één grote moeilijkheid: locatie.

1.2.4. De Locatieproblematiek

Het bepalen van een geschikte locatie voor een detentiehuis brengt enkele moeilijkheden met zich mee. Enerzijds is er het nieuwe en delicate concept, anderzijds blijkt ook de locatiekeuze van de huidige gevangenissen nog niet op punt te staan.

Casestudies over het nieuwe concept 'detentiehuisen' zijn er niet waardoor een sluitend systeem niet ontwikkeld kan worden. Maar ook de locatiekeuze voor de nieuwe, klassiek opgevatte, gevangenissen toont een gebrek aan een goed evaluatiekader voor locaties.

Voor de bepaling van de nieuwe locaties, volgend uit masterplan 2008-2012-2016, werd eerst een rondvraag gedaan naar beschikbare en geschikte terreinen bij de provinciegouverneur, de Minister van Defensie en bij de NMBS. Vervolgens werd een comité opgesteld met medewerkers van FOD Justitie en van de Regie der Gebouwen die de terreinen volgens een aantal criteria gescreend hebben. De procedure en selectiecriteria werden vermeld in de stand van zaken op 23 december 2008²⁷:

'De selectiecriteria zijn:

- prijs
- stedenbouwkundige bestemming
- afmetingen en vorm
- oppervlakte
- uitbreidbaarheid
- ligging (penitentiair geografisch knelpunt, bereikbaarheid en mogelijkheid tot ontsluiting, veiligheidseisen, omgeving)

25 De resolutietekst, online beschikbaar: <http://www.dekamer.be/doc/flwb/pdf/53/2443/53k2443001.pdf>

26 Malaise, P., & Barbieux, Y. (2015, July 5). Geens is voor mini-gevangenissen (maar bouwt eerst megacomplex Haren). Het Nieuwsblad. Retrieved from http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20150704_01763138

27 Vandeurzen, J. (2008). Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden: stand van zaken en bijkomend projecten tot 2016. Retrieved from <http://nieuwsbrief.cdenv.be/actua/persberichten/masterplan-2008-2012-voor-een-gevangenisinfrastructuur-humane-omstandigheden>

- terreingesteldheid (hellend/vlak, begroeiing, bestaande constructies, af te breken/te behouden, aanwezigheid van wegenis: op of naast het terrein)
- bodemgesteldheid (vervuiling, draagkracht, waterhuishouding)
- bereikbaarheid (openbaar vervoer)
- nabijheid van gerechtsgebouw en politiediensten
- parkeermogelijkheid.

Een zeer belangrijke categorie voor de ligging is de zogenaamde “knelpuntregio” waar de penitentiaire administratie geconfronteerd wordt met een structurele overbevolking. De regio’s die werden aangestipt als dé knelpuntregio’s zijn het Antwerpse en de Brusselse regio en de omgeving tussen Charleroi en Bergen. Om deze redenen werden dan ook terreinen die aan dit fenomeen een oplossing kunnen bieden, geselecteerd als valabele sites.

De terreinen die binnen de knelpuntregio’s geselecteerd werden bevinden zich in Puurs voor Antwerpen en in Sambreville Moignelé voor de omgeving tussen Charleroi en Bergen. Voor de Brusselse regio werd volgens de toegepaste methode geen enkel terrein gevonden dat aan de selectieparameters voldeed. Uiteindelijk werd voor een terrein in Leuze-en-Hainaut gekozen, op 50 minuten rijden van de Brusselse gevangenissen. De twee inrichtingen, in Leuze en in Sambreville, zullen in een overgangsfase (totdat de voorgestelde vervangbouw in Brussel zal klaar zijn) ook de problemen van Brussel moeten opvangen.

Het niet vinden van een nieuw terrein in Brussel wijst op een gebrekkige methodiek waarmee met de selectiecriteria werd omgegaan.

Ook De Huizen zelf toont een duidelijke interesse in een evaluatiekader voor locaties van detentiehuisen. Er worden stappen genomen om in een niet nader genoemde gemeente een eerste detentiehuis te openen en ook in Haren, waar het beruchte gevangenisdorp zal komen, is men geïnteresseerd in dit nieuwe detentiemodel.

1.3. Een architecturale typologie voor een kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering

De evolutie richting een kleinschalige typologie is niet nieuw. Ook in de zorgsector is deze trend zichtbaar.

Deyaert stelt aan de hand van actuele, vernieuwende residentiële zorgvoorzieningen in België en Nederland een typologisch onderzoek op naar de capaciteit van een hedendaags zorgcentrum. De projecten werden geselecteerd omwille van hun bijzondere visie over zorgarchitectuur die de publieke aandacht naar zich toe wisten te trekken. De ontwerpen vertrekken vanuit de problematieken en wensen van de bewoner. In tegenstelling tot de verwachte indrukken van kleinschaligheid zoals klein, alleenstaand en gelijkvloers blijken de ontwerpen vaak over meerdere verdiepingen en een grote capaciteit te beschikken. In een boomdiagram (figuur 11) toont Deyaert de organisatie van de leefgroepen in typologische residentiële zorggebouwen. Per eindtak wordt een actueel voorbeeld gegeven. Hiermee toont Deyaert aan dat noch de vorm, noch de grootte van een gebouw bepalend is voor architectuur binnen de residentiële zorgsector.

Deyaert vermeldt daarnaast wel dat men niet mag vergeten dat bij instellingen met een hoge capaciteit aan cliënten het risico bestaat om als medewerker te vervallen in de instellingsoplossingen zodat automatisch de instellingssfeer ontstaat.

Dit wil de kleinschalige zorgvisie net vermijden.²⁸

²⁸ FAHRENFORT, M, ‘Roeien met de riemen die je hebt: variatie kenmerkend voor kleinschalig

Uit deze zeven ontwerpen distilleert Deyaert de kenmerken van een kleinschalige zorgarchitectuur. De gebruikte casestudies zijn:

- Ter Vest - Osar (2007-2008)
- Martha Flora Huis, Ouwehand & The i.s.m. Iris Murdoch Instituut (ontwerpvoorstel 2007)
- Hotel Min - RAUM (2002-2009)
- De Lork - 51N4E (2005-2011)
- Pamele - noaArchitecten (2002-2010)
- Zorgwoningen Sint-Truiden (ontwerpvoorstel) Rehab Herzog & de Meuron (1998-2002)
- Blaisantvest - Studentenontwerp Elisabeth Cnockaert, Cedric D'haese en Elke Deyaert (2010)

Deyaert stelt acht kenmerken van kleinschaligheid in de zorgsector op:

- Stedenbouwkundige inplanting
- Identiteit van de bewoner
- Differentiatie
- Privacy
- Hybridisering
- Interne organisatie
- Flexibiliteit
- Kunst

Een vergelijking met de zeven casestudies toont aan dat deze niet allemaal even belangrijk zijn in het ontwerp voor deze zorginstellingen. Deyaert concludeert dat privacy sterk tot zeer sterk aanwezig is in alle projecten en ook de kleinschalige interne organisatie en gedifferentieerde verblijfsruimtes zijn een belangrijk ontwerpmatig aspect. Stedenbouwkundige inplanting in de stad, identiteit van de bewoner, hybridisering en kunst blijken moeilijker te plaatsen in de kleinschalige zorgsector en flexibiliteit scoort helemaal slecht.

2. Toetsingstool De Huizen

In dit hoofdstuk wordt een tool ontwikkeld die toelaat te toetsen in welke mate een detentieproject aansluit op de visie van vzw De Huizen of aansluit op het huidige, verouderde detentiebeleid. Het huidige, verouderde beleid slaat op de grote kloof die bestaat tussen het "huidig detentiebeleid" en de wetgeving. De tool is geïnspireerd op de Urban Community Quality Wheel.

2.1. Urban Community Quality Wheel

The Urban Community Quality Wheel is het resultaat van een samenwerking tussen MVRDV en The Why Factory.

MVRDV is een Rotterdams architectuurbureau opgericht in 1993 door Winy Maas, Jacob van Rijs en Nathalie de Vries.

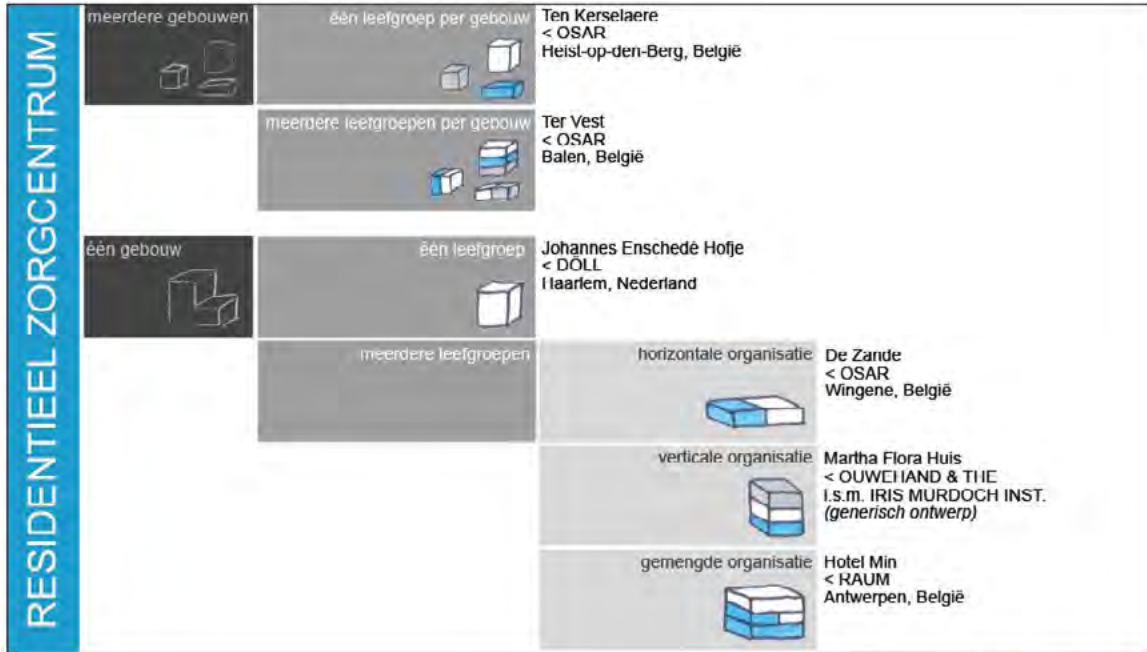
The Why Factory is een samenwerking tussen dit Rotterdams bureau en de Technische

Figuur 9: logo De Standaard Solidariteitsprijs

Figuur 10: logo BWMSTR label

Figuur 3: boomdiagram: typologie zorgcentrum, Elke Deyaert

Figuur 12: The Why Factory MVRDV: Urban Community Quality Wheel (onder)

Figuur 11: Boomdiagram: typologie zorgcentrum door Elke Deyaert (boven)

Universiteit van Delft onder leiding van professor Winy Maas. The Why Factory is een wereldwijde denktank en onderzoeksinstituut dat mogelijkheden onderzoekt voor de ontwikkeling van steden door te focussen op de productie van stadsmodellen voor de toekomst.

Het is in de zoektocht naar (het evalueren van) de kwaliteiten van een gemeenschap dat The Urban Community Quality Wheel werd ontwikkeld.

Gemeenschappen hebben geen vaste criteria of regels waaraan ze voldoen, maar er zijn wel algemene beginselen die elk worden weergegeven door verschillende sterktepunten en opportuniteiten.

Om van deze algemene beginselen of principes te leren, is het belangrijk dat ze geëvalueerd en gebruikt worden om een kwaliteit te meten van een gemeenschap. Door gebruik te maken van het eigen gezond verstand kiest het Urban Community Quality Wheel 11 sleutelbegrippen of kwaliteiten. Het wiel wordt gebruikt als een tool doorheen het boek om projecten (onderzoeksprojecten of zelf geproduceerde projecten) te meten en te vergelijken. Op die manier wordt getest wat wel en wat niet werkt. De resultaten van het project zijn terug te vinden in het boek *The Vertical Village*.²⁹

2.2. Keuze diagram

Voor de ontwikkeling van een toetsingstool geïnspireerd, door het Urban Community Quality Wheel van MVRDV, wordt gebruik gemaakt van de wetenschappelijke mogelijkheden van het diagram. Een diagram is een schematische, grafische weergave van een aantal grootheden en hun onderlinge verband.

Om een tool te ontwikkelen waarmee kan gemeten worden in welke mate een project aansluit bij de visie van De Huizen of in welke mate het aansluit bij de visie van het huidige detentiebeleid zijn twee diagrammen nodig.

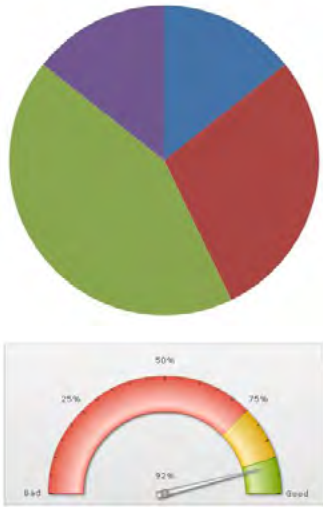
Een eerste diagram geeft de verhouding of verdeling van verschillende aspecten en kenmerken waarvoor De Huizen staat weer. Het blok-, piramide-, en cirkeldiagram komen hiervoor in aanmerking. De gegevens die in het diagram gebruikt worden, zijn de kenmerken van De Huizen. Hoe belangrijker een kenmerk en de daaruit volgende kwaliteit voor De Huizen, hoe breder de strook in het blokdiagram, hoe lager de trede in de piramide en hoe groter het taartenstuk. Het tweede diagram is nodig om te toetsen in hoeverre een project aansluit bij de kenmerken waaruit dit diagram bestaat. Hiervoor is een ander diagram nodig dat voor een bepaald kenmerk de twee uiterste visies weergeeft, deze van De Huizen en deze van het huidige detentiebeleid. Tussen deze twee uitersten wordt het te toetsen project geplaatst, op de juiste afstand van beide visies. Het diagram dat hiervoor gebruikt wordt, is een meter grafiek.

Omwille van de visuele aantrekkelijkheid en de duidelijkheid wordt geopteerd voor een combinatie van het cirkeldiagram en een lijnvormige meter. Een schematische weergave van de werking ziet u in figuur 14. Het cirkeldiagram bepaalt het belang van een criterium, de (hier als rode pijl voorgestelde) metergrafiek duidt aan wat de score is van het project voor datzelfde criterium. Hoe dichterbij de pijl naar de buitenste cirkel staat, hoe meer aansluiting wordt gevonden bij de visie van De Huizen en omgekeerd.

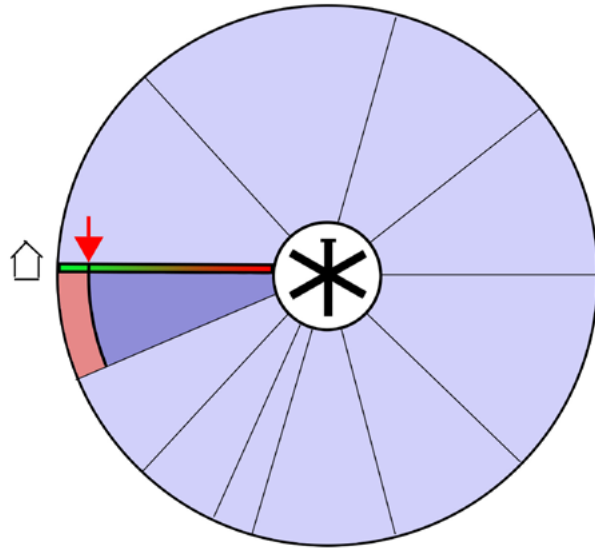
---

29 Maes, W., MVRDV, & T?f. (2012). *The Vertical Village*. nai010 publishers.

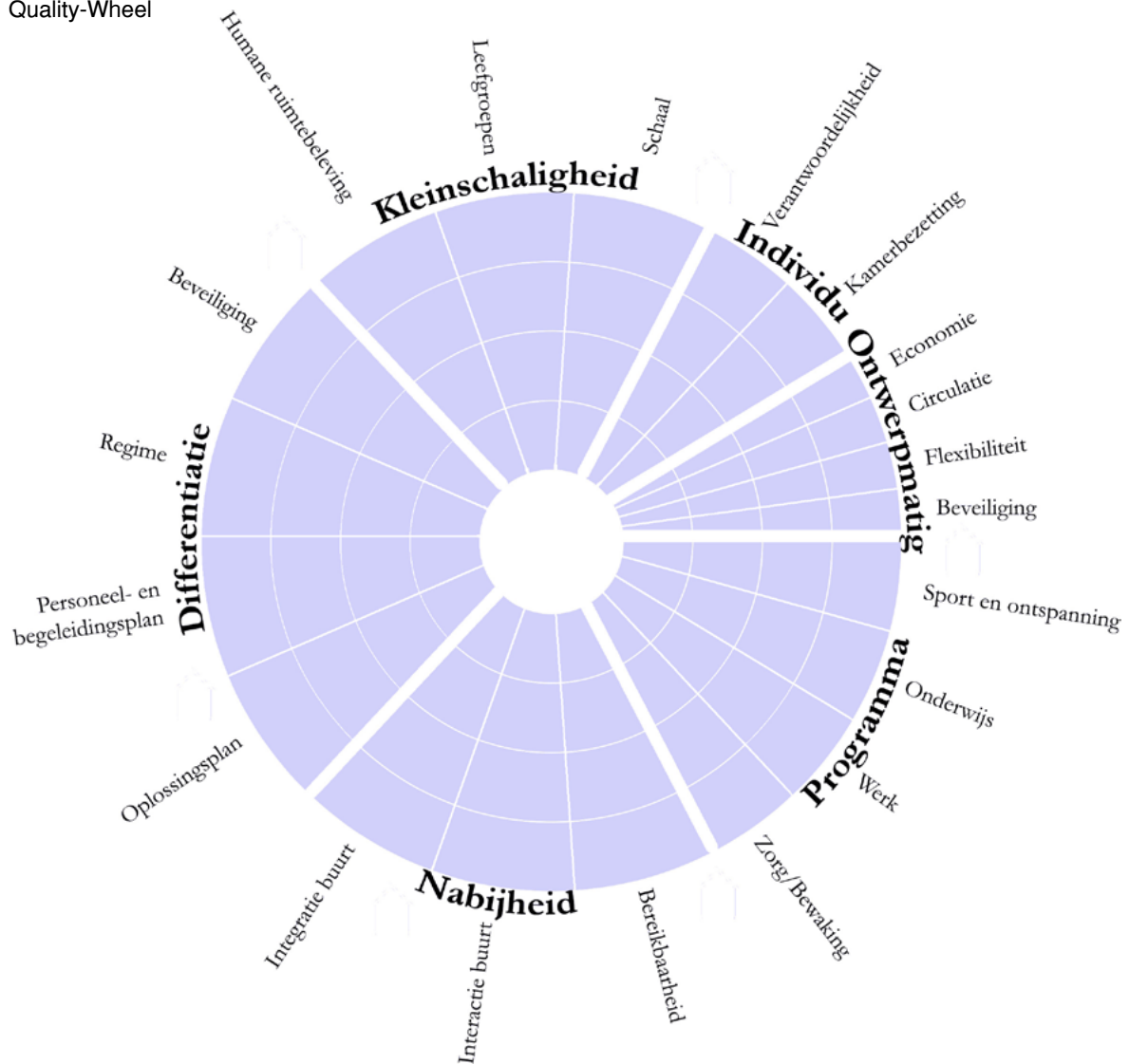
Figuur 13: cirkeldiagram en meter grafiek

Figuur 14: schema werking Detention-House Quality-Wheel: combinatie cirkeldiagram en meter grafiek

Figuur 15: leeg Detention-House Quality-Wheel

2.3. Parameters De Huizen

Het project van De Huizen wordt hieronder weergegeven aan de hand van zes kernwoorden. De eerste drie kernwoorden worden uit de drie belangrijkste principes van De Huizen gehaald (“1.2.2. Visie” p. 24):

- Differentiatie
- Nabijheid
- Kleinschaligheid

De Huizen brengt deze principes zelf aan en gebruikt ze als kapstokken om de visie uit te leggen. Daarnaast komen in de visietekst van De Huizen nog twee andere prominente principes aan bod, namelijk het programma van de gedetineerden en het centraal stellen van het individu. Als zesde en laatste kernwoord wordt voor ‘ontwerpmatig’ gekozen. Dit verwijst naar enkele aandachtspunten in het architecturaal ontwerp die uit het ontwerpmatig onderzoek in de ontwerpstudio’s van professor De Meyer naar voor kwamen.

Deze zes kernwoorden of principes (differentiatie, nabijheid, kleinschaligheid, programma, individu en ontwerpmatig bepaalde kenmerken) worden aan de hand van twintig onderzoekscriteria beschreven voor zowel de visie van De Huizen als voor de huidige gevangenissen in België.

Op het toetsingstool wordt dan aangeduid waar een detentieproject zich bevindt: aansluitend op de beschrijving van De Huizen, aansluitend op de beschrijving van het huidige, verouderde detentiebeleid, of er tussenin.

Kleinschaligheid	1	Schaal
	2	Leefgroepen
	3	Humane ruimtebeleving
Differentiatie	4	Oplossingsplan
	5	Personeel- en begeleidingsplan
	6	Regime
	7	Beveiliging
Nabijheid	8	Integratie buurt
	9	Interactie buurt
	10	Bereikbaarheid
Individu	11	Verantwoordelijkheid
	12	Kamerbezetting
Programma	13	Zorg/bewaking
	14	Werk
	15	Onderwijs
	16	Sport- en ontspanning
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken	17	Beveiliging
	18	Flexibiliteit
	19	Circulatie
	20	Economie

	Onderzoeks- Criteria	Visie vzw De Huizen (detentiehuisen) 	Visie huidig detentiebeleid (gevangentypologie)
Kleinschaligheid	1. Schaal	De Huizen streeft naar een maximum van 30 gedetineerden per detentiehuis. Om een persoonlijke, gedifferentieerde aanpak mogelijk te maken ligt dit getal zo laag mogelijk, rekening houdend met een financiële haalbaarheidsstudie.	Schaal van gevangenen is onbegrensd. Belgische gevangenen hebben een gemiddelde capaciteit van 275 gedetineerden. De (voorlopig) grootste gevangenis telt 694 gedetineerden, de kleinste 33.
	2. Leefgroepen	Een leefgroep bestaat uit maximum tien gedetineerden. Deze leven onder één dak en zullen dus, afhankelijk van het regime en de sociale mogelijkheden van de gedetineerden samen instaan voor het onderhouden van hun leefgroep.	Leefgroepen zijn hier onbestaande. Er wordt enkel gesproken van een kamer hebben op dezelfde vleugel of gang. Deze vleugels of gangen zijn qua capaciteit niet te vergelijken met een leefgroep.
	3. Humane ruimtebeleving	De Huizen streeft naar een humane gevangenisarchitectuur, wat inhoudt dat ruimtes ontworpen worden op de schaal van de mens en de schaal van het instituut achterwege laten. Humane gevangenisarchitectuur wordt gekenmerkt door een humane ruimtebeleving, waarbij op schaal van de mens gewerkt wordt om persoonlijke ruimtes te creëren waarin een gedetineerde zich kan identificeren.	Een gevangenis is een instituut. Dit resulteert vaak in hoge en/of onpersoonlijke ruimtes, lange gangen, ... Dit komt tegenover de humane ruimtebeleving te staan.
Differentiatie	4. Oplossingsplan	Elke gedetineerde krijgt van bij de start een oplossingsplan waarin een parcours doorheen detentiehuisen binnen één streek staat uitgestippeld. Deze verschillen op vlak van begeleiding, regime, beveiliging, ... Een gedetineerde weet zo van bij de start hoe de toekomst er uit ziet.	Het detentieplan dat in de basiswet 2005 wordt voorgeschreven, wordt nauwelijks toegepast. De toekomst van een gedetineerde is hierdoor onzeker en kan niet gepland worden.
	5. Personeel- en begeleidingsplan	Het personeelsplan is vernieuwend. Slecht één portier of bewaker is aanwezig. De huisbegeleider, individueel planbegeleider, uit de samenleving gecontracteerde begeleider en de directeur van de detentiestreek zijn nieuwe beroepen die een gepaste opleiding, vorming en visie vragen. Deze personen moeten dan ook zorgvuldig geselecteerd worden.	In de huidige gevangenen zijn het grootste deel van de personeelsleden bewakers. De nadruk ligt hier dan ook op bewaking en afschrikking in plaats van zorg en re-integratie.
	6. Regime	Verschillende regimes met aangepaste begeleiding en vorming worden voorzien. Gesloten regime waarbij men de kamer niet mag verlaten, gesloten regime met werkmogelijkheden, halfopen regime, open regime, ...	Door de grootte van de gevangenis is men niet in staat om elke gedetineerde een regime op maat te geven. Hooguit per vleugel zijn enkele verschillen te merken.

	Onderzoeks-Criteria		
Differentiatie	7. Beveiliging	Verschillende mate van beveiliging is mogelijk. Zware beveiliging, lichte beveiliging, geen beveiliging, enkelband, ...	De beveiliging voor de volledige gevangenis is homogeen. Eventueel kunnen er per vleugel of gang enkele verschillen worden ingevoerd, maar over de grote lijn blijft de bewaking gelijk. Elke gedetineerde moet door dezelfde controle ingang, dezelfde hoge omheining, camera's, bewakers, ... Door de grootte van de gevangenis is men niet in staat om voor elke gedetineerde een aangepaste beveiliging te voorzien.
	Nabijheid	8. Integratie buurt	De samenleving wordt medeverantwoordelijk voor gedetineerden. Het is dan ook belangrijk dat het detentiehuis deel uitmaakt van de omgeving en het er op een geïntegreerde, intelligente manier wordt ingepland.
9. Interactie buurt		Ruimtes van het detentiehuis worden ter beschikking gesteld aan de buurt en omgekeerd. Daarnaast kunnen gedetineerden hun diensten aanbieden door bijvoorbeeld een herstelplaats voor fietsen, sociaal restaurant, fitness... uit te baten. Het detentiehuis creëert zo een meerwaarde voor de buurt.	Het naar binnen gekeerde, geïsoleerde instituut gaat op geen enkele manier dialoog aan met de omgeving. De enige interactie die er bestaat met de buurt is de negatieve berichtgeving in de media omtrent rellen, stakingen en ontsnappingen.
10. Bereikbaarheid		Detentiehuisen per streek hebben het voordeel dat ze de afstand tussen de gedetineerde en diens familie en vrienden verkleint. Daarnaast is ook de aanwezigheid van openbaar vervoer van belang om bezoekers vlot naar het detentiehuis te leiden.	De Ducpétiaux-gevangenis werden centraal in de stadskern ingepland. Indien geen verschuiving in het stedelijk weefsel heeft plaatsgevonden zijn ze dat nog steeds. De nieuwe gevangenis worden echter in de marge van de samenleving geplaatst en bereikbaarheid voor familieleden en vrienden wordt hier verwaarloosd.

	Onderzoeks- Criteria		
Individu	11. Verantwoorde- lijkheid	Er wordt verwacht van de gedetineerde dat deze leert om verantwoordelijkheid op te nemen. Eerst binnen de leefgroep in het detentiehuis, daarna in de maatschappij. Indien de gedetineerde zijn verantwoordelijkheid opneemt en zich dus aan de voorwaarden in het oplossingsplan houdt, zal hij naar een meer open regime evolueren waarin de vrijheden en verantwoordelijkheden groter worden. Indien hij weigert zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van de leefgroep, zijn werk en de begeleidingsprogramma's op te nemen zal hij daar ook de gevolgen van dragen, zoals in het oplossingsplan vermeld.	Bij het betreden van de gevangenis worden alle verantwoordelijkheden die bij het dagelijkse leven horen afgenomen. Hierdoor is het moeilijk om na een detentieperiode de verantwoordelijkheid terug op te pikken.
	12. Kamerbezetting	De Huizen streeft naar individuele kamers met eigen sanitair.	Een cel wordt door 1, 2, 3 of 4 gedetineerden bezet. Ook de oorspronkelijke individuele cellen worden door de overbevolkingsproblematiek vaak door meerdere gedetineerden bezet. Een eigen natte cel is niet vanzelfsprekend.

	Onderzoeks- Criteria		
Programma	13. Zorg/ Bewaking	De huidige focus op bewaking wordt verschoven naar een focus op zorg. Bewakers worden vervangen door begeleiders die sociaal werk of menswetenschappen hebben gestudeerd. Ook door externen kunnen activiteiten aangeboden worden, zoals de workshop rond agressie van vzw Touché. Passieve bewaking wordt omgezet naar actief inzetten op herstel en re-integratie.	In een gevangenis ligt de focus op bewaking. Door de hoge kosten van deze bewaking is vaak geen budget meer over om aan zorg en re-integratie te besteden.
	14. Werk	Het leren opnemen van verantwoordelijkheid wordt gekenmerkt door een nuttige dagbesteding die kan bestaan uit het leveren van werk. Zowel in een gesloten als open regime worden hiervoor verschillende mogelijkheden aangeboden. Men kan instaan voor de dagelijkse taken, tewerkgesteld worden in een werkplaats in het detentiehuis of in de buurt bij een open regime. Het geleverde werk kan uiteenlopende vormen aannemen.	In theorie kan elke gedetineerde tewerkgesteld worden in de gevangenis. In de praktijk is het voor gevangenen vaak moeilijk om werk aan te trekken, mede door de grote afstand tussen maatschappij en gevangenis. Daarnaast is het niet altijd mogelijk om te werken binnen een bepaald regime.
	15. Onderwijs	In het kader van re-integratie wordt persoonlijke ontwikkeling, waarvan onderwijs een belangrijk onderdeel is, gestimuleerd. Door samenwerking met externen uit de samenleving kunnen in het detentiehuis of in de buurt, afhankelijk van het regime, opleidingen gevolgd worden.	Onderwijs wordt van buitenaf aangeboden en is dus ondergeschikt aan de dagelijkse routine binnen de muren. Het wordt niet standaard gestimuleerd vanuit detentie en gedetineerden verkiezen eerder werk waarmee ze geld verdienen dan een toekomstgerichte opleiding.
	16. Sport en ontspanning	Ook in het kader van re-integratie en persoonlijke ontwikkeling wordt voldoende aandacht besteed aan het bieden van sport- en ontspanningsmogelijkheden. Sport- en ontspanning is belangrijk om zich te ontplooiën en biedt een uitlaatklep voor agressie en frustratie.	Sport- en ontspanningsvoorzieningen zijn vaak wel aanwezig. De schaal van de gevangenis en de beperkte differentiatie laat echter geen vrij gebruik van deze faciliteiten toe.

	Onderzoeks- Criteria		
Ontwerpmatig	17. Beveiliging	Gedifferentieerde beveiliging wordt niet achteraf toegevoegd aan het detentiehuis maar is van bij de start in het ontwerpproces aanwezig. De manier waarop veiligheidsmaatregelen (zoals de omheining) ontworpen worden, is belangrijk voor de geïntegreerde uitstraling naar de buurt toe en krijgt dan ook veel aandacht.	Een gevangenis toont zich als een streng bewaakt instituut naar de maatschappij. Het grootste deel van de aandacht bij het ontwerp gaat dan ook naar veiligheidsmaatregelen, die voor een groot deel van de gedetineerden overbodig zijn. Er worden geen pogingen gedaan om de veiligheidsmaatregelen onzichtbaar op te vatten waardoor een brug naar de maatschappij zou kunnen gelegd worden.
	18. Flexibiliteit	Door de kleinschaligheid en daaruit volgende differentiatie kan flexibel ingespeeld worden op de veranderende noden (zowel op korte termijn, als er ineens een plaats te kort is, als op lange termijn wanneer de visie op detentie verandert). Er wordt ook nadruk gelegd op een dubbel ruimtegebruik.	Gevangeniszen zijn met hun hoge omheining, lange cellengangen, opdeling in cellen (met dikke muren of vaste wanden), ... niet in staat om snel en flexibel in te spelen op hetzij veranderende noden van het moment hetzij een veranderende visie voor detentie op lange termijn.
	19. Circulatie	In de detentiehuisen tracht circulatie anders ingezet te worden. Circulatie wordt compacter en wordt naast het louter circuleren ook voor andere doelen ingezet. Circulatiepatronen kunnen sociale interactie bevorderen of de gang die louter een verbindingselement is, kan vervangen worden door een ruimte met een functie.	In de meeste gevangenissen vertaalt circulatie zich in lange institutionele gangen die nauwelijks een toegevoegde waarde voor de strafuitvoering hebben. In nieuwe gevangenissen (zoals Beveren) wordt aan deze circulatie licht, lucht en ruimte toegevoegd, maar een echt functie blijft afwezig.
	20. Economie	De Huizen wil de kostprijs van detentie doen dalen door betere recidivecijfers te creëren. Het op korte termijn duurdere (door onder andere de nieuwe investeringen), kleinschalige detentiesysteem zal op lange termijn, indien uit proefprojecten blijkt dat de recidivecijfers inderdaad veel lager liggen, goedkoper zijn dan de gevangenissen. Daarnaast houdt De Huizen ook rekening met de sociale kost van detentie. Door kleinschalig te werken zal er bespaard worden op managements- en controleproblemen, maar andere zaken zullen omwille van de kleinschaligheid mogelijk duurder uitvallen.	In de huidige gevangenissen wordt het grootste deel van het budget besteed aan bewaking van gedetineerden om de maatschappij te beschermen. Dit levert hoge recidivecijfers op.

2.4. Verantwoording keuzemogelijkheden

Per vraag wordt het onderzoek, de bron of de verantwoording van de keuzemogelijkheden in de vragenlijst gegeven. Ook heb ik zelf enkele keuzemogelijkheden opgesteld. Dit zijn slechts voorlopige richtlijnen om deze parameters te beoordelen en verder onderzoek wordt dan ook aangeraden.

1. Schaal:

De keuzemogelijkheden zijn gebaseerd op de definitie van kleine, middelgrote en grote gevangenissen in een studie van Johnsen, Granheim en Helgesen³⁰ waarbij de levenskwaliteit in Noorse gevangenissen met een gesloten regime werd onderzocht. 1132 gedetineerden en gevangenismedewerkers verspreid over 32 gevangenissen, waarvan de kleinste gevangenis een capaciteit van 12 gedetineerden kende en de grootste een capaciteit van 392 gedetineerden, werden onderworpen aan een enquête over levenskwaliteit. Uit de resultaten bleek dat scores sterk gerelateerd werden aan de grootte van de gevangenis. Gevangenissen werden onderverdeeld in drie categorieën: kleine gevangenissen, dit wil zeggen minder dan 50 gedetineerden, medium gevangenissen, dit wil zeggen tussen de 50 en 100 gedetineerden en grote gevangenissen met meer dan 100 gedetineerden. Kleine gevangenissen hebben meer positieve scores dan medium en grote gevangenissen voor tien van de zeventien dimensies.

Significante verschillen die in een kleinschalige gevangenissetting positiever geëvalueerd worden, zijn: de relatie met het personeel, de meer relaxte sfeer, een betere implementatie van sociaal werk en begeleiding, de grotere visibiliteit en transparantie, het makkelijker omgaan met agressie bij gedetineerden met moeilijk gedrag, de humane leefcondities en de bereikbaarheid.

2. Leefgroepen:

De keuzemogelijkheden zijn gebaseerd op de resultaten van het onderzoek van Nina Moreau³¹ in haar masterproef 'De samenstelling van leefgroepen in voorzieningen voor kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking' waarbij ze eerst op zoek gaat naar de definitie van het concept leefgroep. Ze baseert zich hierbij op vier auteurs zijnde van Pelt (1993), Kok (1985), Klomp (1999) en van der Ploeg (2003). Hieruit komt naar voor dat groepsgrootte en groepssamenstelling in hoge mate de sociale structuur van de groep, het leefklimaat en daarmee ook het welzijn van de bewoners bepaalt. De auteurs zijn het ook unaniem eens dat een kleinere groep tot betere uitkomsten leidt. De keuzemogelijkheden zijn op de grootte van de leefgroepen in deze onderzoeken gebaseerd.

3. Humane ruimtebeleving:

Een humane gevangenisarchitectuur staat voor een architectuur waarbij de menselijke waardigheid centraal staat. De menselijke schaal wordt gebruikt als leidraad in het ontwerpproces voor deze nieuwe gevangenissen. Zowel de sociale of gemeenschappelijke ruimtes als de privéruimtes worden onderworpen aan deze menselijke schaal. Volgens Robert Sommer (Sommer, 1969) hebben deze 'sociale' ruimtes vaak de neiging om 'onpersoonlijke' ruimtes te worden. De ruimtebeleving of beoordeling van deze sociale ruimtes bestaat volgens Chombard de Lauwe (Seamon & Buttimer, 1980) uit een objectieve

---

30 Johnsen, B., Granheim, P. K., & Helgesen, J. (2011). Exceptional prison conditions and the quality of prison life: Prison size and prison culture in Norwegian closed prisons. *European Journal of Criminology*, 8(6), 515–529.

31 Moreau, N. (2009). De samenstelling van leefgroepen in voorzieningen voor kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking. Katholieke universiteit Leuven. Anderzijds masterproef Eleni De Rouck: maximum 10

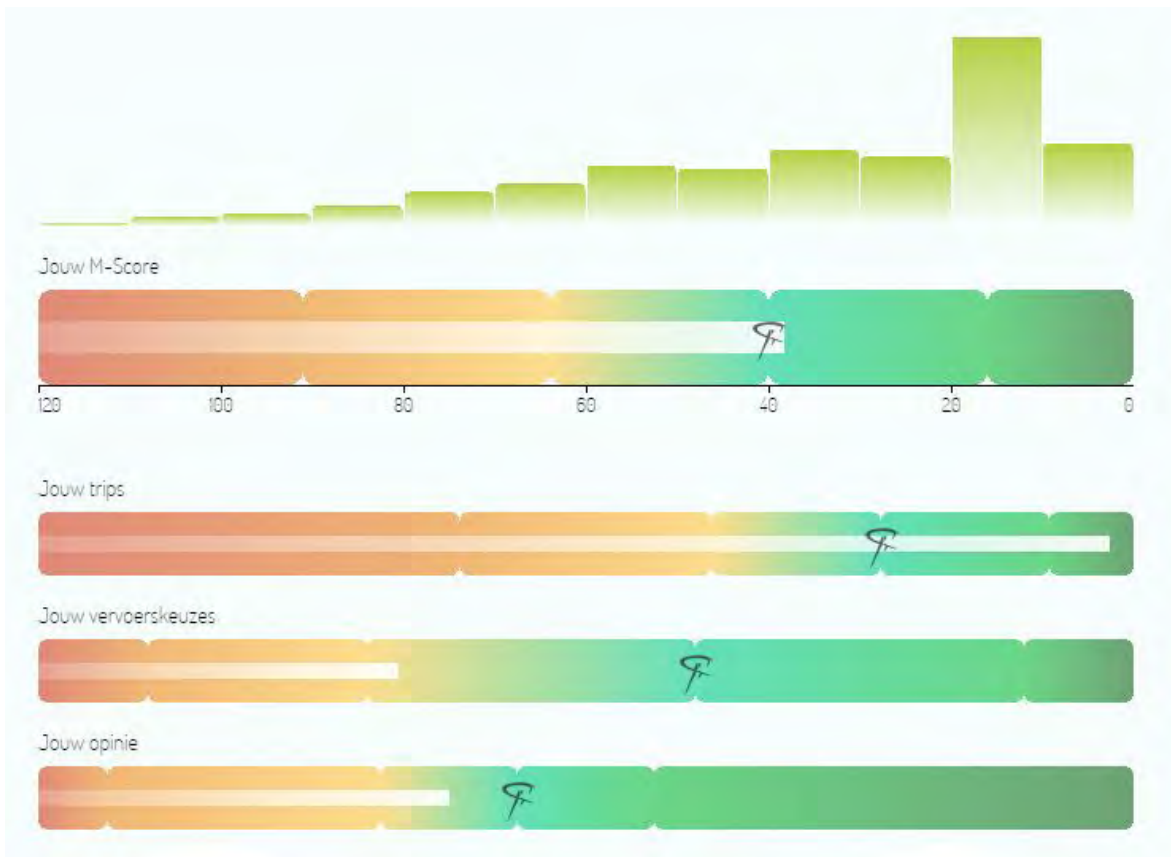
Figuur 16: perceptie stigmatisering tegenover anonimiteit door Elke Deyaert

Figuur 17: woordenspinsel rond integratie door Elke Deyaert

Figuur 18: M - score in projectie

Figuur 19: woordenspinsel rond flexibiliteit door Elke Deyaert

Figuur 20: woordenspinsel rond hybridisering door Elke Deyaert

en een subjectieve component. Kwantitatief vastgelegde parameters om het verschil tussen deze persoonlijke en onpersoonlijke ruimtes vast te leggen zijn er niet. Via kwalitatief onderzoek kunnen parameters vastgelegd worden die een algemeen positieve of negatieve invloed blijken te hebben op de ruimtebeleving. Deze parameters stelde ik op, gebaseerd op de ruimtebeleving van de casestudies die ik bezocht heb.

4. Oplossingsplan:

De keuzemogelijkheden werden aan de hand van het voorbeeld oplossingsplan opgesteld door Marjan Gryson in 'HUIZEN: Naar een duurzame penitentiaire aanpak.'³²

5. Personeel- en begeleidingsplan:

De keuzemogelijkheden werden opgesteld aan de hand van de personeelsbeschrijving bij de concepttoelichting in 'HUIZEN: Naar een duurzame penitentiaire aanpak.'³³

6. Regime

De keuzemogelijkheden werden bepaald aan de hand van de visie van Hans Claus. Volgens Claus moet het ontwerp in staat zijn om voor een duidelijk omschreven doelgroep een aangepast programma te ontwikkelen. Dit houdt niet in 'een zo ruim mogelijk aanbod voor iedereen'.

7. Beveiliging

De keuzemogelijkheden werden bepaald aan de hand van de visie van Hans Claus. Volgens Claus zijn detentiehuisen voldoende gedifferentieerd beveiligd als voor elke noodzakelijke beveiliging een aangepast detentiehuis binnen de detentiestreek voorhanden is. Dit houdt niet in 'overal de zwaarste beveiliging voorzien en dan gebruiken wat nodig is'.

8. Integratie buurt

Integratie wordt gedefinieerd als 'opname in een geheel, met name van bepaalde personen of bevolkingsgroepen in de maatschappij.'³⁴ Dit wordt beïnvloed door de locatiekeuze en door de architectuur.

Een geïsoleerd gebouw staat verder van de maatschappij en diens publieke voorzieningen dan een gebouw dat op bestaande gebouwen en voorzieningen aansluit.

Volgens Deyaert is de perceptie van een gebouw afhankelijk van³⁵:

- de stedenbouwkundige inplanting (geïsoleerd of geïntegreerd)
- de impact van de architectuur (opvallend of onopvallend)
- de aanwezigheid van een buffer (nergens of overal)
- de mogelijkheid tot anonimiteit (onmogelijk of mogelijk), en
- de wijze waarop beveiliging is toegepast (opvallend of onzichtbaar).

Het onderzoekscriterium 'huisvesting voor het personeel' opgesteld volgens F.D. Moyer (zie hoofdstuk 2.3.1.2.10), wordt hier in een gewijzigde vorm gebruikt. Moyer wijst op de voordelen van huisvesting voor het personeel in de gevangenis of in de nabijheid van de

---

32 De Meyer, R., Claus, H., Beyens, K., Gryson, M., & Naessens, L. (2013). HUIZEN: Naar een duurzame penitentiaire aanpak. ASP editions. p59-65

33 De Meyer, R., Claus, H., Beyens, K., Gryson, M., & Naessens, L. (2013). HUIZEN: Naar een duurzame penitentiaire aanpak. ASP editions. p39-40

34 URL: [http://www.woorden.org/woord/De Meyer, R., Claus, H., Beyens, K., Gryson, M., & Naessens, L. \(2013\). HUIZEN: Naar een duurzame penitentiaire aanpak. ASP editions. p59-65](http://www.woorden.org/woord/De%20Meyer,%20R.,%20Claus,%20H.,%20Beyens,%20K.,%20Gryson,%20M.,%20&%20Naessens,%20L.%20(2013).%20HUIZEN:%20Naar%20een%20duurzame%20penitentiaire%20aanpak.%20ASP%20editions.%20p59-65)integratie

35 Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent. p134 en p144

gevangenis. Vanuit het perspectief van kleinschaligheid en integratie lijkt het aannemelijk dat tewerkstelling van personeel uit de directe omgeving een meer kleinschalige en betere vorm van integratie met de omgeving beoogt dan het huisvesten van datzelfde personeel binnen het detentiehuis. Daarom wordt zijn principe “zelf huisvesting voorzien” hier geïnterpreteerd als “tewerkstelling van personeel uit de directe omgeving”. Dit wordt ook als een “modernere” interpretatie aanzien.

9. Interactie buurt

Onder interactie met de buurt wordt een wisselwerking tussen het detentiehuis of de gevangenis en de buurt begrepen. Voor beide partijen moet deze interactie tot een meerwaarde leiden. Interactie kan bestaan uit gedeelde voorzieningen en infrastructuur, gedeelde opleidingen, aanbieden van diensten en arbeid, ... De mate waarin interactie mogelijk is wordt bepaald door het regime en de beveiliging.

10. Bereikbaarheid

Voorlopig wordt gebruik gemaakt van zelf bepaalde keuzemogelijkheden om de bereikbaarheid te meten. Van zodra het onderzoek naar de Mobiliteit-score (M-score) aan de Universiteit Gent klaar is kunnen de keuzemogelijkheden hierop gebaseerd worden. De M-score is een persoonlijke score die de duurzaamheid van verplaatsingsgedrag weergeeft. De score bestaat uit drie delen en wordt bepaald door een enquête waarbij naar verplaatsingsgedrag en houding ten opzichte van mobiliteit gepolst wordt. Het eerste deel van de score wordt bepaald door de verplaatsingen: hoe vaak, hoe ver en op welke manier? Het tweede deel van de score is afhankelijk van het ‘modal split’, het aandeel van de verschillende vervoerswijzen binnen het verplaatsingsgedrag. Het laatste deel van de score geeft aan in hoeverre iemand geneigd is om daadwerkelijk de overstap te maken naar meer duurzame vervoerswijzen. De som van deze drie deelscores bepaalt de uiteindelijke M-score. De Universiteit Gent is bezig met het uitbreiden van de M-score met gegevens over infrastructuur zoals fiets- en voetpaden en openbaar vervoer. Het doel van dit deel van het project is om een discussie op gang te brengen in de Gentse wijken over leefbare buurten. Vlaams minister van omgeving, natuur en landbouw Joke Schauvliege kondigde op 6 juni 2015 aan dat ze deze M-score wil gebruiken om de bereikbaarheid van huizen weer te geven. Hoe lager de M-score, hoe beter de woning aansluit op het openbaar vervoer en op het wegennet, en hoe dichter ze ligt bij belangrijke voorzieningen zoals scholen, ziekenhuizen en winkels. Schauvliege wil met de M-score de consument bewust maken van bereikbaarheid bij het maken van de woningkeuze. Professor Sidharta Gautama, van het departement Telecommunicatie en Informatieverwerking aan de Universiteit Gent kondigt aan dat de rekenformule klaar zou zijn tegen eind 2015.”Op dit moment kunnen we nog niet zeggen hoe zwaar elke factor zal doorwegen. Maar we houden rekening met zowel vaste als variabele factoren, zoals de aanvaardbare wandel- en fietsafstand en de concrete afstand tot voorzieningen in de buurt”.

De factoren die invloed hebben op de bereikbaarheid van een woning kunnen ook gebruikt worden om de bereikbaarheid van een detentiehuis te meten. Het onderzoek aan de Universiteit Gent is echter nog lopende, waardoor voorlopig zelfbepaalde parameters gebruikt worden in de vragenlijst voor het DHQW.

Er wordt rekening gehouden met de ligging ten opzichte van bus-, tram- en treinstations,³⁶ de grootte van deze stations, de frequentie van de passerende lijnen en de bereikbaarheid met de auto. De opgestelde, zelf bepaalde keuzemogelijkheden zijn slechts richtlijnen. Van

---

³⁶ Invloedsgebied van een ontsluitende bus- of tramhalte Van Der Blij, F., Veger, J., & Slebos, C. (2010). HOV op loopafstand Het invloedsgebied van HOV-haltes, (november), 1–15. Retrieved from http://www.cvs-congres.nl/cvspdfdocs/cvs10_043.pdf

zodra de M-score operationeel is zullen de keuzemogelijkheden opnieuw bepaald worden.

11. Verantwoordelijkheid

De keuzemogelijkheden werden bepaald aan de hand van de visie van Hans Claus.

12. Kamerbezetting

De Huizen stelt een duidelijke eis over de kamerbezetting: individuele kamerbezetting met eigen sanitair is de norm.

13. Zorg/Bewaking

De keuzemogelijkheden werden bepaald aan de hand van de visie van Hans Claus.

14. Werk

De keuzemogelijkheden werden bepaald aan de hand van de visie van Hans Claus.

15. Onderwijs

De parameters werden bepaald aan de hand van de visie van Hans Claus.

16. Sport en ontspanning

De parameters werden bepaald aan de hand van de visie van Hans Claus.

17. Beveiliging

De parameters werden zelf opgesteld aan de hand van terugkerende beveiligingstechnieken en ontwerpinzetten uit hoofdstuk 2 en 4.

18. Flexibiliteit

Flexibiliteit is de mate waarin de gebruiker het gebouw kan aanpassen naargelang de noden van het moment. Deze veranderende noden kunnen een veranderde visie op detentie, een veranderende bezettingsgraad, specifieke noden van een gebruiker of vormen en activiteiten die een specifieke setting vragen, zijn. Zo kan een detentiehuis in de toekomst een andere functie toegewezen krijgen of kan er nood zijn aan een andere verhouding tussen de functies. Ook een hybride, dubbel ruimtegebruik, draagt bij tot de flexibiliteit van een gebouw. De keuzemogelijkheden baseren zich op de woordenspinnen 'Flexibiliteit' en 'Hybridisering' opgesteld door Elke Deyaert in het onderzoek naar de talige kenmerken van een kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering³⁷ en op de omschrijving van flexibiliteit door Frederic D. Moyer³⁸, zie verder in hoofdstuk 2, 3.1 p. 55.

19. Circulatie

De keuzemogelijkheden zijn gebaseerd op de conclusie die Elke Deyaert formuleert in het hoofdstuk 'Architecturale kenmerken van een kleinschalig detentiehuis' van haar masterproef 'Een architecturale typologie voor een kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering'.³⁹ Voor tien studentenontwerpen in de ontwerpstudio architectuur en constructie aan de Universiteit van Gent berekent Deyaert het gemiddeld oppervlakteverbruik, waaronder ook de gemiddelde oppervlakte die aan circulatie wordt besteed. Deyaert merkt op dat door het ontbreken van een referentieproject geen 'standaard-ideale-oppervlakte' kan

---

37 Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent. p134 en p144

38 Moyer, F. D., & Flynn, E. E. (1975). Current theory and application. In Prison architecture: An international survey of representative closed institutions and analysis of current trends in prison design. Londen: Architectural Press.

39 Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent. p117-p132

berekend worden. Wel kan een leidraad opgesteld worden en kunnen enkele verhoudingen in ruimtegebruik bekeken worden. De gemiddelde oppervlakte per gedetineerde die aan circulatie besteed wordt is $3,4\text{m}^2$ en de grootste verhouding is $5,9\text{m}^2$. Daarnaast concludeert Deyaert dat het voordelig is voor de circulatieoppervlakte om een verblijfsruimte rechtstreeks te laten uitkomen op een gedeelde ruimte of om gebruik te maken van buitencirculatie

20. Economie

De hoofddoelstelling van De Huizen is om gedetineerden na hun vrijlating succesvol in de maatschappij te re-integreren door van bij de start van de strafuitvoering in te zetten op het re-integratieproces. Onrechtstreeks zullen de betere recidivecijfers die hiermee gepaard gaan leiden tot een daling in de kostprijs van detentie. Eerst moet echter geïnvesteerd worden in een duurzame strafuitvoering die met een duurzame en flexibele accommodatie, een duurzame en centrale locatie, goed opgeleid personeel, enzovoort gepaard gaat. Een locatie aan de rand van de stad en maatschappij, B-architectuur of slecht opgeleid personeel moet vermeden worden. Dit vraagt een zekere investering, maar er worden ook kosten uitgespaard dankzij de schaalverkleining. Gedetineerden koken, wassen, poetsen en onderhouden het gebouw en de tuin zelf waardoor geen grootkeuken, technisch personeel of poetsfirma betaald moet worden.

2.5. Vragenlijst Detention-House Quality-Wheel

Aan de hand van een vragenlijst wordt bepaald of een ontwerp aansluit bij het huidig detentiebeleid of bij een kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering. De antwoorden van de vragen zijn gelinkt aan het aantal blauw in te kleuren hokjes. Hoe meer blauwe hokjes er verschijnen, hoe meer aansluiting bij De Huizen. Indien hokjes lichtblauw gekleurd worden, wil dit zeggen dat hier geen sluitend antwoord kan gegeven worden. Zo kan bij een generisch ontwerp dat geen specifieke locatie heeft niet bepaald worden wat de inzet van de buurt naar het detentiehuis toe is. Niet ingekleurde vakjes blijven rood, wat aansluiting toont met 'een gewone gevangenis'.

Vragenlijst Detention-House Quality-Wheel

Kleinschaligheid

1. Schaal

Wat is de totale capaciteit van de instelling?	<u>Aantal personen</u>	<u>Pt</u>
	Meer dan 100	0
	Tussen 50 en 100	2
	Minder dan 50	4

2. Leefgroepen

Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	<u>Antwoord</u>	<u>Pt</u>
	Nee, $24 \leq \text{MAX}$	0
	Ja, $12 < \text{MAX} \leq 24$	2
	Ja, $\text{MAX} \leq 12$	4

3. Humane ruimtebeleving

<p>Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?</p> <ul style="list-style-type: none"> • De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer. • De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden. • Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak. • Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningsmuur. 	<u>#</u>	<u>Pt</u>
	0	0
	1	1
	2	2
	3	3
	4	4

Differentiatie

4. Oplossingsplan

<p>Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...</p> <ul style="list-style-type: none"> • ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer • ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer. • ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft. • ...bevat een reclasseringsplan. 	<u>#</u>	<u>Pt</u>
	0	0
	1	1
	2	2
	3	3
	4	4

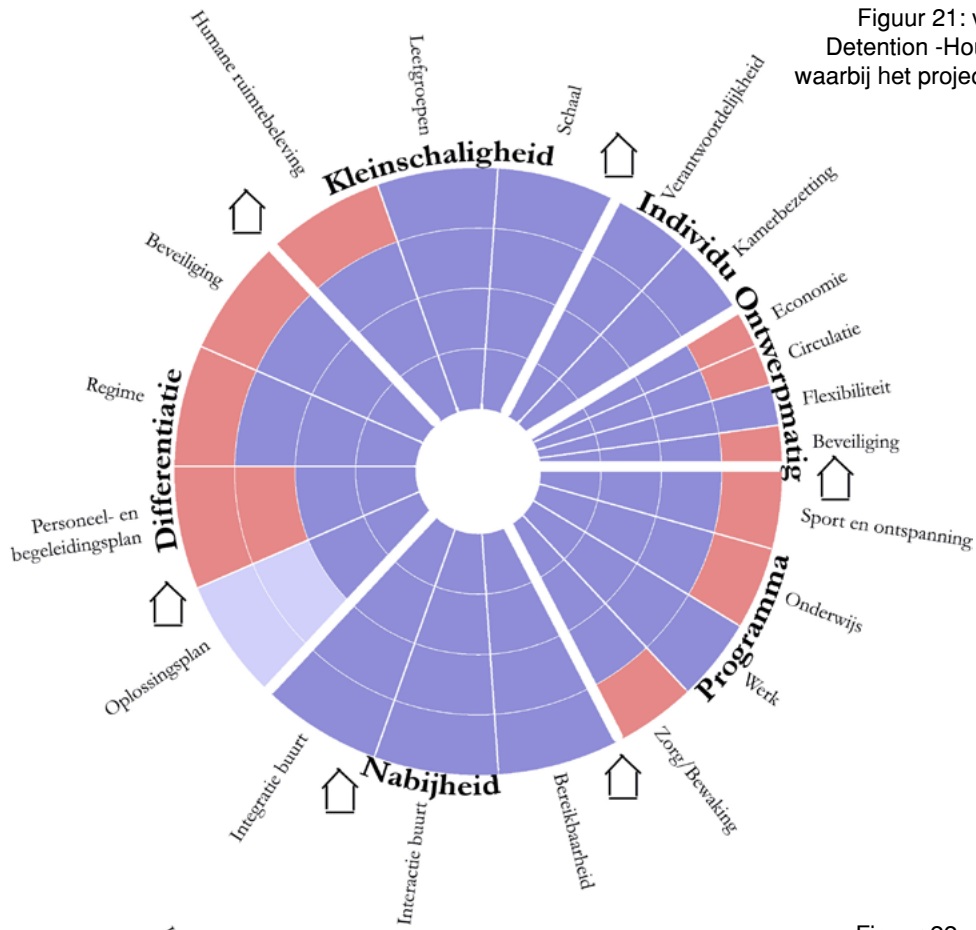
5. Personeel- en begeleidingsplan		
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
	0	0
• Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig	1	1
• Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders.	2	2
• Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie.	3	3
• Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders.	4	4
6. Regime		
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:	<u>#</u>	<u>Pt</u>
	0	0
• Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan.	1	0
Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren.	2	4
• Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien.		
7. Beveiliging		
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:	<u>#</u>	<u>Pt</u>
	0	0
• Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijhorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch.	1	4
Nabijheid		
8. Integratie buurt		
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
	0	0
• Inplanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructuurle voorzieningen	1	1
	2	2
• Tewerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving	3	3
	4	4
• Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte		
• Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit		
9. Interactie buurt		

<p>Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen, ...) aan gedetineerden door de buurt. • Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen, ...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis. • Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt. • Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden. 	<p><u>#</u></p> <p>0</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>	<p><u>Pt</u></p> <p>0</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>
<p>10. Bereikbaarheid</p>		
<p>Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afstand tot dichtstbijzijnde bushalte/tramhalte/treinstation < 4500 • Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m • Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur • Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-, ..., banen) en parkeergelegenheid 	<p><u>#</u></p> <p>0</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>	<p><u>Pt</u></p> <p>0</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>
<p>Individu</p>		
<p>11. Verantwoordelijkheid</p>		
<p>Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen, ...) • Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen • Zelfdiscipline wordt gestimuleerd. • Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...) 	<p><u>#</u></p> <p>0</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>	<p><u>Pt</u></p> <p>0</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p>

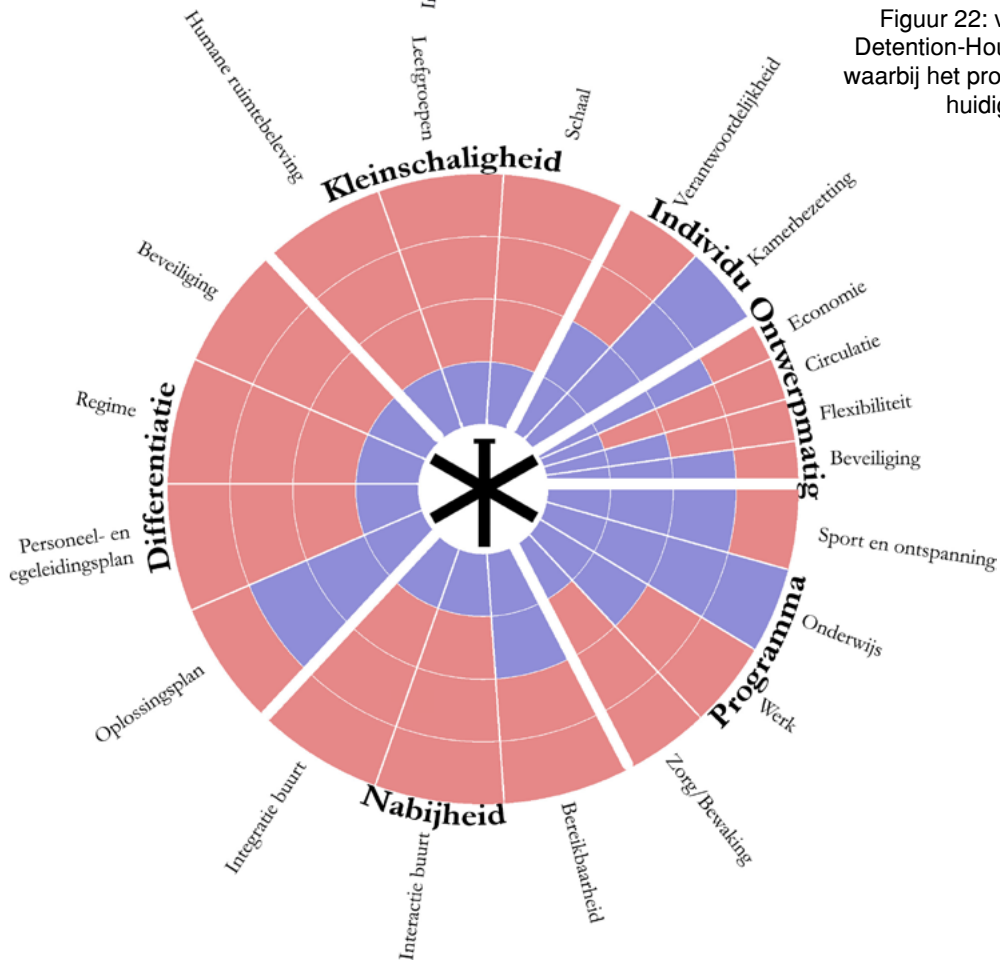
12. Kamerbezetting			
	Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord	<u>Pt</u>
		Neen	0
		Ja	3
		Ja, met natte cel	4
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
	Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
		0	0
	• De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe. (Medische lokalen en therapielokalen, zowel voor individuele sessies als groepssessies)	1	2
		2	4
	• Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch, ...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis.		
14. Werk			
	Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
		0	0
	• De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid, ...)	1	1
		2	2
		3	3
	• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin.	4	4
	• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt.		
	• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding.		
15. Onderwijs			
	Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
		0	0
	• De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezalen e.d. worden voorzien)	1	2
		2	4
	• Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden.		
16. Sport en ontspanning			

	Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
		0	0
	• In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving.	1	2
	• Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb.: theaterzaal, bibliotheek, ...)	2	4
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
	Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:	<u>#</u>	<u>Pt</u>
		0	
	• Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen.	1	2
	• Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb.: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken, ...)	2	4
18. Flexibiliteit			
	Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
		0	0
	• Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of...	1	1
	• Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's	2	2
	• Meerdere toegangen aanwezig	3	3
	• Verschillende circulatiekokers aanwezig	4	4
19. Circulatie			
	Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
		0	0
	• Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m ²	1	1
	• Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m ²	2	2
	• Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen.	3	3
	• Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet	4	4
20. Economie			
	Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	<u>#</u>	<u>Pt</u>
		0	0
	• Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie	1	2
	• Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie	2	4

Figuur 21: voorbeeld van een Detention -House Quality-Wheel waarbij het project goed aansluit bij De Huizen

Figuur 22: voorbeeld van een Detention-House Quality-Wheel waarbij het project aansluit bij de huidige gevangenissen

2.6. Voorbeelden van Detention-House Quality-Wheel

Hiernaast worden twee voorbeelden gegeven van ingevuld DHQW. Hoe meer keuzemogelijkheden uit de vragenlijst voldoen aan de visie van De Huizen, hoe meer vakjes blauw worden gekleurd. De vakjes die niet voldoen aan de andere vakjes blijven rood. Indien enkele keuzemogelijkheden niet met zekerheid kunnen aangeduid worden, omwille van informatie die ontbreekt of omwille van onduidelijkheid, worden deze vakjes lichtblauw gekleurd. Dit wil zeggen dat ze mogelijks kunnen voldoen aan de visie van De Huizen, maar dat dit niet met zekerheid kan bepaald worden.

Het eerste voorbeeld toont een Detention-House Quality-Wheel waarbij het te toetsen detentieproject een goede aansluiting vindt op visie van De Huizen.

Bij het “oplossingsplan” werden twee vakjes blauw gekleurd en twee vakjes lichtblauw. Dit wil bijvoorbeeld zeggen dat van de vier keuzemogelijkheden die werden opgesteld bij “oplossingsplan” aan de laatste twee keuzemogelijkheden werd voldaan, maar dat het niet duidelijk is of ook aan de eerste twee voorwaarden werd voldaan.

Het tweede voorbeeld toont een Detention-House Quality-Wheel waarbij het te toetsen detentieproject eerder aansluit op de visie van het huidig detentiebeleid.

In hoofdstuk 2.5 wordt het Detention-House Quality-wheel uitgetest.

3. De gemeenschap als basis voor de strafuitvoering. (USA, Brazilië, Frankrijk en Nederland)

De Huizen blijkt, zonder zich daar veelal in eerste instantie bewust van te zijn, een (deels) gedeelde visie te hebben met detentieprojecten die dertig à veertig jaar eerder werden opgestart.

In 1973 schreef Frederic D. Moyer in Amerika over de nood aan een nieuwe aanpak voor detentie die de aandacht vestigt op schaal, flexibiliteit, begeleiding op maat en een gemeenschapsgeoriënteerde instelling. Hij richtte Moyer Associates Inc. op, een in Chicago gevestigd plannings- en ontwerp bureau voor faciliteiten voor justitie. Dit wordt behandeld in hoofdstuk 2, 3.1 p. 55.

In Zuid-Amerika, meer bepaald Brazilië, werd in 1972 APAC opgericht. Deze door Braziliaanse broeders geleide organisatie ontwikkelde een eigen methodiek waarbij het ‘herstel’ centraal staat. Hiervoor wordt beroep gedaan op vrijwilligers en staat de relatie met de gemeenschap en de familieleden en vrienden van de ‘herstellende’ centraal. Dit wordt verder besproken in hoofdstuk 2, 3.2 p. 67.

In Europa is er Robert Badinter, voormalig minister van justitie in Frankrijk, die opkomt voor de rechten van de gedetineerde en een focus legt op re-integratie. In 1986 opende Badinter een nieuw detentiecentrum in Mauzac, met kleine paviljoenen gebaseerd op eigen verantwoordelijkheid. Dit wordt verder besproken in hoofdstuk 2, 3.3 p. 79.

Vervolgens wordt ook de Bijlmerbajes besproken (hoofdstuk 2, 3.4 p. 85). Deze beruchte hoogbouwtoeren is een interessante poging tot het ontwikkelen van een typologie voor een humane gemeenschapsgevangenis waarbij de waarden ‘humaan’ en ‘resocialisering’ centraal staan.

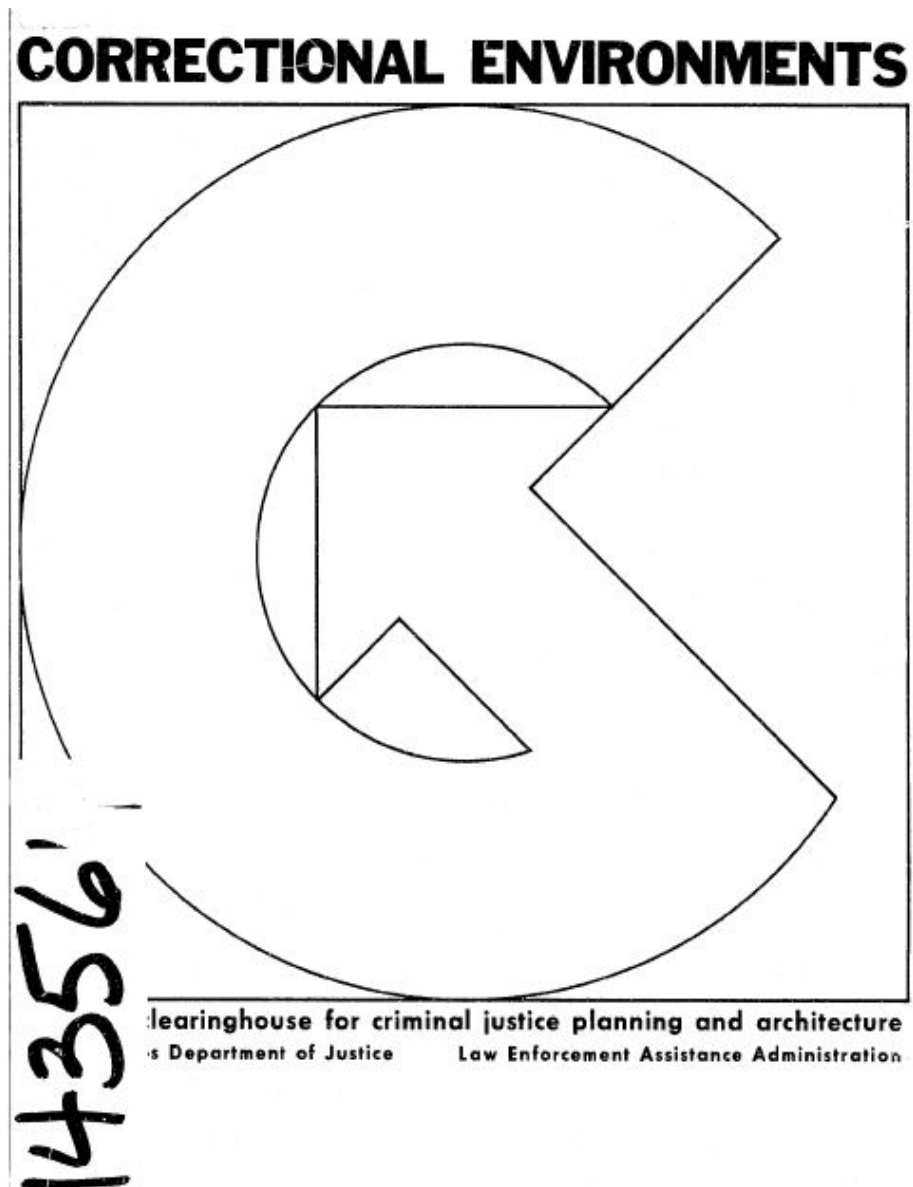
Moyer, APAC, Badinter en de Bijlmerbajes doen allen beroep op ‘de gemeenschap’:

- Moyer streeft naar een gemeenschapsgeoriënteerde samenleving
- APAC doet beroep op de gemeenschap om het herstel van de gedetineerden te bevorderen.

Figuur 23: Frederic D. Moyer

Figuur 24: kaft "Correctional Environments"

- Badinter biedt de gedetineerden paviljoenen aan die de samenleving buiten de muren nabootst.
- Bijlmerbajes wil een gemeenschapsgevangenis zijn waarbij het facet menselijkheid centraal staat.

3.1. Frederic D Moyer (1973), naar een gemeenschapsgeoriënteerde strafuitvoering

Frederic D Moyer^{40 41} studeerde aan de universiteit van Princeton en werd later professor architectuurontwerp aan de Universiteit van gei (1964 tot 1977). Hij voerde er onderzoek naar penitentiare centra, meer bepaald gevangnissen, cellen, gezondheidscentra en behandelcentra. Naast zijn ambt als professor werd hij in 1970 ook directeur van het Nationaal uitwisselingscentrum voor strafrechtplanning en architectuur. Zeven jaar later, in 1977, geeft hij zijn titel als professor en directeur op om een eigen architectuurbureau op te richten, Moyer Associates Inc. Het bureau staat in voor het verstrekken van planning, programmering en ontwerp van diensten voor de politie, rechtbanken en gevangnissen in samenwerking met lokaal gevestigde architecten, op nationaal en internationaal niveau.

Tijdens zijn onderzoek aan de universiteit van Illinois publiceerde hij meerdere werken die belangrijke richtlijnen voor het detentiebeleid uitzetten. Hieronder worden twee van zijn publicaties toegelicht.

De eerste publicatie dateert van 1973 en kwam er nadat president Nixon in 1969 wees op het falen van het Amerikaanse strafsysteem en opdracht gaf tot het verbeteren van de situatie. Dit gaf aanleiding tot een Nationale Conferentie (1971) over correcties (terechtwijzigingen) en de publicatie *Correctional Environments* (1973) door Moyer in samenwerking met Edith E. Flynn, een criminologe en sociologe aan de universiteit van Illinois die zich door de jaren gespecialiseerd heeft in terrorismebestrijding, zelfmoordpreventie en correctionele zaken. De publicatie wordt toegelicht in hoofdstuk 2, 3.1.1 p. 55.

Het tweede werk werd enkele jaren later, in 1975, uitgegeven in het boek *Prison Architecture*. In het hoofdstuk *Current Theory and application* lichtte hij via een analyse van de huidige gesloten instellingen de onderzoekscriteria toe om zo de behoeften van het gevangeniswezen te bepalen. Dit hoofdstuk wordt toegelicht in hoofdstuk 2, 3.1.2 p. 63.

3.1.1. Correctional Environments, F.D Moyer, E.E.Flynn, Universiteit Illinois, 1973

In deze publicatie kunnen we drie delen onderscheiden. In het voorwoord beschrijven Moyer en Flynn de prioriteiten en toekomstplannen die tijdens de Nationale Conferentie in 1971 aan bod kwamen. Ze wijzen er op dat architectuur een belangrijke rol voor deze vernieuwende visie kan betekenen. (Deel 1) Daarna worden vier artikels opgelijst die uit die tijd daterende pogingen tonen om tot een doeltreffende correctionele ontwikkeling te komen. De projecten zijn vernieuwend en vooruitstrevend omwille van hun op gemeenschapsgeoriënteerde detentie, schaal, gebouwtypologie, ... (Deel 2) Tot slot geven Moyer en Flynn een synthese die leidt tot 'Richtlijnen voor het Plannen en Ontwerpen van Gewestelijke en Gemeentelijke Penitentiare Centra voor Volwassenen. (Deel 3)

3.1.1.1. Deel 1: voorwoord

Drie trends komen aan bod op de Nationale conferentie in 1971:

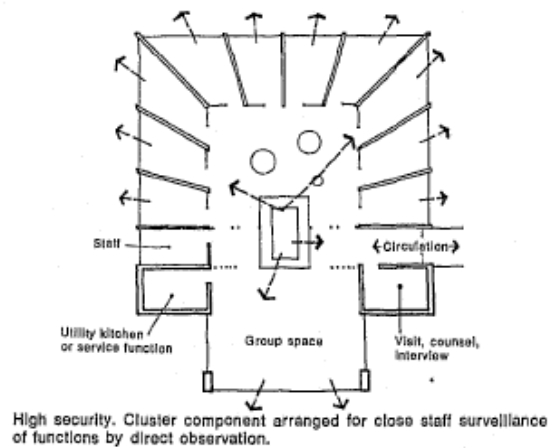
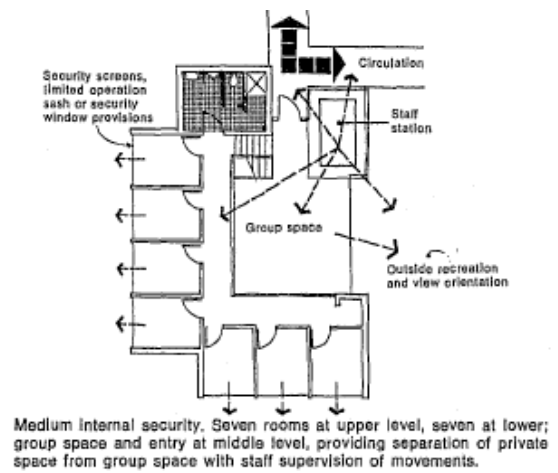
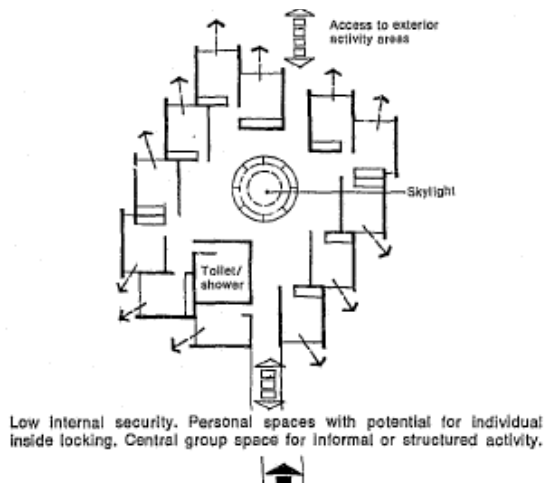
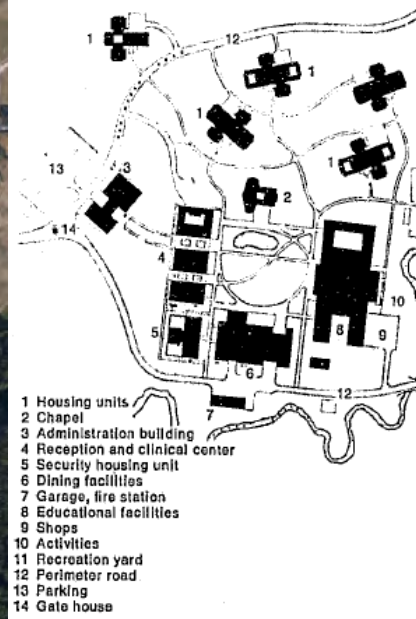
40 <http://archives.library.illinois.edu/archon/?p=collections/controlcard&id=2893&q=moyer>

41 <https://www.linkedin.com/pub/fred-moyer-faia/18/158/b2b>

Figuur 25: Bovenaanzicht campus in Morgantown in 2015

Figuur 26: Plattegrond campus in Morgantown

Figuur 27: Lage interne beveiliging, medium beveiliging en hoge beveiliging door relatie met programma-onderdelen

- Er is een groeiende bewustwording onder de vernieuwers en leiders op vlak van behandeling en voorkomen van de misdaad. Ze zien in dat dit niet alleen door terechtwijzing kan worden opgelost.
- Er is een algemene erkenning dat de oorzaak van misdaad diep geworteld zit in de sociale structuur van deze samenleving:

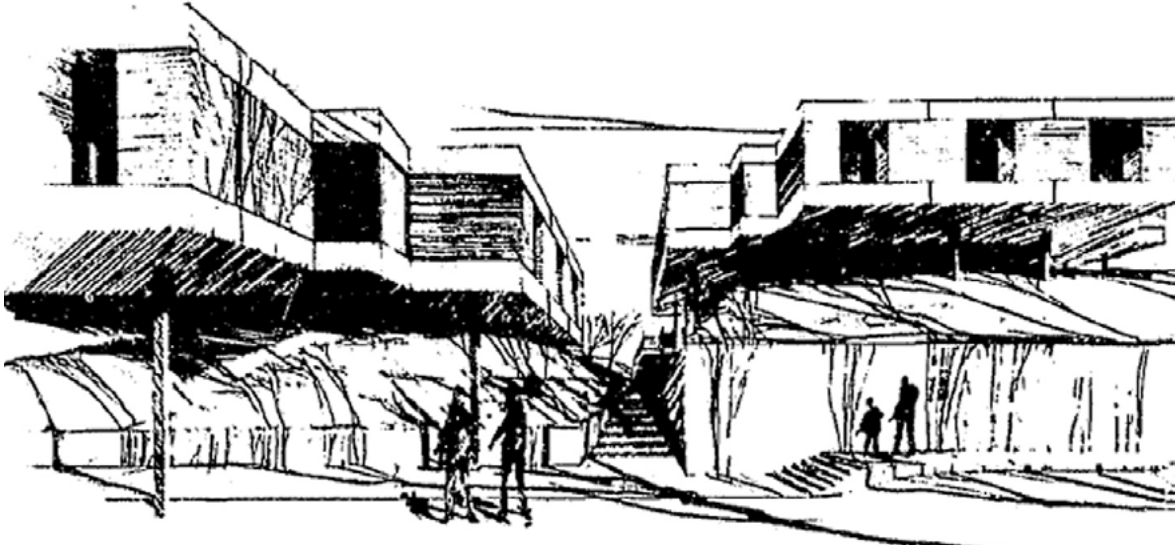
'The problem of crime will not be solved by merely increasing the number of judges, prosecutors, police or correctional staff. Nor will it be solved by focusing narrowly on rebuilding or refurbishing for correctional facilities.'

- Ondanks het ontbreken van cijfermateriaal voor het succes van communautaire behandelingen is er een trend naar gemeenschapsgeoriënteerde terechtwijzingen. Enkele redenen die worden aangehaald om deze 'community corrections' toch te steunen zijn de volgende:
  - Er is geen bewijs dat de huidige traditionele gevangenisstraffen bijdragen tot een behandeling van de gedetineerde.
  - Afgelegen gevangenissen hebben, naast het uitsluiten uit de gemeenschap, een extra isolerend effect op de gedetineerden. Integratie en re-integratie kunnen wellicht beter werken bij **gemeenschapsgeoriënteerde programma's**.
  - Aangezien misdaad wordt gezien als een falen en slechte organisatie van de gemeenschap is een verandering en focus op het veranderen van zowel detentie als de gemeenschap een goede stap.
  - Gemeenschapsgeoriënteerde instellingen helpen de traditionele lijn te vervagen tussen de instelling en de gemeenschap.
  - Gemeenschapsgeoriënteerde instellingen hebben het economische voordeel dat het gebruik kan maken van gemeenschapsmiddelen. Er zal nooit geld genoeg zijn om het huidige systeem volledig op te frissen en te renoveren, terwijl het economisch voordeel van gemeenschapsgeoriënteerde terechtstellingen misschien wel tot slagen kan leiden.

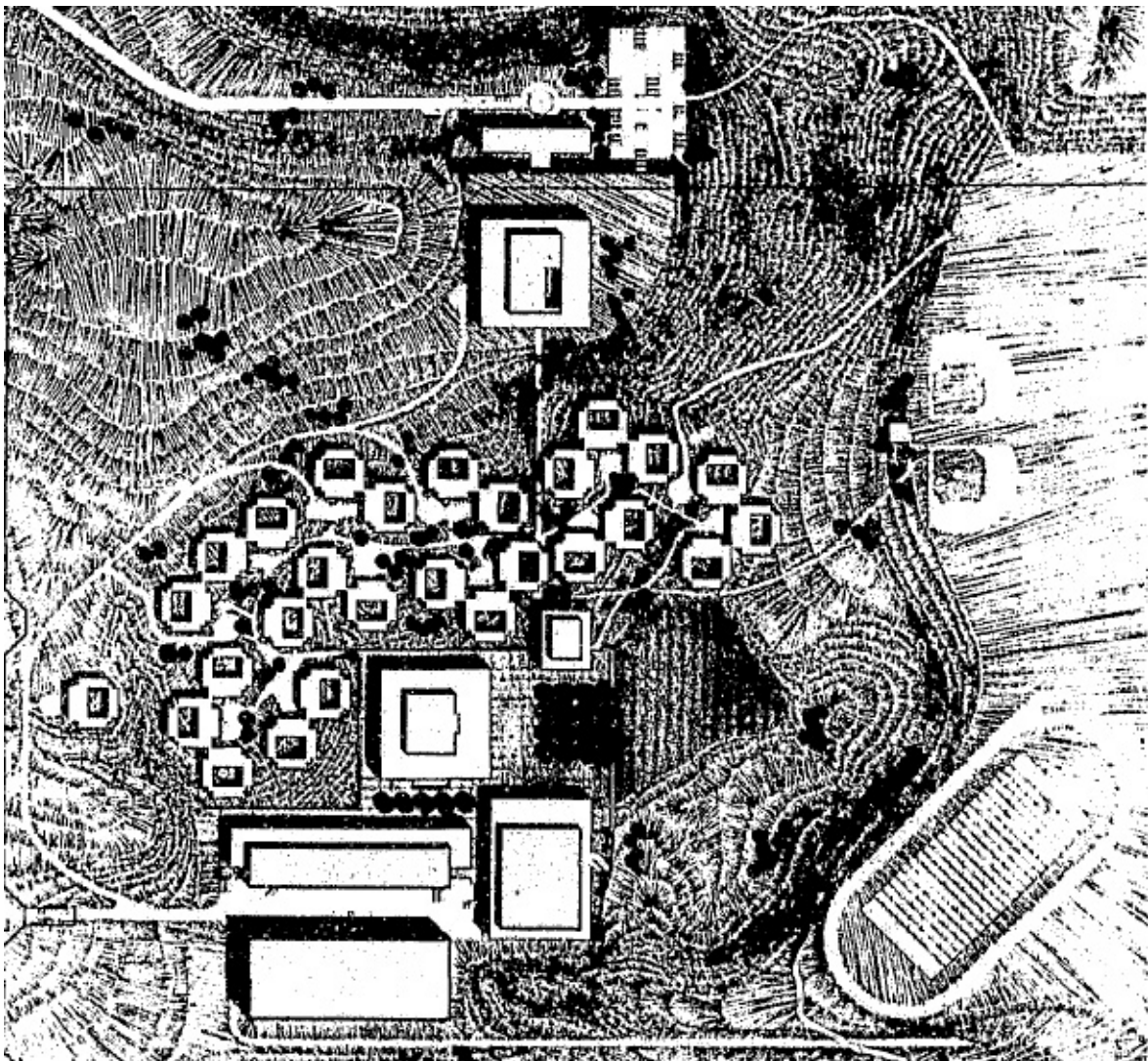
Voorgaande trends leidden tot een verhoogde coördinatie en betere samenwerkingsverbanden tussen ondernemingen met als doel de verbetering van de terechtwijzingen en het volledige strafrechtstelsel. In het volledige scala van sociale en fysieke vereisten die hierbij aan bod komen beschikt ook de architectuur over een grote invloed. Er worden vier belangrijke niveaus vermeld waarop deze invloed van toepassing is:

- Bij het voorzien van een ruimte waarin een programma van activiteiten wordt ondergebracht heeft architectuur de mogelijkheid om menselijke activiteiten toe te staan of te beperken. Het bereik van de mogelijke functies binnen een faciliteit wordt bepaald door de beschikbaarheid van voorziene of aanpasbare ruimtes.
- Architectuur kan een positieve of negatieve invloed hebben op de **activiteitspatronen** in de instelling. Het aanbod van de activiteiten en de gedragspatronen die zich voordoen binnen de instellingen worden grotendeels beïnvloed door de permanentie van de specifieke faciliteit waarin ze voorkomen. Dergelijke permanentie is nu verouderd en achterhaald. De focus komt te liggen op het leveren van diensten gebaseerd op het individu in een dynamisch sociaal systeem gekenmerkt door **flexibiliteit**.
- Architectuur heeft een invloed op de organisatie van relaties die ontstaan tussen mensen en op de relatie die ontstaat met de omgeving. Het ontwerp van het gebouw moet daarom afhangen van de **sociale relaties** die bepaald worden

Figuur 28: perspectief van het Vrijheidsinstituut in Tennessee

Figuur 29: render van het Vrijheidsinstituut in Tennessee

door het behandelingsprogramma en daarnaast een koppeling maken tussen de **faciliteiten en de omgeving**.

- Een ontwerp kan de identiteit van residentiële clusters of modules benadrukken waardoor de bewoner een referentieplaats krijgt. Deze helpt om het zelfbeeld te versterken alsook circulatie of bewegingspatronen te stimuleren zodat sociale interactie en deelname aan activiteiten aangemoedigd wordt.
- Architectuur is als voltijdse informatieverspreider een belangrijke factor voor de communicatie van waarden en gedrag.

3.1.1.2. Deel 2: bespreking van vier artikels

Van de vier artikels die Moyer en Flinn opnemen in hun uitgave worden hieronder uit elk artikel enkele voorbeelden weergegeven. De gemeenschapsgeoriënteerde strafuitvoering wordt gedefinieerd als een kern van maximum 15 bewoners en is specifiek voor elke context. Het complexe faciliteitengeheel, die een brede waaier aan diensten aanbiedt om te voldoen aan de lokale noden, kan tot 150 gedetineerden huisvesten.

In *Prisons: The Changing Outside View of the Inside* (1971) door Bess Balchen vinden we een ontwerp terug voor de eerste gevangenis die speciaal voor jongeren wordt ingezet. De campus in Morgantown, West Virginia, is gebaseerd op **een campustypologie met paviljoenen** en werd ontworpen door Silling & Associates in samenwerking met Schmidt, Garden & Erickson. Het is een gevangenis voor minimale hechtenis en de nadruk komt te liggen op het individu. Er is plaats voor 300 jongeren tussen de 16 en 20 jaar oud. Elk van de 'studenten' kan starten op het gewenste leerniveau en kan hierin zo ver gaan als men wil.

Slechts een van de vier woonunits wordt beveiligd. Ontsnappingen worden dus verwacht, maar door elk individu te bestuderen en hen oplossingen te bieden voor onderliggende oorzaken hoopt men deze pogingen te reduceren. Het centrum dient als onderzoeks- en leerlaboratorium en als een voorbeeld voor andere penitentiaire instellingen.

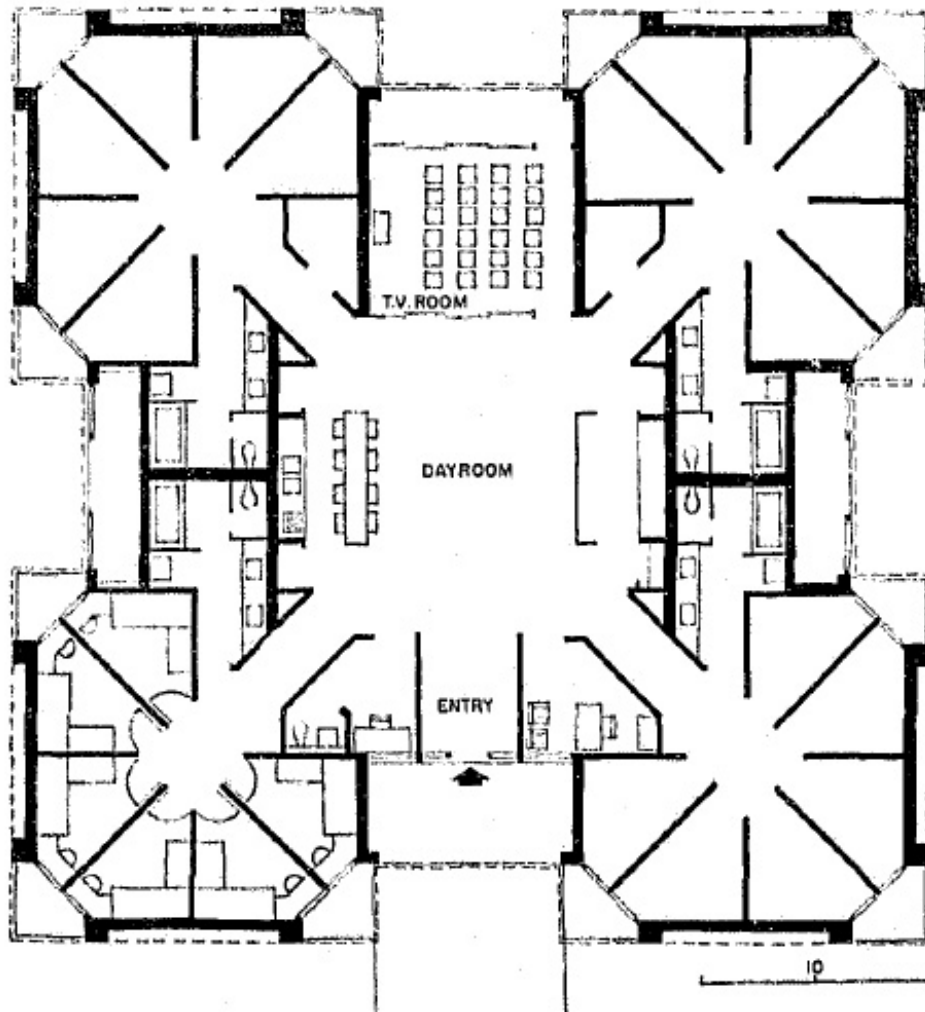
Balchen verwijst naar de richtlijnen opgesteld door Moyer en Flynn. Hij haalt er een voorbeeld uit dat verbanden legt tussen programmaonderdelen van het penitentiair programma, afhankelijk van de beveiliging.

Het eerste schema gaat uit van een lage interne beveiliging met de mogelijkheid tot individuele opsluiting. Het tweede schema toont een medium beveiliging en het derde schema gaat uit van een hoge beveiliging met directe controle.

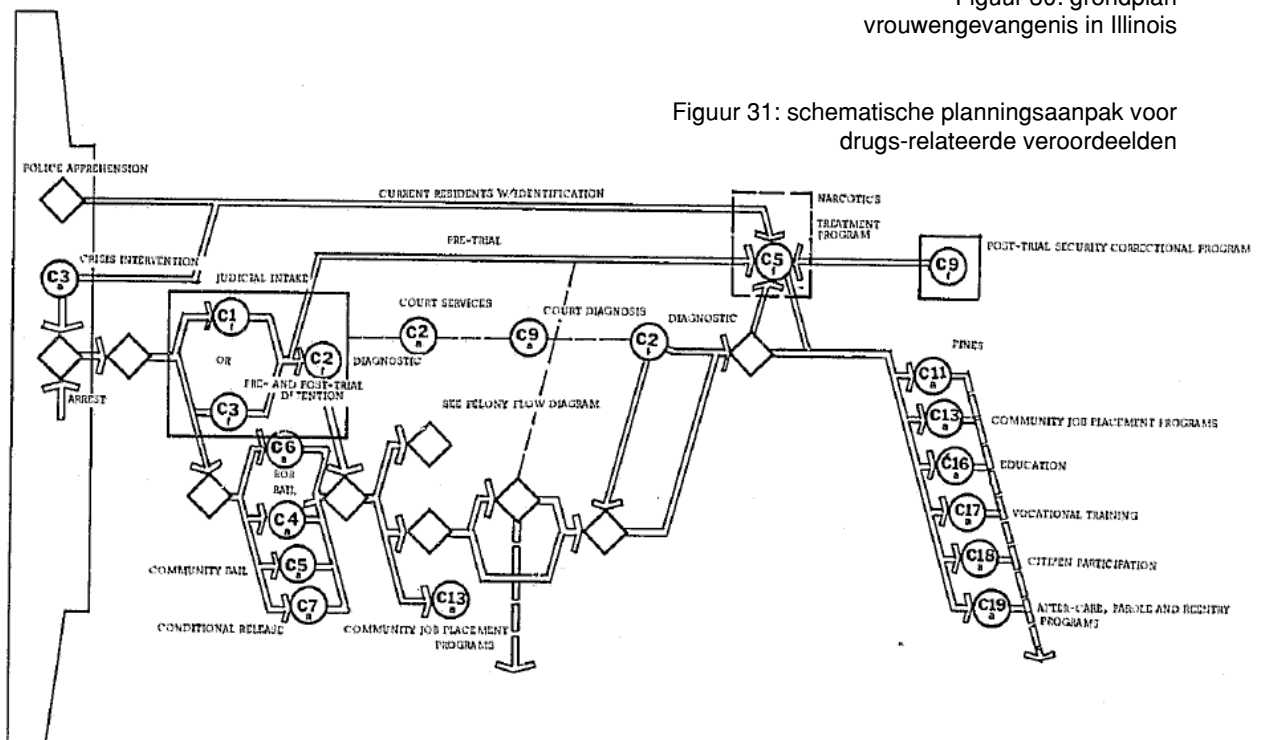
Het tweede artikel *Correctional Architecture: The Symptoms of Neglect and the Signs of Hope* (1971) door Berclay Gordon schrijft over drie elementen die hoop geven in de zoektocht naar het verbeteren van de gefaalde gevangenis. Als eerste is er de hervorming die een nieuwe definitie aan opsluiting geeft, vervolgens worden nieuwe voorwaarden voor deze opsluiting gegeven en tot slot is er de verandering in de principes van het gevangenisontwerp. Hij illustreert dit met ontwerpen die naar een gehumaniseerde campustypologie neigen.

In Tennessee werd voor het Vrijheidsinstituut een ontwerp gemaakt voor 600 jongeren. Deze worden gehuisvest in private cellen die samen met de gemeenschappelijke faciliteiten een **zelfonderhoudende landelijke gemeenschap** vormen. Per eenheid wonen 22 gedetineerden rond een eigen **binnentuin**. De manier waarop ze gegroepeerd werden wil het karakter van de institutie wegnemen en wil het gevoel van een **laagbouwcampus** bevorderen.

De cel wordt hervormd met het oog op bewoonbaarheid (**privacy** en minimum comfort) en op controle.

Figuur 30: grondplan
vrouwengevangenis in Illinois

Figuur 31: schematische planningsaanpak voor
drugs-relateerde veroordeelden

Een ontwerp voor een vrouwengevangenis in Illinois van Geiger McElveen Kennedy, in samenwerking met Curtis & David, toont hoe cellen per 4 units van 6 kamers gegroepeerd worden rond een centrale ruimte. Elke kamer wordt zodanig georiënteerd zodat men zich makkelijk kan terugtrekken en een raam heeft naar buiten.

Het derde artikel *New Prisons Designs Stress Human Elements* (1971) door Ada Louise Huxtable stelt de vraag of de gevangenis nog toekomst heeft. Onderwijs, ontspanning en raadpleging zijn ondergeschikt aan de totale gevangenisomgeving en hoe gedetineerden deze omgeving ervaren. Angst, uitbuiting, bruut geweld en hoe men hierin kan overleven vormen de gevangenis cultuur:

“They contend that expensive new buildings, no matter how improved the design at the moment, only lock in failure and future obsolescence through their permanence and massive investment.”

In het laatste artikel *New Design Helps Point the Way to Prison Reform* (1971) focust Wolf Von Eckardt op recente resultaten van federale tussenkomst. Het toont dat de faciliteiten onmogelijk kunnen voldoen aan de noden van hun bewoners en stelt daarom zinvolle alternatieven aan bestaande faciliteiten voor. Wolf Von Eckardt (Duitsland 1918, Verenigde Staten 1995) was kunst- en architectuurcriticus met een focus op de planning van leefbare steden.

3.1.1.3. Corrections and Architecture: a Synthesis

Moyer en Flynn stellen in hun synthese richtlijnen op voor de beheerders en architect van de gevangenis. Het gaat om **een systematische planningsaanpak op verschillende niveaus** (staat, regionaal en gemeentelijk niveau) waarbij het instituut als het laatst beschikbare alternatief gezien wordt. Er gaat dus veel aandacht naar alternatieve programma's en naar de behandeling van de gedetineerde. Voor delictplegers die anders direct in de gevangenis geplaatst worden, wordt een alternatief schema opgesteld. Een ander pad wordt uitgestippeld, gebaseerd op het profiel van de delinquent en de aard van de misdaad. Alcoholverslaafden, lichte criminelen en zware criminelen, seksdelinquenten, drugsgebruikers, ..., krijgen elk een alternatieve route. De laatste stap is telkens het plaatsen in een gemeenschapsgeoriënteerde instelling.

Gemeenschapsgeoriënteerde gevangnissen zijn ontstaan uit de erkenning dat veel vormen van misdaad voortkomen uit het falen en de slechte organisatie van de gemeenschap. Daarnaast wordt deze vorm van detentie ook aangeraden vanuit economisch standpunt en vanuit sociale bescherming van de maatschappij.

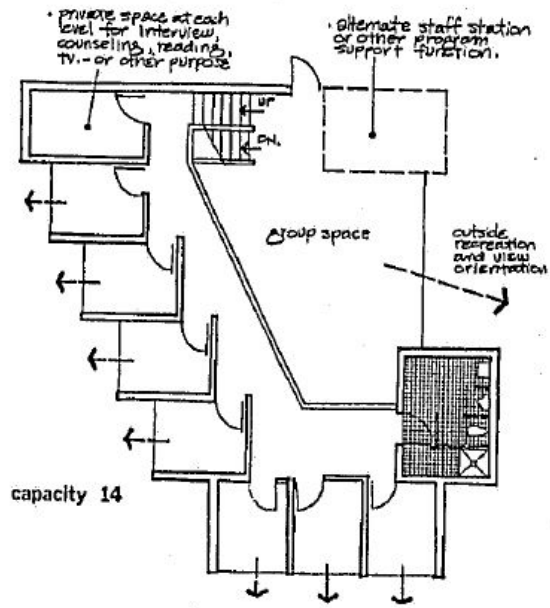
Hieronder worden vervolgens drie elementen uit de gids met richtlijnen besproken.

Het eerste voorstel toont hoe twee keer zeven kamers boven elkaar gestapeld worden en waarbij de leefruimte tussen deze niveaus geschakeld wordt. De halve niveauverschillen vormen de scheiding tussen groep en privaat. De groepsruimte wordt naar buiten gericht, waar ontspanningsmogelijkheden geboden worden. Op deze manier wordt een matige beveiliging aangeboden waarbij het samenleven in groep wordt bevorderd.

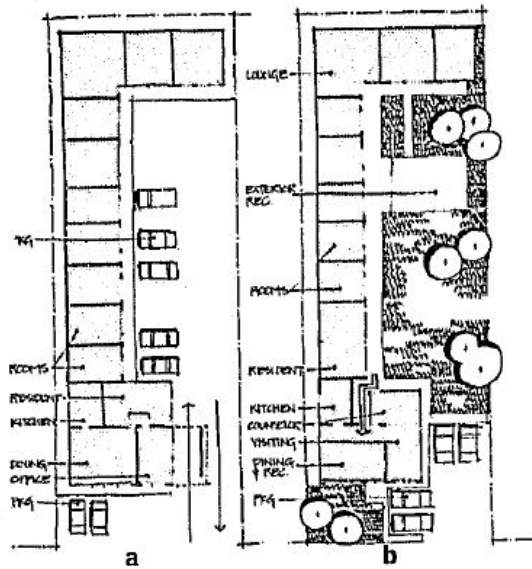
Het tweede ontwerp toont de ingebruikname van de in Verenigde Staten vaak voorkomende **motel typologie** die wordt omgevormd tot een gemeentelijke gevangenis. Motels worden gekenmerkt door de lineaire schakeling van kamers in een I, L of U vorm met buitenomsluiting. Het woord motel is een combinatie van motor en hotel. Ze ontstonden in de jaren twintig in de Verenigde Staten na de aanleg van de grote snelwegen.

Het derde voorstel toont de omvorming van een **rijhuis** tot een in de gemeenschap geïntegreerde gevangenis waarbij de nabije omgeving gezien wordt als een stimulerende factor voor het behandelingsprogramma.

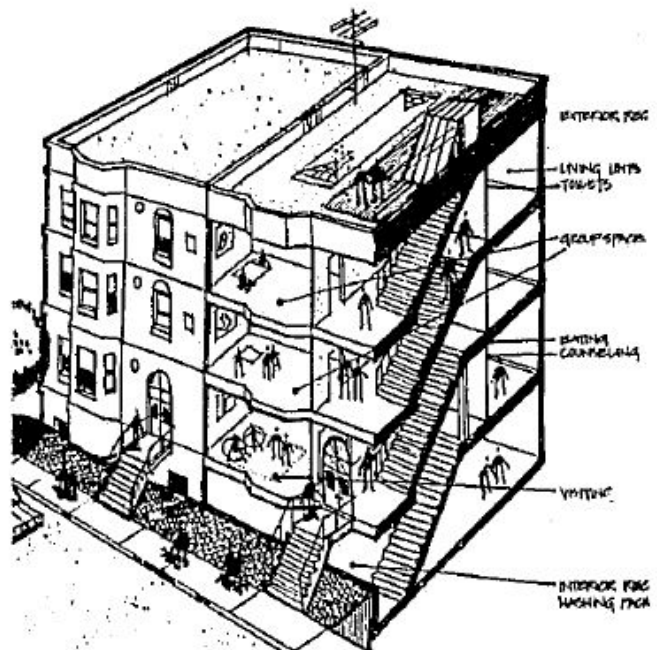
Figuur 32: eerste voorstel: private kamer rond dubbelhoge leefruimte

Figuur 33: tweede voorstel: het motel

Figuur 34: derde voorstel: het rijhuis

3.1.2. Current Theory and application, F.D. Moyer, Prison architecture, Architectural Press, Londen, 1975

Enkele jaren na de publicatie van Correctional Environments gaat Moyer dieper in op de huidige noden van het gevangeniswezen. Door een analyse van de huidige gesloten instellingen van het Nationaal uitwisselingscentrum voor strafrechtplanning en architectuur legt hij 11 onderzoekscriteria vast (Identiteit, schaal, grootte van de instelling, constructie ontwerp, individuele bezetting, flexibiliteit, controle, wachttorens, economie, huisvesting van personeel en klimaat) waarin hij zich verder verdiept. Moyer's omschrijvingen van deze elf elementen worden hieronder weergegeven.

3.1.2.1. Identiteit

Het vroegere Pennsylvania Systeem (gebaseerd op het principe van totale isolatie dat tot berouw moest leiden) en het latere Auburn systeem (waarbij de isolatie 's nachts behouden werd maar waarbij men overdag het Europese werkhuis systeem, waarbij overdag in stilte in groep gewerkt werd) voldoen niet meer aan de huidige verwachtingen van de penitentiaire instellingen. De fysische omgeving moet namelijk leiden tot een versterking van de **identiteit** van de gedetineerde. **Interactie met de gemeenschap** is hierbij belangrijk, waarbij het ontwerp de taak krijgt om de **gepaste voorzieningen te integreren in de omgeving**. Beveiliging en detentie worden ondergeschikt aan behandeling en herintegratie in de maatschappij.

3.1.2.2. Schaal

De schaal van de gesloten instelling maakt het onmogelijk om een individuele behandeling na te streven. De anonieme omgeving brengt een versterkt beeld van de verwerping van de gedetineerden door de maatschappij. De omvang heeft invloed op de relatie met de voorzieningen in de context. Kleinere gebouwen zijn makkelijker in te planten in stedelijke of bijna stedelijke omgeving.

Aanpassingsproblemen na de vrijlating kunnen geminimaliseerd worden door de schaal van de ruimtes in de instelling aan te passen aan de schaal van ruimtes in een gewone samenleving.

Andere belangrijke eisen zijn een individuele kamerbezetting en het vermijden van lange wandelgangen of deze combineren met een nieuwe functie.

3.1.2.3. Grootte van de instelling

Bij 300 tot 400 gedetineerden per instelling is het onmogelijk om elke inwoner te herkennen en er een persoonlijke band mee op te bouwen. De grens wordt daarom op 100 tot 125 gelegd en als alternatief wordt een 'netwerk'-concept voorgesteld.

De energie die verloren gaat door management- en controleproblemen in grote instituties kan gebruikt worden voor belangrijkere doelen zoals het verbeteren van het programma. De dagelijkse routines die veel tijd innemen zoals voeden, slapen, werken en tellen van de gedetineerden kunnen vervangen worden door groepsbenadering en individuele behandeling van problemen.

Een ander voordeel van kleinschalige detentie is de toegankelijkheid voor bezoek. Kleinere gevangenissen zorgen voor meer en daardoor beter verspreide instellingen, waardoor de geografische afstand voor bezoekers verkleind wordt. Er kan ook meer ingespeeld worden op specifieke regionale en lokale manier van dienstenverlening.

3.1.2.4. Constructie ontwerp

De faciliteiten of voorzieningen moeten gezien worden als een hulpmiddel om de menselijke activiteiten te structureren en als een omgeving die individuele besluitvorming van bewoners stimuleert.

3.1.2.5. Individuele bezetting

Een basisvereiste is de enkele bezetting van de slaapkamer die een privaatgebied van rust en bescherming voorziet. De kamer moet voorzien worden van een enkel bed, rekjes en een smal bureau met beweegbare stoel. Een humane, persoonlijke omgeving die diverse vormen van zelfexpressie toelaat zal zijn inwoner aanmoedigen om een positieve houding aan te nemen ten opzichte van inspanningen die gedaan worden met integratie als doel.

3.1.2.6. Flexibiliteit

Flexibiliteit is nodig om het programma aan te passen aan de veranderende noden. De keuze van de constructiemethode en het materiaal zijn hier cruciaal.

- Leeg plateau met flexibele scheidingswanden
- Geprefabriceerde elementen
- Mobiele voorzieningen
- Modulaire units
- Zorgvuldig plaatsen van het dienstenparcours; mechanische-, elektrische- en structurele systemen zodat men het programma kan aanpassen zonder extra kosten of grote verstoringen
- Plaatsen van een centrale dienstenkern of omgekeerd een centrale ruimte waarrond vaste units zitten
- Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's

3.1.2.7. Controle

Volgens studies is een combinatie van fysieke barrières en technologie in samenwerking met de reacties van het personeel het controleorgaan van de toekomst. De controle moet bij het ontwerp worden opgenomen als een onderdeel van haar activiteitenprogramma. Bij een daling van het activiteitenprogramma is meer fysieke controle nodig.

Het Nationale uitwisselingscentrum raadt aan om kleine residentiële modules van 10 tot 14 gedetineerden te gebruiken waarbij elke gedetineerde een eigen unit heeft. De relatie tussen de bewoner en de voorzieningen wordt hierdoor verbeterd waardoor de vijandigheid en agressiviteit daalt. De verhouding tussen het personeel en de gedetineerde, dat de basis vormt van het penitentiaire programma, wordt bepaald door de voorzieningen en aanmoediging van relaties door het ontwerp.

Decentralisatie zorgt ervoor dat massabeweging vermeden wordt en de interne gelaagdheid van veiligheidsmaatregelen overbodig is. Door de instelling op te delen in eenheden zorgt men ervoor dat medewerkers nauwkeurig kunnen toezien en overvloedige controles vermeden worden. Door op de grenzen van de verschillende veiligheidszones programma- en ondersteunende functies in te planten kunnen elementen die louter omwille van veiligheidsredenen geconstrueerd werden achterwege blijven.

Deze 'zachte' componenten vormen een filter voor de verbinding met vrijwilligers, bezoekers en anderen.

3.1.2.8. Wachttorens

De wachttorens aan de rand van de buitengrens die gebruikt worden om toezicht te houden op gevangenen en om ontsnappingen tegen te gaan geven geen mogelijkheid aan het bewakend personeel om een relatie op te bouwen met de gedetineerde. Het ontbreken van een sociaal doel of het leiden tot re-integratie maakt deze torens overbodig.

3.1.2.9. Economie

De hoge kosten van beveiligingshardware moet afgewogen worden ten opzichte van nieuwe technieken en materialen, zoals composietglas, plastic raam en dunne tussenlaagjes van fijne draadjes onder spanning.

3.1.2.10. Huisvesting van personeel

Voorzien in een huisvesting voor het personeel in de gevangenis of in nabijheid van de gevangenis leidt tot een snelle respons van het personeel in geval van nood, maar zorgt ook voor een link met de omliggende gemeenschap waardoor de grens zacht wordt. Het geeft ook voordelen voor het personeel, zoals gratis maaltijden.

3.1.2.11. klimaat

Het lokale klimaat is belangrijk voor de relatie tussen binnen- en buitenruimte, toegang tot de buitenruimte en aangepaste binnenruimtes die het klimaat tot binnen brengen zijn noodzakelijk.

3.1.3. Besluit

De zoektocht die Moyer decennia geleden startte naar het vervagen van de lijn tussen instelling en gemeenschap behoort vandaag tot de actualiteit van vzw De Huizen. In de projecten die Moyer voorstelt, wordt gekeken naar hoe men anders kan omgaan met zelfstandigheid, het geven van vertrouwen, leren samenleven of het bieden van begeleiding op maat. In zijn op gemeenschapsgeoriënteerde behandeling, waarbij het instituut het laatst beschikbare alternatief is en de voorkeur naar alternatieve behandeling uit gaat, verkiest hij bestaande, geïntegreerde kleinschalige typologieën. In zijn denkoefeningen schetst hij het gebruik van een residentie, motel, rijhuis en groepswoning als instelling. Deze kunnen gebruik maken van faciliteiten in de buurt zoals de plaatselijke sporthal. Hij denkt ook na over het bieden van crisisopvang in een omgebouwde winkel.

Net als vzw De Huizen wil Moyer af van de grote instellingen en gaat hij op zoek naar gemeenschapsgeoriënteerde projecten. De onderzoekscriteria die hij aanhaalt, sluiten in grote mate aan bij deze van De Huizen. Drie van deze onderzoekscriteria komen bij De Huizen niet aan bod: klimaat, huisvesting van personeel en constructie. Dit geeft stof tot nadenken. Daarnaast wordt flexibiliteit door Moyer veel dieper behandeld dan bij De Huizen.

Figuur 35: zicht op de APAC-gevangenis in Itauna, Brazilië

Figuur 36: gedetineerde in de APAC-gevangenis in Itauna, Brazilië

Figuur 37: werkplaats in de APAC-gevangenis in Itauna, Brazilië

Figuur 38: zicht vanuit de APAC-gevangenis in Itauna op de tuinen waar gevangenen hun eigen voedselkweken

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Gemeenschapgeoriënteerde detentie
Activiteitspatronen door architectuur
Binnentuin
Een systematische planningsaanpak op verschillende niveaus
Flexibiliteit
Gebouwtypologie (Campustypologie, Paviljoenen, motel, rijhuis)
Gepaste voorzieningen integreren in de omgeving
Grootte van de instelling
Identiteit
Interactie met de gemeenschap
Ontwerp beïnvloed sociale relatie
Ontwerp maakt koppeling tussen faciliteiten en de omgeving
Privacy
Schaal
Zelfonderhoudende gemeenschap

3.2. APAC, alternatieve strafuitvoering in Brazilië (1972)

APAC, Association for the Protection and Assistance of the Convicted⁴², is een christelijke geïnspireerde organisatie die een alternatief strafuitvoeringssysteem aanbiedt in Brazilië. De organisatie werkt volgens een herstelgerichte theorie waarbij re-integratie centraal staat. De organisatie is voornamelijk actief in Brazilië waar het gewone gevangenisstelsel gekenmerkt wordt door overbevolking, ziektes, geweld en een falen van de re-integratie.

APAC is ontstaan in 1972 als antwoord op de overbevolking in gevangenissen. Een kleine groep christenen onder leiding van Dr. Mario Ottoboni startte met het bezoeken van een gevangenis São José dos Campos, een buitenwijk van Sao Paulo. Men trachtte hierdoor tegemoet te komen aan de medische, psychologische, onderwijsgerelateerde, juridische en spirituele noden van de gedetineerden. De daarop volgende jaren ontwikkelden ze een unieke benadering voor het herstel van de gedetineerden dat de APAC-methodiek genoemd werd.

De NGO APAC nam eerst de taak van de politie over voor het verlenen van diensten aan de gevangenen in Sao Paulo, waarna het een vleugel opende voor 75 nieuwe gevangenen.⁴³ Midden jaren 80 opende de tweede APAC-gevangenis in Itauna. In 1995 verenigde de groep onder leiding van Ottoboni zich tot de Braziliaanse broeders voor begeleiding van veroordeelden (FBAC). FBAC waakt over de APAC-methodiek.

42 Vereniging voor de bescherming en bijstand van de veroordeelde

43 Miller, V., & Campbell, J. (2014). *Transnational Penal Cultures: New perspectives on discipline, punishment and desistance*. Routledge.

Figuur 39, 40, 41 en 42:
sfeerbeelden APAC-gevangenis in
Perdoes, Brazilië

APAC biedt een eenvoudig programma aan dat een geïntegreerd pad uitstippelt voor de mensen die hun straf uitzitten. Door een combinatie van onderwijs, training, werk, psychologische hulp, focus op gezondheid en eigenwaarde en met hulp en steun van familie en vrijwilligers dalen de recidivecijfers van 80-85% in het gewone systeem naar minder dan 10%⁴⁴, en volgens sommige bronnen zelfs onder de 5%^{45 46} in het APAC systeem.

Een gevangene wordt er 'recuperandos' genoemd wat letterlijk 'herstellende' betekent. De recuperandos krijgen de verantwoordelijkheid om voor het eigen herstel in te staan. Het vertrouwen dat hierdoor gegeven wordt aan de recuperandos maakt dat de meesten deze kans met beide handen grijpen. De gedetineerden staan zelf in voor de bewaking, het eten, het onderhoud van de tuin en de inkomsten. Ze geven rondleidingen hebben meestal zelf de sleutel van de voordeur van hun APAC gevangenis.

Het gaat hier echter nog steeds om een beperkt deel van de Braziliaanse gevangenis. Brazilië heeft nog steeds een groot aantal beruchte gevangenis waar overbevolking, geweld en corruptie de bovenhand hebben.

3.2.1. Visie en methodiek

De APAC methode is gebaseerd op 12 elementen, waarop gelijktijdig gefocust wordt.

3.2.1.1. Gemeenschap

APAC kan alleen maar bestaan met **hulp van de gemeenschap**. De vooroordelen rond detentie moeten doorbroken worden. Enkel door **de kracht van de samenleving** te bundelen kan hoop gegeven worden aan de herstellenden en worden ze aangemoedigd.

3.2.1.2. Herstellenden helpen de herstellenden

De behoefte van de gedetineerden om elkaar te helpen en steunen is een belangrijk aspect van de menselijkheid en wordt dan ook gestimuleerd. Door samen te werken en wederzijdse hulp te bieden wordt een gevoel van opluchting gecreëerd wat de herstelling ten goede komt.

3.2.1.3. Werk

Werken tijdens de detentieperiode is belangrijk, maar het gaat om meer dan werk voorzien alleen. Dat bewijzen ook de hoge recidivecijfers in gevangenis waar voldoende **werkmogelijkheden** zijn. Werk alleen is niet voldoende om het leven terug op de rails te krijgen. De APAC-methode bestaat uit drie fases. Eerst is er het gesloten regime waarin gefocust wordt op herstel, daarna, in het halfopen regime, wordt gefocust op het beroep en tot slot is er het open regime waarin op sociale re-integratie wordt ingezet. Het werk dat tijdens elk van deze fases wordt uitgevoerd moet met het regime overeenstemmen. Het gaat om **zinvol werk** waardoor de gedetineerde iets bijleert en de eigenwaarde stijgt.

---

44 <http://www.ibj.org/2009/08/14/apac-associacao-de-protecao-e-assistencia-aos-condenados-an-alternative-vision-for-prisoners-from-brazil/>

45 De Cock, J. (2015). Hulp bij aanbouw van een keuken in de APAC gevangenis van Itaúna (Brazilië). Retrieved December 11, 2012, from http://www.prisoninfo.org/nederlands_pagina/projecten.html#buitenland

46 Walker, L. (n.d.). APAC: Brazil's Restorative Justice Prisons. Retrieved January 1, 2016, from <http://www.lorenwalker.com/blog/?p=102>

Figuur 43 en 44: sfeerbeelden APAC-gevangenis in Itauna, Brazilië

3.2.1.4. Religie en belang van godservaring

APAC pleit voor het belang van religie en de Godservaring, maar zegt ook duidelijk dat ook andere godsdiensten en ook niet-gelovigen welkom zijn. Religie wordt soms ook misbruikt: religie mag geen alibi zijn voor niet-ethische handelingen.

3.2.1.5. **Juridische bijstand**

95% van de gevangenen kunnen zich geen advocaat veroorloven en zijn zich niet bewust van de wettelijke rechten zoals gezondheidszorg (bieden van medische, tandheelkundige, psychologische en andere zorgen.)

3.2.1.6. **Humane waardering**

APAC wil het zelfbeeld van de gedetineerde herstellen, onder meer door **onderwijs** te bieden. Er worden ook speciaal opgeleide hulpverleners ingezet die de gedetineerden helpen om hun masker af te zetten en de werkelijkheid en hun angsten onder ogen te zien.

3.2.1.7. Het gezin

Het herstellen en onderhouden van de **familieband** is een belangrijk houvast in het herstel en re-integratie proces van de gedetineerden. Gedetineerden kunnen dan ook elke dag bellen naar familieleden of brieven schrijven en op Vaderdag, Moederdag, verjaardagen, kerstmis en andere belangrijke data is het toegestaan om deel te nemen aan familieaangelegenheden. Familie wordt ook nauw betrokken bij het herstelproces zelf van de gedetineerde.

3.2.1.8. Cursus voor vrijwilligers

APAC rekt op de hulp van vrijwilligers. Deze moeten goed voorbereid zijn op dit gevoelige werk waarbij men het vertrouwen van de gedetineerden moet winnen. Er wordt dan ook verwacht dat ze een dertig uur cursus volgen.

3.2.1.9. Koppelen aan peetouders

Statistieken tonen aan dat 97% tot 98% van de herstellenden uit een probleemgezin komt, waarin geen structuur aanwezig is. De overgrote meerderheid heeft een negatief beeld van de vader en/of de moeder. Peetouders moeten het gevoel van afwijzing door de ouders herstellen.

3.2.1.10. **Sociaal Re-integratie Centrum (CRS)**

Het CRS centrum biedt in een halfopen en open regime de mogelijkheid om het herstelproces dicht bij familie, vrienden en sociale integratie te bevorderen.

3.2.1.11. **Technisch Commissie Centrum (CTC)**

Het CTC bestaat uit een groep professionals die de APAC-methodologie eigen zijn. Zij nemen beslissingen omtrent het herstel en de behandeling van de herstellende, waarbij zowel met de vooruitgang van de gedetineerde als met de bescherming van de maatschappij rekening gehouden wordt. Het stopzetten van de behandeling omwille van gevaar door waanzin van de gedetineerde hoort hierbij.

Figuur 45: logo Prison Fellowship International (PFI)

Figuur 46: logo European Communities of Restoration (ECOR)

Figuur 49: logo Seehaus

Figuur 47: Seehaus Störmthal

Figuur 48: Seehaus Leonsberg

3.2.1.12. Bevrijdingsdag met Christus

APAC is een Christelijk geïnspireerde organisatie. Dit blijkt duidelijk uit het laatste element: Bevrijdingsdag met Christus, het hoogtepunt van de methodologie. Dit zijn drie dagen van bezinning, verinnerlijking die leiden tot herstel. Hierbij wordt goedkeuring gegeven en vervolgens een nieuwe levensfilosofie aangevat. In een boek wordt het script voor die dag weergegeven. De herstellenden worden grondig getest tot de doelstellingen bereikt zijn.

3.2.2. De instellingen

Om als herstellende toegelaten te worden in het APAC-programma moet aan twee voorwaarden voldaan worden: er moet een interesse zijn in de APAC- methodiek en er moet goed gedrag vertoond worden. Onder het motto 'a man is greater than his errors'⁴⁷ worden de herstellenden onafhankelijk van de misdaad die gepleegd werd maar op basis van het gedrag en toewijding die getoond wordt in het centrum ingedeeld in drie regimes. Gedetineerden van het open, halfopen en gesloten regime mogen geen contact hebben met elkaar. In het open regime mag de gedetineerde de gevangenis 's ochtends om 6 uur verlaten om te gaan werken, naar de dokter te gaan en andere zaken uit te voeren en moet daarna om 19u terug zijn. Er zijn geen bewakers aanwezig. De herstellenden krijgen vaak zelf de sleutel van de gevangenis in handen.

De lokale rechter is verantwoordelijk voor het toezicht en het transport van gedetineerde in een APAC gevangenis. Geweld-, drugs-, en mobiele telefoongebruik resulteert in een onmiddellijke terugkeer naar het publiek gevangenis systeem en via een puntensysteem worden ook kleinere overtredingen bijgehouden. Er zijn nog geen uitgebreide recidivestatistieken voor handen, maar er wordt geschat dat het huidig recidivecijfer van de APAC-gevangenis onder de 10% en volgens sommigen zelf onder de 5 % ligt. In 2013 werden 108 APAC faciliteiten in Brazilië geteld die de methodologie in verschillende mate toepassen. De capaciteit van deze gevangenis varieert tussen de 30 en 250 herstellenden.⁴⁸ De gedetineerden hebben meestal geen individuele slaapkamer, maar slapen in slaapzalen waar wel 50 man kan samen liggen. De gevangenis worden dicht bij de gemeenschap geplaatst opdat de gedetineerden dan buiten de gevangenis kunnen gaan werken en contact met familie en vrienden kunnen onderhouden en herstellen.

3.2.3. APAC wereldwijd

Intussen bestaat APAC reeds 42 jaar en heeft de methodiek tot ver buiten Brazilië zijn sporen nagelaten. De bronnen omtrent het aantal gevangenis en landen waar de APAC-methodiek wordt toegepast, variëren. Volgens 'Prison Legal News', werden in 2013 in 23 landen gevangenis uitgebaut door APAC geïnspireerde organisaties.⁴⁹ Volgens ECOR (waarover verder meer volgt) zou het gaan om 145 gevangenis in Brazilië, 25 gevangenis in Chili, 9 gevangenis in de Verenigde Staten en één gevangenis in Belize, Bulgarije, Costa Rica, Duitsland, Hongarije, Letland, Nieuw-Zeeland en Singapore. (Parker, 2011)

Op de volgende pagina wordt geschetst hoe APAC onrechtstreeks actief is in Europa.

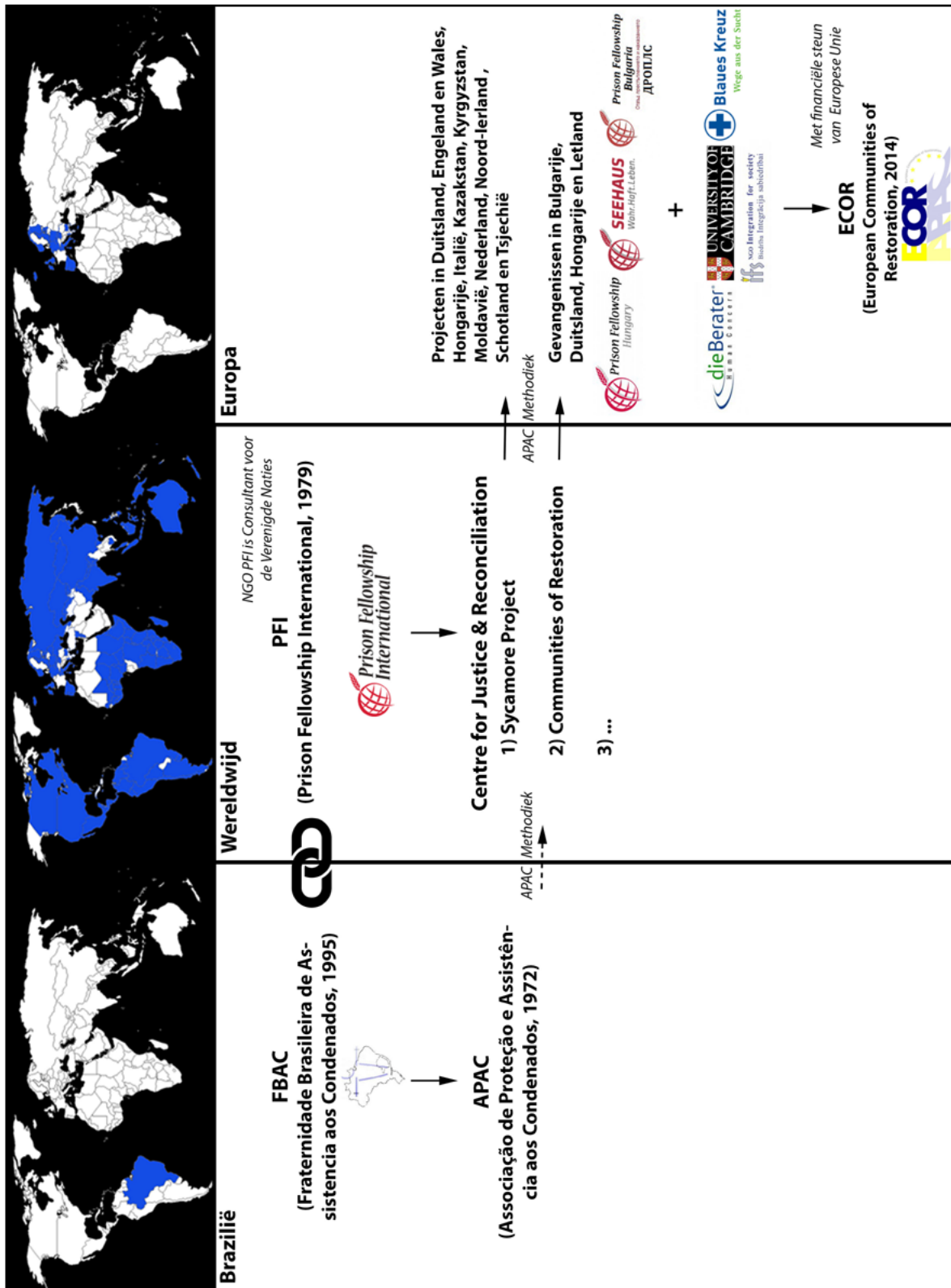
---

47 <http://www.ibj.org/2009/08/14/apac-associacao-de-protecao-e-assistencia-aos-condenados-an-alternative-vision-for-prisoners-from-brazil/>

48 Bugara, L. (2013). Unique Brazilian Prison Alternative Celebrates 40 Year Anniversary. Prison Legal News. Retrieved from <https://www.prisonlegalnews.org/news/2013/mar/15/unique-brazilian-prison-alternative-celebrates-40-year-anniversary/>

49 Bugara, L. (2013). Unique Brazilian Prison Alternative Celebrates 40 Year Anniversary. Prison Legal News.

Figuur 50: de relatie tussen en het werkgebied van APAC en APAC-geïnspireerde organisaties

'Prison Fellowship International' (PFI) is een Christelijk geïnspireerde NGO⁵⁰ die verbonden is met FBAC, de Braziliaanse broeders die APAC ontwikkeld hebben. PFI, actief in meer dan 125 landen, heeft drie duidelijke doelstellingen. PFI wil tegen 2020 1 miljoen gevangenen bereiken met de levensveranderende Evangelie boodschap en 20 000 kinderen van gevangenen in nood helpen. Daarnaast wil PFI het strafrechtelijk systeem van herstelrecht ontwikkelen en over de hele wereld promoten.

Hiervoor werd het 'Centre for Justice & Reconciliation' opgericht, een internationaal programma met de missie om het herstelrecht in de strafrechtelijke systemen over de hele wereld te verbeteren. In Europa is dit programma actief met twee projecten, namelijk het 'Sycamore Tree Project' en het 'Communities of Restoration' project. Het Sycamore Tree Project brengt gedetineerden in contact met niet gerelateerde slachtoffers wat een helende werking voor beide partijen teweeg brengt. Het 'Communities of Restoration' project, letterlijk de gemeenschappen van herstel, sluit dicht aan bij wat APAC biedt in de Braziliaanse gevangenen. Het is een 24 uur per dag, 7 dagen per week voorziening met een intensief regime. Opstandig gedrag wordt verminderd door een op het karakter gerichte, op geloof gebaseerd programma. Het Sycamore Tree Project vinden we in 11 Europese landen terug, namelijk *Tsjechië, Engeland en Wales, Duitsland, Hongarije, Italië, Kazakstan, Kyrgyzstan, Moldavië, Nederland, Noord-Ierland en Schotland*. De 'Communities of Restoration' vinden we in vier Europese landen terug, namelijk *Bulgarije, Duitsland, Hongarije en Letland*.⁵¹ Het centrum is een onderdeel van Prison Fellowship International.

In Europa is er ECOR (European Communities of Restoration), letterlijk vertaald de Europese Gemeenschappen voor de Herstelenden. ECOR werd opgericht door de bestaande APAC-gevangenen (Bulgarije, Duitsland, Hongarije en Letland), aangevuld met 'Die Berater', een Oostenrijks consultancybureau, de Universiteit van Cambridge in Engeland en de NGO 'Integration for Society' uit Letland. ECOR krijgt financiële steun van de Europese Unie.

Een opsomming van de APAC gevangenen:

In *Duitsland* gaat het om het SeeHaus model voor jeugddelinquenten waarbij de jongeren buiten de gevangenis verblijven en om twee mannengevangenen die door het blauwe kruis worden uitgebaat.

In *Hongarije* is APAC actief in een maximaal beveiligde gevangenis.

In *Bulgarije* is er een gevangenis in Vratsa waar APAC op een groep gedetineerden wordt toegepast maar waarvoor er geen aparte voorzieningen zijn voor gedetineerden die deelnemen aan het APAC programma. *Letland* is het enige land waarbij de nazorg goed ontwikkeld, en op APAC gebaseerd, is. Er is ook een vrouwengevangenis in Ilguciems waarbij beeldende kunst en cultuur centraal staan en het Ratineki integratie programma.

ECOR heeft de APAC-methodiek in deze Europese gevangenen geëvalueerd en daaruit aangetoond dat de APAC-methodiek aanpasbaar is aan de gevangenisregimes en omstandigheden in Europa.⁵²

ECOR wil daarom vijf nieuwe 'European Communities of Restoration' openen waar de APAC-methodologie zal geïmplementeerd worden. Deze zullen telkens bestaan uit twee gevangenisvleugels en drie halfweghuizen.

---

50 Niet-Gouvernementele Organisatie

51 Prison Fellowship International. (n.d.). Justice & reconciliation. URL: <http://restorativejustice.org/about-us/>

52 ECOR. (n.d.). ECOR – Restorative Justice. Geraadpleegd op 14 december, 2015, URL: <http://restorative-justice.eu/ecor/>

3.2.4. Besluit

Het schema toont de relaties tussen de organisaties die APAC-wereldwijd vertegenwoordigen en de locaties waar ze actief zijn. Hierop is duidelijk te zien dat België telkens uit de boot valt.

Van de twaalf elementen waarop APAC focust komen er veel elementen terug bij De Huizen: het betrekken van de gemeenschap, het geven van verantwoordelijkheid (bij APAC zelfs in verregaande mate), gepast werk voorzien, juridische bijstand bieden, humane waardering, aandacht voor het gezin en re-integratie. Net als De Huizen wordt ook enkel met mensen gewerkt die specifiek voor deze job werden opgeleid. Bij De Huizen zijn dat de individueel planbegeleider, de huisbegeleider, ... en bij APAC zijn dit de vrijwilligers die een 'cursus voor vrijwilligers' volgen.

Wat opvalt bij APAC zijn de wortels in het Christendom. Er wordt veel aandacht besteed aan de Bevrijdingsdag met Christus. APAC benadrukt echter zelf dat ook niet-gelovigen deze 'bevrijding' kunnen meemaken Door de juiste waarden en normen te hanteren en door te voldoen aan de doelstellingen die gesteld worden bij het verlaten van een APAC-gevangenis kan ook een niet-gelovige terecht bij APAC.

Wat we tot slot kunnen meenemen uit de APAC-methodologie zijn twee elementen die vrij nieuw zijn: 'herstellenden helpen de herstellenden' en 'koppelen aan peetouders'. Het koppelen aan peetouders, is het aanduiden van een vertrouwenspersoon, die losstaat van detentie, uit de samenleving waar de herstellende tot lang na de vrijlating bij terecht kan. Dit kan de re-integratie allicht vergemakkelijken.

Daarnaast kan ook 'herstellenden helpen de herstellenden' een belangrijke waarde worden in het programma van het detentiehuis. Dit komt het verantwoordelijkheidsgevoel dat moet ontwikkeld worden ten goede, bevordert de band onder de gedetineerden, enzovoort.

Sinds kort, 28 december 2015, heeft APAC ook een stappenplan gepubliceerd voor het oprichten van een APAC-gevangenis.⁵³ Dit stappenplan toont hoe APAC nieuwe initiatieven, die uit de samenleving zelf afkomstig zijn, wil steunen, alsook een grootschalige invloed beoogt. Dit kan ook voor De Huizen een interessante aanpak zijn, aangezien ook De Huizen rekt op bewustwording vanuit de maatschappij en een groot aantal detentiehuisen wenst te openen.

"Generally, the following steps to start an APAC installation process are needed:

- 1) Conduct a public hearing in the city;
- 2) Legal establishment of APAC;
- 3) Visit to APAC Itaúna / MG or other nearest APAC which is functioning.
- 4) Conduct a Seminar of Studies about APAC Method for community;
- 5) Organize a volunteer staff;
- 6) Physical structure of APAC, construction of the Social Reintegration Center (CRS);
- 7) Formation of partnerships;
- 8) Implementation of the Training Course for Social Educators (employees and volunteers) (long term - 4 months);
- 9) Internship of recuperandos;
- 10) Training for employees in other consolidated APAC;

---

53 <http://www.fbac.org.br/index.php/institucional/how-to-create/how-to-create-an-apac>

- 11) Signing of costing with SEDS (State Secretariat of Social Defense);
- 12) Open CRS (Social Reintegration Center) and transfer of recuperandos;
- 13) Constitution of the Council of Sincerity and Solidarity (CSS), formed by recuperandos;
- 14) Realization of the Course of Knowledge about APAC Method and the Journey of Liberation Days with Christ;
- 15) Development of human valorization lessons continuously, spirituality, drug prevention, as well as meetings cells coordinate by volunteers;
- 16) Participation in annual events sponsored by Novos Rumos Project and FBAC, in order to capacitate people for expanding APAC Method;
- 17) Establish communication with FBAC and Novos Rumos Project Coordination (TJMG – Court of Justice of Minas Gerais);
- 18) Realization of new public hearings, seminars or training courses for volunteers.”

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Gemeenschap
Kracht van de samenleving
Werkmogelijkheden in de omgeving
Mogelijkheid tot zinvol werk
Juridische bijstand in de omgeving
Onderwijsmogelijkheden
Familieband onderhouden
Sociaal Re-integratie Centrum
Technisch Commissie Centrum

Figuur 51: Robert Badinter met een maquette van een paviljoen in Le Nouveau Mauzac

3.3. Robert Badinter (1986), naar een strafuitvoering met verantwoordelijkheid voor het individu

Robert Badinter (Parijs, 1928) gaf als advocaat, professor en politicus richting aan het Franse detentiewezen. Als voorzitter van de Staatsraad (1986-1995) kwam hij op voor de rechten van de gedetineerden. Hij opende debatten over re-integratie en van zodra hij als minister van justitie (1981-1986) onder Francois Mitterand werd aangesteld zorgde hij ervoor dat in 1981 de doodstraf in Frankrijk werd afgeschaft.

Op het einde van zijn ambtsperiode huldigde hij een experimenteel penitentiair centrum in Mauzac in. Hiermee wou hij aantonen dat het mogelijk is om door een andere detentiestructuur te gebruiken gedetineerden wel verantwoordelijkheid te geven. In opdracht van Badinter tekenden architecten Demonchy en Noëlle in 1986 een humane gevangenis die werd gebouwd in Mauzac-et Grand-Castang, in de Franse streek Dordogne. De gevangenis die plaats biedt aan 252 gedetineerden, Le Nouveau Mauzac, vormt een uitbreiding voor de gevangenis l'Ancien Camp, gebouwd in 1935 voor 120 gedetineerden en gelegen aan de overkant van de rivier. L'Ancien Camp werd tussen 2005 en 2008 volledig gesloopt en opnieuw gebouwd. Het l'Ancien Camp heeft dus de recentste gebouwen.

Meer dan de helft van de populatie van het totale gevangeniscomplex is veroordeeld omwille van een seksueel misdrijf op minderjarigen.

3.3.1. Woonpaviljoenen

Op de nieuwe site werden 21 paviljoenen symmetrisch ingepland. Vier keer vijf **paviljoenen** werden gegroepeerd en centraal staat een paviljoen dat aangepast is om zieke gedetineerden te huisvesten. Elk paviljoen bevat 12 cellen, goed voor in totaal 252 gedetineerden. De gedetineerde bezit de sleutel van de eigen cel. Dit vernieuwende idee is volgens Badinter noodzakelijk om de zelfstandigheid te bevorderen. Elke kamer heeft een eigen natte cel. De paviljoenen zijn opgebouwd uit twee niveaus. Twee keer zes cellen worden boven elkaar geplaatst met daarnaast een eigen keuken en gemeenschapsplaats waarboven een vide zit. Het samenleven in een gemeenschap wordt hier bevorderd. Voor elk paviljoen ligt een tuin van 50m² die onderhouden wordt door de bewoners van het paviljoen.

3.3.2. De wandeling

De typische '**buitenwandeling**' wordt hier vervangen door een ruimte waar de gedetineerden kunnen vertoeven maar die ook ingezet wordt als passage om de verschillende paviljoenen en plaatsen voor **activiteiten met elkaar te verbinden**. De centrale ruimtes waar de wandelingen van de paviljoenen elkaar kruisen worden gebruikt om het contact tussen de gedetineerden en de bewakers te bevorderen. In deze centrale ruimte wordt per vijf paviljoenen een "hut" voorzien voor de bewaker.

3.3.3. Bereikbaarheid

Het detentiecentrum wordt voornamelijk bezocht met de **auto**. Het dichtstbijzijnde **station** is dat van Lalinde, gelegen op 5 km van het detentiecentrum. Bezoekers die met de trein komen moeten dus een taxi nemen, wat een extra kost meebrengt. In Sauveboeuf, op 2 km van het detentiecentrum, heeft de organisatie La Passerelle een huis ter beschikking gesteld waar families van gedetineerden kunnen overnachten. Voor 8 euro per nacht kan men hier vrijdag- of zaterdagnacht verblijven.

Figuur 52: bovenaanzicht gevangenis
Mauzac: linksboven Le Nouveau
Mauzac, rechtsonder l'Ancien Camp

3.3.4. Werken

Wie in het oude detentiecentrum verblijft, dat gefaseerd vernieuwd werd in 2005 en 2008, zal voor landbouwactiviteiten worden ingezet. Op 2 km van de site bevindt zich een boerderijschool waar de gedetineerden het grootste deel van de dag doorbrengen. De percelen tussen de boerderijschool en het detentiecentrum behoren ook tot de gevangenisadministratie en worden gebruikt om agrarische activiteiten uit te oefenen. Wie in het nieuwe detentiecentrum verblijft, wordt ingezet voor administratieve taken. Ook voor de algemene taken zoals werken in de keuken, de wasserij en dergelijke worden gedetineerden ingezet. Daarnaast zijn er nog enkele ondernemingen die werk bieden aan gedetineerden. Zo is er een arbeidsaanbod voor het assembleren van elektriciteitsdraden tot het in elkaar steken van de zekeringskast, voor vervaardigen van tapijten en voor de stoffering van stoelen.

3.3.5. Onderwijs

Vier leerkrachten zorgen ervoor dat elke week 49 uren les aangeboden wordt. Ongeveer 25% van de gedetineerden volgt een opleiding. De moeilijkheid zit echter in het motiveren tot het volgen van een opleiding aangezien deze, in tegenstelling tot het uitgebreide arbeidsaanbod, niet betaald wordt.

3.3.6. Sport

Er is een uitgebreid sportaanbod. Het nieuwe en het oude detentiecentrum beschikken beiden over sportinfrastructuur zodat een vrij gebruik kan toegelaten worden. Fitness, praktiserend boksen, volleybal, tennis, badminton en een sportveld behoren tot de mogelijkheden.

3.3.7. Sociaal-culturele activiteiten en de bibliotheek

Een van de belangrijkste activiteiten is de competitie die georganiseerd wordt tussen de paviljoenen en diens tuintje. Zo wordt het aanleggen tot een moestuintje of bloementuin gestimuleerd. Verder is er een schildersatelier en een muziekzaal. Tot 2007 werden thema-avonden georganiseerd door de gedetineerden zelf. Deze werden afgeschaft nadat misbruik werd gemaakt: de activiteiten vervaagden en eigen regels werden opgelegd aan de zwakkeren. Voorlopig werden hiervoor nog geen nieuwe initiatieven genomen. Het oude en nieuwe detentiecentrum hebben elk een eigen bibliotheek, en er wordt ook samengewerkt met de centrale bibliotheek van Dordogne zodat op aanvraag boeken kunnen worden ontleend.

3.3.8. Voorbereiding op de vrijlating

Vier tot vijf sociaal werkers zijn vast verbonden aan de instelling, goed voor elk zo een tachtig dossiers. Door het grote aantal delinquenten voor seksuele misdrijven wordt de re-integratie bemoeilijkt door de vaak afwezige familieband en verschillende verbodsbepalingen.

Na de vrijlating is er de confrontatie met huisvestingsproblemen en afwezigheid van begeleiding.

« L'offre de logement reste limitée alors que certains détenus doivent bénéficier d'un suivi psychiatrique et d'un accompagnement à la sortie. »⁵⁴

---

54 Brahmy, B., Chauvet, J. M., Delbos, V., Bianchi, V., & Landais, T. (2010). Rapport de visite: Centre de détention de Mauzac (Dordogne). Frankrijk. URL: <http://www.cgpl.fr/wp-content/uploads/2012/11/Rapport-de-visite-du-centre-de-détention-de-Mauzac-Dordogne.pdf>, p 76

Figuur 53: maquette van paviljoen in Le Nouveau Mauzac

Figuur 54: bovenaanzicht van de paviljoengebouwen in Le Nouveau Mauzac

3.3.9. Het oude en het nieuwe Mauzac

Volgens de gedetineerden is er een groot verschil tussen de behandeling in het oude en in het nieuwe detentiecentrum. Het verschil zit zowel in materiële voorzieningen als in het beheer van het detentiecentrum. Een team van vijf inspecteurs dat de gevangenis in 2010 bezocht, omschreef het als volgt. (vrij vertaald⁵⁵)

‘De woongebouwen van het oude en het nieuwe centrum zijn heel verschillend. De gebouwen van het oude centrum zijn ondanks hun recentere constructiedatum (2005-2008) klassieker opgevat en lijken op een typische arresthuis. Daar tegenover staat het nieuwe detentiecentrum dat veel ouder is maar door de tuintjes en grasvelden een heel open karakter heeft dat toelaat om een dicht sociaal leven op te bouwen. Ook de sportvoorzieningen zijn veel beter ontwikkeld in het nieuwe centrum en de activiteiten zijn veel uitgebreider. In het oude centrum belemmert het beton en de afwezigheid van een gezellig plek de ontwikkeling van een sociaal leven. Meerdere gedetineerden praten op hoorzittingen over het oude centrum als een ‘sterfplaats’.

De ongelijkheid werd nog groter door het toevoegen van een **omheining met prikkeldraad** en metaal die het zicht op het oude detentiecentrum volledig wegneemt terwijl de omheining van het nieuwe centrum een volledige **transparantie op de omgeving** geeft. Het grote verschil in het dagelijkse leven tussen de twee entiteiten is een bron van conflicten, zeker omdat alle gevangenen, alvorens te worden toegewezen aan het oude centrum, eerste enkele weken in het nieuwe centrum verblijven waar ze kunnen genieten van de meer liberale regeling.

Onderstaande waarnemingen uit het besluit van de inspecteurs zijn relevant om het project van Badinter te beoordelen in functie van de huizen.⁵⁶

Observatie 5: Voor de gezinnen van de gedetineerde is de gevangenis moeilijk bereikbaar met het openbaar vervoer. Vanaf het station moet men nog steeds de taxi nemen. Slechts weinig familieleden kunnen met eigen vervoer komen.

Observatie 31: Volgens de informatie gegeven door de nieuwe gevangenisdirectie zijn er nieuwe betrekkingen gelegd met arbeid en opleidingsactoren. Het blijft echter een feit dat, wanneer dit aan controle onderworpen wordt, blijkt dat de directiegroep te ver van de dagelijkse bezigheden, zoals de activiteiten, vorming en bezigheden op de boerderij, van de gedetineerden staat.

Observatie 32: De reorganisatie van het oude centrum is gebaseerd op een tegenstrijdigheid tussen een zoektocht naar een grotere veiligheidsstructuur en de voortzetting van een beleid ten gunste van oudere mensen of voor mensen die bevoegd zijn om buiten de muren te werken in de boerderijschool.

Observatie 33: De kwaliteit van het ontwerp voor het nieuwe centrum, op basis van een woonwijk bestaande uit kleinere wooneenheden, met tuinen en gazons, biedt een dicht sociaal leven en is goed geschikt voor het huisvesten van mensen die een langdurige straf uitzitten. Controle wordt uitgeoefend volgens het principe van een ‘eilandje’ in het hart van de buitenruimte, in een rustige sfeer. Het heersende sociale klimaat wordt omschreven als goed en het personeel houdt vast aan het oorspronkelijke concept van de werking.

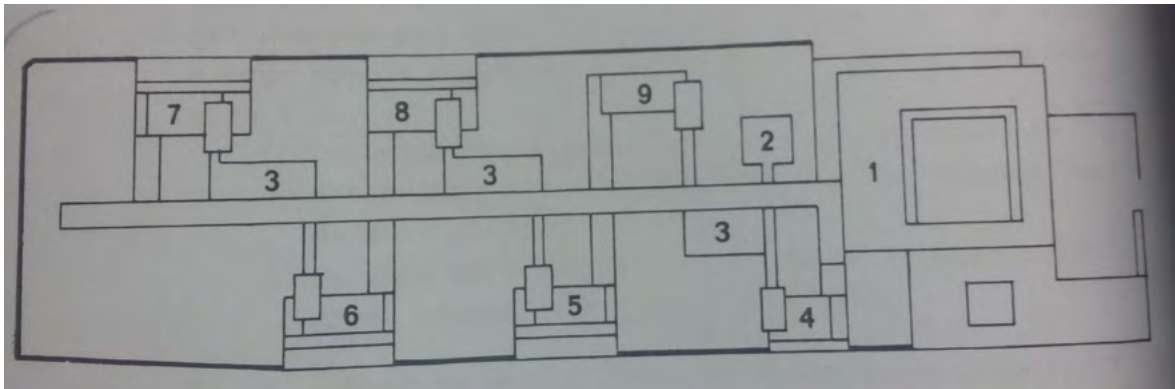
55 Brahmy, B., Chauvet, J. M., Delbos, V., Bianchi, V., & Landais, T. (2010). Rapport de visite: Centre de détention de Mauzac (Dordogne). Frankrijk. URL: <http://www.cgpl.fr/wp-content/uploads/2012/11/Rapport-de-visite-du-centre-de-détention-de-Mauzac-Dordogne.pdf>, P 80

56 Brahmy, B., Chauvet, J. M., Delbos, V., Bianchi, V., & Landais, T. (2010). Rapport de visite: Centre de détention de Mauzac (Dordogne). Frankrijk. URL: <http://www.cgpl.fr/wp-content/uploads/2012/11/Rapport-de-visite-du-centre-de-détention-de-Mauzac-Dordogne.pdf>, P 82-84

Figuur 55: zicht op de zes woontorens van de Bijlmerbajes

Figuur 58: grondplan complex bijlmerbajes

3.3.10. Besluit

Het ontwerp en concept van Badinter waarbij men samenleeft in kleine paviljoenen wordt positief geëvalueerd. Er heerst volgens de inspecteurs een positieve sfeer in het nieuwe centrum die de langveroordeelden toelaat om een sociaal leven op te bouwen tijdens detentie. Het individu en het opnemen van verantwoordelijkheid staan duidelijk centraal. Dit kan meegenomen worden in het ontwerp van detentiehuizen.

Een focus op re-integratie blijft echter uit. De afgelegen ligging van het detentiecentrum en de grootte van het complex, waardoor directie en bewoners ver van elkaar staan, worden als negatief ervaren. De parameters 'differentiatie' en 'nabijheid' zijn compleet afwezig. Het grote complex staat los van de gemeenschap en de maatschappij. Onder de personeelsleden zijn enkele directieleden, administratief medewerkers, technici en bewakers.

Ondanks de humane ruimtebeleving, de positieve sfeer en de verantwoordelijkheid die aan het individu gegeven wordt door de architectuur gaat het detentiecentrum le nouveau Mauzac niet dieper in op de noden van de gedetineerde. Het leven in dit detentiecentrum is veel aangener en humaner dan in een standaard gevangenis, maar een afwezigheid van focus op re-integratie in de maatschappij met specifiek opgeleid personeel en een gebrek aan zorg voor de gedetineerden maakt dat dit project niet dezelfde doelstellingen als De Huizen heeft.

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Woonpaviljoenen
Buitenwandeling om activiteiten te verbinden
Bereikbaarheid met auto
Bereikbaarheid met openbaar vervoer
Omheining met prikkeldraad
Transparantie op de omgeving

3.4. Bijlmerbajes (1978), naar een humane, resocialiserende strafuitvoering

3.4.1. Een humane strafuitvoering: de visie en bijhorende infrastructuur

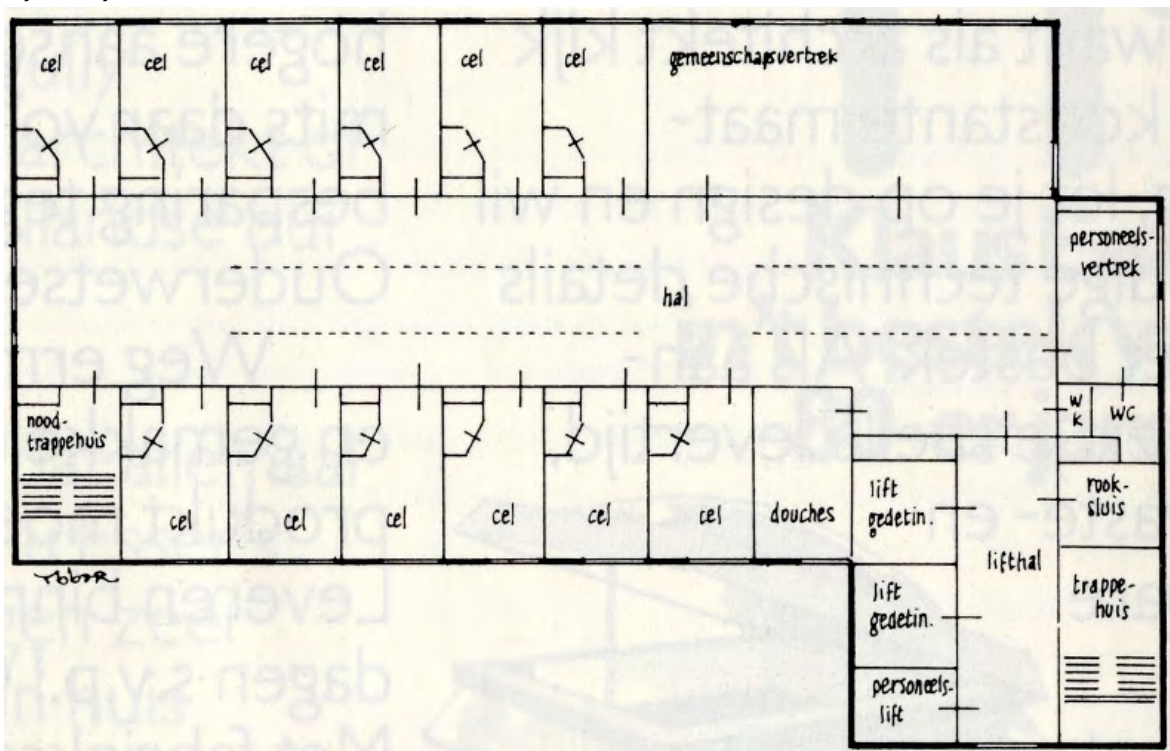
Bijlmerbajes is de bijnaam voor de zes torens van de progressieve Penitentiaire Inrichting Amsterdam Over-Amstel (PIA-Over-Amstel). De gevangenis kwam er samen met een gelijkaardige Penitentiaire Inrichting in Maastricht (1976) door het cellentekort dat na de tweede wereldoorlog ontstond. Het waren de eerste gevangenissen in Nederland op basis van de Beginselwet Gevangeniswezen, waarin resocialisatie centraal stond én het waren de eerste gevangenissen die gebruik maakten van een **hoogbouwtypologie**. Architectenkoppel Pot-Keegstra trachtte een humane strafuitvoering gericht op resocialisatie te verwezenlijken. Na vijftien jaar vergaderen, leidde dit tot de plannen voor de bouw van de PI-Over-Amstel. In deze gevangenis kan 'het delinquent geworden individu' zich terug trekken voor het kwaad uit de buitenwereld. De inrichting is gebaseerd op het in de jaren zestig en zeventig heersende idee over strafrecht, namelijk het idee dat opsluiting in kleinere groepen voor middellanggestraften de voorkeur verdient.

“Wanneer de gevangene deel uitmaakt van een betrekkelijk kleine, min of meer vaste groep, en de bewaking wordt omgevormd tot begeleiding, wordt zijn vrijheidsstraf zeker draaglijker dan met

Figuur 57: duplex-paviljoen in woontoren Bijlmerbajes

Figuur 56: grondplan woontoren Bijlmerbajes

*de 'traditionele' methoden. Er wordt beroep gedaan op zijn verantwoordelijkheidsgevoel. De sociale controle komt deels in plaats van de bewaking. En het moet gemakkelijker worden om weer aan de maatschappij deel te nemen wanneer de straf er op zit.*⁵⁷

3.4.1.1. Pot en Pot-Keegstra

“Mijn man en ik hebben er lang over moeten nadenken of we de opdracht wel konden aannemen. Maar we hebben zo'n instelling nu eenmaal nodig. Als je daarvan uitgaat, kun je alleen maar trachten het zo menselijk mogelijk te doen.”⁵⁸

Het architectenkoppel Joop Pot (1909-1972) en Koos Keegstra (1908-1997), samen actief in het bureau Pot en Pot-Keegstra, kregen de opdracht niet omwille van hun ervaring in het bouwen van gevangenissen, maar omwille van de ervaring in de huisvesting van bejaarden, verpleegsters en studenten. De nieuwe gevangenis zou een gemeenschapsgevangenis worden waarin het facet menselijkheid voorop stond. Het koppel begon samen aan het project, maar Joop Pot overleed in 1972 waardoor Koos Keegstra alleen verder ging en het project voltooide in 1978. Er wordt vermoed dat dit wereldwijd de enige gevangenis is naar de hand van een vrouw.

3.4.1.2. Woontorens

Door de beperkte oppervlakte van het beschikbare terrein wordt de Bijlmerbajes de tweede gevangenis met hoogbouw in Nederland. De eerste hoogbouw gevangenis was de 'Overmaze'. Deze werd drie jaar eerder in Maastricht gebouwd aan de hand van Schwencke en Bosch. Deze inrichting bestaat uit één hoogbouw toren en heeft een capaciteit van 220 gedetineerden. Het was de eerste inrichting met een systeem van elektronische spreek- en luisterverbindingen en van elektronische beveiliging. Het is ook de eerste waarin cellen voorzien zijn van niet-getraliede ramen, waardoor de gedetineerden de buitenwereld kunnen zien. (Rijksen, 1980) Enkele jaren later werden in Amsterdam niet één maar direct zes torens gebouwd. Van de zes torens worden er vier torens als huis van bewaring ingezet, de ander twee doen dienst als penitentiair psychiatrisch centrum. In de vier huizen van bewaring bevinden zich vijf duplex paviljoenen of leefeenheden met elk 24 kamers. De totale capaciteit komt zo op een 600 gedetineerden. Wat van buitenaf een groot complex lijkt, wordt zo op **paviljoenniveau** zeer kleinschalig en overzichtelijk. Elke kamer is voorzien van een toilet en heeft door de torentypologie **uitzicht op de stad**. De woontorens werden oorspronkelijk gebruikt als experiment voor resocialisatie. Bij de ingebruikname van de woontorens kreeg de gedetineerde overdag de sleutel van zijn kamer. Ook de gebruikte terminologie droeg bij tot het experiment: een cel werd een kamer, een afdeling werd een paviljoen en de gemeenschappelijke ruimte werd een huiskamer. Elke huiskamer heeft een biljart of darts. De zes torens sluiten aan op een laagbouwgedeelte waarin werkplaatsen, ontspanningsruimten, sportruimtes en luchtruimtes werden opgenomen. Alles werd verbonden door een in “humane kleuren”⁵⁹ geschilderde binnenstraat met planten en winkeltjes van 260 meter lang en 8 meter breed, de Kalverstraat. Deze straat van drie lagen bevat een kelder met gas-, water-, en elektriciteitsleidingen, een begane grond voor goederenvervoer en de straat voor personeel, gedetineerden, bewakers en bezoekers. In de sportruimten werden allerlei activiteiten georganiseerd zoals yoga- en danslessen. Op de bovenste verdieping van iedere toren is de afzonderingsafdeling. Bezoekzalen zijn er in het voorgebouw, waar gedetineerden naartoe moeten lopen via de centrale gang. De accommodatie vereist door de afgesloten verdiepingen en lange looplijnen naar het voorgebouw van zowel

57 De architect. (1979). Nummer 5, 91–93.

58 Pot Keegstra bij de voltooiing van het project (Het Parool, 1978)

59 Priester, S. (2007). Architect Koos Pot-Keegstra. URL: <http://www.onsamsterdam.nl/component/content/article/15-dossiers/280-architect-koos-pot-keegstra>

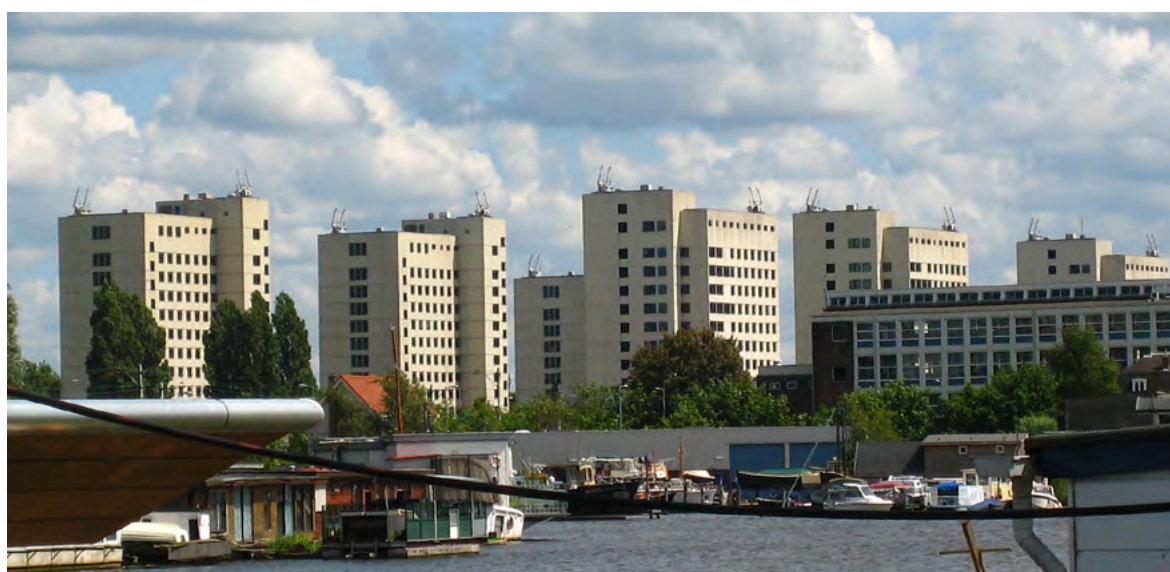
Figuur 59: Bijmerbajes zonder tralies

Figuur 60: Bijmerbajes met tralies na incidenten

Figuur 61: de zes woontorens van de Bijmerbajes

medewerkers als gedetineerden relatief veel transporttijd. Oorspronkelijk wou men ook bepaalde voorzieningen zoals **sportvelden of sportzalen beschikbaar stellen voor de omwonenden** om de banden met de buitenwereld te verbeteren.

3.4.1.3. Beveiliging

Alle beveiligingsmaatregelen zijn elektronisch. De ramen van 1m20 op 1m40 zijn van doorzichtig getint veiligheidsglas. In het gelaagd pantserglas werd een alarmdraad ingebouwd waardoor de tralies achterwege konden blijven en een open blik op de samenleving verkregen werd. Een zonwerende folie zorgde voor een 'blinde ramen' effect, waardoor gebaren of het doorgeven van boodschappen naar de buitenwereld onmogelijk werd. Verder beschikte elke cel over een intercom, konden de celdeuren elektronisch bediend worden en werden algemene deuren en de liften van op afstand bestuurd, waardoor overal tv-camera's nodig waren.

Een hoge ringmuur werd door de architecten als hinderlijk aanschouwd ten opzichte van de omgeving waardoor een muur van vijf meter hoog aanvaard werd. Volgens de architecten kon deze vervangen worden door een dikke, maar lagere meidoornhaag of een waterpartij die beter aansluit op de buurt, zonder daarmee in conflict te komen met de veiligheidseisen. De meidoornhaag bleek echter niet te voldoen aan de brandveiligheidseisen, waardoor er voor de **vijf meter hoge muur gekozen werd in combinatie met een waterpartij**.

Veel van de 'humane' beveiligingselementen sneuvelden echter omwille van veiligheidsredenen. De oorspronkelijke warme, houten deur moest plaatsmaken voor een 'ijskast'-deur en ook de verbindingsgang die oorspronkelijk in de open lucht voorzien was werd overdekt.

3.4.1.4. Dubbele taak voor bewaarders

Ontspanning is noodzakelijk voor de spanningen die de gedetineerden voor en tijdens het proces ervaren. Naast de veelheid aan fysieke voorzieningen die deze spanningen wegnemen werd ook ingezet op zorg, dankzij maatschappelijk werkers, onderwijsvoorzieningen en de manier waarop gedetineerden en personeel met elkaar omgaan. Er werd getracht om de gedetineerden op een evenwichtige manier te laten samenleven met de bewakers, waarbij het personeel wel de baas moest blijven. De bewaarder deed mee met de activiteiten en de gedetineerden kregen veel meer individuele aandacht. Men leefde samen in een grote leefkamer waarbij men leerde om in groep te leven en verantwoordelijkheid op te nemen.

Volgens gevangenisdirecteur Jan Van Den Brand (1978-1987) is dit niet gemakkelijk. Een vriendschapsband opbouwen en een luisterend oor vormen, maar even daarna de kamer moeten controleren op aanwezigheid van drugs en moeten sanctioneren is moeilijk te begrijpen. Ook voor de bewaarders, die niet gecontroleerd werden bij het betreden van de gevangenis, was de grens moeilijk te bepalen. Vriendschap en corruptie lagen dicht bij elkaar en de verleiding was groot aangezien het geld dat 's avonds op de pokertafel van de gedetineerden lag het salaris van de bewaarder oversteeg.

Figuur 62: Cartoon Bijlmerbajes

Figuur 63: penitentiaire instelling Almere

3.4.1.5. Capabele bewaarders

De opleiding die de bewaarders bij de opening in 1978 kregen is die van het CWOI (Centraal Wervings- en Opleidingsinstituut). De functieopleiding voor bewaarders werd gekenmerkt door een klassieke opzet. De cursussen bestonden uit vakken die vaak een onduidelijke relatie hadden met elkaar en met het werkveld en het examen bestond uit het letterlijkreproduceren van de leerstof. De theoretische cursus voor een praktisch beroep werd in 1980 hervormd naar een cursus van 16 weken over zes jaar met meer inzet op praktijk.⁶⁰

Naast de slechte opleiding die het nieuwe personeel kreeg bij de opening van de Bijlmerbajes blijkt ook het opleidingsniveau en de motivatie van het personeel zelf ondermaats. Een studie van Blokland (Blokland, 1974) toont aan dat het opleidingsniveau van het bewakingspersoneel in Nederland veel te laag ligt. Slechts 5,7% beschikt over een MULO-diploma (Meer Uitgebreid Lager Onderwijs), nu gekend als het ASO-diploma, 37,5 % heeft een lagere technische opleiding en 28,8% heeft enkel een lager onderwijs diploma heeft. Ook de motivatie van de bewakers is ontgoochelend: 65% ziet het als een “vluchtberoep”, een noodoplossing die zekerheid brengt.

Een laag scholingsniveau en een slechte motivatie bieden dan ook weinig garanties op het correct vervullen van de bejegeningstaak. (Verleyen, 1983)

Naast de slechte opleiding, lage scholing en beperkte motivatie is er ook sprake van een personeelstekort. Per leefgroep van 24 worden slechts twee bewaarders ingezet, waardoor rellen bijna onvermijdbaar zijn.

3.4.1.6. Locatie

In 1952 werd besloten om het huis van bewaring II in Amsterdam uit te breiden met een nieuwe vleugel. Amsterdam wou echter geen bouwvergunning geven omdat ze andere plannen had met de grond. Amsterdam wou wel een stuk grond ter beschikking stellen aan de rand van de stad in ruil voor de gebouwen en terreinen van de Huizen van Bewaring I en II. En zo kwamen de plannen voor een modern groot gesticht op een terrein van 7,5 hectare op het industrieterrein Over-Amstel. Amsterdams rechter Cnoop Koopmans vond dat dit een grote reden tot ongerustheid gaf. (Verleyen, 1983)

“Het is in het algemeen een achteruitgang wanneer een Huis van Bewaring buiten de stad wordt gebracht. Het betekent een symbolisch en tegelijk een reële vergroting van het **isolement**, waarin de gedetineerde verkeert. Rechtspraak (en preventieve hechtenis) behoort tot de centrale en kritieke functies van de maatschappij en dienen in de binnenstad plaats te vinden, niet ergens ver weg van het maatschappelijk leven”. (Cnoop Koopmans, 1970)

3.4.2. **Ommekeer**

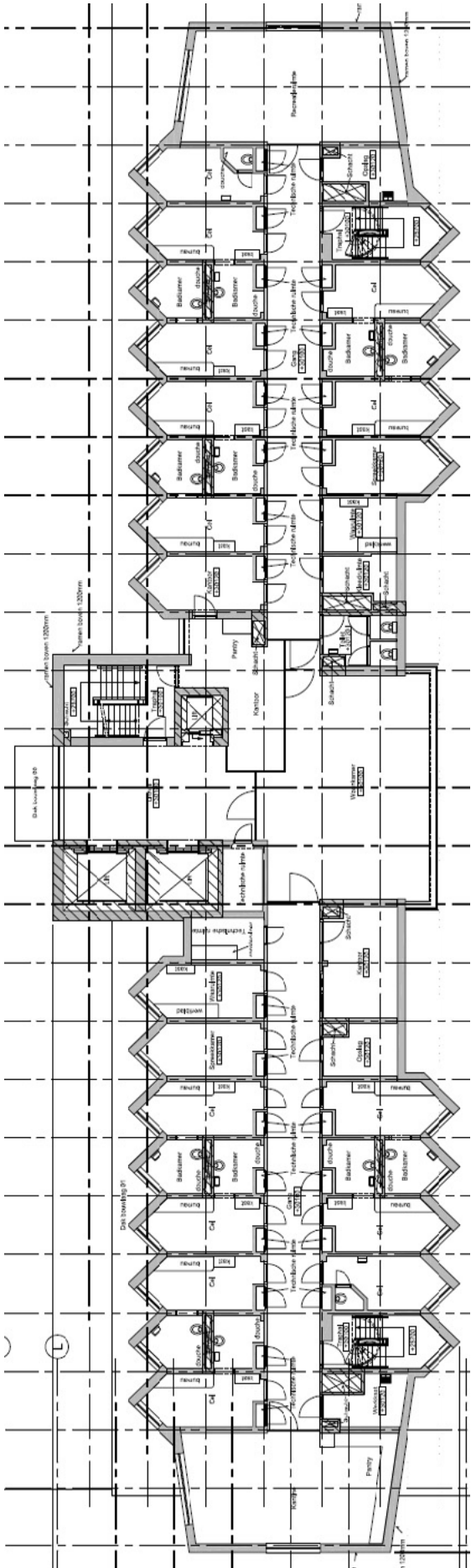
Wat was het daar mooi. Wat een ideale kamertjes, met een toilet plus vaste wastafel met koud en warm water, achter een deur. Met een uitzicht tot in de verre verten. Wel achter kogelvrij glas, dat wel. Verder kan men wuiven door de ramen. De treinen telkens voorbij snorrend, geen gebrek aan levendigheid. Maar de straf blijft, ook al willen mensen die hun hele leven vonnissen hebben gewezen, daar nu opeens vanaf.⁶¹

---

60 Verleyen, K., & Callewaert, W. (n.d.). De bijlmerbajes te Amsterdam, naar een nieuwe vorm van huizen van bewaring. Gent.

61 Keulen, S. (2014). Monumenten van Beleid: De wisselwerking tussen Nederlands rijksoverheidsbeleid, sociale wetenschappen en politieke cultuur, 1945-2002. Verloren. p174

Figuur 64: grondplan woontoren penitentiaire instelling Almere

In 1974, al voor de aanbesteding werd goedgekeurd, kwam de kritiek los. De actiegroep ‘Stop Huis van Bewaring’ protesteerde tegen het ‘inhumane karakter’ van de nieuwe inrichting. De actiegroep uitte kritiek op het achterhaalde naoorlogs, grootschalig denken, de massaliteit van het complex waardoor minder persoonlijk wordt omgegaan met gedetineerden, de (toen) **geïsoleerde ligging aan de stadsrand en de opdeling in zes hoogbouwtorens die een meervoudige isolering en stigmatisering met zich mee zouden brengen, de hoogbouw die zou leiden tot flatneurosen** en de maximale beveiliging die er een elektronisch opberghok van maken. Ondanks drie jaar van actievoeren werden de plannen toch verder gezet. (Verleyen, 1983)

Ook na de oplevering in 1978 ging de negatieve berichtgeving verder.

Het glas was niet, zoals eerder beweerd, onbreekbaar en de ene na de andere ontsnapping vond plaats.

De torentypologie waardoor gedetineerden rechtstreeks in contact staan met de buitenwereld werd als vreemd en confronterend aanvoeld door de bewoners. Uiteindelijk werd toch tralies toegevoegd om te voldoen aan de veiligheidseisen en om de open blik op de samenleving op vraag van de gedetineerden in te perken. Ari Olivier, in Nederland beter bekend als meesteroplichter Heer Olivier, gooide nog wat olie op het vuur door via een reportage te tonen hoe hij zijn luxelevens in de gevangenis verder zette en zelf een intieme relatie had met een cipier.

Ook bij het personeel leidde de nieuwe aanpak tot disputen en een standenstrijd tussen de zogenaamde ‘socio’s’ en de ‘hardlijners’. Door de vele incidenten werd het plaatsen van tralies, camera’s, extra hekkens en ‘constantino’s’⁶² noodzakelijk. Toen begin jaren ‘80 nog eens flink werd bezuinigd waardoor een strenger regime met minder personeel werd ingevoerd ging het oorspronkelijke vrijheidsidee en het resocialisatiebeleid helemaal verloren. De Bijlmerbajes werd een streng bewaakt fort.

3.4.3. besluit

De Bijlmerbajes wou zich als humane gevangenis profileren dankzij vernieuwende architectuur en een focus op resocialisatie. Het is echter anders gelopen: de massaliteit, de geïsoleerde complexen en de vooruitstrevende technologie die de sociale contacten tussen bewaker en gedetineerde wegneemt staan haaks op de vooropgestelde resocialiserende principes. De monolithische opzet laat ondanks de verschillende paviljoenen en leefeenheden maar één regime toe. De afdelingen functioneren afzonderlijk, maar ze zijn niet gedifferentieerd. Er worden geen verschillende programma’s aangeboden die afgestemd zijn op verschillende groepen. De paviljoenopzet kan de grote institutionele schaal niet verhullen. Ook het uiterlijk van het gebouw komt niet overeen met de beoogde doelstelling om in te passen in een woonomgeving. Bijlmerbajes is heel duidelijk een instituut en het werkt eerder stigmatiserend dan dat het een ‘gewone’ omgeving nabootst.

‘We kunnen besluiten dat de architectuur de penitentiaire ontwikkelingen voor vele decennia heeft bevroren, met ingebouwde mogelijkheden tot verregaande controle over en isolatie van gevangenen.’

(Van Ruller, 1980)

Er kan geconcludeerd worden dat de dubbele isolatie van de Bijlmerbajes (enerzijds zijn er de zes hoogbouw torens en de elektrische beveiliging, anderzijds is er de excentrische ligging aan de stadsrand van Amsterdam) aan de basis ligt van het falen van de Penitentiaire-Inrichting Over-Amstel. De verschuiving van een autoritair strafuitvoeringsmodel naar een hulpverleningsmodel vraagt een flexibele inzet van de bewaarder. De bewaarder staat

⁶² Constantina is een soort van gedraaide prikkeldraad die vaak op de omheining van gevangenissen geplaatst wordt opdat men er niet zou kunnen overklimmen.

Figuur 65: Koepelgevangenis, Arnhem

Figuur 66: ontwerp van OMA voor koepelgevangenis Arnhem

niet meer enkel in voor beveiliging maar ook voor bejegening. Een slechte opleiding, een lage scholing en een onjuiste motivatie van het personeel met daarbij komend een personeelstekort maken deze verschuiving onmogelijk en leiden tot een onveilige werk- en strafuitvoeringsomgeving.

De gevangenis in Maastricht, De Overmaze, heeft het beter gedaan ondanks dat het op dezelfde principes gebaseerd is. Twee verklaringen worden hiervoor gegeven: de locatie en de massaliteit. In Amsterdam heerst een sterker **antiautoritair klimaat**⁶³ dan in Maastricht. In Maastricht blijven de rellen en de ontsnappingen door het ‘onbreekbare’ glas dan ook uit. Het werd nooit nodig om, zoals in Amsterdam, toch tralies voor de ramen te plaatsen. Daarnaast is de inrichting in Amsterdam aanzienlijk groter dan in Maastricht, dat maar uit één toren bestaat.

De Bijlmerbajes een voorbeeld waarbij hoogbouw in detentie gefaald heeft. De gevangenis in Maastricht toont dan weer dat hoogbouw wél mogelijk is, maar ook hier werd de gevangenis, zelfs vroeger dan de Bijlmerbajes, reeds in 2014 gesloten om er vervolgens vluchtelingen op te vangen. Hoogbouw gaat veelal gepaard met stigmatisatie, een grootte schaal, beperkte flexibiliteit door zowel de structuur als door de moeilijke verticale circulatie, enzovoort. Er kan dan ook geconcludeerd worden dat indien voor hoogbouw gekozen wordt, hier met de nodige voorzichtigheid mee moet omgegaan worden.

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Hoogbouwtypologie
Gemeenschapsgevangenis
Paviljoenniveau
Uitzicht op stad
Sportvelden of sportzalen beschikbaar stellen aan omwonenden
Vijf meter hoge muur in combinatie met een waterpartij
Geïsoleerde ligging
Stigmatisering
Weerstand door sterker antiautoritair klimaat

3.4.4. Toevoeging: Koepelgevangenis Arnhem door OMA/Koolhaas

Kort na de opening van de Bijlmerbajes in 1978 bleek het “paviljoen” model uit de jaren 50 reeds achterhaald te zijn. Een jaar later, in 1979, werd aan OMA⁶⁴ door de Rijksgebouwendienst in Nederland gevraagd om onderzoek te voeren naar een mogelijk renovatie van de koepelgevangenis in Arnhem, die door de paviljoenvisie uit de jaren 50 met afbraak bedreigd werd. De 100-jaar oude gevangenis zou na de renovatie nog minstens 50 jaar operationeel moeten kunnen zijn en voldoen aan de hedendaagse inzichten omtrent de behandeling van de gedetineerde. Dit hield onder andere in het voorzien van collectieve ruimtes die een einde maken aan de eenzame opsluiting, leefruimtes voor kleinere groepen en ruimtes voor toekomstige programma’s.

De koepelgevangenis in Arnhem werd gebouwd tussen 1882 en 1886 door Johan Frederik

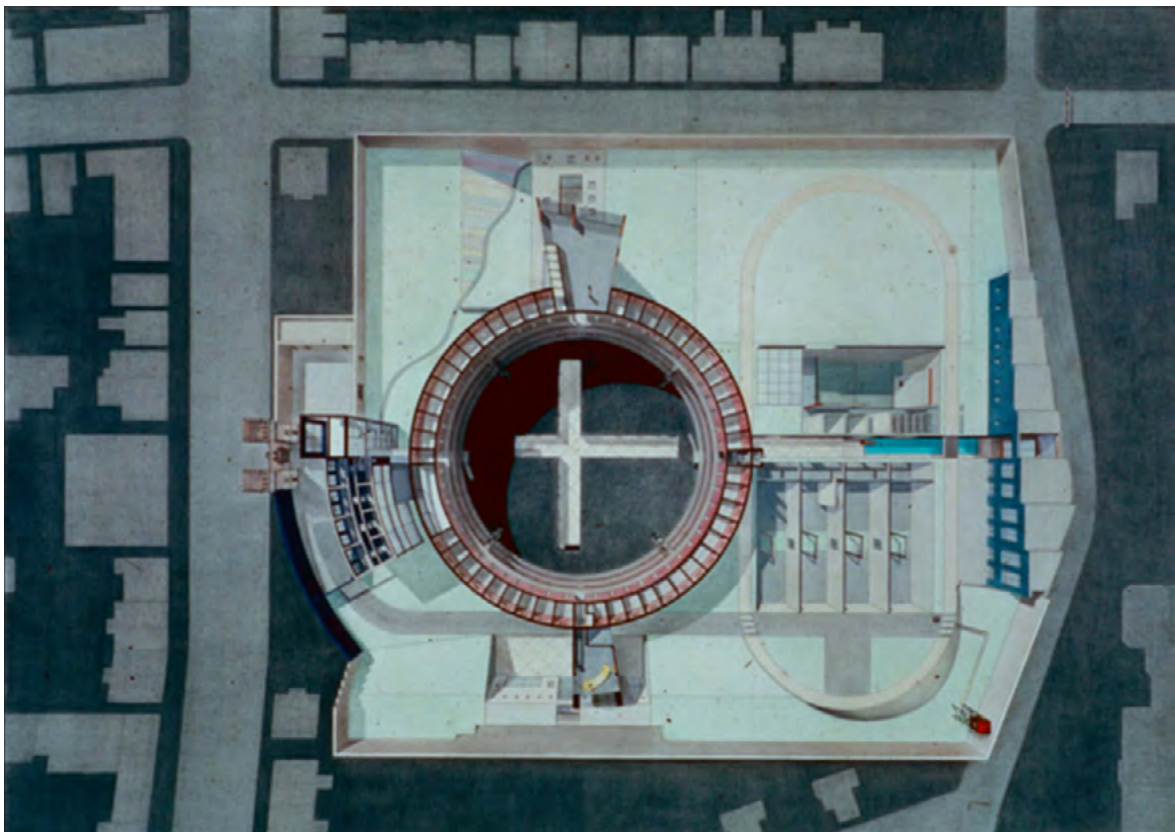
63 Dubbeld, L. (2001). In de geborgenheid van de gevangenis: de betekenis van de nieuwe Nederlandse gevangenisbouw. Amsterdam: Amsterdam University Press. URL: <https://books.google.be/de/geborgenheid-van-de-gevangenis&f=false>, p64

64 OMA, Office for Metropolitan Architecture, is een wereldwijd actief architectenbureau met het hoofdkantoor in Rotterdam. Het bureau werd in 1975 opgericht door onder meer Rem Koolhaas.

Figuur 67: ontwerp van OMA voor koepelgevangenis Arnhem: verzonken straten onder koepel

Figuur 68: ontwerp van OMA voor koepelgevangenis Arnhem

Metzelaar. In diezelfde periode bouwde Metzelaar ook een koepelgevangenis in Breda en tussen 1899 en 1901 bouwde zijn zoon, Willem Cornelis Metzelaar, de derde en laatste koepelgevangenis in Nederland.

De koepelgevangenis baseert zich op het gelijknamige “panopticum”-model van Jeremy Bentham: het alziende oog van de bewakers wordt op de cirkelpunt geplaatst van waaruit ze de gedetineerden in de gaten houden. Vier cirkelvormige lagen van 50 cellen worden op elkaar gestapeld, goed voor een capaciteit van 200 gedetineerden.

De eerste en meest cruciale stap die genomen wordt door OMA is het plaatsen van twee binnenstraten die elkaar kruisen op het cirkelpunt, de plaats waar voordien de bewakers hun centrale post hadden. Hierdoor wordt de valkuil, het panopticum “oog”, die deze oude structuur opstelt vermeden én tegelijkertijd de bestaande binnenplaats onder de koepel behouden. De twee straten worden vervolgens buiten de koepelmuren doorgetrokken. Zowel aan de binnen- als buitenkant worden hierop de nodige, “hedendaagse” voorzieningen geplaatst.

Door het ondermijnen van de vroegere panopticum functie wordt een nieuwe, aanpasbare laag toegevoegd die kan inspelen op de “moderne” eisen. Deze laag komt dus tegemoet aan de overige programmatorische eisen en speelt ook met het “binnen-buiten” van de gevangenis. De laag bevindt zich zowel binnen onder de koepel als buiten de muren van de koepel. “Buiten” wordt daarmee het gevangenisterrein binnen de muren rond het eigenlijke gevangenisgebouw. “Het architectonisch ontkennen van de omheiningmuur” (Meuwissen, 2015), de conceptuele kant, wordt bereikt door “differentiatie”. Differentiatie tussen het binnen van de oude gevangenis en het buiten van het gevangenisterrein en differentiatie door het karakter en de niet-homogene laag van de nieuwbouw op het buitenterrein.

Het welzijn van de bewoner krijgt primair belang, en de programmapunten die niet met het welzijn te maken hebben, zoals de ommuring van het terrein, worden zoveel mogelijk “geneutraliseerd”. (Meuwissen, 2015) Vorm en programma vallen dan ook niet samen: een latere programmawijziging moet mogelijk zijn en restructies moeten naar believen kunnen worden ingevuld.

Het uitgraven van een verdieping zorgt er hier voor dat de bewoners beschikken over twee “verten”. (Meuwissen, 2015) Per verdieping is “het buiten” anders, maar ook de verhouding van de ene verdieping ten opzichte van de andere verdieping wordt als “buiten” beschouwd. Door de nieuwe verzonken laag wordt een onderaanzicht op de buitenmuur verkregen, die de omheiningmuur integreert met de bomen buiten het terrein.

“The iconographic deterrence of the old is left intact, saving the new the embarrassment of having to either ignore or express the idea of incarceration, which is incompatible with its aspirations.”⁶⁵

Joost Meuwissen, architect en schrijver van menige architectuurpublicaties, schrijft dat volgens Koolhaas het architectuurvoorstel door OMA geaccepteerd zou zijn door de Rijksgebouwendienst, de opdrachtgever, voor ‘het dilemma van de andere disciplines. De betwijfelde aanspraak van de architectuur om onmiddellijk te interveniëren in de totstandkoming van cultuur en in de verzoening, door middel van kristallisatie, van hopeloos tegenstrijdige eisen, leek hiermee schijnbaar aangetoond’. Op die manier wijst Koolhaas op de kracht van de architectuur om dingen te realiseren waartoe andere specialistische vakgebieden niet in staat zijn.⁶⁶

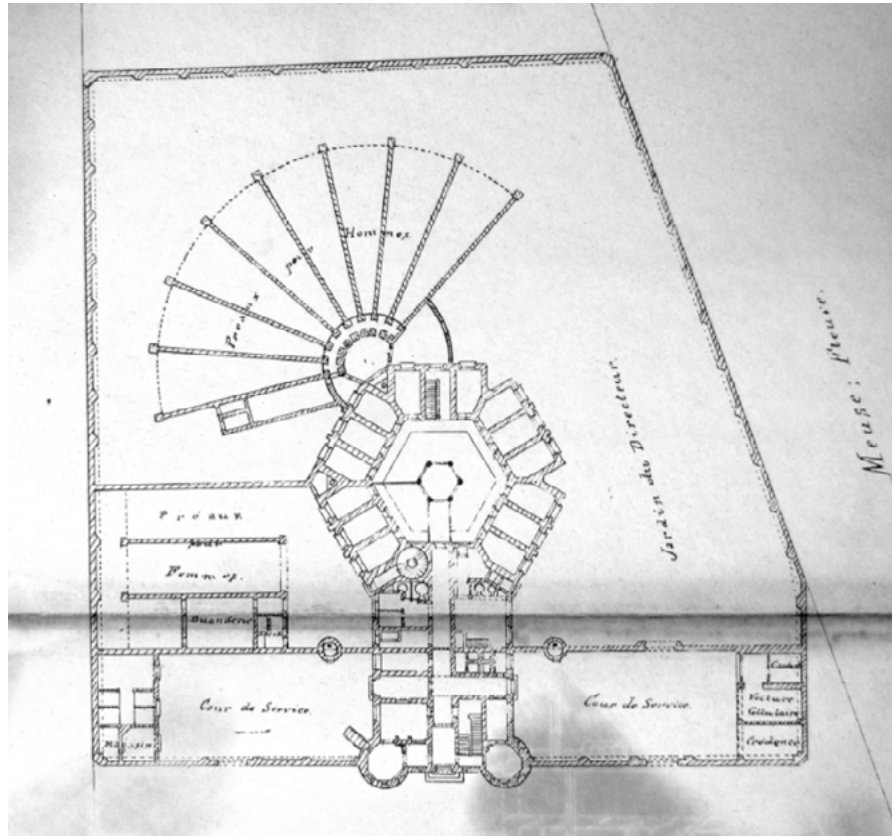
“What was most rewarding about the project was the extent to which programmatic, metaphoric and formal intentions could be made to coincide.”⁶⁷

65 OMA. (n.d.). Koepel Panopticon Prison. Retrieved January 7, 2016, from <http://oma.eu/projects/koepel-panopticon-prison>

66 Meuwissen, J. (2015). Zelfportret van een maatschappij. Oasis, (94).

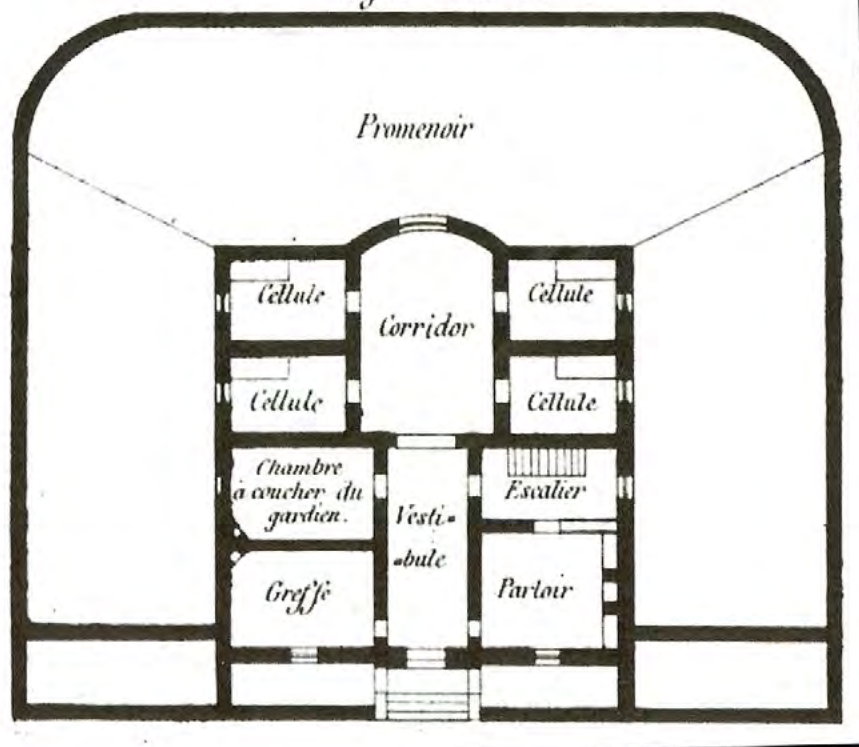
67 OMA. (n.d.). Koepel Panopticon Prison. Retrieved January 7, 2016, from <http://oma.eu/projects/koepel-panopticon-prison>

Figuur 69: grondplan gevangenis Dinant

Figuur 70: "Plan d'une petite prison, propre à contenir 4 détenus, dans des cellules séparées, au rez-de-chaussée; ou 8 détenus si on la construit à deux étages."

N° 1. Plan d'une Prison, pour 4 ou 8 détenus.
rez de chaussée.

Wat bij de Bijlmerbajes een struikelblok vormt voor het ontwerp met een letterlijk zicht op de maatschappij die de normalisering moet weergeven, vormt ook voor Koolhaas een probleem:

In tegenstelling tot het letterlijke zicht dat de Bijlmerbajes heeft op de samenleving en het samenleven in paviljoenen, wordt het nabootsen van de “normaalheid” hier in vraag gesteld. *‘Is de “normaalheid” ook daadwerkelijk positief voor de gevangenen, of dient zij ertoe de mensheid buiten de muren het gênante feit van het nog steeds voortdurende bestaan van de gevangenis te doen vergeten?’* (Meuwissen, 2015) Aan de koepelgevangenis, die symbool staat voor honderd jaar gevangeniservaring, wordt door OMA enkel een laag toegevoegd die de moderniteit weerspiegelt, zonder definitief te zijn.

“As such, the scheme was produced as part of an enterprise to recoup the programmatic initiative that, for us, has seemed the true ambition of modern architecture- an architecture that can support and provoke modern conditions.”⁶⁸

4. Vooruitgang in zicht voor België?

De gedachtegang van vzw De Huizen blijkt niet helemaal nieuw te zijn in België. Ducpétiaux, bekend voor zijn gevangenismodel met een panoptische kern waarop cellengangen worden aangesloten, publiceerde reeds in 1838 een plan van een kleinschalige gevangenis voor 4 of 8 gedetineerden. De algemene verwachtingen van een Ducpétiauxgevangenis blijken anders: grootschaligheid, lange eenzame cellengangen en een panopticum met bewaker ontbreekt hier. Wanneer we de visie van Ducpétiaux onder de loep nemen, blijken deze algemene verwachtingen en voornamelijk de schaal geen uitgangspunt te zijn om als Ducpétiauxgevangenis bestempeld te worden, maar eerder het gevolg te zijn van capaciteitsnood of-vraag van de bouwheer. Het doel van de Ducpétiauxgevangenis is om tot inkeer te komen door een eenzame opsluiting binnen de stadsmuren. We zien dan ook dat de Ducpétiaux gevangenis zich allemaal hebben **ingenesteld in het stadsweefsel** (zie figuur 71). De inplanting in het stadsweefsel is bij de nieuwe generatie gevangenis echter verloren gegaan. Het panopticum model met lange gangen werd meestal behouden en ook het grootse karakter bleef behouden. Nochtans heeft Ducpétiaux eigenlijk geen uitspraken gedaan over de schaal: hij tekende modellen voor gevangenis van 4 tot 500 gedetineerden.⁶⁹ Op de figuur is ook te zien hoe de nieuwe gevangenis, die telkens buiten het stadsweefsel geplaatst worden, een gemiddeld grotere capaciteit hebben en ook een veel grotere oppervlakte in nemen. De kleinste Ducpétiauxgevangenis die gebouwd werd, is deze in Namen. Oorspronkelijk was deze voor 56 gedetineerden bestemd, maar deze werd verlaagd naar 30 gedetineerden. Ducpétiaux blijkt hierdoor minder ver van de visie van De Huizen af te wijken dan wat er op het eerste gezicht vermoed werd.

Ook in België wordt gestreefd naar een meer humaan gevangenisregime. In dit hoofdstuk worden enkel nieuwe, maar daarom niet per se vernieuwende, gevangenis van België voorgesteld, alsook enkele vernieuwende visies en onderzoeken.

---

panopticon-prison

68 OMA. (n.d.). Koepel Panopticon Prison. Retrieved January 7, 2016, from <http://oma.eu/projects/koepel-panopticon-prison>

69 Ducpétiaux, É. (n.d.). Des progrès et de l'état actuel de la réforme pénitentiaire et des institutions préventives, aux États-Unis, en France, en Suisse, en Angleterre, et en Belgique : appendice général aux ouvrages les plus récents sur la réforme des prisons, et particulièrement. Brussel: Hauman, Cattoir et comp.

Figuur 71: vergelijking 19e-eeuwse Ducpétiaux gevangenissen en nieuwe 21e-eeuwse gevangenissen

4.1. Masterplan 2008-2012-2016 en Masterplan III Geens

In navolging van masterplan I en II werden in 2013 de gevangenis van Leuze in Henegouwen en de gevangenis Marche-en-Famenne in Luxemburg geopend. In 2014 volgde de opening van de penitentiaire inrichting Poort van Beveren. Tot slot werd het Forensisch Psychiatrisch Centrum in Gent geopend en werden ook de werken voor het Forensisch Psychiatrisch Centrum in Antwerpen aangevat. Naast deze vier reeds geopende en één in aanbouwzijde instellingen werden nog twee nieuwe gevangenissen gepland, namelijk deze in Dendermonde en deze in Haren. Door buurtprotest liggen deze projecten echter stil.

Op 1 december 2015 verscheen de algemene beleidsnota van justitie waarin voorlopig de laatste stand van zaken omtrent detentiehuisen in België wordt gegeven. Minister Geens kondigt hierin aan dat masterplan I en II verder zullen worden uitgevoerd in 2016. Dit betekent dat het forensisch psychiatrisch centrum zal openen in Antwerpen, in navolging van de opening van het forensisch psychiatrisch ziekenhuis in Gent, dat de bouw van de gevangenis van Dendermonde en het gevangeniscomplex van Haren zal worden aangevat en dat blijvend zal worden geïnvesteerd in de renovaties van de huidige gevangenissen, met als eerste Leuven en Merksplas op de agenda. Daarna focust Minister Geens op masterplan III, dat na de evaluatie van masterplan I en II zal worden uitgewerkt. Ook in masterplan III zal het bijbouwen van gevangenisinfrastructuur noodzakelijk zijn, aangezien men een einde wil stellen aan de huurovereenkomst van 500 gevangenisplaatsen in Tilburg, dat afloopt eind 2016. Tot slot gaat de minister ook nog even in op het voorstel van De Huizen:

*'In het nieuwe masterplan wordt ook veel aandacht besteed aan differentiatie, efficiëntere re-integratie, specifieke doelgroepen, geïnterneerden en beperktere vormen van detentie. Daarom zijn een aantal specifieke projecten opgenomen, zoals het bij creëren van open plaatsen in bestaande inrichtingen, alsook in 2016 de opstart van een proefproject rond een soort detentiehuisen.'*⁷⁰

4.2. De Poort van Beveren

Terwijl de bouw van de iets grotere, maar qua ontwerp identieke gevangenis in Dendermonde stil ligt door protest draait de nieuwe gevangenis in Beveren intussen op volle capaciteit. Het ontwerp van de hand van Stéphane Beel Architecten en M.&J.M. Jaspers – J.Eyers en Partners biedt plaats aan 300 gedetineerden en tracht daarbij aan de eisen voor een humane strafuitvoering te voldoen. De gevangenis wordt opgesplitst in vier gebouwen met een eigen functie en vorm volgens het “moderne” *form follows function*- principe uit de jaren 30. Daarnaast worden de drie pijlers lucht, licht en ruimte toegepast.

Om te kijken of deze nieuwe gevangenis voldoet aan de humanisering van het gevangeniswezen heb ik een bezoek gebracht aan de gevangenis. Directeur zaakvoerder Bart De Lepeleire, voormalig directeur van de gevangenis in Vorst, verzorgde de rondleiding.

4.2.1. 21e eeuwse Ducpétiaux model

Het grote complex, gelegen naast de E17 en dus goed zichtbaar, integreert zich volgens de architect dankzij kleurvlakken, **een groenzone en een watergracht die een buffer vormen voor de omgeving**. In realiteit toont de gevangenis zich naar de buitenwereld als een grijze, zwaar beveiligde instantie met een zes meter hoge betonnen muur en aan weerszijden een extra omheining. Het vermoeden dat in deze nieuwe gevangenis de drie doelstellingen die de basiswet vooropstelt (herstel van de schade, rehabilitatie van de gedetineerde en de geïndividualiseerde voorbereiding van de re-integratie) ondergeschikt zijn aan de beveiliging, wordt hier bevestigd.

⁷⁰ Geens, K. (2015). Algemene Beleidsnota Justitie DOC 54 1428/008. Brussel. P30

Figuur 72: render uitzicht op Poort van Beveren

Figuur 73: render wandeling voor gedetineerden Poort van Beveren (boven)

Figuur 74: foto wandeling voor gedetineerden Poort van Beveren (onder)

Op de rechthoekige site bevinden zich vier gebouwen met een eigen functie. Het inkomgebouw is verboden terrein voor de gedetineerden maar het cellulair gedeelte, de werkruimte en het dienstengebouw zijn toegankelijk en worden dan ook verbonden door één lange verbindingsgang. Op deze manier leggen de gedetineerden een overzichtelijk traject af om naar het werk of de sportzaal te gaan of om bezoek te ontvangen. De tralies van deze lange witte gang creëren een prachtig lichtspel en zorgen voor transparantie met de omringende seizoenstuinen. Het buitenklimaat, de wind en bijhorende geuren worden naar binnen gehaald. De seizoenstuinen hebben echter, voor een leek, een identieke uitstraling en ook hun niet-toegankelijk karakter maken deze vier veelbelovende tuinen eerder een mislukte geste.

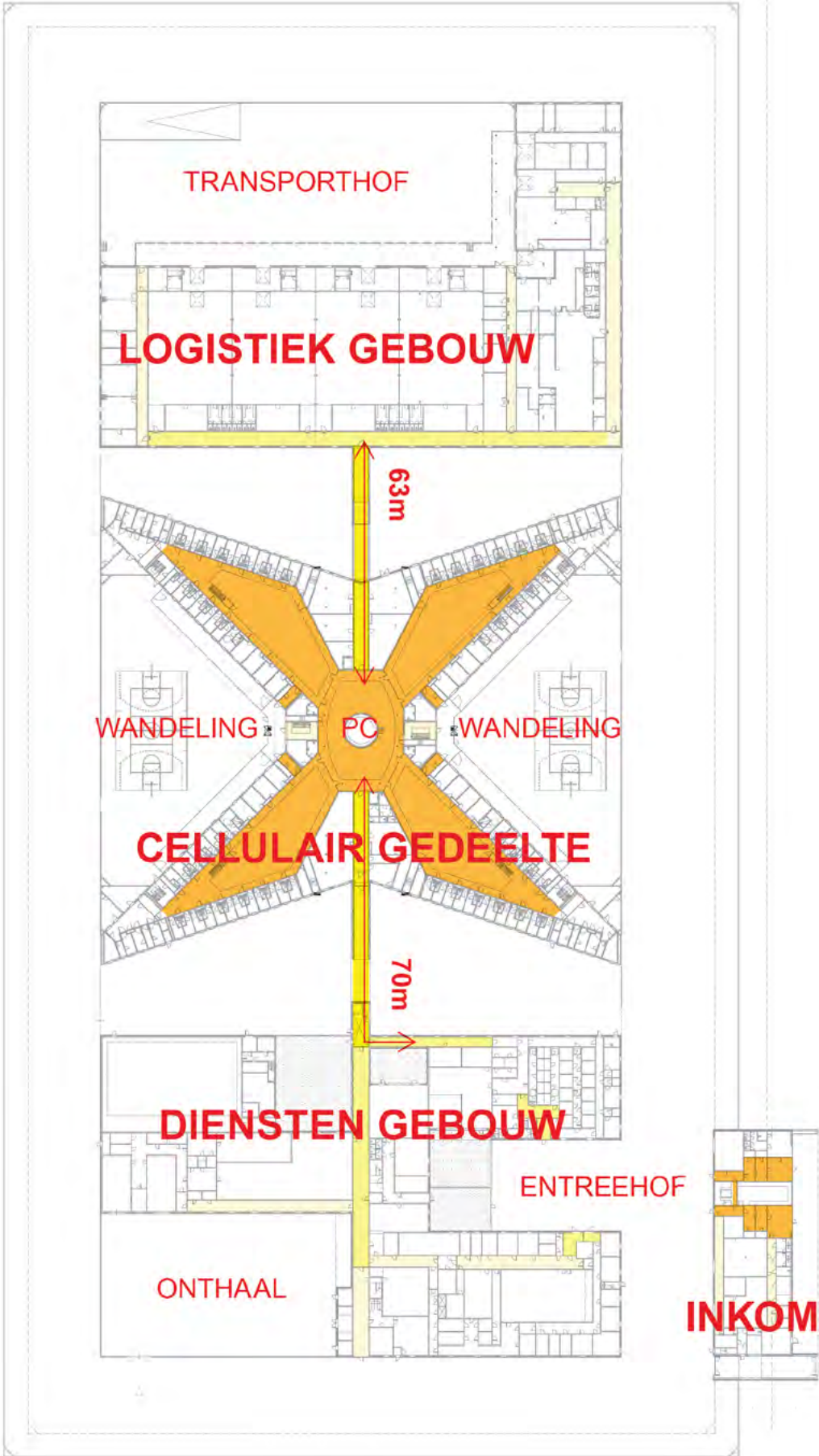
4.2.1.1. Wonen

Het cellencomplex is met zijn vier armen een vereenvoudiging van de 19e eeuwse stervormige Ducpétiaux gevangenis, maar houdt wel rekening met de pijlers lucht, licht en ruimte en er worden op de uiteinden extra functies toegevoegd. Het uitrekken van de cellengang tot driehoeken en het gebruik van een schuin dak zorgen voor een aangename daglichttoetreding. Het opentrekken van de vleugels naar de zijde van het panopticum zorgt naast het extra ruimtegevoel en licht voor een vergroting van het blikveld en het perspectief op de celdeuren. Door het afsluiten van het panopticum wordt de veiligheid vergroot en wordt het complex in kleinere leefgroepen verdeeld. Op het gelijkvloers worden twee verdiepingen gestapeld waardoor de capaciteit van één cellenvleugel op 75 gedetineerden komt. Twee vleugels maken deel uit van een gesloten regime en de andere twee vleugels behoren tot het open regime. Elke vleugel beschikt over een eigen fitness, keuken en een kleine polyvalente ruimte. De gelijke regimes delen een buitenruimte waar de wandeling plaatsvindt. Tussen de vleugels worden de gedeelde functies geplaatst zoals het medisch centrum, een bibliotheek, ruimte voor erediensten, een keuken waar opleidingen worden gegeven, lokalen voor gesprekken en hulpgroepen, ...

Het cellencomplex kampt met grote tekortkomingen wil men re-integratie aanmoedigen. De architectuur maakt differentiatie in een vleugel onmogelijk waardoor de 75 gedetineerden, los van hun gedrag en hun capaciteiten, hetzelfde regime moeten volgen. Voor het gesloten regime is geen arbeid voorzien en de aanwezige faciliteiten (keuken en pingpong) mogen niet gebruikt worden. Re-integratie in de maatschappij wordt nog steeds als een laatste stap gezien die los staat van de periode waarin de gedetineerde zijn straf uitzit. Arbeid en het opnemen van verantwoordelijkheid zijn cruciaal wil men re-integratie bevorderen, maar het huidige beleid laat dit niet toe. In de toekomst wil men wel kijken om arbeid op cel toe te laten, maar het blijven 'plannen'.

De gedetineerden kunnen op hun cel gebruik maken van PrisonCloud, een dienstenplatform voor gedetineerden dat werd ontwikkeld door justitie. Beveren is de eerste gevangenis die deze nieuwe technologie gebruikt. Via PrisonCloud kan men onder andere vanuit de eigen cel informatie over de gevangenis opvragen, telefoneren, producten bestellen in de webshop van de kantine, films huren, zijn dossier inkijken, een gesprek of consult aanvragen, zijn geld beheren en via e-learning studeren. Niet alleen de gedetineerden hebben op deze manier gemakkelijker toegang tot bepaalde diensten, ook de medewerkers en bewakers sparen tijd uit die ze op een andere manier kunnen invullen. Hier loopt het echter nog spaak: het menselijke contact dat wordt uitgespaard, wordt niet op een andere manier aan de gedetineerden gegeven. Ook de aanwezigheid van douche en toilet op de cel draagt bij tot vermindering van het menselijk contact. Deze zogenaamde 'mogelijkheid die aan de bewakers gegeven wordt om te focussen op andere zaken' is in realiteit een zoektocht voor de bewakers naar hoe men, op een andere manier, in contact kan komen met de gedetineerden.

Figuur 72b: grondplan Poort van Beveren

4.2.1.2. Werk

De werkruimte bestaat voornamelijk uit vier grote werkzalen waar 100 tot 150 gedetineerden kunnen worden tewerkgesteld. Daarnaast zijn er ruimtes waar onder andere computerlessen, avondlessen en cursussen om fietsen te herstellen worden gegeven. Tot slot is er de keuken waar een extern team met hulp van gedetineerden het eten klaarmaakt.

De capaciteit van de werkruimte is voldoende om de open regimes tewerk te stellen. Voorlopig wordt echter nog maar de helft van de capaciteit gebruikt. De 150 gedetineerden in het gesloten regime kunnen geen arbeid uitvoeren. Ook gedetineerden die eigenlijk in het open regime horen te zitten, maar door plaatsgebrek of omwille van de eigen keuze, om zich te beschermen tegen andere gedetineerden, in het gesloten regime verblijven kunnen dus geen arbeid leveren. **Differentiatie** is hier noodzakelijk.

4.2.1.3. Diensten

Het dienstengebouw bestaat uit het administratieve gedeelte, bezoekersruimte en sportruimte. Het administratieve gedeelte bevindt zich op de eerste verdieping.

De bezoekersruimte biedt voldoende plaats voor normaal bezoek en er is een afgeschermd gedeelte waar men rustiger met kinderen kan zitten. Er is ook een kleine buitenspeelruimte voorzien. Daarnaast kan men bezoek achter glas, ongestoord bezoek en bezoek door advocaten of politie aanvragen.

Ondanks de goede uitrusting van de bezoekersafdeling ligt het gebruik heel laag. Zowel vanuit Gent als vanuit Antwerpen is de gevangenis **moeilijk bereikbaar**. Men kan de trein nemen tot in Beveren en vandaar een bus nemen, maar er is geen halte aan de gevangenis. Er wordt wel een belbus ingelegd, maar dit is een stap waar bezoekers vaak tegenop zien aangezien hiervoor moet gereserveerd worden. Daarnaast zou er ook minder bezoek zijn omdat twee derden van de gedetineerden een lange straf uitzitten, waardoor regelmatig contact met familie verwatert of te pijnlijk is voor de gedetineerde.

4.2.1.4. Beveiliging

Beveiliging is en zal ook in de toekomst van prioritair belang zijn om veiligheid voor de samenleving te garanderen. De beveiliging mag echter niet in de weg staan van re-integratie of een humane strafuitvoering. In de gevangenis van Beveren wordt een flexibele en persoonlijke aanpak met de gedetineerden onmogelijk gemaakt door het vooropstellen van de veiligheid. Aangepaste regimes zijn niet mogelijk: per vleugel krijgen de gedetineerden hetzelfde regime. Naar de buitenwereld toont de gevangenis zich als een burcht waardoor **interactie met het nabijgelegen Melsele niet mogelijk is**.

4.2.2. **Besluit**

De bewering van Justitie dat de nadruk in de gevangenis van Beveren op re-integratie ligt lijkt niet justified. Re-integratie wordt noch door de architectuur noch door de vaste medewerkers bevorderd. Het is wel zo dat, in tegenstelling tot vele andere gevangenissen in België, de straf op een humane manier kan worden uitgevoerd. De gedetineerden hebben een eigen kamer met natte cel en PrisonCloud systeem, ze kunnen naar de bibliotheek gaan, kookles volgen en er is een ruime medische afdeling. Daarnaast mag men enkele uren per dag op de wandeling vertoeven, zijn er ruime sportvoorzieningen en bezoekersfaciliteiten en is de fitness per afdeling een groot succes.

Een focus op re-integratie blijkt echter moeilijker tussen de betonnen muren. Het staat los van de focus op de dagelijkse activiteiten en het blijft voorlopig een aanbod dat van

Figuur 75: foto wandeling voor gedetineerden Poort van Beveren

Figuur 78: panoptisch centrum Poort van Beveren

Figuur 76: uitzicht op Poort van Beveren vanaf autostrade (boven)

Figuur 77: centrale verbindingsgang Poort van Beveren (onder)

buitenaf moet komen maar waarvoor momenteel geen budgetten zijn. Inspanningen tot een alternatief worden niet genomen. De verantwoordelijkheid die de gedetineerden krijgen, blijft miniem (er wordt voor hen gekookt, gewassen, ...) en de arbeid is voorlopig ook nog beperkt.

De ingesteldheid van personeel en directie zorgen voor weinig verandering. Directeur Bart De Lepeleire ziet het project van De Huizen wel als aanvulling op de huidige gevangenis, maar bekijkt het toch met een sceptische blik en vermoedt dat er op vlak van beveiliging problemen zullen zijn. Van het inzicht dat een gevangenis vooral bewaking en veiligheid inhoudt, wordt niet geweken.

De conclusie die Elke Deyaert vóór de oplevering van de gevangenis in haar masterproef vormde lijkt aan te sluiten op mijn ondervindingen: *‘Snuffjes en technische installaties maken de gevangenis 21^e-eeuws, maar de basisconcepten blijven 19^e-eeuws.’*⁷¹

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Groenzone en watergracht vormen buffer naar omgeving
Differentiatie in werkmogelijkheden
Bereikbaarheid met openbaar vervoer
Interactie met omgeving

4.3. Forensisch Psychiatrisch Centrum

Op 16 september 2015 bezocht ik samen met De Huizen het Forensisch Psychiatrisch Centrum (FPC) te Gent, waar we ontvangen werden door Ruben Van den Aemele, zorgmanager. Het centrum is vergelijkbaar met een psychiatrisch ziekenhuis waar een hoge graad van beveiliging voorzien is. Het is het eerste grootschalige centrum in België waar geïnterneerden met een hoog of middelhoog veiligheidsrisico die niet in reguliere psychiatrie terecht kunnen, worden opgevangen. Na een jarenlange traditie van veroordelingen voor België omwille van het schenden van de mensenrechten is met deze instelling de eerste stap richting een humane ‘strafuitvoering’ voor geïnterneerden gezet. Op 17 november 2014 werden de eerste patiënten opgevangen en sindsdien worden stapsgewijs geïnterneerden die voordien noodgedwongen in de gevangenis verbleven overgeplaatst naar het FPC. Ten tijde van het bezoek, tien maand na de opening, zit het centrum met 240 patiënten bijna aan haar maximumcapaciteit van 264. In het centrum is enkel plaats voor mannelijke geïnterneerden. Vrouwelijke geïnterneerden kunnen momenteel enkel terecht in het psychiatrische centrum Sint-Jan-Baptist in Zelzate. Hier zijn momenteel 50 plaatsen voor vrouwelijke geïnterneerden.⁷² Dit gaat echter om “medium-risk” patiënten en niet om “high-risk” patiënten. Vrouwelijke “high-risk” patiënten kunnen nog steeds nergens terecht. In het Forensisch Psychiatrisch Centrum dat tegen eind 2016 in Antwerpen zal opengaan en plaats biedt aan 180 geïnterneerden wordt wel een vleugel voor vrouwen voorzien. De totale capaciteit in het FPC Antwerpen en het FPC Gent komt zo op 444 gedetineerden. Dit is echter nog niet genoeg om de 1100⁷³

71 Elke Deyaert, Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering, 2012 p70

72 KVZ. (2015, december 24). Meer vrouwelijke gedetineerden in Sint-Jan Baptist. Het Laatste Nieuws. Zelzate. Retrieved from <http://www.hln.be/regio/nieuws-uit-zelzate/meer-vrouwelijke-gedeteneerden-in-sint-jan-baptist-a2566149/>

73 Vandekerckhove, S. (2015). Eindelijk oplossing voor geïnterneerde vrouwen op komst. De Morgen, april (4). <http://www.demorgen.be/nieuws/eindelijk-oplossing-voor-geinterneerde-vrouwen-op-komst-a2274893/>

Figuur 79: inplanting FPC in Gent

Figuur 80: inplanting FPC in omgeving

Figuur 81: Forensisch Psychiatrisch Centrum (FPC) te Gent

geïnterneerden die nu in een gevangenis verblijven op te vangen. Minister van Justitie Koen Geens kondigde op 26 augustus 2015 de bouw aan van een derde Forensisch Psychiatrisch Centrum en twee instellingen voor langdurig verblijf van mensen met psychiatrische problemen tegen 2019. Waar ze zullen komen en hoeveel mensen ze zullen opvangen, moet nog bepaald worden.

4.3.1. Inplanting

Het centrum bevindt zich in de Wondelgemse Meersen dat deel uitmaakt van het achtste deelgebied van Gent, Wondelgem. De hoofdingang bevindt zich aan de zuidzijde van het centrum ter hoogte van Hurstweg 9. De Hurstweg is bereikbaar via een **nieuwe ringweg** die aantakt op de Wiedauwkaai. Deze nieuwe ringweg werd aangelegd om de bewoners van de Limbastraat, een bestaande toegang tot het FPC, geen overlast te bezorgen. Fietsers kunnen gebruik maken van de nieuwe fietsbrug die vertrekt aan het Nieuw **Gerechtsgebouw** Gent in de Rabotwijk, de wijk die het binnencentrum van Gent in het noorden afbakt en vandaar de verbinding legt met de Wondelgemse Meersen. Het nieuwe centrum is ook bereikbaar met het **openbaar vervoer**. Op 450 meter van het FPC, op de kruising van de Limbastraat met de Wiedauwkaai, ligt bushalte Gent Limbastraat. Bus 55, 57 en 58 passeren hier op regelmatige tijdstippen en staan in verbinding met station Gent-Sint-Pieters. Het terrein heeft een oppervlakte van 47 000 m² en de gebouwen hebben een oppervlakte van ongeveer 30 000 m².

4.3.2. Infrastructuur en uitbating

Het FPC werd gebouwd in opdracht van de Regie der Gebouwen en het ministerie van justitie. Een tijdelijke vereniging stond in voor het concept. Het Gentse bureau ABSCIS en het Rotterdamse bureau djGA (de Jong Gortemaker Algra) stonden in voor het ontwerp, Ingenium voor de installaties, Derveaux voor de constructie en AT Osborne stond in als verantwoordelijke voor het project. De werken werden uitgevoerd door de nv Denys en de uitbating van het centrum werd toevertrouwd aan het consortium Sodexo, Parnassia Goep en de Kijvelanden. Parnassia Groep en de Kijvelanden staan in voor de zorg binnen het FPC en Sodexo neemt de facilitaire dienstverlening en het administratief beheer voor haar rekening.

Volgens Ruben Van Den Aemele was er een gebrek aan communicatie tussen de vereniging die instond voor het concept en de vereniging die instaat voor de uitbating. Beide verenigingen hebben rechtstreeks gewerkt voor de Regie Der Gebouwen, waardoor architectuur en de visie op zorg na de realisatie los van elkaar kwamen te staan. Zo hebben de architecten bezoekersruimten voorzien terwijl de uitbaters van het centrum vinden dat in bijna alle omstandigheden bezoek op kamer moet toegelaten worden.

In het volledige centrum zijn ongeveer 290 personeelsleden actief. Hiervan staan er 90 in voor techniek, onderhoud en veiligheid. De andere 200 personeelsleden zijn zorgverleners. Dit zijn onder andere verpleegkundigen, psychiatrisch verpleegkundigen, psychiaters, psychologen, therapeuten, artsen, ...

4.3.3. Parnassia Groep en de Kijvelanden, zorgaanbieders uit Nederland

De toewijzing van de uitbating aan een Nederlands consortium werd de regering niet in dank afgenomen. De keuze is te wijten aan de achterstand die België heeft op vlak van psychiatrische zorg ten opzichte van Nederland. Dankzij de betrokkenheid van de overheid in psychiatrische zorg telt Nederland momenteel zeven forensisch psychiatrische centra of TBS-klinieken. Het eerste centrum opende reeds in 1894 haar deuren als een

Figuur 82: grondplan Psychiatrisch Centrum Plattegrond FPC Gent. Legende: Rood: observatie en oriëntatie vleugel, Oranje: intensieve behandeling vleugel, Geel: verplegingsvleugel, Groen: resocialisatie en integratie vleugel, Blauw: Medico en therapieruimtes, Lichtblauw: werk- en sportruimtes, Donkerblauw: winkel en bibliotheek, Paars: afzonderingsruimtes, Turkoois administratie FPC

rijksasiel voor psychopaten en kreeg in 1928 de naam TBR-kliniek waarbij TBR staat voor terbeschikkingstelling van de regering. In 1988 werd de afkorting TBR veranderd in TBS, terbeschikkingstelling en intussen heeft Nederland een ruime kennisvoorsprong voor de behandeling van deze patiënten. Nederland erkent vijf niveaus van toerekeningsvatbaarheid of terbeschikkingstelling: volledig, enigszins verminderd, verminderd, sterk verminderd en volledig ontoerekeningsvatbaar en laat hiervoor een combinatie van straf en behandeling toe. De kennisvoorsprong zorgde ervoor dat het Buitenlandse consortium (naast het Nederlandse Parnassia Groep en de Kijvelanden zit hier ook het Franse Sodexo bij) het haalde van de inzending van het consortium uit eigen land bestaande uit onder andere het UZ Gent en de Broeders van Liefde.⁷⁴

4.3.4. Zorgconcept

In het centrum ligt de focus, in tegenstelling tot in een gevangenis, op behandeling. Enkel bij de veiligheidscontroles aan de ingang van het centrum zijn bewakers aanwezig. Bewakers mogen niet in contact komen met de bewoners en mogen zich dus ook niet in het centrum bevinden. Elke zorgverlener draagt een alarmknop bij zich. Indien men in een moeilijke situatie komt die mogelijks tot agressie kan leiden worden de medezorgverleners gealarmeerd en komen deze te hulp. Door goede communicatie met de bewoners wordt agressie en geweld zoveel mogelijk voorkomen. In de visie van het ontwerpteam is het FPC een gebouw waarin behandeling, genezing en het ontwikkelen van een eigen verantwoordelijkheid ruimte krijgen. Planmatig is het gebouw opgevat als een slakkenhuis waar de patiënt in een acute crisissituatie binnenkomt en na een therapieproces langzaam uitgroeit. De evolutiecyclus van de geïnterneerde bestaat uit het doorlopen van vier afdelingen.

Wie in het centrum geplaatst wordt, zal afhankelijk van de ernst van de situatie in de op het grondplan rood of oranje gekleurde afdeling terecht komen. In de linkse vleugel van de rode afdeling zijn slechts acht kamers. Dit is voor de geïnterneerden die bij aankomst groepsongeschikt zijn en ernstige psychotische en schizofrene problemen hebben. Van daaruit stroomt men door naar de andere vleugels van het centrum. De rode vleugel focust op observatie en oriëntatie, de oranje vleugel op intensieve behandeling, de gele vleugel op verpleging en tot slot zal de groene en laatste vleugel zich richten op resocialisatie en integratie. Het uiteindelijke doel van het centrum is dan ook om de geïnterneerde opnieuw te integreren in de maatschappij, veelal wel nog met begeleiding, zodat men terug kan functioneren in de samenleving. Er worden geen uniformen gedragen. Zowel het personeel als de bewoners hebben de vrijheid om hun eigen kledij te dragen.

4.3.5. Programma-aanbod

Het FPC Gent werkt volgens het principe van de milieutherapie. Twee leefmilieus worden onderscheiden: het supportieve milieu (voor patiënten met een psychotische problematiek en patiënten met een mentale beperking) en het sociaal therapeutische milieu (voor patiënten met een persoonlijkheidsstoornis). De leefgroep staat in beide milieus centraal en is een gemeenschap waarin patiënten met elkaar leren samenleven. De nadruk ligt op het nemen van verantwoordelijkheid. De twee leefmilieus komen niet met elkaar in contact. De ene groep zal in de voormiddag therapie volgen en in de namiddag werken, de andere groep doet dit andersom. Een ADL-vaardigheidstraining (Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen zoals samen eten, de was doen, persoonlijke hygiëne) maakt integraal deel uit van de behandeling van de patiënt.

---

⁷⁴ Raspoet, E. (2015, februari). Gökhan Göktas, medisch directeur FPC Gent: "internering is een nobel concept." Knack

Figuur 83: maquette Psychiatrisch Centrum (FPC) te Gent

Figuur 84: individuele leefruimte Psychiatrisch Centrum (FPC) te Gent

Figuur 85: gang die individuele leefruimtes ontsluit Psychiatrisch Centrum (FPC) te Gent

4.3.6. Architectuur

Het hoofdvolume is een centraal geplaatste rechthoek van drie bouwlagen waarvan het gelijkvloers de gemeenschappelijke functies voor het centrum voorziet. Hierop worden vier vleugels geënt van elk twee bouwlagen die telkens uit twee armen bestaan. De vleugels observatie en oriëntatie, intensieve behandeling en verpleging hebben elk acht afdelingen van acht tot twaalf patiënten. Elke afdeling of woningpaviljoen heeft aan het begin van zijn gang een eigen leefruimte met keuken. De laatste afdeling, waarbij resocialisatie en integratie centraal staat bestaat uit vier afdelingen van vier bewoners. Dit woonpaviljoen bevindt zich aan het inkomgebouw en wordt vergezeld door de administratieve afdeling van het FPC. Volgens de architecten wordt flexibiliteit binnen het centrum gerealiseerd door de afdeling intensieve zorgen te koppelen aan de afdeling verpleging en door de woonpaviljoenen rug aan rug te plaatsen, waardoor de mogelijkheid bestaat om deze samen te voegen. Dit kan zowel uit oogpunt van behandeling als uit het oogpunt van personeelsbezetting.

De woonpaviljoenen zijn kleinschalig opgevat waardoor een eigen identiteit ontwikkeld wordt en nauw kan aangesloten worden bij het gewenste woonklimaat. De kamers zijn compact maar zijn wel voorzien van eigen sanitair. De bewoners kunnen zich vrij bewegen binnen hun eigen leefgroep. Afhankelijk van het individueel behandelplan kunnen de patiënten meer of minder bewegingsvrijheid krijgen tot de centrale of gemeenschappelijke functies. Alle deuren worden namelijk elektronisch bediend met een badge zodat enkel diegenen die via hun badge toegang krijgen tot een ruimte hier alleen naartoe kunnen. Anderen worden begeleid door afdelingspersoneel.

Tot de gemeenschappelijke ruimtes behoren de sportzaal, werkplaatsen, een medische afdeling, therapieruimten, afzonderingsruimtes, een winkeltje, een bibliotheek, een kapper, ... Deze ruimtes krijgen voldoende daglicht dankzij grote patio's. Deze zijn echter niet toegankelijk voor de bewoners, ook al zouden deze tijdens de werkpauses of therapiepauses een ideale buitenruimte zijn. Op het gelijkvloers en de eerste verdieping wordt de circulatie gekenmerkt door een rondom lopende brede en hoge gang. Hierdoor zijn alle afdelingen van twee zijden te benaderen maar wordt ook de schaal van de institutie bevestigd. Elk hoekpunt van gangen functioneert als sas. Aan drie van de vier knooppunten liggen de verschillende paviljoenen. Aan het vierde knooppunt ligt het inkomgebouw, met aansluitend de toegangscontrole en de beveiliging.

De centrale gang komt per niveau drie keer parallel voor in het hoofdvolume en is bijna 100 meter lang. Het personeel legt hierdoor grote afstanden af en de reactietijd van het personeel na het induwen van een alarmknop wordt hierdoor trager. Ook in de leefgroepen is, door de architectuur van de gang waarop de kamers ontsloten worden, het institutiegelhalte voelbaar. De kamerdeuren overstijgen de normale deurhoogte en wekken met hun massief voorkomen de indruk dat dit een normale gevangenis is en dat achter deze deuren mensen worden opgesloten die wél toerekeningsvatbaar werden verklaard.

Rond het complex ligt **een muur van zes en een halve meter hoog waarrond zich een even hoog hekken bevindt**. In combinatie met de vele camera's valt het centrum van buitenaf niet te onderscheiden van een moderne gevangenis. De twee vleugels in het westen, de vleugel verpleging en de vleugel resocialisatie bevinden zich buiten de hoge omheiningsmuren. Enkel de afsluiting met draad is hier aanwezig waardoor deze vleugels genieten van een transparantere beveiliging. De vleugels openen zich naar de natuurlijke omgeving. Het binnen- en buitenschrijnwerk is kogel- en uitbraakvrij en brandwerend.

Figuur 86a tot 86f:
sfeerbeelden Forensisch
Psychiatrisch Centrum
(FPC) te Gent

Er werd geen tralies in het buitenschrijnwerk voorzien. Duurzame materialen werden gebruikt: stijlvaste rubberen vloeren, krasbestendige pleisters, massieve en akoestisch goed presterende betonwanden tussen de kamers en inox sanitair in de isolatiekamers.

Naast een verschil in beveiliging kennen ook de tuinen van de in- en uitstromende afdelingen aan andere aanpak.

De afdelingen observatie en intensieve zorgen hebben een gemeenschappelijke tuin met praathoecken en ruimte voor sport en ontspanning ter beschikking. De afdeling verpleging en resocialisatie kan daarentegen gebruik maken van volkstuintjes die de mogelijkheid bieden tot het aanleggen van moestuinen, verzorging van kleine dieren, enzovoort. Deze activiteiten kunnen een belangrijke bijdrage leveren in het therapeutisch proces en het leren opnemen van verantwoordelijkheid bij de resocialisatie.

De gevelstenen zijn geëmailleerd en de kleurige metselwerkkolommen brengen dynamiek in de gevel.

De woonpaviljoenen en het hoofdgebouw zijn uitgevoerd in een andere kleur van gevelsteen. De kleuraccenten in de gevel van het hoofdgebouw fungeren als herkenningspunt.

4.3.7. Besluit

De eerste stap richting een humane strafuitvoering voor geïnterneerden is gezet. De aanpak wil alvast vernieuwend zijn: bewakers worden uit de instelling verbannen en verplegend personeel is volop aanwezig. Toch blijkt, meer dan een jaar na opening, dat dit niet voldoende is. De schaal van het instituut maakt dat veel tijd verloren gaat aan administratief werk of dat er in bepaalde moeilijke situaties vleugels samengenomen worden waardoor een personeelstekort ontstaat. De schaal van het instituut laat geen flexibele aanpak of snelle oplossingen voor probleemsituaties toe en ook de organisatie van het gebouw, gekenmerkt door lange wandelgangen en met slechts één toegang laat geen flexibele, gedifferentieerde aanpak toe.

“De psycholoog van deze afdeling is al weken ziek, en al die tijd heb ik geen gesprek meer gehad. De therapeuten doen hun best, maar ze zijn onderbemand. De helft van de tijd zitten ze in ‘de bokaal’, administratief werk te doen”⁷⁵

“In tegenstelling tot in de gevangenis moeten alle bezoekers hier goedgekeurd worden door de staf. De grote stroom aan patiënten dit jaar heeft gezorgd dat daar vertraging op zit. ‘Ik zit hier al bijna een maand en ik heb nog niemand gezien’.”

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Nieuwe ringweg
Afstand tot gerechtsgebouw
Bereikbaarheid met openbaar vervoer
Een zes en een halve meter hoge muur en even hoge hekkens

⁷⁵ Vandekerckhove, S. (2015, November 27). Codewoord: wachten. Zes dagen in het Forensisch Psychiatrisch Centrum Gent. De Morgen.

Figuur 87: bovenaanzicht op gevangenisdorp Haren

Figuur 88: zicht op gevangenisdorp Haren (onder)

Figuur 89: inplanting gevangenisdorp Haren (boven)

4.4. Gevangenisdorp te Haren

4.4.1. Cafasso Consortium

Technische Fiche Gevangenis Haren		
Bouwheer	Regie der Gebouwen	
Eindgebruiker	FOD Justitie	
Consortium	Cafasso Consortium	
Oppervlakte	Ca. 18 ha	
Capaciteit	1190 plaatsen	
Ter beschikkingstermijn	25 jaar	
Beschikkingvergoeding	330.000.000 euro	
Timing	Gepland	Werkelijk
Aanduiding Consortium	Dec 2012	Mei 2013
Start bouw	2015	?
Beschikbaarstelling	2016	?

Zes consortia stelden zich kandidaat voor de bouw van de nieuwe megagevangenis in Haren. De gevangenis zal gebouwd worden volgens de DBFM-formule (Design, Build, Finance en Maintain). Dit is een publiek-private samenwerking tussen de overheid en het consortium waarbij deze laatste instaat voor het ontwerp, de bouw, de financiering, de beschikbaarstelling en het onderhoud (meestal voor 25 of 30 jaar) van het complex. De overheid betaalt een beschikkingvergoeding gedurende die 25 jaar waarna het complex eigendom wordt van de Belgische overheid. België is intussen vertrouwd met een publiek-private samenwerking, zoals de Scholen Van Morgen, waarbij 200 schoolgebouwen via DBFM Scholen van Morgen nv gebouwd worden, het Diabolo project voor de aanleg van een treinverbinding tussen Antwerpen en Zaventem en aan de andere gevangenissen in Marche, Leuze-en-Hainaut, Beveren, Dendermonde. Deze laatste staat net zoals de toekomstige gevangenis in Haren 'on hold' door buurtprotest.

Van de zes consortia die zich kandidaat stelden, werden vier kandidaat-bouwgroepen geselecteerd om een ontwerp en offerte in te dienen. Eind mei 2013 werd beslist dat de opdracht gaat naar het Cafasso Consortium, het meest internationale consortium. Cafasso Consortium bestaat uit Denys (een Wondelgemse bouwgroep), FCC Construcción en Vialia Sociedad Gestore de Concesiones de Infraestructuras (een Spaans moeder- en dochterbedrijf gespecialiseerd in grote burgerlijke bouwwerken en uitbater van concessies), Macquari Capital Group (een Australische investeringsbank), Aracadis Aquamen Facility Management BV (een Nederlands management- en adviesorganisatie op het gebied van duurzame facilitaire oplossingen). Het ontwerp- en ingenieursteam is wel Belgisch, met uitzondering van EGM architecten uit Nederland. Architectenbureau BURO II & ARCHI+I cvba en de Nederlandse EGM architecten krijgen versterking door ingenieursbureau G. Dervaux nv en VK ingenieurs en M.O.O.Con als strategy consultant

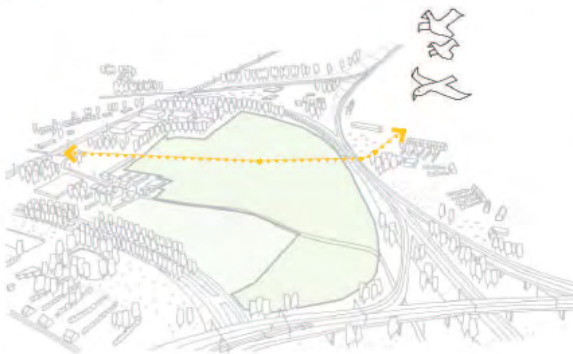
1 Een Brusselse gevangenis

2 Opwaardering Witloofstraat

3 Integratie Keelbeekweg

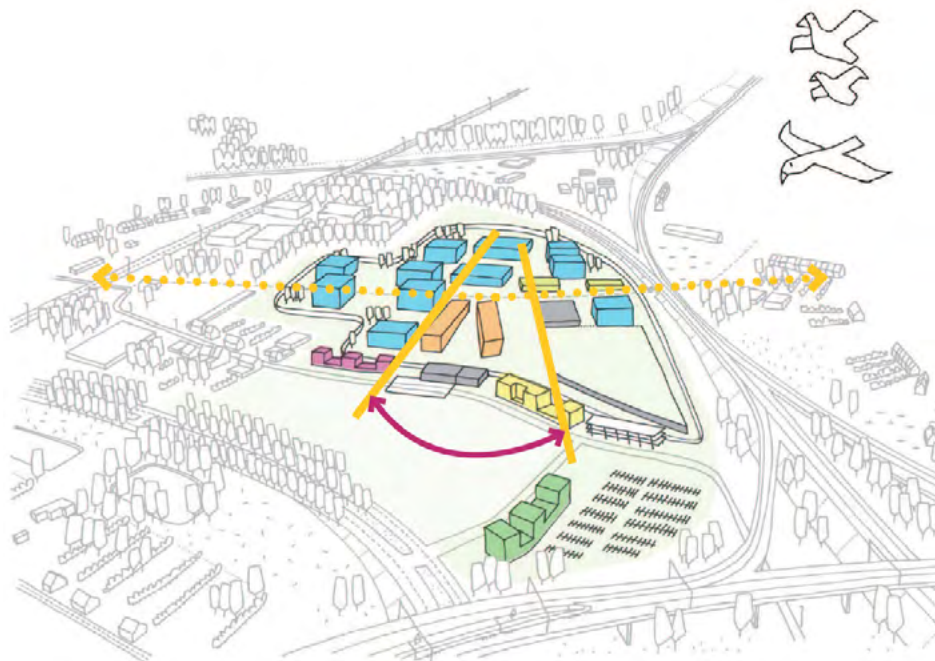

4 Ontsluiting gevangeniscomplex

Figuur 91: schema randvoorwaarden, gevangenisdorp Haren

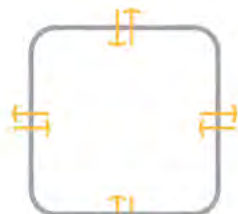
Figuur 92: schema integratie aan de omgeving, gevangenisdorp Haren

Figuur 93: schema uitgangspunten, gevangenisdorp Haren

1 Normalisatie van complex als dorp

2 Integratie in de omgeving

3 Beperking van de schaal

4.4.2. Opdracht FOD & Antwoord BURO II & ARCHI+I⁷⁶

Omschrijving Entiteiten	Aantal plaatsen
2 entiteiten voor mannen – Arresthuis	612
1 entiteit voor mannen – strafhuis	224
1 entiteit voor vrouwen – gesloten	100
1 entiteit voor vrouwen – open	60
1 entiteit voor uit handen gegeven jongeren	30
1 entiteit voor psychiatrische afdeling en medisch centrum	114
1 entiteit algemeen beheer inclusief beperkte detentie	20
TOTAAL 8 entiteiten	1190

De opdracht aan BURO II & ARCHI+I betreft het ontwerp en opvolging van de bouwwerken voor een gevangeniscomplex met een capaciteit van 1190 plaatsen onderverdeeld in 8 entiteiten waaronder 3 mannengevangenis, 2 vrouwengevangenis, een afdeling voor geïnterneerden en een jeugdinstelling. Met 1190 plaatsen wordt dit de grootste gevangenis van België en laat het de gevangenis in Merksplas en Lantin met elk 694 gedetineerden ver achter zich.

De site die ter beschikking werd gesteld, is een 18ha groot domein aan de Noordoostelijke grens van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in Haren. Het domein wordt **geïsoleerd** door enkele grote verkeersassen en komt daardoor tussen de woonkernen van Haren en deelgemeente Diegem te liggen. Het ontwerpteam ziet hier de mogelijkheid om het complex te openen naar de omgeving en Haren uit zijn isolement te halen. Volgens het Gewestelijk Bestemmingsplan is het gebied deels 'Administratiegebied' en deels als 'Stedelijk industriegebied' bestemd waardoor geen **afwijkingaanvraag of bestemmingswijziging** nodig is.

Het performantiebesteding dat werd opgesteld door de federale overheid werd uitgeschreven op basis van verschillende bronnen. Er werd rekening gehouden met de basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden die in 2005 op punt werd gesteld en pleit voor een normalisering binnen de gevangensmuren, responsabilisering en resocialisering. De aanbevelingen van Stad Brussel, de Brusselse Bouwmeester en de studie 'Werken en leven in de gevangenis: de gebruikers aan het woord' van de Koning Boudewijnstichting werden ook in het performantiebesteding opgenomen.

Deze op normalisering en herintegratie in de samenleving gerichte visie vraagt aan de ontwerper om een nieuwe typologie te ontwikkelen, een nieuw innovatief gevangenisconcept dat rekening houdt met de specifieke randstedelijke context. Als antwoord hierop werd een model ontwikkeld gebaseerd op de principes van dynamische veiligheid, sociale begeleiding en een maximale voorbereiding op de terugkeer in de maatschappij. De levensomstandigheden binnen de muren wil het samenleven buiten de muren nabootsen.

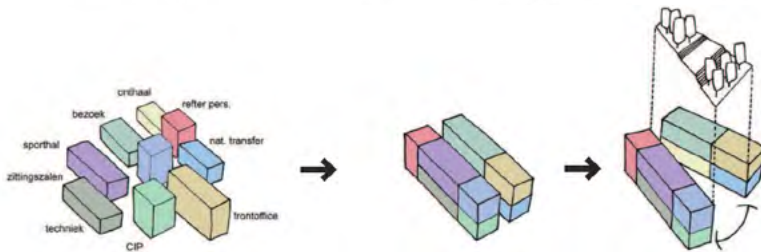
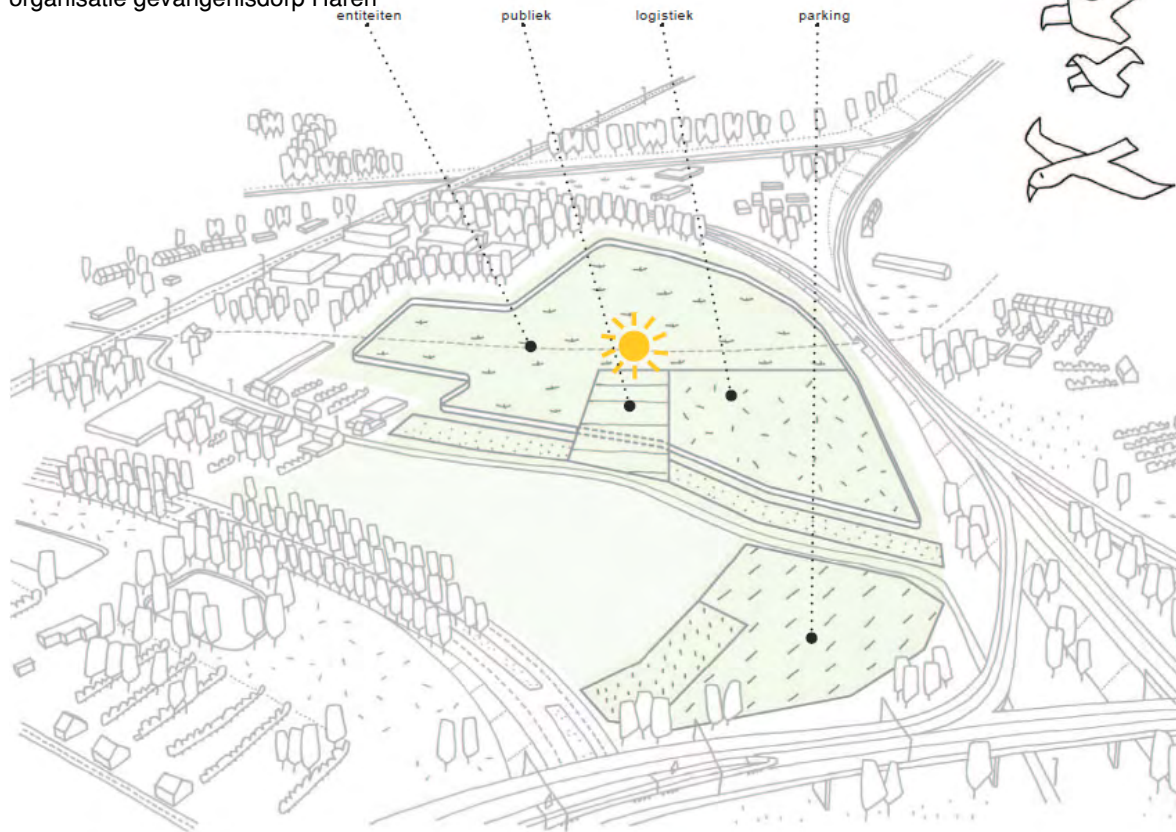
Het performantiebesteding legt enkele randvoorwaarden op die door de ontwerpers als volgt worden samengevat:

- Één groot Brussels penitentiair complex binnen een Randstedelijke context
- **Opwaardering van de Witloofstraat**
- **Integratie Keelbeekweg**
- **Ontsluiting gevangeniscomplex**

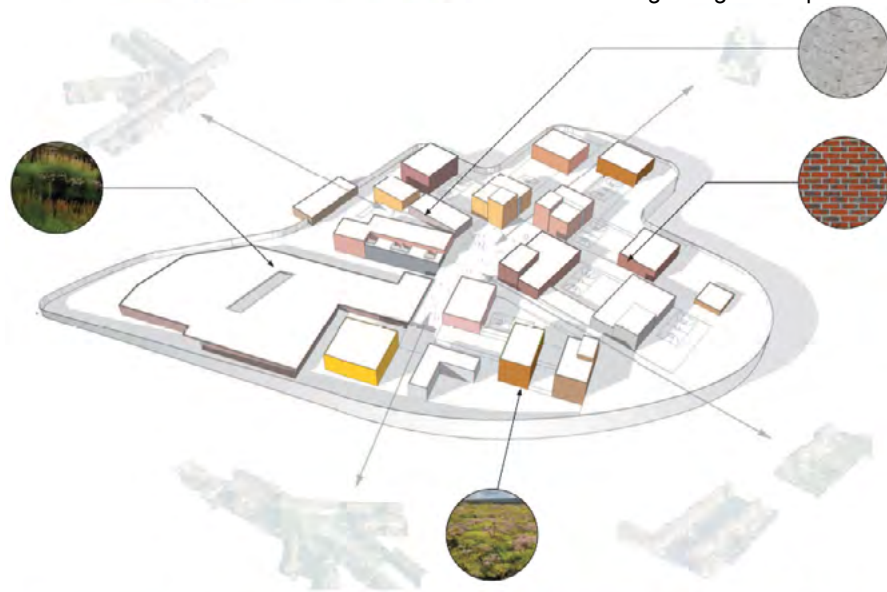
De bouw van de gevangenis houdt echter meer in dan het bouwen van een complex voor

⁷⁶ BURO II & ARCHI+I. (2013). Bouw van een nieuw gevangeniscomplex te Haren (Brussel).

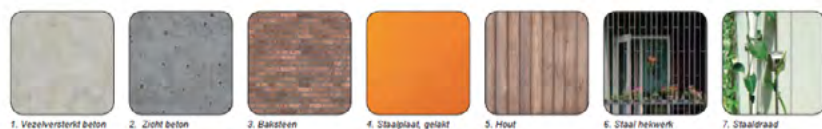
Figuur 94: schema ruimtelijke organisatie gevangenisdorp Haren

Figuur 100: concept gemeentehuis gevangenisdorp Haren

Figuur 95: schema materiaal en identiteit gevangenisdorp Haren

1190 gedetineerden dat voldoet aan deze randvoorwaarden. Het houdt ook een ambitie in om een nieuw gevangenismodel te ontwikkelen waarbij de visie op detentie uit het performantiebestek ruimtelijk vertaald wordt. Het model dat ontwikkeld werd, is gebaseerd op leefeenheden van 25 tot 30 cellen, gegroepeerd in cluster en dan in entiteiten. De uitgangspunten waarmee de architecten aan de slag gaan zijn de volgende:

- Normalisatie van het complex als dorp
- **Integratie in de omgeving: ruimtelijke en visuele relaties**
- **Beperking van de schaal**
- Doordacht materiaalgebruik
- Duurzaamheid
- **Flexibiliteit**
- Veiligheid

Het gevangenisdorp wil de dag-routine van de buitenwereld benaderen. Het komt hiermee tegemoet aan de vraag naar ‘normalisering’ in de basiswet.

BURO II & ARCHI+I aan het woord over de stedenbouwkundige en landschappelijke integratie⁷⁷:

‘De gevangenis is opgenomen in het landschappelijke en stedelijke netwerk. De site ligt tussen twee dorpen op een terrein dat omgeven is door lange gebogen infrastructuurlijnen. Het is een gebied in transitie. De gevangenis vindt hier zijn vorm als nieuwe nederzetting: een schakel tussen de dorpen.’

‘De site heeft een duidelijke ordening: de nieuwe ontsluitingsweg vanop de Woluwelaan die snel toegang geeft tot de parkeerzone (en zo de Witloofstraat niet belast), een zone extra muros waarbij de bebouwing zich inpast in het bestaande weefsel, een publieke zone die de overgang maakt tussen de wereld buiten en de wereld binnen de muren, een verblijfszone voor de cellulaire gedeelten en een logistieke zone. Centraal wordt het dorpsplein als ‘centrum’ van de site ingeplant.’

‘Als uitgangspunt voor het nieuwe gevangenismodel werd uitdrukkelijk gekozen voor het ‘gevangenisdorp’.

Essentieel hierbij zijn het centraal plein, van waaruit alle intra muros gebouwen direct bereikbaar zijn, de (beperkte) schaal van de gebouwen en het streven naar een maximale integratie in de omgeving, en het benutten van het aanwezige reliëf en landschapselementen (zoals de Keelbeekweg).’

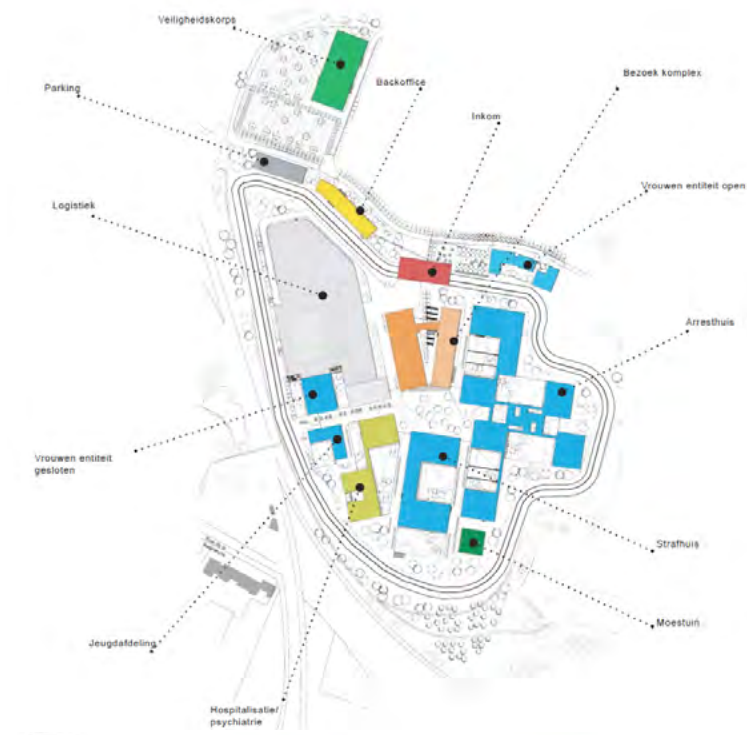
‘Een duurzaam gebouw moet kunnen plaats bieden aan evoluerende detentiemodellen en –regimes zonder in te boeten aan veiligheid en menselijkheid.’

4.4.3. Ontwerp gevangenisdorp⁷⁸

De opvatting van gevangeniscomplex als ‘dorp’ heeft geleid tot de bewuste keuze om de schaal van de gebouwen te beperken en hiermee aan de normale omgeving tegemoet te komen. Ook de materialisatie refereert naar een normale situatie. De functie van het gebouw wordt duidelijk gemaakt door de gevelexpressie. Voor de entiteiten werd gekeken naar het **straatbeeld** van Haren.

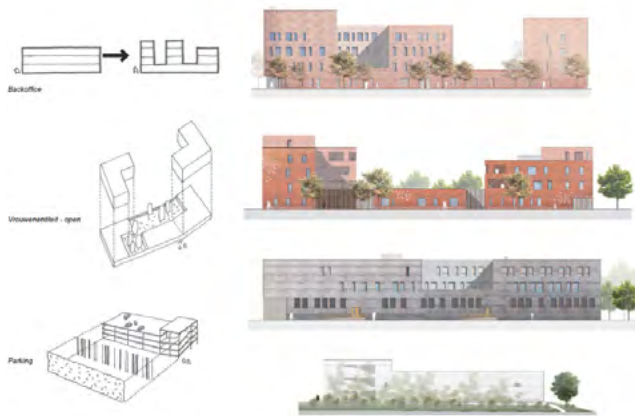
77 BURO II & ARCHI+I. (2013). *Bouw van een nieuw gevangeniscomplex te Haren* (Brussel).

78 Cafasso. (2013). Cafasso, *Aanvraag stedenbouwkundige vergunning voor de bouw van een nieuw gevangeniscomplex te Haren*.

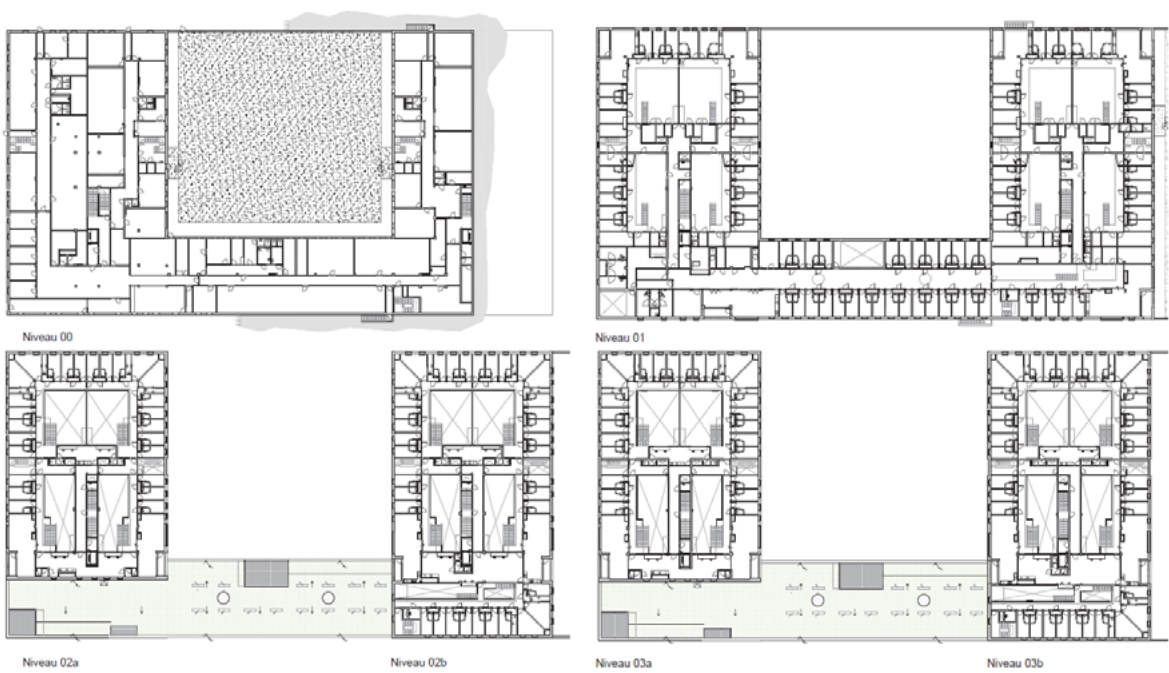
Figuur 97: schema functionaliteit van het gevangeniscomplex

Figuur 99: compartimentering campusplein gevangenisdorp Haren

Figuur 96: schema architecturale concepten extra-muros, gevelmaterialisatie

Figuur 98: grondplan arresthuis gevangenisdorp Haren

‘Het gemeenschapsgebouw refereert naar een gemeentehuis of administratief centrum, de clustergebouwen naar meergezinswoningen. Op masterplan niveau hebben we de kenmerken van het straatbeeld van Haren en de omliggende dorpen geanalyseerd. De interessante zichten zijn niet deze van de grote infrastructuur maar eerder deze van de kleinschalige dorpen. Het zijn deze zichten en schalen die ons inspireerden in onze keuze van materialen en kleuren. De typische aardtonen in de verschillende kleuren en verbanden van baksteen overwegen binnen deze context. Baksteen heeft een kleine schaal en biedt de mogelijkheid tot variatie die nodig is om de potentiële monotonie van het gevangenisbestaan te doorbreken. Baksteen is tegelijk robuust en sterk genoeg om aan alle veiligheidseisen te beantwoorden. Verder is het ook het materiaal bij uitstek dat refereert naar een normale bebouwingsvorm in de omgeving’

‘Binnen de muren wordt baksteen gecombineerd met beton. Deze geeft uitdrukking aan de meer gemeenschappelijke functies in de plint van de gebouwen, alsook aan het gemeenschappelijk karakter van het centrale gemeenschapsgebouw en de opleidingslokalen.’

Door het uitgebreide en gedifferentieerde programma dat op de site wordt ingeplant werd gekozen om met twee concepten te werken. Het concept extra muros voorziet een programma buiten de gevangensismuren, het concept intra muros voorziet het programma dat zich binnen de muren afspeelt. Het extramurosprogramma wordt in het noorden van de site ingeplant waar zich ook de enige toegang bevindt. Hierdoor vormt het extramurosprogramma een overgang tussen het gebeuren binnen de gevangensismuren en de omgeving. Deze **bufferzone bepaalt het zicht** van de omgeving op het gevangenisdorp. Het gaat om vier gebouwen (respectievelijk de parking, het kantoorgebouw, het inkomstgebouw en de open vrouwengevangenis) die voor de kronkelende omheining aan de noordzijde van de site worden geplaatst en één gebouw aan de overkant van de Witloofstraat, voor het veiligheidskorps. Naast het gebouw voor het veiligheidskorps ligt ook een openlucht parking voor bezoekers.

Het concept intra muros bestaat uit cellencomplexen die opgevat zijn als collectieve woongebouwen. In de plint van de cellencomplexen bevinden zich de gemeenschappelijke functies op cluster en entiteitsniveau. Erboven, waar de betonplint overgaat in een baksteengevel, bevindt zich het cellulair gedeelte. Het opsplitsen in entiteiten die verspreid worden over het domein, refereert naar traditionele meergezinswoningen waardoor het dorp wordt nagebootst en de normalisering wordt gestimuleerd. Door ingrepen op verschillende manieren toe te passen, bijvoorbeeld het spiegelen of te variëren in het aantal ramen die naast elkaar geplaatst worden, wordt ondanks een doorgedreven standaardisatie toch naar een genormaliseerde uitstraling gestreefd. De entiteiten zijn verschillend van vorm, maar hebben ongeveer allemaal dezelfde opbouw: gemeenschappelijke ruimtes in de sokkel en daarboven cellen geordend rond een vide ruimte. Naast de zes cellencomplexen, waaronder het complex voor geïnterneerden en de jeugdafdeling, wordt op de site ook een ‘gemeentehuis’ en ‘campusplein’ ingeplant. Het gemeentehuis is het sleutelgebouw van de campus: het bevat de zittingszalen, het C.I.P., het onthaalcomplex voor de gedetineerden, de nationale transfer, de sporthal, de frontoffice en tot slot ook de bezoekersruimten. Aangezien het ook de bezoekersruimten omvat krijgt het gebouw twee gezichten.

Centraal op de campus ligt het campusplein. Het campusplein breidt de groenruimtes centraal aan elkaar, maakt alle gewenste circulatie mogelijk en is ook gericht op normalisatie. Via een stelsel van schermen en poorten is het mogelijk om het plein te compartimenteren om verschillende circulatiestromen toe te laten of tegen te houden. Deze schermen kunnen doorzichtig zijn zodat de ruimte als een geheel ervaren wordt.

Rond de ‘intra muros’ wordt een lange gevangensismuur geplaatst. Door de materialisatie en de hoogteverschillen in het terrein, waardoor inkijk mogelijk is van buitenaf, trachten de architecten de impact hiervan te verzachten. Aan beide zijden van de muur wordt een groen strook aangelegd.

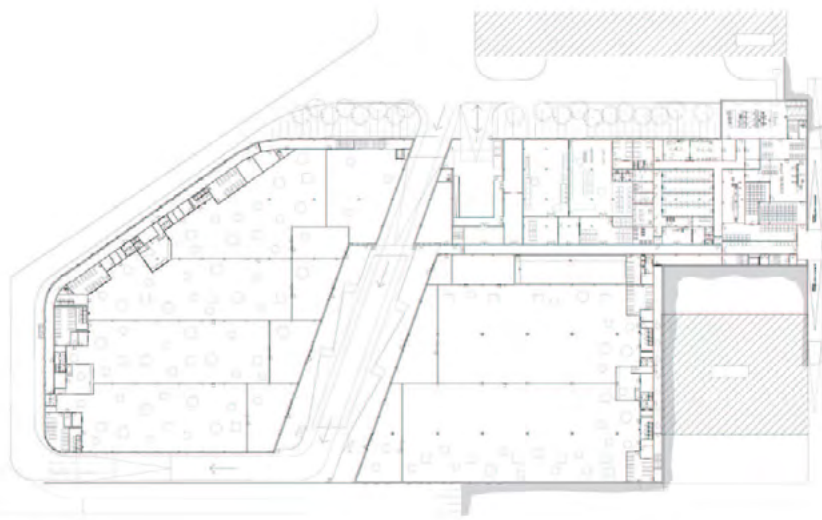

Figuur 102: interieurbeld
gevangenisdorp Haren

Figuur 101: campusplein
gevangenisdorp Haren

Figuur 104: opleidingscentrum en
logistiek gevangenisdorp Haren

Niveau 0

Figuur 105: campusplein
gevangenisdorp Haren

Figuur 106: zicht op gevangenis
gevangenisdorp Haren

4.4.4. Kritische noot

De geschreven ambities en het uiteindelijke ontwerp blijken niet altijd op elkaar aan te sluiten. De schaalverkleining, die wordt beschreven door het opsplitsen van de entiteiten in clusters en deze te verspreiden over het domein met een referentie naar meergezinswoningen is, zoals figuur 100 toont, moeilijk terug te vinden in het ontwerp. De schaal van de clusters is vrij groot. Zo wordt het gesloten arresthuis voor mannen van 306 gedetineerden opgesplitst in drie clusters. Een cluster voor 102 gedetineerden kan echter niet vergeleken worden met een meergezinswoning. Ook het verhaal van het gemeentehuis klopt niet. De cellenentiteiten worden opgesplitst voor een schaalverkleining, maar een sporthal, zittingszaal, bezoekersruimte enzovoort, die in wezen niets gemeen hebben, worden wel samengevoegd tot één groot 'gemeentehuis'. Op de inplantingsplannen van de paviljoenen zien we verschillende manieren waarop cellen of units geschakeld worden rond een gemeenschappelijke ruimte met vide. Er gebeurt echter weinig: het verhaal, dat verteld wordt door de manier van schakelen, verandert niet. Ondanks de verschillende vormen, inplanting, schakeling of materiaalkleur is differentiatie in regime, beveiliging of programma nauwelijks aanwezig. De jeugdafdeling en de entiteit voor geïnterneerden worden tussen de 'normale' regimes geplaatst, zonder rekening te houden met de kwetsbaarheid van deze doelgroepen. Jongeren en geïnterneerden horen niet achter deze gevangenismuur, waar de kans op detentieschade voor deze kwetsbare doelgroep groot is. Alle doelgroepen moeten door **één toegang, waardoor flexibiliteit en differentiatie niet mogelijk zijn**. Dit komt enerzijds door de randvoorwaarde die door de opdrachtgever werd opgesteld, namelijk het samenbrengen van een divers programma op één gegeven site die beperkt is in oppervlakte en ontsluitingsmogelijkheden. Anderzijds komt dit ook door de DBFM-formule waarbij de architect één van de vele pionnen is en waardoor besparingen door schaalvergroting in plaats van schaalverkleining gestimuleerd wordt.

Gideon Boie en Fie Vandamme van onderzoeksbureau Bavo maakten enkele kritische aantekeningen bij de projectnota die in 'bMa - man of thoughts' van voormalig Brussels bouwmeester Olivier Bastin werd gepubliceerd.⁷⁹ Enkele terechte opmerkingen en/of terugkerende opmerkingen worden geciteerd:

De afgelegen locatie is hoe dan ook symptomatisch voor het aloude gebruik om gedetineerden naar de marge van de samenleving te verbannen. De beperkte voorzieningen in Haren maken een humanisering van de vrijheidsberoving erg moeilijk.

De nieuwe gevangenis heeft slechts één centrale toegangspoort. Alle verschillende doelgroepen (mannen, vrouwen, voorarrest, veroordeelden, forensisch psychiatrische patiënten, jongeren, etc.) en gebruikers (gedetineerden, bezoekers, personeel, advocatuur) moeten daarlangs.

Het ontwerp van het gevangenisdorp vormt een compromis tussen het vooropgestelde behoeftenprogramma en de zakelijke belangen van de aannemers. Schaalvoordelen zijn daarbij doorslaggevende factoren om tal van ongebruikelijke doelgroepen op het vlak van delinquentie terug op één terrein samen te brengen, zonder aparte toegangsportalen.

De bedoeling was om met een 'intelligent bestek' binnen de strenge regelgeving een opening te creëren – hiervoor werd op aangeven van de Brussels Bouwmeester later Architecture Workroom Brussels ingeschakeld binnen de bestekopmaak. In de workshop werden nuttige ideeën geplukt vanuit de studie 'Werken en leven in de gevangenis: de gebruikers aan het woord' – in opdracht van de Koning Boudewijnstichting uitgevoerd door professoren Kristel Beyens, Elli Gilbert en Marie-Sophie Devresse. De betrokken overheidsdiensten beschouwden de consultatie van gebruikers als een richtinggevende, maar tegelijk praktisch onhaalbare kaart.

⁷⁹ Boie, G., & Vandamme, F. (n.d.). Gevangeniscomplex Haren Gevangen in een dorp 8. Retrieved from <http://www.prisongear.be/news/72/15/Kanttekeningen-bij-een-gevangenisdorp/>

Figuur 107:
campusplein gevangenisdorp Haren

Figuur 108:
protest tegen komst gevangenisdorp
Haren

Figuur 109:
campusplein gevangenisdorp Haren

FOD Justitie voert het personeel en gedetineerden aan en bepaalt ook zelf het regime. Wel kan gesteld worden dat het consortium de vorm vastlegt waarbinnen dat regime uitgeoefend kan worden en dus minstens medeverantwoordelijkheid draagt voor de re-integratie en rehabilitatie van de gedetineerden. Je kunt je dus afvragen of het consortium straks ook afgerekend mag worden op de resultaatcijfers inzake recidive en mortificatie in het gevangenisdorp.

Hoe 'dorps' kan het gevangenisdorp Haren zijn als het alle voorzieningen binnen ondoordringbare muren organiseert en bovendien door een treinbedding en open veld afgezonderd ligt van het echte dorp Haren? Nabijheid lijkt in Haren onmogelijk te realiseren, tenzij er echt werk wordt van gemaakt om Haren als geheel uit te roepen tot het eerste gevangenisdorp van België. Alle voorzieningen die in het dorp vandaag nog ontbreken zouden dan vanuit het nieuwe penitentiaire programma gecompenseerd kunnen worden.

Drie factoren in de opdracht bleken onaantastbaar: de locatie, de capaciteit en het programma (combinatie van acht detentie-eenheden). Hiermee kan de architect onmogelijk voldoen aan de maatschappelijke verantwoordingsplicht ten aanzien van het algemeen nut, zoals bepaald in de wet van 1939. De architect moet naar eigen zeggen noodgedwongen een strikte scheiding maken tussen zijn persoonlijke betrokkenheid bij het leed van gedetineerden en zijn professionele verplichtingen.

Niet alleen voor de gedetineerden blijkt Haren niet de beste oplossing, ook de buurt laat duidelijk weten hier geen gevangenis te willen. Verschillende acties en protesten hebben de bouw van de gevangenis voorlopig uitgesteld. Buurtbewoners van Haren willen hun **groene spot** behouden en hebben schrik voor overlast. Ook het personeel van de rechtbank van Brussel had de gevangenis liever op een andere plek gezien: de gevangenis van Vorst, Sint-Gillis en Berkendael liggen op 2,5 km van het justitiepaleis, de site in Haren ligt op 15km van het justitiepaleis. Rekening houdend met de fileproblematiek in en rond Brussel zal het transport van gedetineerden naar het justitiepaleis enorm toenemen of zal beslist worden om meer zittingen in het gevangenisdorp zelf te laten plaatsvinden. De gemeenteraad heeft in oktober 2015 unaniem het plan voor de verlegging van de Keelbeekweg, die dwars door de site loopt, verworpen. Hierdoor kan de Regie der Gebouwen geen stedenbouwkundige vergunning krijgen. Er zal eerst een compensatie voor de stad Brussel of voor de inwoners van de deelgemeente Haren moeten komen.

4.4.5. Besluit

Met het gevangenisdorp wil BURO I & ARCHI+II een nieuwe typologie op kaart zetten, een voorbeeld voor toekomstige detentieprojecten. De randvoorwaarden die de bouwheer opstelt (het programma, de grootte van de gevangenis, de locatie, ...) en de manier waarop de opdracht aanbesteed wordt (DBFM-samenwerking) beperken de vrijheid van de architect zodanig dat een focus op resocialisatie achterwege blijft. Het gevangenisdorp blijkt geen echte voorstanders te hebben. Het project is een compromis geworden waar niemand nog achter staat. We kunnen hieruit leren dat het correct formuleren van de bouwopdracht en het lastenboek, het kiezen van een goede locatie en de manier waarop de opdracht wordt uitbesteed belangrijk zijn om een detentieproject te doen slagen.

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Een lange gevangensmuur

Meerdere toegangen zorgen voor flexibiliteit en differentiatie
--

Buurtbewoners willen groene spot behouden

Figuur 110: Hollainhof Gent,
Neutelings Riedijk architecten

Figuur 111: Herzog & de Meuron, woningproject voor senioren gecombineerd met
huisvesting en winkelcentrum

4.5. Peter Swinnen en de Onzichtbare Zorg

In 2010 werd voormalig Vlaams Bouwmeester Marcel Smets opgevolgd door Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen. Peter Swinnen richtte in 1998 met Johan Anrys en Freek Persyn architectenbureau 51N4E op. Begin 2014 verliet Swinnen het bureau. In juli 2014 besliste regering-Bourgeois dat de functie van Bouwmeester na het ambt van Swinnen zal verdwijnen en vervangen worden door een college van vijf deeltijds experts.⁸⁰ In februari 2015 kwam een vroegtijdig einde aan dit laatste Bouwmeesterambt na een auditrapport waarin Swinnen schuldig wordt bevonden aan belangenvermenging. Swinnen ontkent dit en heeft het over een 'politiek schijnproces' dat zich baseert op vermoedens maar niet met bewijzen kan komen. Het valt echter niet te ontkennen dat met de vijf pilootprojecten die Swinnen opstartte kwaliteitsvolle onderzoeken en projecten opgestart werden.

Voormalig Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen startte in 2011 vijf pilootprojecten op die via ontwerp- en onderzoek grensverleggende projecten trachten te realiseren. De vijf projecten focussen zich op de zorg-, huisvestings-, landbouw-, herontwikkelings-, en kunstsector. Het pilootproject 'Onzichtbare Zorg' heeft een duidelijke visie meegekregen van Swinnen. Binnen dit kader past ook Hans Claus' visie op detentie van 'gedwongen zorg'⁸¹. De klassieke opvatting waarbij zorgbehoevenden worden weggestopt in 'fabrieken van zorg'⁸² wordt uit haar cocon gehaald: zorg wordt uit de marges van de maatschappij getrokken en aan diezelfde maatschappij toevertrouwd. De doelgroep die deze Onzichtbare Zorg wil bereiken is breder dan wat op het eerste zicht onder 'zorg' wordt verstaan. Het stopt niet bij ouderen, zieken en personen met een beperking. Ook jonge gezinnen met kinderen, mensen die in een tijdelijke zorgsituatie zitten en zelfstandig willen blijven functioneren en, in het kader van deze masterproef, gedetineerden, hebben onzichtbare zorg nodig. Vermaatschappelijking van de zorg kan volgens Swinnen plaatsvinden door in te zetten op collectief en intergenerationeel wonen.

- Intergenerationeel wonen is het samenwonen van senioren en jongeren onder één dak. Jonge gezinnen of studenten kunnen hierdoor goedkoper wonen en senioren worden hierdoor uit hun isolement gehaald. Verschillende woonvormen zijn mogelijk: kangoerewoningen waarbij aparte woonentiteiten onder één dak gevormd worden, cohousing waarbij een woning gedeeld wordt of het type intergenerationeel kot waarbij een student op kot gaat bij een bejaarde.
- Collectief wonen is het verleggen van de individuele woonwensen in het Vlaamse woonlandschap naar collectief opdrachtgeverschap en nieuwe woning-providers. Dit komt aan bod in een tweede pilootproject 'Collectief Wonen'. Collectief wonen houdt rekening met belangrijke maatschappelijke uitdagingen zoals grondschaarste, betaalbaarheid, milieubescherming, mobiliteit, vergrijzing en gezinsverdunding. Deze ruimtelijke en maatschappelijke collectiviteitswinsten hoeven de individuele woonwensen niet in de weg te staan maar er wordt wel gestreefd naar een meer flexibele woonoplossing. Een voorbeeld van collectief wonen is het Gentse Hollainhof van Neutelings-Riedijk Architecten. De sociale woningbouw geeft hier een groene, collectieve buitenruimte terug aan de Visserijvaart.

---

80 Feys, S. (2015, February 3). Ontslagen Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen was geen onbesproken blad. De Bouwmeester die toch zou verdwijnen. *De Morgen*. Retrieved from <http://www.demorgen.be/binnenland/ontslagen-vlaams-bouwmeester-peter-swinnen-was-geen-onbesproken-blad-bef63b67/>

81 Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent. p4

82 Swinnen, P. Onzichtbare Zorg (2012). p6

Figuur 112: bovenaanzicht vluchtelingencentrum Caricole
Steenokkerzeel, Bontinck Architecten

Figuur 113: bovenaanzicht Poort van
Beveren, Stephane Beel architecten

Swinnen pleit voor een **geïntegreerde zorg in het maatschappelijk en stedelijk leven**. Een zorg die ingebed is in het dagelijks bestaan, die normaliteit, vanzelfsprekendheid en onzichtbaarheid verkrijgt. De pilootprojecten die in de bundel 'Onzichtbare Zorg' staan streven naar een typologische vernieuwing binnen de zorgsector. Nieuwe regels voor zorgarchitectuur zijn nodig en Swinnen stelt hiervoor zeven onzichtbaarheidsfactoren op.

1. Maximaliseer collectief wonen
2. Creëer grootschaligheid

Collectief wonen heeft alleen zin wanneer het deel uitmaakt van grotere, sociale en **ruimtelijke verbanden**.

3. Creëer kleinschaligheid

Collectief wonen heeft alleen zin wanneer men uiterst precieze aandacht besteedt aan het kleinschalige, het intieme, de geborgenheid, de autonomie en zelfstandigheid.

4. Durf stedelijk te programmeren

Woonvoorzieningen voor ouderen en zorgbehoevenden moeten deel uitmaken van de stad. Innovatie is deels afhankelijk van de mate waarin het mogelijk is zorg te mengen met andere **stedelijke en maatschappelijke programma's**. Het gaat hierbij voornamelijk over scholen en kinderopvang maar ook andere mengvormen zijn mogelijk. Swinnen haalt hierbij het ontwerp aan van Herzog & de Meuron in Basel waarbij woningbouw voor ouderenzorg gecombineerd wordt met een winkelcentrum vlak naast het St-Jakob voetbalstadion.

5. Verplicht de markt tot maatschappelijke verantwoordelijkheid

Privatisering van het zorgwonen creëert nieuwe mogelijkheden maar moet wel steeds de kwaliteit van de zorgvoorziening boven het rendement van de investeerders zetten. Hiervoor zijn bestuurlijke instrumenten nodig die enerzijds de private sector verplichten om hun maatschappelijke verantwoordelijkheid op te nemen en anderzijds de maatschappelijke meerwaarde kunnen meten en controleren.

6. Ontwikkel een intelligente, flexibele regelgeving

Een regelgeving die vertrekt vanuit een minimaal scenario is niet langer haalbaar. De regelgeving mag niet langer het potentieel annuleren, maar moet de weg vrijmaken voor intelligente interpretatie.

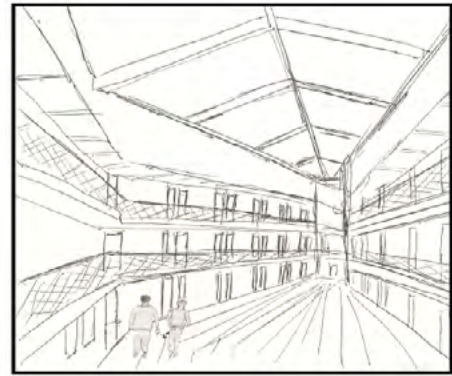
7. Zorgzame ontwerpers voor zorgzame opdrachtgevers

Er dient meer vrijheid te komen om ambitieuze initiatieven van zorgzame opdrachtgevers en ontwerpers ingang te laten vinden. Het is noodzakelijk dat volgende generaties van Pilootprojecten Zorg de zoektocht naar nieuwe vormen van zorg voortzetten.

4.5.1. Besluit

Het creëren van kleinschaligheid in een grootschalige context, het mengen van zorg met andere stedelijke en maatschappelijke programma's, het overdragen van de verantwoordelijkheid aan de maatschappij en een flexibele regelgeving die innovatie toelaat vormen niet alleen de onzichtbaarheidsfactoren waarop de pilootprojecten onzichtbare zorg gebaseerd zijn maar sluiten ook aan op de beleidsvisie van De Huizen voor een kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering. De Huizen past hiermee in de visie die Swinnen heeft voor Vlaanderen. De overeenstemming met de visie op zorg toont de nood aan een vervlechting met maatschappij en stadsweefsel aan. Door aan analyse van casestudies uit de zorgsector toonde Deyaert aan dat de zorgsector evolueert naar kleinschalige, in de stad geïntegreerde

Figuur 114:
vergelijking gang
Caricole - Poort van
Beveren

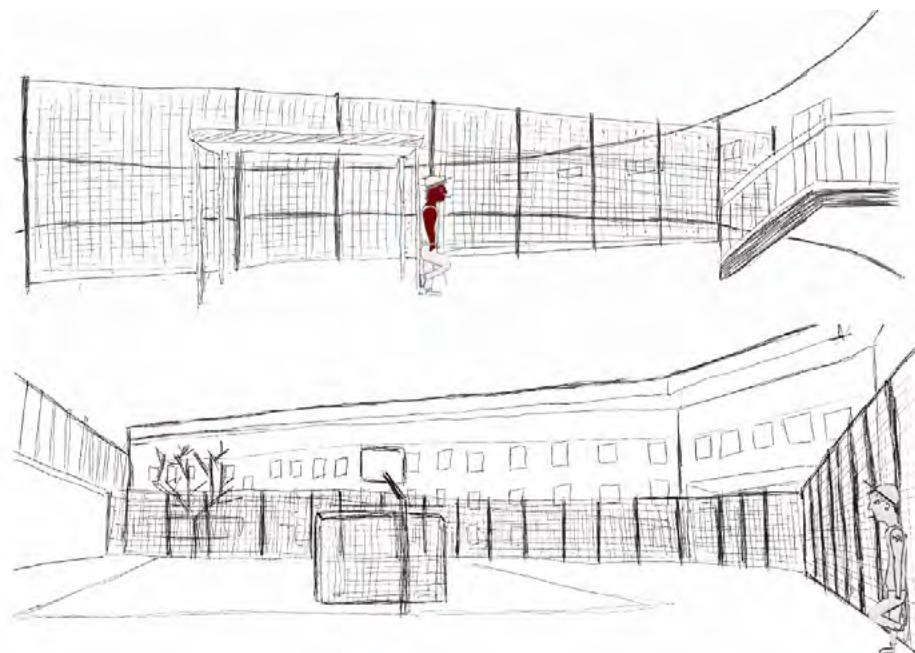
Figuur 115:
vergelijking
(individuele)
leefruimte

Figuur 116:
vergelijking eetruimte

Figuur 117:
vergelijking
"wandeling"

typologieën.⁸³ Dit is dan ook de volgende logische stap voor detentie: aansluiten op het stadsweefsel én kleinschalig en gedifferentieerd te werk gaan.⁸⁴

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Geïntegreerde zorg in het maatschappelijk en stedelijk leven
Grotere, sociale en ruimtelijke verbanden
Stedelijk programmeren

4.6. Asielcentra

Terwijl de zoektocht naar een typologische vernieuwing van het gevangeniswezen verder gaat en de oude Ducpétiaux modellen stilaan uit het penitentiaire landschap verdwijnen wordt toch nog een nieuw programma geïnspireerd door deze verouderde gevangentypologie. De waakhonden van fort Europa⁸⁵, gesloten vluchtelingenkampen, sluiten ondanks de duidelijke verschillen in het programma met hun typologie beangstigend aan op de Ducpétiaux modellen. Een gesloten vluchtelingenkamp is een instelling die niet onder het ministerie van justitie valt en dus geen gevangenis is en niet aan de gevangenisreglementering maar aan een koninklijk besluit onderworpen is. Beiden hebben echter de vrijheidsberoving tot doel, maar wel met een verschillende oorzaak. Vluchtelingen worden niet opgesloten omdat ze de wet overtreden hebben, wel omwille van een uitwijzingsprocedure. De aanpak zou dan ook verschillend moeten zijn. Het gesloten vluchtelingenkamp wordt, net als de gevangenis, in de marge van de samenleving geplaatst.

Het terugkeercentrum in Steenokkerzeel wordt als volgt beschreven en ook het nieuwe gesloten centrum van architectenbureau Bontinck dat in 2012 geopend werd heeft verontrustend veel weg van een gevangenis.

*'Gebouwd volgens een gevangenismodel, is het centrum opgedeeld in 4 vleugels en omringd door een driedubbele rij hekken. Het bevat isoleercellen. De omstandigheden van gevangenschap zijn verschillende keren aangeklaagd en hebben tot meerdere opstanden geleid (11) en ontsnappingen van gevangenen.'*⁸⁶

4.6.1. Besluit

De typologische vernieuwing van het gevangeniswezen loopt gelijktijdig met de zoektocht naar hedendaagse typologieën voor gesloten asielcentra, gesloten centra voor minderjarigen of psychiatrische instellingen. De opsluiting is veelal de enige overeenkomst. Het doel van de opsluiting, de behandeling of het aangeboden programma, de samenlevingsvorm (een volledig gezin kan in een gesloten vluchtelingencentrum worden ondergebracht) zijn fundamenteel verschillend. Een gevangenis en een asiel kunnen hierdoor niet de ambitie hebben om op dezelfde manier te functioneren en dus dezelfde typologie te mogen hanteren. Wel vormen ze een belangrijke inspiratiebron voor elkaar.

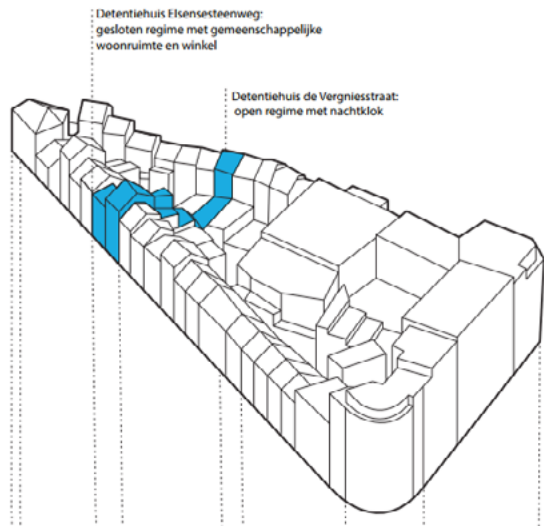
In dit hoofdstuk werden geen kernwoorden aangeduid.

83 Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent. p4

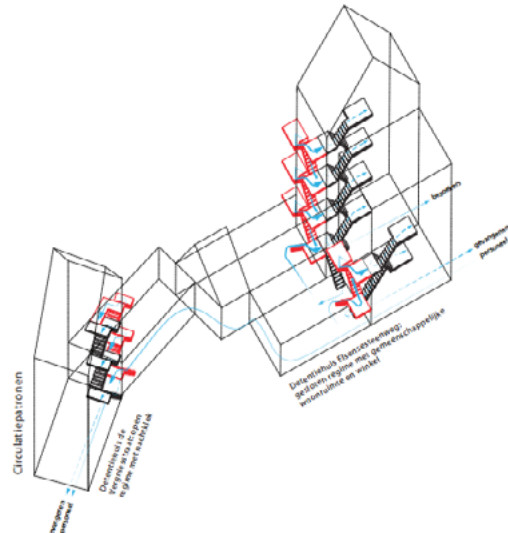
84 Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent. p16

85 Willem, T., Fizez, R., & Holbrouck, S. (2014). Vlaanderen 014 (ongepubliceerde opdracht voor stadsanalyse i.o.v. Floris Alkemade), UGent.

86 Welke zijn de gesloten centra in België? (n.d.). Retrieved August 14, 2015, from <http://www.gettingthevoiceout.org/welke-zijn-de-gesloten-centra-in-belgie/>

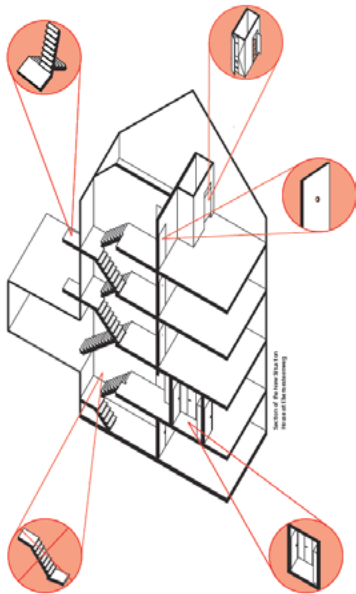

Figuur 118: inplanting in gesloten bouwblok met rijhuizen, het rijhuis - Maarten Moonens

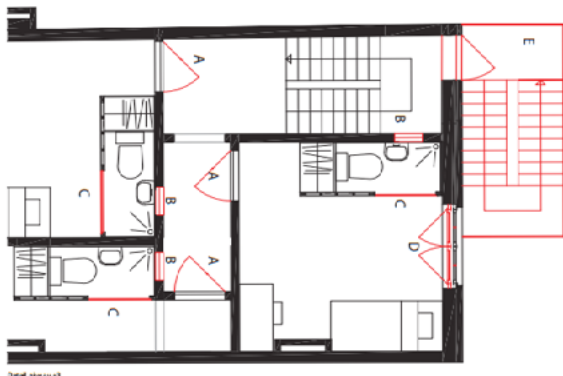

Figuur 119: circulatiepatronen, het rijhuis - Maarten Moonens

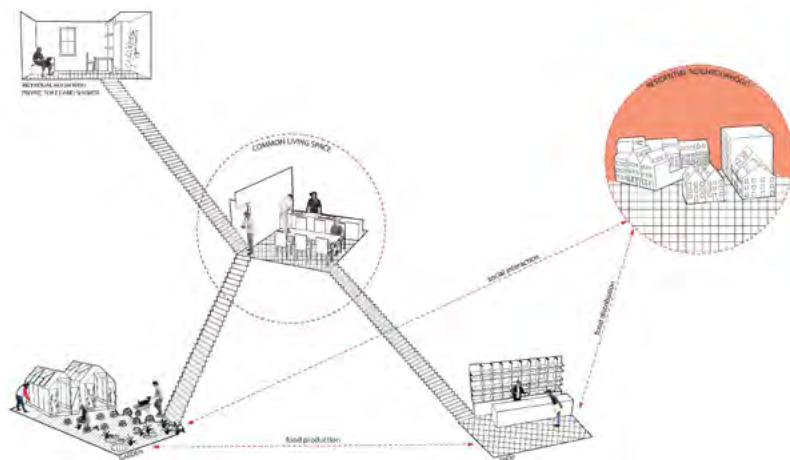
Figuur 120: snede nieuwe toestand met beveiligingsmaatregelen, het rijhuis - Maarten Moonens

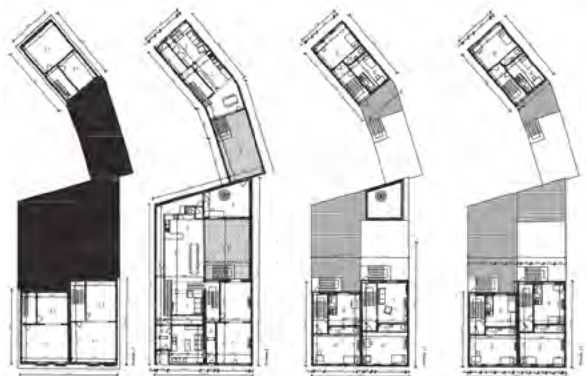
Figuur 121: veiligheidsmaatregelen aan de individuele kamer, het rijhuis - Maarten Moonens

Figuur 122: interactie met buurt via voedselwinkel, het rijhuis - Maarten Moonens

Figuur 123: interactie met buurt via voedselwinkel - Maarten Moonens

4.7. Prison Gear

Gideon Boie, architect-filosoof en tevens docent en onderzoeker aan de Universiteit van Leuven leidt samen met Matthias Pauwels het cultureel onderzoeksbureau BAVO. Sinds 2012 voert BAVO onderzoek naar een humane gevangenisarchitectuur en richtte daarbij het kennisplatform Prison Gear op. Op dit platform vind je naast de laatste ontwikkelingen van het gevangeniswezen mogelijke alternatieven voor een humane gevangenisuitvoering met meestal ook een kritisch beoordeling. Daarnaast wordt ook eigen onderzoek gevoerd, door Gideon Boie zelf of door studenten van de KU Leuven op de Sint Lucas campussen.

4.7.1. Maarten Moonens

Moonens, M. Het rijkhuis als gevangenis. *Uit: Prison Gear, kennisplatform voor humane gevangenis architectuur*, 26.

Maarten Moonens voerde, in naleving van de basiswet uit 2005, onderzoek naar het uitvoeren van de vrijheidsstraf in een huiselijke en stedelijke context. Een kleinschalige, persoonlijke en gedifferentieerde aanpak wordt vooropgesteld en het hergebruik van de **rijwoning** lijkt daarbij vanzelfsprekend. Twee à drie rijwoningen vlakbij het Flageyplein in Elsene kunnen hier plaats bieden aan 10 tot 15 gedetineerden.

De nieuwe gevangenissen worden uit veiligheid, functionele en financiële overwegingen in marginale gebieden geplaatst, in tegenstrijd met de re-integratie. De klassieke rijkhuizen, in overvloed aanwezig in het straatbeeld, laten toe om het detentiehuis **onopvallend** een plaats te geven **in het hart van het stedelijke en maatschappelijke gebeuren**.

Het rijkhuis en zijn vele kamers maken op het gelijkvloers plaats voor gemeenschappelijke ruimten zoals de keuken, leefruimte, wachtkamer, winkel en fouilleerkamer. De gezamenlijke keuken en zitkamer dragen bij tot de ongedwongen sfeer die belangrijk is voor de dynamische beveiliging.⁸⁷ Op de verdiepingen bevinden zich de individuele kamers, het leven in gemeenschap mag dan ook geen verplichting zijn.

Om te voldoen aan de veiligheidsvoorschriften wordt dankzij een schakelprincipe een tweede circulatiestroom mogelijk voor de interventie van de bewakers bij probleemsituaties. Andere maatregelen zijn de naar buiten draaiende kamerdeuren met kijkopening, de badkamerdeur die open is aan vloer en plafond, een extra kijkopening naar de badkamer en tot slot een dubbel raamkozijn.

4.7.2. Fie Vandamme

Vandamme, F. Recycleer de gevangenen. *Uit: Prison Gear, kennisplatform voor humane gevangenis architectuur*, 33.

Fie Vandamme voert ontwerpelijk onderzoek naar een visionair gevangenismodel dat, in lijn met de basiswet (2005) naar een humanisering van de gevangenisarchitectuur streeft. Hiervoor luistert ze naar diverse partijen zoals de gedetineerden, directie en personeel. Ze refereert naar Leuven Centraal, dat in 1976 een open gevangenisregime kreeg dat een normaal leefpatroon van werk, dagopleiding en vrijetijds mogelijkheden toeliet binnen de gevangenis muren.

Fie Vandamme onderscheidt zes basisprincipes die worden vertaald in ruimtelijke richtlijnen:

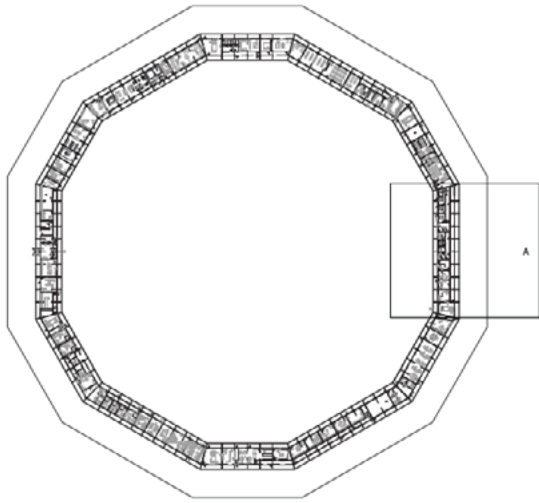
- ruimtelijke stimulatie
- gezonde geest

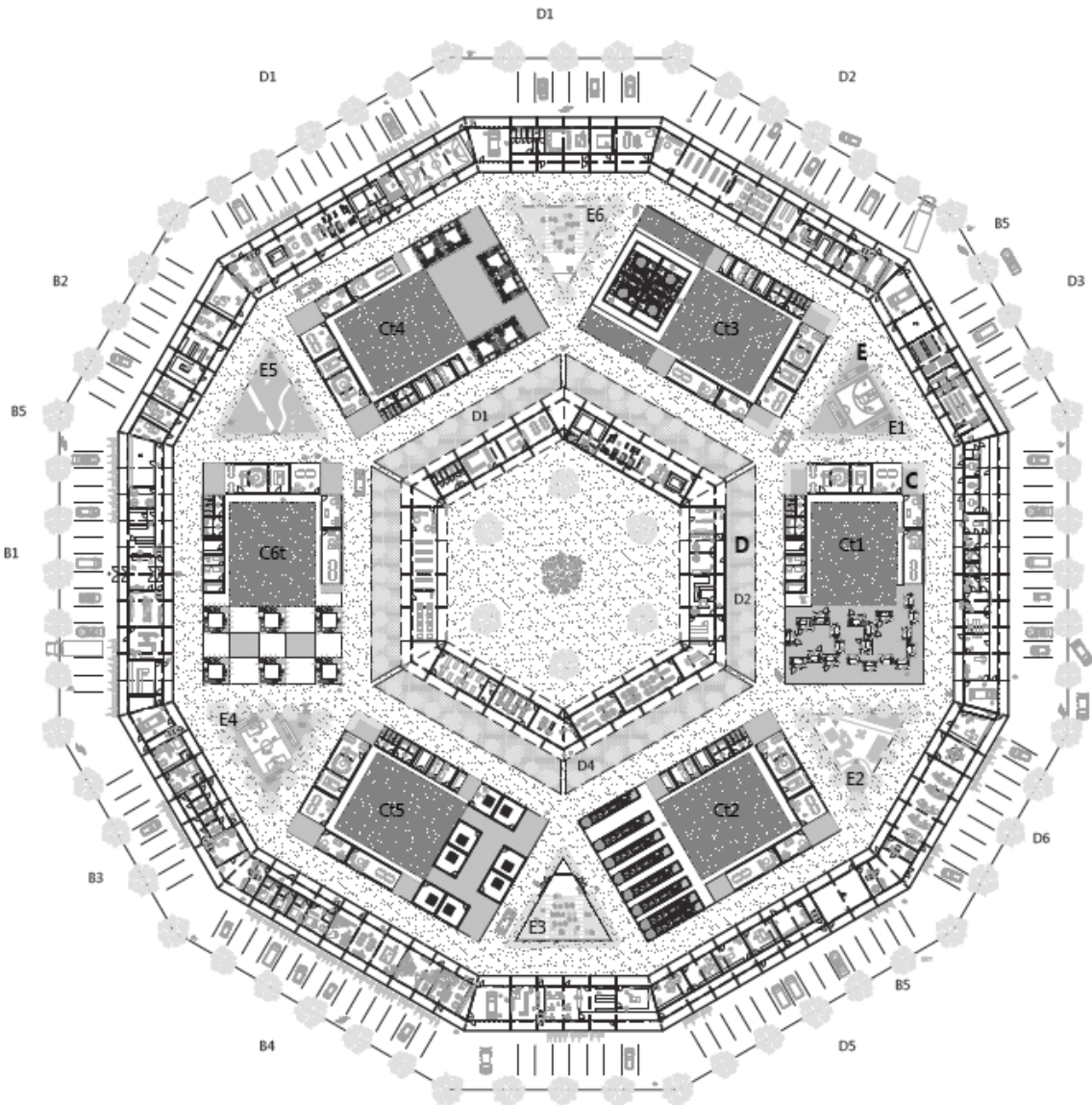
87 Beyens, et. al., *ibidem*. (2011)

Figuur 124: A: sectie voor screening, recycleer de gevangenen - Fie Vandamme

Figuur 125: doorstroming en tegengaan overbevolking, recycleer de gevangenen - Fie Vandamme

- doorstroming
- soepel komen en gaan
- bewaking – begeleiding
- bemiddeling
- re-integratie

Het onderzoek vertaalt zich in een ontwerp waarbij zes afzonderlijke eenheden van zestig cellen worden vormgegeven in een eigen architecturaal type. De gedetineerde doorloopt elk van deze eenheden en goed gedrag wordt beloond met extra leefruimte. De groei van de leefruimte gaat gepaard met verhoogde verantwoordelijkheid. De laatste fase, cel 6, is het zelfstandig samenleven van meerdere gedetineerden.

De 12-hoekige perimeter bevat acht toegangspunten. Deze vormen de belangrijkste controle. Aan de buitenkant van deze ring vinden we een wandelgang voor bezoekers, aan de binnenkant een wandelgang voor gevangenen. Dankzij de acht toegangspunten die de circulatiestromen verdelen worden wachtrijen en het kruisen van conflicterende groepen vermeden

- A: Sectie voor screening
- B: Sectie voor onthaal, personeel, beheer, gasten en technieken
- C: Sectie voor cellen (6 verschillende opties)
  - Cel 1: woonunit voor gedetineerde in voorhechtenis.
  - Cel 2: woonunit met een lineair ruimtelijk traject.
  - Cel 3: woonunits met een ruimtelijk traject rondom een centrale buitenruimte/patio.
  - Cel 4: woonunit met alle functies in kern en overige ruimte blijft vrij.
  - Cel 5: woonunit met functies in de randen, centrale ruimte blijft vrij.
  - Cel 6: woontoren voor 4 gedetineerden. Alle functies zitten in de randen en centrale ruimte blijft vrij.
- D: Gemeenschappelijke varianten voor werk, begeleiding en ontspanning
- E: zes buitenruimtes: sportvelden en ontspanningsruimten

4.7.3. Besluit

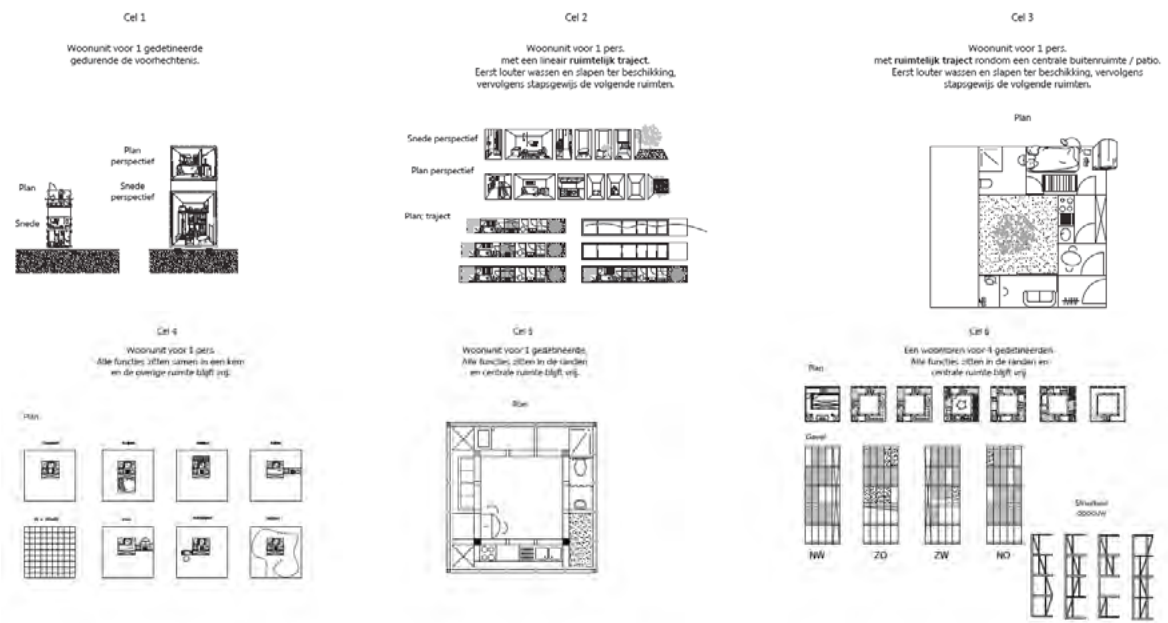
Prison Gear bewaakt naar eigen zeggen de principes die ten grondslag liggen van de basiswet op de interne rechtspositie van de gedetineerde (2005). Het kennisplatform zorgt voor een kritische reconstructie van het masterplan 2008-2012-2016.⁸⁸ Daarnaast voeren ze ook eigen onderzoek, zoals ‘Het rijkhuis als gevangenis’ van Maarten Moonens en ‘recycleer de gevangenen’ van Fie Vandamme.

‘Het rijkhuis als gevangenis’ is een praktische uitwerking van een typologie die perfect aansluit op de visie van De Huizen: geïntegreerd en kleinschalig. Dit onderzoek kan dan ook gebruikt worden voor het ontwerp van een detentiehuis.

Bij ‘recycleer de gevangenen’ is dit minder voor de hand liggend. Het ‘visionair ontwerp’ van Vandamme kan opgesplitst worden in de beschrijving van de visie en het daaruit volgende ontwerp. In de visie komt onder andere re-integratie, ruimtelijke stimulatie en doorstroming aan bod. In de uitwerking voor het visionair ontwerp gaat een groot deel van deze visie verloren. Het geheel (de zes afdelingen die een doorstroming van fases weerspiegelen)

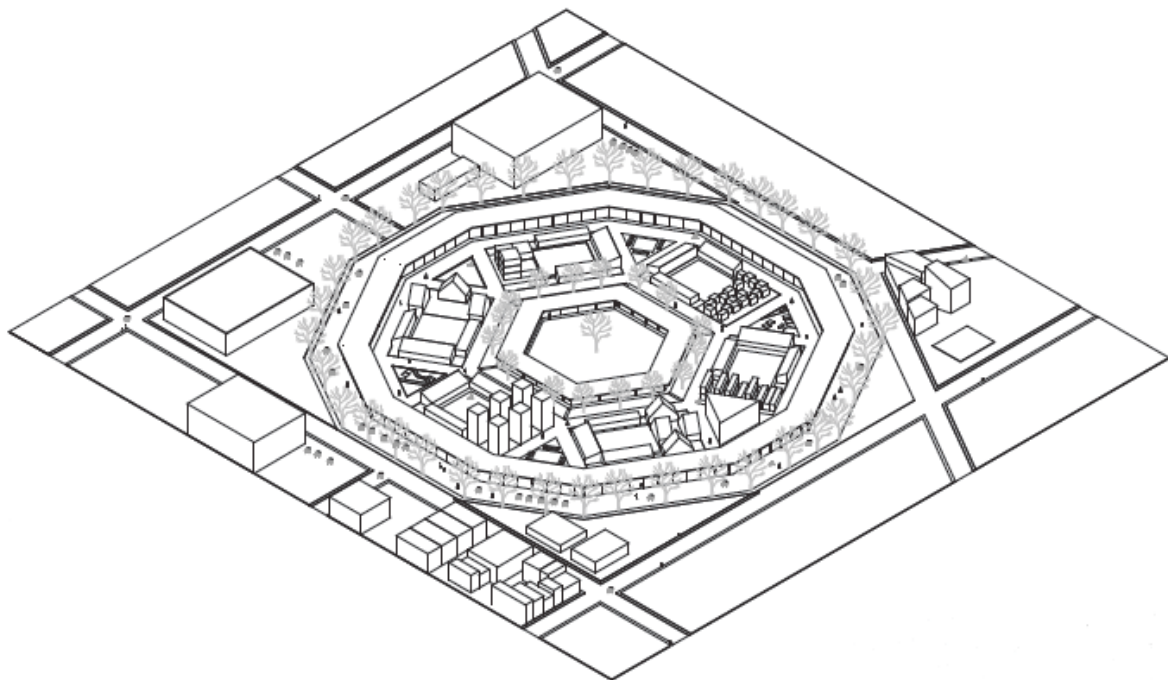
⁸⁸ Boie, G., Vandamme, F., & BAVO. (n.d.). Prison Gear. Retrieved January 2, 2016, from <http://www.prisongear.be/index.php>

Figuur 126: zes verschillende cel-types (1 - 3)
recycleer de gevangenen - Fie Vandamme

Figuur 127: zes verschillende cel-types (4 - 6) recycleer de gevangenen - Fie Vandamme

Figuur 128: perspectieftekening recycleer de gevangenen - Fie Vandamme

wordt letterlijk weergegeven in het visionair model, maar is te weinig gedifferentieerd, laat geen flexibele aanpak toe en is door de omvang niet zomaar overal in te passen. De zes fases die gedetineerden doorlopen worden weergegeven door zes verschillende schakelingen van dezelfde ‘blokken’. Dit leidt niet tot fundamentele ruimtelijke verschillen tussen deze fases: de zes schakelingen nemen exact dezelfde oppervlakte in, hebben dezelfde vorm en worden in eenzelfde omgeving geplaatst. Geen andere uitzichten, natuur, ... Daarnaast is er een afwisselende leegstand bij fases met een beloningssysteem door extra ruimte. Het visionair ontwerp is een schema waarbij verschillende stappen en een beloningssysteem wordt uitgewerkt, maar waarbij een duurzame, flexibele, architecturale en praktijkgerichte aanpak afwezig blijft. Het project vereist een oppervlakte van 3,5 hectare oftewel 35 000 m², met als gevolg dat een inplanting in het stadsweefsel niet mogelijk is. Door de enorme schaal is de afstand tot en de interactie met de maatschappij groot. De stap van het visionair gevangenismodel dat Vandamme voorstelt, naar een praktisch ontwerp, is hierdoor bijzonder groot.

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Rijwoning
Onopvallend
In het hart van het stedelijk en maatschappelijk gebeuren

5. Kleinschalige, gedifferentieerde en maatschappelijk geïntegreerde casestudies

Tot slot zijn er nog enkele cases die, qua kleinschaligheid, programma en dergelijke, op het eerste zicht lijken aan te sluiten op De Huizen. Het gaat om volgende cases:

- Testcases De Huizen
- Exodushuizen
- Gemeenschapsinstellingen De Zande en De Leemwinning
- Recente studentenontwerpen voor detentiehuisen.

Zij worden in de hiernavolgende hoofdstukken geanalyseerd. Het systematisch overlopen van de casestudies gebeurt aan de hand van volgende opbouw:

- Algemene voorstelling casestudie en toetsing met het Detention-House Quality-Wheel (zie bijlage 9: vragenlijsten als basis voor het Detention-House Quality-Wheel p. 289-297)
- Locatie keuze
  - Waarom werd voor deze locatie gekozen?
  - Wat zijn de voor- en nadelen van deze locatie?

Voor de testcase De Huizen wordt een extra vergelijkende studie uitgevoerd met de oppervlakterichtlijnen voor detentiehuisen (Deyaert, 2012).

5.1. Testcases De Huizen

5.1.1. Eerste Detentiehuis, locatie X

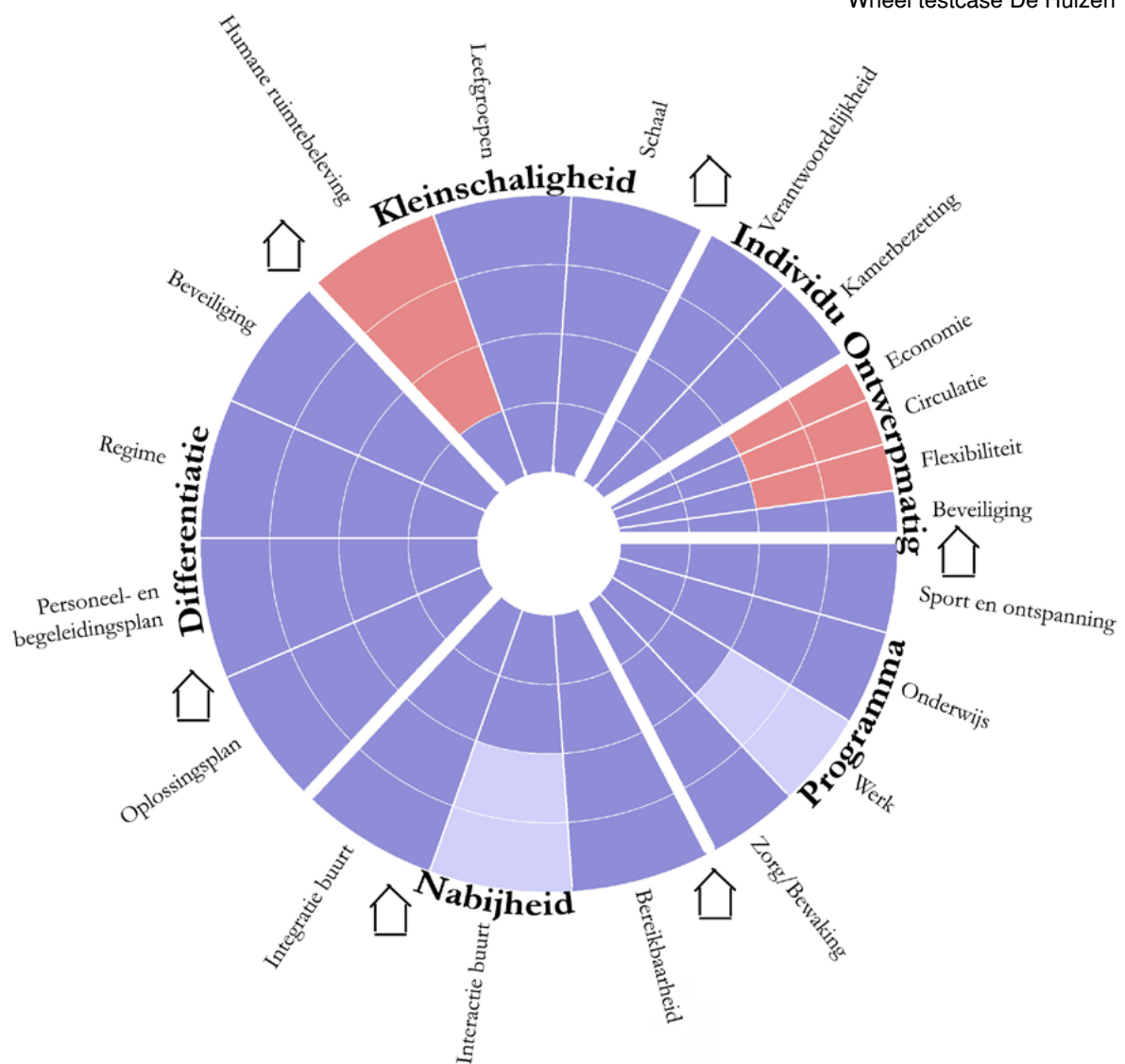
5.1.1.1. Algemene beschrijving

De Huizen neemt het initiatief om het eerste detentiehuis op te richten in een publiek-private samenwerking (PPS). Een eerste proefproject dat wordt opgestart is een leegstaande kerk

Figuur 129: klooster testcase De Huizen

Figuur 141: Detention-House Quality-Wheel testcase De Huizen

met klooster. Het voormalig klooster is eigendom van een vzw die het klooster graag ter beschikking stelt voor de uitbouw van een detentiehuis. De vzw runt nu al een halfweghuis naast het klooster dat crisisopvang biedt aan mensen in armoede die door de mazen van het sociale vangnet vallen. De locatie blijft, omwille van de (delicate) startfase, geheim.

Op het resulterend Detention-House Quality-Wheel is te zien dat, aangezien De Huizen de initiatiefnemers zijn, de visie zoals te verwachten volledige aansluiting vindt bij een kleinschalige, gedifferentieerde strafuitvoering. De humane ruimtebeleving en de ontwerpmatig bepaalde kenmerken scoren het minst. Dit komt omdat het kloostertypologie niet ontworpen werd met de bedoeling er ooit een detentiehuis in onder te brengen. De hoge ruimtes, typische kloostergangen, niet-flexibele opbouw enzovoort scoren hier dus slecht. De rode kleur bij 'nabijheid' en 'programma' zijn factoren die initiatief of interactie vanuit de buurt vragen. Deze rode vakken kunnen dus niet ingekleurd worden zolang niet gekend is of de buurt in het verhaal mee stapt.

- *Inplanting*

Op het inplantingsplan is te zien dat de toegang naar het halfweghuis zich in een doodlopende straat bevindt. Deze doodlopende straat zal ook gebruikt worden als dienstentoeegang voor het detentiehuis. Ook de toegang tot het sociaal restaurant ligt in deze straat. De bezoekers komen binnen langs de hoofdingang van de kerk via een pleintje dat aan het rondpunt ligt. De gedetineerden in het open regime kunnen een aparte, subtielere toegang gebruiken die zich op de kop van het klooster bevindt om overdag te gaan werken. Dankzij deze **twee toegangen** kunnen hier twee verschillende regimes gehanteerd worden. Het klooster heeft een **prominente, opvallende plaats in het straatbeeld**, maar heeft door de kloosterarchitectuur wel een hoge **privacy** factor.

- *Doelgroep*

Het detentiehuis zal plaats bieden aan twee leefgroepen van tien gedetineerden in een gesloten regime (vleugel A) en aan één leefgroep van zes gedetineerden in een meer open regime (Vleugel B).

In dit voorbeeld gaan we er van uit dat vleugel A zich richt tot gedetineerden met een korte gevangenisstraf, dit is een straf minder dan drie jaar. Vleugel B richt zich op een doelgroep die onder beperkte detentie staat. Dit betekent dat gedetineerden in deze doelgroep een straf langer dan drie jaar gekregen hebben, maar zich nu in de fase bevinden die het elektronisch toezicht of de voorwaardelijke invrijheidstelling voorafgaat. Deze doelgroep verlaat overdag het detentiehuis om te gaan werken of om een opleiding te volgen.

- *Accommodatie*

De middenbeuk van de kerk zal gebruikt worden als polyvalente ruimte. De zijbeuken werden door de vorige gebruiker reeds afgesloten met glaspanelen die kunnen openschuiven en blijven dit ook. De rechtse, ingesloten zijbeuk wordt ingedeeld in consultatieruimtes voor reguliere hulpverlening en voorziet ook een wachtruimte voor bezoekers. De linkse zijbeuk wordt een sociaal restaurant dat zich richt op de buurt en waarin de gedetineerden aan het werk gezet worden. Waar de kerk aansluiting vindt met het voormalig klooster wordt een centrale controlepost geplaatst. In de bovenste arm van het klooster bevinden zich de bezoekersruimte, de therapielokalen en de medische voorzieningen. In de arm die parallel loopt met de kerk zitten de privékamers van de aparte vleugel B. De twee L-vormige verdiepingen van het klooster bevatten elk een leefgroep in het gesloten regime. Beide niveaus hebben elk tien kamers met toilet, douches op de gang en een eetruimte met keuken die ook als zitruimte dienst kan doen. Op niveau 1 bevindt zich daarnaast ook een personeelsruimte en op niveau 2 is een time-out ruimte voorzien. Ook de zes bewoners van

Figuur 130: inplanting klooster:
 oranje - halfweghuis, blauw - kerk,
 donkergroen - toren, geel - klooster,
 groen - tuin

Figuur 131: dienstentoeegang
 klooster testcase De Huizen

Figuur 132: orgel, klooster testcase
 De Huizen

Figuur 134: kerk, klooster testcase
 De Huizen (onder)

Figuur 133: kapel, klooster testcase
 De Huizen (boven)

het open regime hebben een kleine gemeenschappelijke ruimte. Aangezien zij overdag het huis verlaten is deze echter minder ruim.

5.1.1.2. Locatie

De locatie werd voornamelijk gekozen omwille van de opportuniteit die zich voordeed: een leegstaand gebouw dat relatief makkelijk om te vormen is tot detentiehuis, waarvoor **geen bestemmingswijziging** nodig is en dat als historisch patrimonium op zoek is naar een nieuwe invulling met een maatschappelijk verantwoord project. Dit zijn op het eerste gezicht ideale omstandigheden waardoor de locatie verder onderzocht wordt om als proefproject te dienen. Ik heb volgende vaststellingen gedaan, die allen invloed hebben op de locatiekeuze:

- Voordelen

- Vlot **bereikbaar met openbaar vervoer**: bushalte en treinstation op wandelafstand (minder dan 500m).
- Vlot **bereikbaar met auto**: op 6 minuten rijden van een afrit van de autostrade.
- **Centrale locatie** in stadswefsel: het klooster bevindt zich in het centrum van de stad, vlakbij de VDAB, het welzijnshuis, de brandweer, het politiekantoor, ...
- De kerk is een vertrouwde en publiek **toegankelijke typologie**. Het sociaal restaurant en de polyvalente ruimte die in de kerk gevestigd zijn worden daardoor toegankelijker dan wanneer ze in een meer private omgeving gevestigd worden.
- Door de aanwezigheid van een binnenkoer met aansluiting op een doodlopende straat kunnen gedetineerden veilig worden binnengebracht.
- **De kloostertuin wordt reeds afgesloten** door een hoge muur. Er hoeft dus geen nieuwe, opvallende ommuring te komen.
- De buurt kan gebruik maken van het sociaal restaurant. In een buurt waar het detentiehuis iets kan betekenen, zal het detentiehuis gemakkelijker aanvaard worden.
- Er is geen bestemmingswijziging nodig.

- Nadelen

- Net zoals de vaste structuuropbouw en de ruimtebeleving van de bestaande typologie is ook de uitstraling naar de omgeving toe niet flexibel.

5.1.1.3. Meta-Analyse

Omdat het klooster het eerste detentiehuis zal zijn, wordt deze case-studie aan een extra analyse onderworpen. Aan de hand van de meta-analyse (Deyaert, 2012) wordt gekeken of het klooster voldoet aan de architecturale kenmerken van een kleinschalig detentiehuis. Deyaert voerde onderzoek naar de architecturale kenmerken van een detentiehuis aan de hand van tien ontwerpen voor kleinschalige detentie. Deze ontwerpen werden gemaakt door studenten van de Universiteit van Gent naar aanleiding van hun ontwerpstudio 'Architectuur en Constructie'. Deyaerts onderzoek omvat twee luiken. In het eerste luik worden de op planmateriaal meetbare kenmerken in kaart gebracht op basis van tekeningen. In het tweede luik worden de talige kenmerken behandeld. Ondanks de opdeling blijft de vergelijking en het vastleggen van architecturale kenmerken niet evident.

Door deze analyse toe te passen op het klooster en te vergelijken met de waarden van de tien studentenontwerpen wordt getracht zekerheid te bekomen omtrent de kloostertypologie als detentiehuis, de uitstraling naar de buurt toe, de aanwezigheid van de nodige ruimtes voor een detentiehuis en de verhouding tussen deze ruimtes, ...

Figuur 142: Meetbare kenmerken: oppervlaktevergelijking, testcase De Huizen

Bruto opp.	Tien studentenontwerpen										Statistiek					Resultaat		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	X	μ_0	σ	T	v		5%	1%
Niveau -1	815.1	1812.2	2384.2	630.3	0.0	0.0	1481.2	1488.1	0.0	1178.8	978.99	172.50	790.18	3.228	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner
Niveau 0	1289.0	1827.9	2178.8	1339.9	1237.8	7067.1	1677.5	1457.3	8600.0	1361.7	2803.70	1045.35	2552.76	2.178	9	1.833	2.8214	Sign. kleiner
Niveau 1	751.1	295.7	577.7	833.3	688.7	2437.2	1175.1	765.9	1200.0	643.7	936.84	268.40	560.28	3.773	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner
Niveau 2	212.6	295.7	0.0	576.5	463.6	0.0	556.1	704.4	0.0	447.6	325.65	262.50	250.04	0.799	9	1.8331	2.8214	Niet sign.
Niveau 3	0.0	0.0	0.0	360.7	246.7	0.0	0.0	0.0	0.0	447.6	105.50	0.00	167.33	1.994	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner
Totaal interieur	953.5	2036.7	1318.9	2250.6	1913.7	3974.5	1785.7	2079.1	2400.0	2416.4	2112.91	1433.75	760.75	2.823	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner
Totaal exterieur	1441.3	2194.9	3822.0	1490.1	723.3	5529.8	3104.4	2337.1	7400.0	1663.1	2970.60	487.50	1980.04	3.966	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner

X Gemiddelde oppervlakte van de tien studententwerpen

μ_0 Oppervlakte Testcase

σ Steekproefstandaardafwijking tien studententwerpen

T T-toets, met:

$$T = \frac{\bar{X} - \mu_0}{S/\sqrt{n}}$$

v Aantal vrijheidsgraden, met:

$$v = n-1$$

n Steekproefgrootte

Netto opp.	Tien studentenontwerpen										Statistiek					Resultaat		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	X	μ_0	σ	T	v		5%	1%
Ind. verblijfsruimte	305.0	490.0	534.0	369.0	472.0	272.0	689.0	439.0	383.0	381.0	433.40	210.00	114.95	6.145	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner
Personeelsruimte	215.8	177.7	141.2	104.3	64.7	229.1	102.6	98.7	66.4	146.1	134.66	120.60	55.07	0.807	9	1.8331	2.8214	Niet sign.
Collectieve ruimte	726.6	588.6	850.7	703.4	870.8	808.7	1002.6	535.4	6577.1	810.8	1347.47	696.35	1748.02	1.178	9	1.8331	2.8214	Niet sign.
Semipublieke ruimte	190.6	0.0	0.0	248.3	125.4	536.7	0.0	262.3	0.0	131.2	149.45	190.00	162.61	-0.789	9	1.8331	2.8214	Niet sign.
Bezoekersruimte	94.3	253.9	68.2	329.4	431.5	229.8	74.4	54.1	143.4	170.3	184.93	16.20	118.97	4.485	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner
Publieke ruimte	100.0	276.3	762.2	587.2	107.4	4508.1	679.1	582.9	573.0	504.7	868.09	77.50	1232.67	2.028	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner
Circulatie ruimte	633.2	1338.4	1275.4	707.7	176.5	304.3	928.1	1213.0	460.4	1174.8	821.18	223.80	403.11	4.686	9	1.8331	2.8214	Sign. kleiner

Aangezien het hergebruik van de kloostertypologie ruimtelijke beperkingen stelt waardoor het ontwerp voor het detentiehuis eerder een invulling van ruimtes is, moet hier toch getoetst worden of het klooster wel geschikt is.

Enkele veronderstellingen voor het hanteren van de meta-analyse:

Op de gelijkvloerse verdieping vinden we vleugel B en een deel van vleugel A. In deze case veronderstellen we dat de bewoners van vleugel B zicht nooit in vleugel A bevinden, enkel het personeel maakt gebruik van de personeelsruimte in vleugel A.

De meta-analyse volgens Deyaert (2012) beschouwt enerzijds de meetbare kenmerken en anderzijds de talige kenmerken.

- *Meetbare kenmerken*

Vleugel A is net als de tien geanalyseerde studentenontwerpen door Deyaert een gesloten detentiehuis waardoor, mits omrekening naar identieke capaciteit, het ontwerp hieraan kan getoetst worden. Vleugel B is echter een open detentiehuis en hier zijn nog geen ontwerpen voor gemaakt. Een open detentiehuis heeft minder nood aan collectieve ruimtes, heeft geen werkruimtes en voorziet kleinere kamers omdat de gedetineerden er enkel 's avonds vertoeven. Hierdoor zal enkel een vergelijkende studie gemaakt worden voor vleugel A. De oppervlakgegevens van de testcase (zie bijlage 2, p. 180)) worden omgerekend naar oppervlaktes voor 10 gedetineerden zodat ze rechtstreeks kunnen vergeleken worden met de studentenontwerpen. De oppervlaktemetingen van Deyaert (zie bijlage 3, p. 282) werden gebruikt als steekproef. Ter informatie worden ook de oppervlaktemetingen voor vleugel B gegeven en worden ze ook vergeleken met de gemiddelde oppervlaktes van een gesloten detentiehuis en met de oppervlaktes van een ontwerp voor een arresthuis. (zie bijlage 2, p. 181).

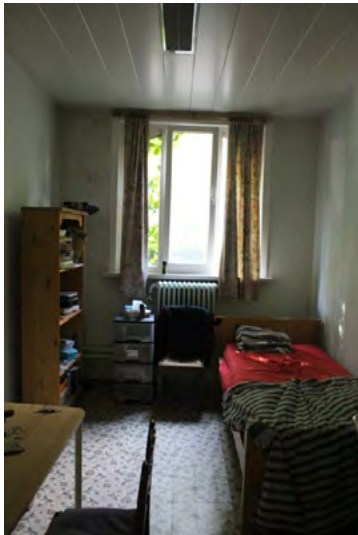
Om te kijken of er significante verschillen zijn tussen de oppervlaktes van de studentenontwerpen en het klooster werd gebruik gemaakt van de statistische t-toets waarbij de nulhypothese eenzijdig getoetst wordt aan een significantie van 5% en 1%. De oppervlaktes van het klooster zijn, op één uitzondering na, telkens kleiner dan de gemiddelde oppervlaktes van de studentenontwerpen. Er wordt dan ook gekozen voor een eenzijdige toets waarbij nagegaan wordt of de testcase significant kleiner is dan de studentenontwerpen.

Deze berekeningen werden eerst voor de bruto-oppervlaktes oftewel de verschillende niveaus en de totale interieure en exterieure ruimte berekend en vervolgens werd de voorziene oppervlakte per functie vergeleken.

Figuur 135: omgeving, klooster testcase De Huizen

Figuur 136: individuele leefruimte zone B, klooster testcase De Huizen

Figuur 137: individuele leefruimte zone A, klooster testcase De Huizen

Figuur 139: kloostertuin, klooster testcase De Huizen

- *De cijfers*

De resultaten tonen aan dat de beschikbare kloosteroppervlakte significant kleiner is dan de oppervlakte die door de studenten voorzien werd. De totale binnenoppervlakte van het klooster is slechts 67% van de gemiddelde binnenoppervlakte van de studentenontwerpen en de exterieure ruimte scoort hier nog slechter met slechts 16%. De vraag die nu moet gesteld worden is: voor welke ruimtes of functies zijn de oppervlaktes significant kleiner en is dit problematisch om de visie van De Huizen te ontwikkelen. Hiervoor gaan we de netto-oppervlaktes bekijken.

De individuele verblijfsruimte (48%), de bezoekersruimte (9%), de publieke ruimte (9%) en de circulatie (27%) hebben een significant kleinere oppervlakte. Waar de individuele verblijfsruimtes maar half zo groot zijn gaat dit voor de bezoekersruimte en publieke ruimte zelf verder tot slechts één tiende van de oppervlakte van de studentenontwerpen.

De personeelsruimte (89%), collectieve ruimte (52%) en semi-publieke ruimte (127%) kennen geen significante verschillen.

Voor de personeelsruimte is dit positieve cijfer enkel te danken aan de buitenruimte die op de binnenkoer voorzien wordt. De binnenruimte van het personeel is slechts 46% van de studentenontwerpen. Ook bij de collectieve ruimte ontstaat twijfel aangezien de oppervlakte slechts de helft bedraagt van de studentenontwerpen maar er, door de grote steekproefstandaardafwijking, een niet-significant resultaat getoond wordt. In de onderste tabel wordt duidelijk dat het hoge gemiddelde oppervlaktecijfer van de studentenontwerpen te wijten is aan één uitzonderlijk grote collectieve ruimte van ontwerp negen. Indien we deze eruit halen wordt het verschil veel kleiner en komen we voor de collectieve ruimte op 91% i.p.v. 51% van de oppervlakte van de studentenontwerpen, waardoor een niet-significant verschil nu wel logisch is.

De cijfers voor vleugel B tonen aan dat, ondanks dat er het om een vergelijking gaat tussen een open en gesloten regime, er vier keer minder ruimte voorzien wordt. Ondanks dat dit geen correcte vergelijking is kan dit wel als klein beschouwd worden.

- *Oorzaak en gevolg*

Het lage bruto-cijfer voor de exterieure oppervlakte kan verklaard worden door het ontbreken van een private buitenruimte aan de individuele verblijfsruimte van de gedetineerde, het ontbreken van private parkingplaatsen en de kloostertuin die als enige buitenruimte ook als sportveld (13x25m) dienst doet.

De kleine individuele verblijfsruimtes werden, op de toevoeging van eigen sanitair na, letterlijk overgenomen van de kloosterslaapkamers. Voor gedetineerden die overdag tewerkgesteld worden in het detentiehuis is dit niet problematisch, maar voor gedetineerden die omwille van fysieke, mentale, psychologische of andere redenen niet kunnen werken zijn de kleine verblijfsruimtes dat wel.

De kleine bezoekerimte hoeft niet problematisch te zijn. Indien, zoals in de business case voor deze testcase (Nollet, Claus, De Meyer, 2014) vermeld staat, bezoek op de kamer toegelaten wordt volgens de regels van het ongestoord bezoek, volstaat de kleine bezoekerimte. Voor het bezoek van kinderen en familie volstaat dit echter niet en is een meer humane en speelse bezoekersomgeving nodig. Door het voorzien van een deur tussen de bezoekersruimte naar een afgesloten gedeelte in de kloostertuin kan hieraan wel voldaan worden.

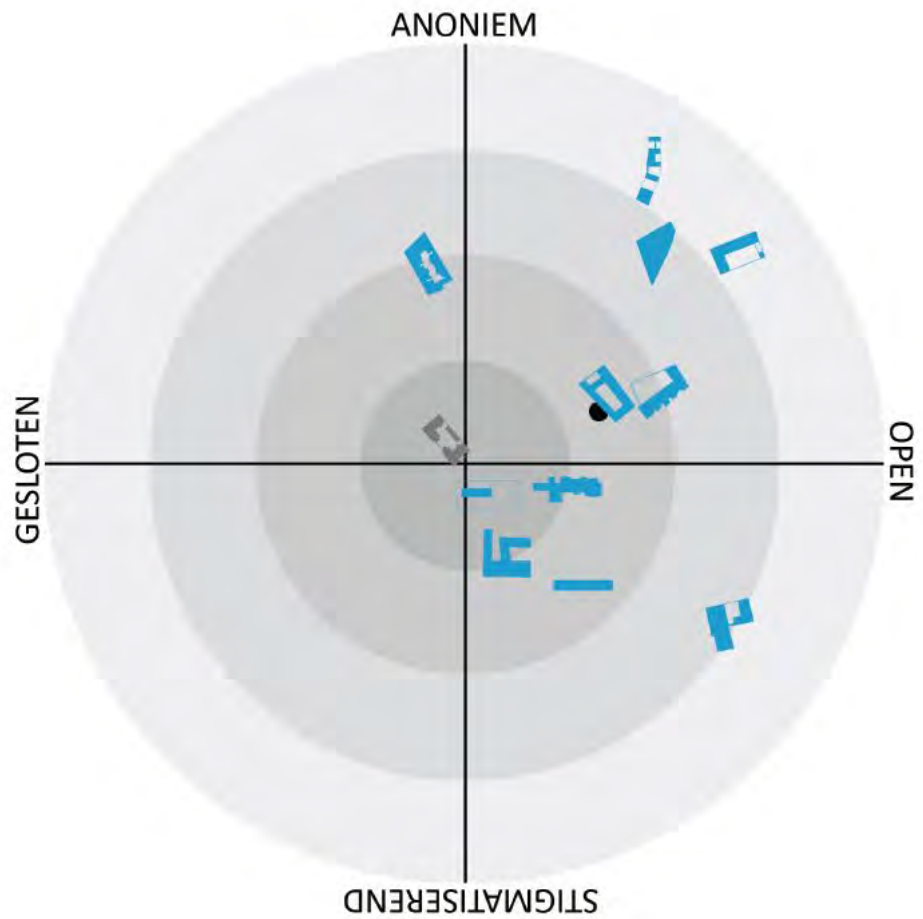
Het lage cijfer voor de publieke ruimte wordt gecompenseerd door de grote semipublieke ruimte. Er is een goede publieke functie aanwezig, het sociaal restaurant, waardoor de kleinere oppervlakte volstaat.

Figuur 138: trappenhal, klooster testcase De Huizen

Figuur 140: glaspanelen om zijbeuk af te sluiten van middenbeuk, klooster testcase De Huizen

Figuur 143: radar perceptie-filter, Elke Deyaert

De compacte circulatie bevordert het sociaal contact tussen de gedetineerden onderling en tussen het personeel en de gedetineerden. Het draagt bij tot een efficiënte werking en werd ook door Deyaert meegegeven als een positief aspect. De significant kleine circulatieoppervlakte kan dus positief beschouwd worden.

De kleine personeelsruimte hoeft niet per se negatief te zijn: het personeel wordt hierdoor gestimuleerd om zich onder de bewoners te mengen.

- *Conclusie meetbare kenmerken*

De kleine, individuele verblijfsruimte zonder terras en de beperkte bezoekmogelijkheden vormen een probleem voor het detentiehuis. Mogelijke opportuniteiten zoals een verbinding van de bezoekersruimte naar de kloostertuin of het toevoegen van individuele balkons moeten onderzocht worden.

De gemiddelde oppervlaktes van de tien studentenontwerpen zijn gebaseerd op een detentiehuis van tien gedetineerden. Wanneer echter een detentiehuis voor twintig of dertig gedetineerden ontworpen wordt, zal dit gepaard gaan met een oppervlakteverkleining per 10 gedetineerden omdat sommige functies gedeeld kunnen worden (personeelsruimte, sportveld, fouilleerruimte, ...). Omwille van de oppervlakteverkleining die ontstaat bij het samenvoegen van meerdere leefgroepen door gemeenschappelijk gebruik van ruimtes is het niet mogelijk om sluitend antwoord te geven of de bezoekersruimte, publieke ruimte of kloostertuin problematisch te klein is.

De momenteel ongebruikte kelder en zolderruimte kunnen hier een oplossing bieden voor extra ruimte.

Voor vleugel B is het niet mogelijk een sluitende conclusie te trekken. De oppervlakteverhouding is slechts één vierde van de studentenontwerpen, maar deze vergelijking is niet correct. Enkele opmerkingen:

- De collectieve ruimte die ook de eetruimte is voor 's avonds is klein, zeker aangezien de individuele verblijfsruimtes ook minimaal zijn.
- Indien een strikte scheiding tussen vleugel A en B wordt nageleefd zijn er voor vleugel B geen therapieruimtes of bezoekersruimtes voorzien.

- *Talige kenmerken*

Om de talige kenmerken te beoordelen stelt Deyaert 4 noemers op: verschijningsvorm, regime, filter en perceptie. Hierbinnen worden telkens vier à vijf subcategorieën gemaakt, waaraan ze de ontwerpen toetst. (zie bijlage 4, p. 283)

Ze doet dit door middel van een radar, waarop voor twee subcategorieën de uiterste waarden tegenover elkaar staan en waartussen dan de studentenontwerpen een plaats krijgen.

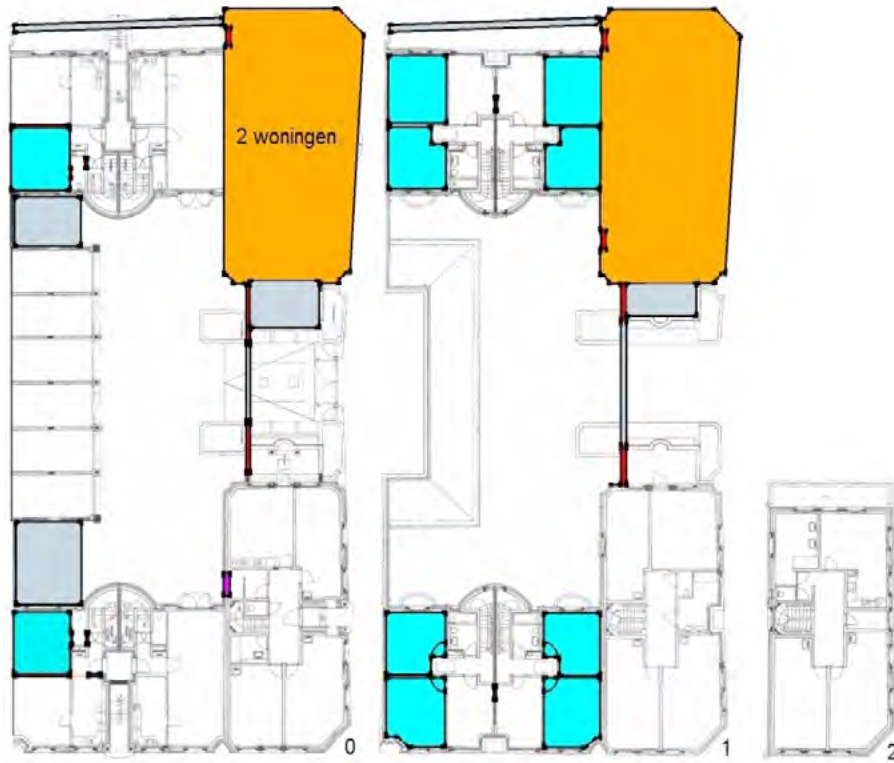
De conclusie van het onderzoek is echter dat er geen eenduidig antwoord bestaat over hoe een detentiehuis er hoort uit te zien. Wel worden enkele richtlijnen meegegeven.

- Er wordt best een bufferruimte tussen de publieke en de private ruimte voorzien.
- De criteria die oordelen of het detentiehuis anoniem bewoond kan worden en of het makkelijk privacy verleent mogen niet onderschat worden.
- Flexibele en interne controle bevorderende architectuur wordt aangeraden.

Deze richtlijnen worden vergeleken met de testcase.

- *Bufferzone*

De kerk en het klooster hebben een prominente en goed zichtbare positie in het straatbeeld. De publieke parkeerstrook en het publiek plein aan het rondpunt vormen een eerste bufferzone.

Figuur 144: voorstel omvorming halfopen detentiehuis Ursulinenstraat Gent

Figuur 145: inplanting testcase Ursulinenstraat in Gent

Figuur 146: inplanting testcase Ursulinenstraat in omgeving

Het publieke sociaal restaurant aan de straatkant en de semipublieke middenbeuk van de kerk vormen een tweede bufferzone in het detentiehuis zelf.

- *Anonimiteit en privacy*

De prominent aanwezige kloostertypologie wordt gekenmerkt door anonimiteit en teruggetrokkenheid. Hier wordt dus ruimschoots aan voldaan.

- *Flexibiliteit*

Het detentiehuis is een herinvulling van de kloostertypologie, die weinig flexibel is opgesteld. De polyvalente kerk kan flexibel gebruikt worden, maar de overige ruimtes kennen een vaste opdeling.

- *Interne controle*

De centrale controlekamer en eenvoudige opdeling van de leefgroepen maken het detentiehuis een overzichtelijk en eenvoudig te controleren geheel.

- *Conclusie talige kenmerken*

Van de vooropgestelde beperkte richtlijnen voldoet enkel de beperkte flexibiliteit niet aan de richtlijnen gegeven door Elke Deyaert.

- *Besluit*

Uit deze meta-analyse kan geconcludeerd worden dat het klooster in grote mate voldoet aan de talige en meetbare kenmerken. In het algemeen zijn de oppervlaktes van het klooster aan de kleine kant, maar mits enkele creatieve oplossingen kan hieraan tegemoet gekomen worden. Aan de talige kenmerken wordt ook in grote mate voldaan. Enkel 'flexibiliteit' voldoet niet aan de richtlijnen, maar ook hier kunnen creatieve oplossingen, zoals dubbel ruimtegebruik, ervoor zorgen dat het detentiehuis goed kan functioneren.

5.1.2. Rijkswachtwoningen Ursulinestraat Gent

5.1.2.1. Algemene beschrijving

De leegstaande rijkswachtwoningen in het hart van Gent werden onderzocht om er een eerste proefproject voor kleinschalige detentie op te starten. Het project werd intussen afgeblazen en een nieuwe testcase (case 1) werd opgestart, maar de locatiekeuze wordt hier toch nog even geanalyseerd. Deyaert besprak het project en de nodige beveiligingsmaatregelen die moeten genomen worden (Deyaert, 2012). Dit wordt nu aangevuld met locatiegegevens.

De woningen van de rijkswachtkazerne werden gebouwd om tijdelijk de rijkswachters en hun gezin in onder te brengen. De centrale ligging en de gemeenschappelijke binnentuin van de leegstaande woningen maakten het een interessante denkpiste voor een kleinschalig detentiehuis. Na een bezoek van beveiligingsexperts werd echter duidelijk dat de mogelijkheden beperkt zijn en dat een nieuwbouw bijna goedkoper zal zijn om het gebouw in- en uitbraakveilig te maken. Hierdoor wordt de doelgroep bij een verdere uitwerking van het project beperkt. De zwaarst beveiligde doelgroep zal hierin niet gehuisvest worden, want een gesloten en dure kooi in het dichtbevolkte stadsdeel is niet de bedoeling.

Opdat de rijkswachtwoningen architecturaal zouden voldoen aan de eisen van een detentiehuis moeten slechts enkele muren, deuren en sanitaire voorzieningen toegevoegd worden. Per twee woningen is een eigen toegang voorzien via de Baaisteeg of de Erpelsteeg. Voor deze vier woningen ligt de leefruimte en keuken op het gelijkvloers en zijn boven drie slaapkamers voorzien. Bij de omvorming tot detentiehuis wordt de leefruimte beneden opgesplitst zodat een individuele slaapruijme aan het binnenplein en een administratieve ruimte aan de straatzijde gevormd worden. Dit is volgens het advies

Figuur 147: Rijkswachtwoningen
testcase Ursulinenstraat

Figuur 148: Rijkswachtwoningen
testcase Ursulinenstraat

van de beveiligingsexperts die aanraden om naar het binnenplein toe te werken omdat het aanbrengen van stalen plaatbeveiliging aan de smalle steegjes onbegonnen werk is. Per vijf woningen wordt in het ontwerp een gemeenschappelijke leefruimte voorzien. De twee woningen die op de Ursulinenstraat uitkijken worden gebruikt als buffer. Eén woning wordt omgevormd tot hoofdtoegang naar het detentiehuis met fouilleerruimte, bezoekersruimte, therapielokalen e.d. De tweede woning krijgt een publieke invulling, bijvoorbeeld een muzieschool. De garageboxen op het binnenplein worden omgebouwd tot werkhuisen. De totale capaciteit van het detentiehuis komt echter op tien gedetineerden, terwijl De Huizen streeft naar drie keer tien gedetineerden die in aparte leefgroepen in een groter geheel samenleven.

Het project is onvoldoende uitgewerkt om te toetsen aan het Detention-House Quality-Wheel.

5.1.2.2. Locatie

De oude rijkswachtwoningen in het centrum van Gent staan leeg. De woningen zijn eigendom van de Regie der Gebouwen en er is geen bestemmingswijziging nodig bij de omvorming tot een detentiehuis. Samen met de centrale ligging, de aanwezigheid van een binnenplein en de opdeling in verschillende units voor een gedifferentieerde invulling, zijn dit genoeg elementen om de locatie verder te onderzoeken.

- Voordelen:

- **Vlot bereikbaar met openbaar vervoer:** tram- en bushaltes liggen op wandelafstand, treinstation op fietsafstand.
- **Centrale ligging** in het hart van Gent, vlakbij allerlei voorzieningen zoals onderwijs en VDAB en ook de wijkpolitie zit om de hoek.
- De **doorgang naar het binnenplein** dat vroeger voor rijkswachtvoertuigen gebruikt werd, kan nu worden gebruikt om gedetineerden veilig in het detentiehuis binnen te brengen.
- Er is geen **bestemmingswijziging** nodig.
- **Het binnenplein is reeds omsloten** door een ander bouwblok van de voormalige rijkswachtkazerne waardoor geen nieuwe, opvallende en louter functionele afsluiting nodig is om de gedetineerden een buitenruimte te geven en om de veiligheid van de omgeving te garanderen
- De oude rijkswachtkazerne bevindt zich in een zone waar veel **studenten** tijdelijk gehuisvest zijn. Er is een komen en gaan van nieuwe huurders, waardoor de kans kleiner is dat deze zich bundelen en in opstand komen.

- Nadelen:

- Moeilijk bereikbaar met auto: de kazerne ligt op 7 minuten rijden van de afrit Gent centrum en op 12 minuten van het justitiepaleis. Op piekmomenten is de locatie in het hart van Gent echter moeilijker bereikbaar en ook het beperkt aanbod aan parkeerplaatsen in de buurt, zal voor het vast en extern personeel problemen opleveren.
- De locatie is **te klein**. In het ontwerp is slechts plaats voor tien gedetineerden. De Huizen streeft echter naar een groep van dertig bewoners.
- Het dicht, stedelijk weefsel legt enkele **flexibiliteitsbeperkingen** op. Door de beperkte straatbreedte is het moeilijk voor de brandweer, politie en dergelijke om bij incidenten snel ter plaatste te komen en efficiënt in te grijpen. Het dense stadsweefsel maakt nauw contact met de aanpalende woningen, waardoor de site

Figuur 149: logo Exodus

Figuur 150: spreiding
exodushuizen in Nederland

beperkingen wordt opgelegd zoals het naar binnen plaatsen van de individuele verblijfsruimtes. Uitbreiding of andere ingrepen zijn niet mogelijk.

- Door onder meer de insluiting in het dichte stedelijk weefsel is het gebouw heel moeilijk aan te passen aan de beveiligingsnorm.

5.1.3. Besluit

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Bereikbaarheid met auto
Bereikbaarheid met openbaar vervoer
Bestaande afsluiting terrein
Bestemmingswijziging
Centrale locatie
Flexibiliteitsbeperkingen door dichte weefsel en constructie
Locatie is te klein
Meerdere toegangen laten meerdere regimes toe
Prominente, opvallende plaats in het straatbeeld met hoge privacy factor
Studentenwoningen zorgen voor weinig weerstand uit de buurt
Toegankelijke typologie

5.2. Exodushuizen

5.2.1. Exodus algemeen

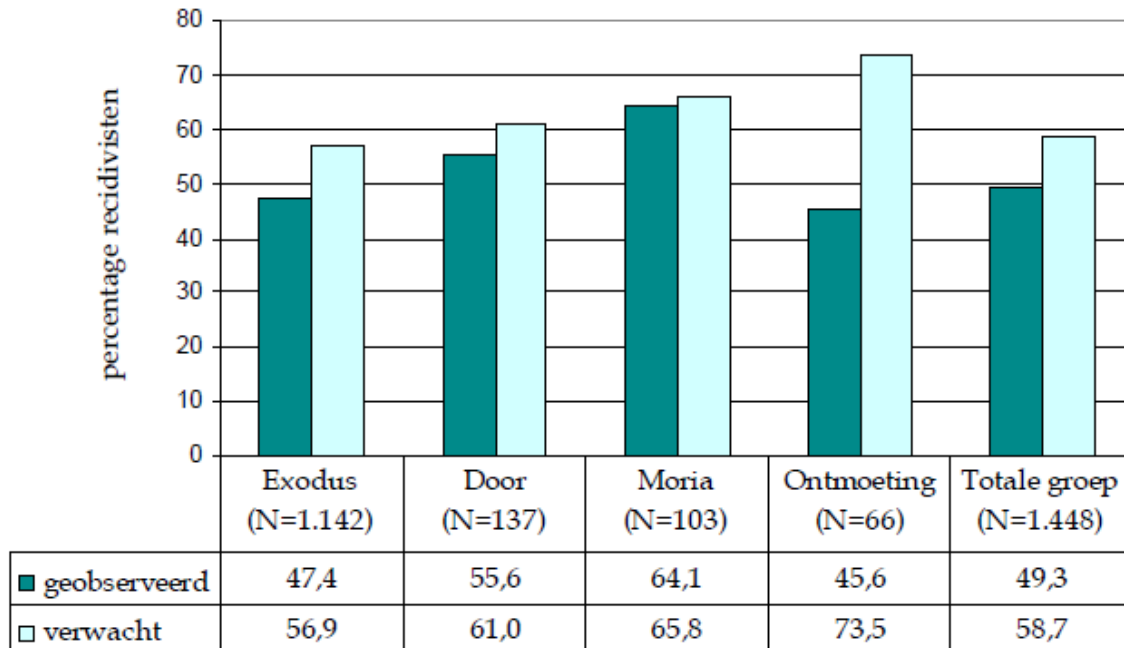
Nederland, dat in tegenstelling tot België kampt met leegstand in de gevangenissen⁸⁹, is al langer overtuigd van het concept kleinschaligheid. Nazorgorganisatie Exodus is er al meer dan dertig jaar actief in het opvangen van ex-gedetineerden en gedetineerden die in de laatste fase van hun straf zitten en die gemotiveerd zijn om uit de criminaliteit te stappen. Exodus wordt gekenmerkt door de persoonlijke, kleinschalige aanpak en werkt vanuit de vier sleutels: wonen, werken, relaties en zingeving. In 2013 bestond het team uit 223 werknemers en 1850 vrijwilligers verspreid over Nederland. In Nederland zijn ook nog drie gelijkaardige initiatieven actief, namelijk DOOR, Stichting Moria en Stichting Ontmoeting. Naast de opvang van gedetineerden biedt Exodus ook hulp aan familieleden van (ex-)gedetineerden én zijn er ruim 60 inzorg-groepen. Deze inzorg-groepen leggen onder andere individueel bezoek af bij gedetineerden.

5.2.1.1. De Exodushuizen

Elk Exodushuis heeft minstens 12 en maximum 25 kamers, met verspreid over 11 huizen in totaal 237 opvangplaatsen. Men kan er in theorie maximum 1 jaar verblijven en men is gedurende die tijd verplicht om het begeleidingsprogramma te volgen. In de meeste huizen is er zowel overdag als 's nachts begeleiding aanwezig. Afhankelijk van de fase waarin men zit, mogen de bewoners in het weekend naar huis. De huizen bevinden zich in Alkmaar, Amsterdam, Den Bosch, Den Haag, Groningen, Leiden, Rotterdam, Nooitgedacht, Utrecht, Venlo en Heerlen. Deze huizen bevinden zich nagenoeg allemaal vlakbij of in het centrum van grote steden. De enige uitzondering is het huis in Nooitgedacht. Op deze rustige

89 van der Beken, T. (2015). Howardreizen. De rol van de gevangenis in Europa. Maklu., p66-67

Figuur 151: verwachte versus geobserveerde recidivecijfers voor 4 Nederlandse instellingen: Exodus, DOOR, Stichting Moria en Stichting Ontmoeting. N = aantal deelnemers onderzoek

Figuur 152: verwachte versus geobserveerde recidivecijfers Exodus Utrecht. Tabel 4: geschoond scenario, tabel 5: positief scenario.

Jaar	Populatie	verwachte recidive zonder Exodus-verblijf		Werkelijke recidive met Exodus-verblijf Aantal	Effect	
		%	Aantal		Aantal	%
2003	15	67,1	10,07	11	-0,93	
2004	21	62,2	13,07	10	+3,07	
2005	21	58,5	12,29	10	+2,29	
2006	16	53,0	8,48	4	+4,48	
2007	10	40,8	4,08	4	+0,08	
Totaal	83		47,99	39	+ 8,99	19%

Jaar	Populatie	verwachte recidive zonder Exodus-verblijf		Werkelijke recidive met Exodus-verblijf Aantal	Effect	
		%	Aantal		Aantal	%
2003	16	67,1	10,74	11	-0,26	
2004	24	62,2	14,93	10	+4,93	
2005	21	58,5	12,29	10	+2,29	
2006	17	53,0	9,01	4	+5,01	
2007	11	40,8	4,49	4	+0,49	
Totaal	89		51,46	39	+12,46	24%

locatie beheert Exodus een boerderij voor een doelgroep die nood heeft aan een intensief programma in een prikkelarme omgeving.

5.2.1.2. Recidivecijfers⁹⁰

De Recidivemonitor, een onderzoeksmethodiek ontwikkeld door het onderzoekscentrum van het Ministerie van Justitie in Nederland, werd gebruikt om te kijken of ex-gedetineerden die het programma van Exodus, DOOR, Stichting Moria of Stichting Ontmoeting gevolgd hebben, minder vaak terug in criminaliteit hervallen dan andere ex-gedetineerden.

Recidivecijfers van oud-bewoners van voorgaande instellingen werden vergeleken met deze van alle ex-gedetineerden en daarnaast ook met deze van de verwachte recidive van de oud-bewoners op grond van specifieke kenmerken.

De resultaten tonen dat de verwachte recidivekans van de oud-bewoners van de vier onderzochte nazorgorganisaties hoger is dan die van de totale populatie ex-gedetineerden (54,5 % volgens deze studie). Dit wil zeggen dat zij op risicofactoren zoals geslacht, leeftijd en aantal eerdere veroordelingen als 'zwaarder' ingeschat worden dan de gemiddelde ex-gedetineerde. Dit kan verklaard worden uit het feit dat men, om toegelaten te worden tot een van de organisaties, één of meer hulpvragen moet hebben op de leefgebieden wonen, werken, financiën, relaties of zingeving. Uit volgende tabel valt af te lezen dat oud-bewoners twee jaar na het verlaten van de organisatie 9,4% (uit tabel: 58,7% - 49,3%) minder dan verwacht recidiveren indien rekening gehouden wordt met de recidivecijfers op basis van specifieke kenmerken. Ten opzichte van de algemene cijfers wordt een verbetering van 5,2% vastgesteld. Stichting Ontmoeting toont opvallend positieve cijfers, maar hiervoor wordt geen verklaring gegeven. De grootte van de steekproef ligt hier wel beduidend lager.

Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat als de bewoners langer bij de organisaties verblijven, de resultaten beter worden. Er is een halvering in recidivecijfers zichtbaar tussen de bewoners die vroegtijdig vertrekken en deze die het programma volledig doorlopen.

Twee jaar na het verlaten van het Exodushuis blijkt dat 47,4 % van de ex-bewoners gerecidiveerd heeft. De Exodushuizen hebben geen significante verschillen ten opzichte van elkaar. Daarnaast blijken mannen een 1,8 keer zo grote kans te hebben om te recidiveren dan vrouwen en ook een lagere leeftijd ten tijde van het eerste justitiecontract en een hogere aantal eerdere veroordelingen verhogen de kans op recidive.

Men kan dus stellen dat dankzij de aangeboden nazorg de recidivecijfers lager liggen dan de voorspelde cijfers en dat naarmate de bewoners langer aan het programma deelnemen de recidivecijfers beter worden. Dit kan als een aanwijzing worden opgevat dat de interventie een gunstig effect had. Alternatieve verklaringen kunnen niet worden uitgesloten, maar dit neemt niet weg dat de uitkomsten een gunstig beeld laten zien.

Al deze initiatieven zijn kleinschalig en bieden zorg op maat.

5.2.1.3. Kosten

Exodus haalt haar inkomsten voornamelijk uit subsidies van het Ministerie van Veiligheid en Justitie voor plaatsingen van gedetineerden en ex-gedetineerden en voor het leveren van vrijwilligerswerk. Daarnaast zijn giften en andere fondsenwerving noodzakelijk.

---

90 van Wingerden, S., Alberda, D., Moerings, M., Wartna, B., & van Wilsem, J. (n.d.). " Recidive na Exodus , Door , Moria of Ontmoeting." Retrieved from [http://www.exodus.nl/plaatjes/user/File/Samenvattende publieksversie -def.pdf](http://www.exodus.nl/plaatjes/user/File/Samenvattende%20publieksversie%20-def.pdf)

Om de totale kosten en winsten te vergelijken, werd voor Exodus Utrecht een onderzoek gevoerd naar de maatschappelijke opbrengsten tussen 2003-2007.⁹¹ Hiervoor werd gebruik gemaakt van een maatschappelijke kosten-batenanalyse. Eerst wordt de effectiviteit van de interventie vastgesteld, daarna worden de kosten hiervan berekend en wordt gekeken naar de maatschappelijke waarde van de interventie en de effecten.

Gedurende de vijf jaar waarover het onderzoek werd gevoerd stroomden 89 deelnemers in het Exodusprogramma. Aangezien van zes deelnemers geen gegevens te vinden waren in de databases van Justitie heeft men twee scenario's uitgewerkt. Bij het geschoonde scenario worden deze zes deelnemers buiten beschouwing gelaten en bij het positief scenario wordt er vanuit gegaan dat geen van deze deelnemers gerecidiveerd heeft.

- *Effectiviteit van de interventie*

Voor het geschoonde scenario komt dit neer op 83 deelnemers waarvan 39 terugvallen, waar 47,99 verwacht werd. Dit levert een positief effect van 8,99 deelnemers op, oftewel 19%. Voor het positieve scenario gaat het om 12,46 oftewel 24%.

- *Maatschappelijke opbrengsten*

Per succesvol uitgestroomde cliënt heeft men gemiddeld 60.000 euro kosten. De maatschappelijke opbrengst is de financiële besparing als gevolg van het voorkomen van recidive en ook de besparing die gemaakt is ten opzichte van een verblijf in detentie voor deelnemers die de laatste fase van hun detentie in een Exodushuis doorbrengen. Het verblijf in een Exodushuis kostte per nacht 114 euro en in een gevangenis was dat ten tijde van het onderzoek 188 euro per dag. (Anno 2012 werd de begroting van de Dienst Justitiële Inrichtingen op 247 euro per nacht geschat). Besparingen voor beide scenario's in combinatie met een conservatief of progressief scenario (hierbij wordt voor veelplegers een hoger besparingsbedrag gehanteerd) komen volgens het rapport van Novius Adviesgroep tussen de 745.000 en 3.360.000 euro te liggen, over vijf jaar voor 83 of 89 deelnemers.

- *Conclusie*

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op 83 tot 89 deelnemers, over een termijn van vijf jaar. Per jaar gaat het dus om $83/5=16.6$ of $89/5=17.8$ gedetineerden die voor een besparing van $745.000/5=149.000$ euro tot $3.360.000/5=672.000$ euro zorgen.

Als we weten (uit een rapport van de Dienst Justitiële Inrichtingen in Nederland over de periode 2010-2014⁹²) dat er in 2014 niet 16.6 of 17.8 maar 43.462 gedetineerden vrijgekomen zijn, wordt het groeipotentieel van nazorg bij detentie duidelijk.

Merk op dat de verbetering op de recidivecijfers (19% tot 24%) bij Exodus Utrecht veel hoger liggen dan de algemene Exodus recidivecijfers (9,4%) uit de studie die in hoofdstuk 2, 5.2.1.2 p. 157 getoond werd. Ook wanneer de maatschappelijke opbrengsten met dit cijfer berekend worden zullen de besparingen aanzienlijk zijn.

5.2.1.4. Exodus als inspiratie voor De Huizen

Ondanks de gelijkaardige opzet van Exodus en De Huizen moeten de verschillen ook op een kritische manier onder ogen gezien worden. Het Exodusvoorbeeld is een bron van inspiratie maar kan niet al te letterlijk overgenomen worden.

- De Belgische grondwet bepaalt in artikel 9 dat 'geen straf kan worden ingevoerd of toegepast dan uit kracht van de wet'. In de wet wordt bepaald

91 Schraevesande, M., Boers, A., & Novius Adviesgroep voor Informatie & Organisatie. (2009). Maatschappelijke effecten Stichting Exodus Utrecht. Utrecht.

92 Linckens, P., & de Looft, J. (2015). Gevangeniswezen in getal: 2010-2014.

dat een gevangenis ‘een door de Koning aangewezen inrichting bestemd voor de tenuitvoerlegging van veroordelingen tot een vrijheidsstraf en van vrijheidsbenemende maatregelen’⁹³ is en waarbij de strafinrichting bepaald wordt als ‘een door de Koning specifiek aangewezen gevangenis die bestemd is voor de tenuitvoerlegging van veroordelingen tot een vrijheidsstraf’.⁹⁴ Gedetineerden moeten dus ondergebracht worden in gevangenissen. Het doorbrengen van een straf of van een laatste fase van de straf zoals in Nederland in een huis kan dus niet. Een detentiehuis kan echter wel als een mini-gevangenis gedefinieerd worden.

- Exodus kan rekenen op een groot team van vrijwilligers. Het aantal vrijwilligers is ongeveer gelijk aan het aantal betaalde personeelsleden. Aangezien er slechts elf huizen zijn, en deze verspreid zijn over heel Nederland, is Exodus in staat om voldoende vrijwilligers te vinden. Indien er echter 1200 leefgroepen van tien gedetineerden oftewel 400 detentiehuisen verspreid over België ingeplant moeten worden zal het veel moeilijker zijn om aan de 50 procent, wat 6000 vrijwilligers zijn, te komen. De kostprijs per gedetineerde zal dan vermoedelijk ook hoger komen te liggen.
- Het grootste deel van de bewoners in een Exodushuis zijn gedetineerden in de laatste fase van hun detentieperiode. Deze bevinden zich in een open regime met lichte bewaking. Gedetineerden mogen overdag buiten het huis gaan werken of sporten. De Huizen streeft niet naar enkel de opvang van gedetineerden in hun laatste fase, maar wil van bij de start van de detentieperiode bouwen aan een toekomst voor de gedetineerde door in een kleinschalig detentiehuis actief in te zetten op zorg. De bedoeling is dus niet dat gedetineerden eerst in een gevangenis geplaatst worden en pas later naar een kleinschalig detentiehuis overgaat. De beveiliging en voorzieningen in een gesloten regime zijn niet te vergelijken met de beveiliging en voorzieningen in een open regime zoals Exodus. Dit mag niet vergeten worden wanneer de nodige oppervlakttes of aanwezigheid van voorzieningen bekeken wordt in de Exodus huizen. De kleinschalige opvang die Exodus biedt enkel aan ex-gedetineerden en gedetineerden in hun laatste fase zitten opvang aan en vormt dus enkel een praktisch voorbeeld voor het Belgisch equivalent van De Huizen met gedetineerden in een open regime. De Huizen wil voor het volledige detentietraject instaan, dit wil zeggen vanaf voorarrest tot en met de laatste detentiefase. Bij de opstart van proefprojecten van De Huizen zal hierop een uitzondering gemaakt worden en kunnen gedetineerden deels hun straf in een gevangenis en deels in een detentiehuis uitzitten.

5.2.1.5. Bezoek Exodushuizen

Van drie tot vijf september 2015 ben ik naar Nederland gegaan om daar vier van de elf Exodus huizen te bezoeken. Vier compleet verschillende huizen met een eigen typologie, karakter en sfeer, maar allen met hetzelfde beleid van Exodus Nederland en hetzelfde doel: re-integratie in de maatschappij van (ex)-gedetineerden. Het grootste deel van de “bedden” die Exodus ter beschikking heeft, wordt ingekocht door de overheid om er gedetineerden in hun laatste fase in onder te brengen. Een ander, kleiner deel wordt ingekocht door de gemeente, die bij wet (art. 2.1.3, lid c. Wvr) verplicht is om nazorg te bieden aan inwoners van hun gemeente die betrokken zijn geweest bij een ramp of crisis. Een belangrijk instrument bij Exodus is dan ook het drangkader. Bij overtreding van de regels moet men terug naar de gevangenis, waardoor het drangkader een goed middel is om de bewoners in

93 B2005, art.2.15°

94 B2005, art.2.16°

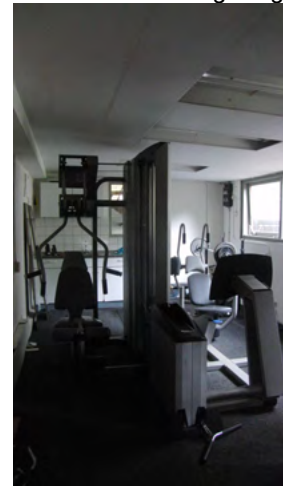
Figuur 153: inplanting Exodus Den Haag in Den Haag

Figuur 154: inplanting Exodus Den Haag in omgeving

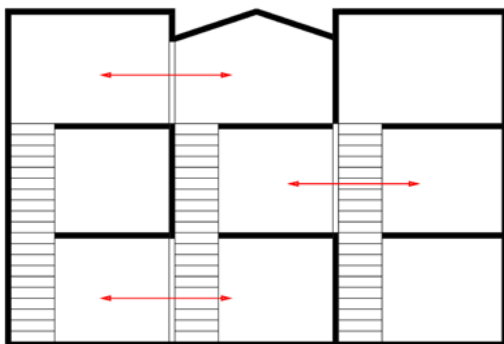

Figuur 155: exodushuis Den Haag

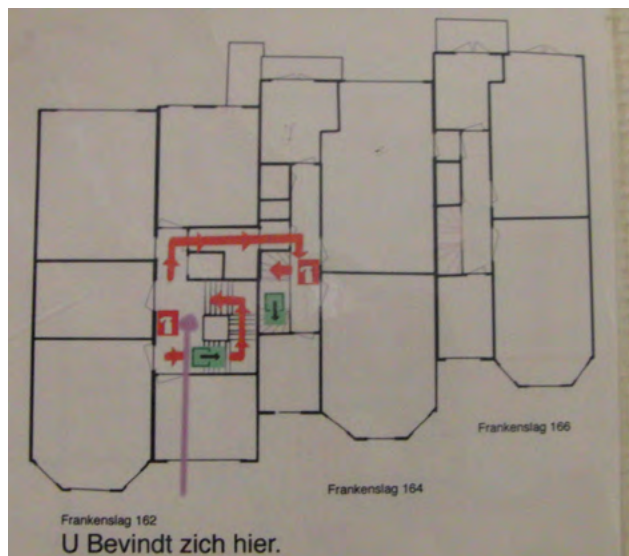

Figuur 158: fitnessruimte

Figuur 155b: schema doorgangen tussen de drie rijhuizen van Exodus Den Haag

Figuur 157: gemeenschappelijke leefruimte exodushuis Den Haag

Figuur 156: vluchtplan niveau 1 exodushuis Den Haag

de hand te houden.

Aangezien de bewoners van het Exodushuis overdag kunnen gaan werken of aan andere activiteiten buitenshuis kunnen deelnemen en de meeste bewoners ook in het weekend naar huis gaan zijn de beveiligingsmaatregelen niet te vergelijken met deze van een gesloten regime. Er is camerabewaking en de personeelsleden hebben een alarmknopje bij zich dat toelaat om gesprekken te laten afluisteren vanuit de veiligheidskamer of door andere personeelsleden. Daarnaast moet elke bewoner noteren waar men naartoe gaat met het tijdstip van vertrek en terugkomst. Voor de urinecontrole op alcohol en druggebruik zijn spiegels aanwezig in de toiletten zodat men een correcte controle kan uitvoeren. Daarnaast heeft elk huis nog specifieke eigen veiligheidsmaatregelen.

Hieronder worden de vier Exodushuizen van Den Haag, Alkmaar, Rotterdam en Den Bosch met hun eigen typologie voorgesteld, waarna een algemene bespreking en toetsing aan het Detention-House Quality-Wheel en een vergelijking van de vier huizen volgt.

5.2.2. Exodus Den Haag

5.2.2.1. Algemene beschrijving

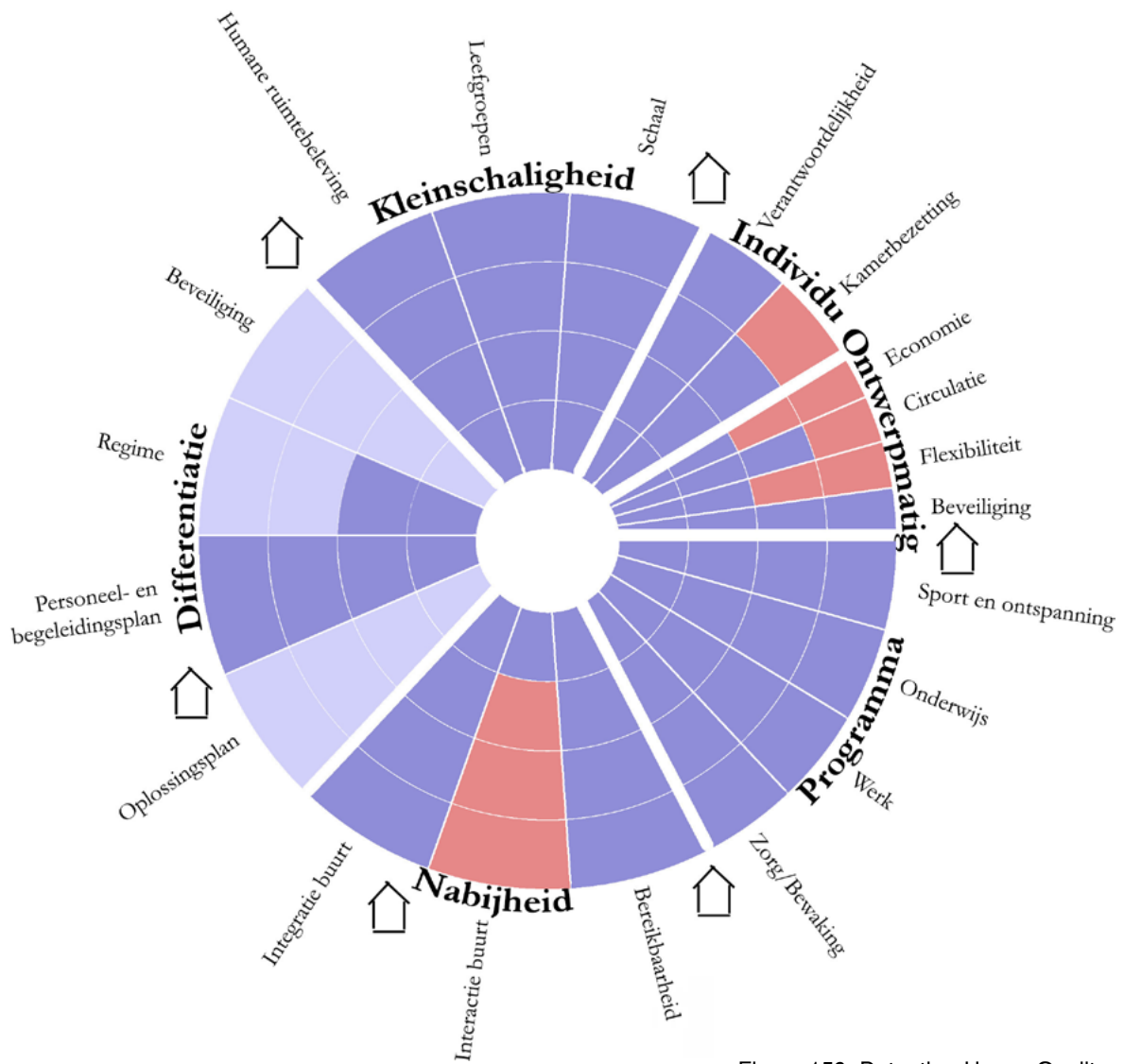
4 september 2015, afspraak met mevrouw Tonny Vreeswijk.

Het eerste Exodushuis kwam er in 1981 in den Haag. Op initiatief van predikanten, pastoors en vrijwilligers uit het justitiepastoraat werd opvang geboden aan mensen die na hun detentie nergens naartoe konden. De dagopvang werd uitgebreid naar een 24-uursvoorziening, en zo werd het eerste Exodushuis aan de Frankenslag in Den Haag een feit. Andere grote steden volgden met de oprichting van een Exodushuis en op 1 januari 1997 werd Exodus Nederland opgericht, een koepel voor de lokale stichtingen. Het doelpubliek van ex-gedetineerden verschoof naar een meerderheid van gedetineerden in hun laatste fase door een verandering in subsidies van de overheid. Het Exodushuis in Den Haag bevindt zich nog steeds op dezelfde plaats, maar heeft door besparingen zijn 24-uurvoorziening moeten inleveren. Het werkt dan ook nauw samen met Exodus Leiden, dat wel een 24-uurvoorziening heeft. Exodus Leiden zorgt ook voor gedetineerden met een groter zorgzwaartepakket⁹⁵.

Exodus Den Haag is een aaneenschakeling van drie geschrante rijhuizen, elk voorzien van een eigen toegang. In de twee buitenste rijhuizen bevinden zich twee leefgroepen van tien bewoners, gescheiden door het middelste rijhuis waar zich de administratie bevindt. De typisch indeling van het rijhuis werd behouden en door de toevoeging van enkele deuren staan de rijhuizen op een subtiele manier in contact met elkaar. De doorsteken bevinden zich telkens op een ander niveau waardoor de leefgroepen niet rechtstreeks in contact staan. (figuur 155b) Per leefgroep is er een klein keukentje, wasplaats en sanitair op de gang voorzien. Daarnaast is voor het volledige Exodushuis ook een grote keuken met eetruimte en zithoek, een fitnessruimte in het tuinhuis en een tuintje. Door de ingebruikname van drie typische rijhuizen zonder noemenswaardige verbouwingen variëren de kamers in grootte. De kamers zijn de grootste die Exodus te bieden. De oppervlaktes van de kamers variëren tussen de 24 en 39 m². (vluchtschema's: zie bijlage 5, p. 284)

---

⁹⁵ Een zorgzwaartepakket is een Nederlandse term die gebruikt wordt om de hoeveelheid zorg die een patiënt nodig heeft weer te geven. Het zorgzwaartepakket wordt door een onafhankelijk oordeel bepaald en wordt voornamelijk gebruikt om de inzet van middelen en personeel in de gezondheidszorg te berekenen. Afhankelijk van het zorgzwaartepakket voorziet de gemeente van de zorgbehoevende een bedrag dat aan een instelling wordt gegeven voor verzorging, huisvesting,... De doelgroep betreft geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg, ouderenzorg, ex-gedetineerden,...

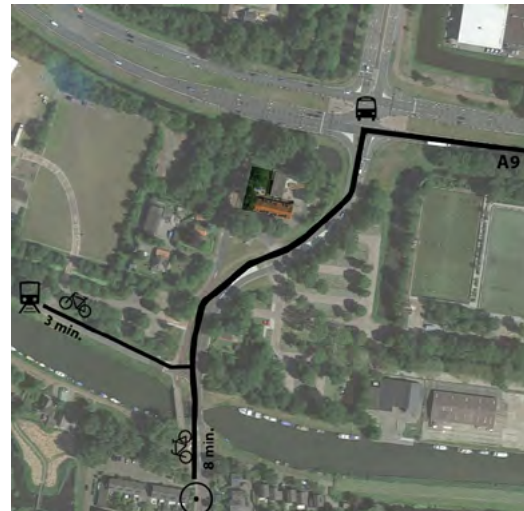

Figuur 159: Detention-House Quality-Wheel Exodus Den Haag

Figuur 160: inplanting Exodus Alkmaar in Alkmaar

Figuur 161: inplanting Exodus Alkmaar in omgeving

5.2.2.2. Locatie

Het huis bevindt zich in een wijk waar advocaten en dokters zich gevestigd hebben. De komst van het huis kende in die tijd geen weerstand van de omgeving. Integendeel, door de grote steun van de kerk ontving de aristocratische buurt het project met open armen. Het huis wordt gehoord van het decanaat. De straat parallel met de Frankenslag is de Frederik Hendriklaan, een lange winkelstraat en met de tram kan men naar het 'echte' centrum van Den Haag.

- Voordelen

- Vlot **bereikbaarheid met het openbaar vervoer**: bus- en tramhaltes op wandelafstand.
- Redelijk vlot **bereikbaar met auto**: kwartier vanaf afrit A12, gemakkelijk parkeren in de omgeving.
- Redelijk **centrale ligging** vlakbij winkelstraat (zodat de bewoners zonder auto al hun inkopen kunnen doen), centrale ligging biedt veel werk- en onderwijs en ontspanningsmogelijkheden.
- Het **rijhuis** zorgt een vertrouwde sfeer in. Elke kamer is verschillend waardoor elke bewoner zijn eigen identiteit kan ontwikkelen.

- Nadelen

- De **huurprijs** van het toch wel verouderde rijhuis is hoog.

5.2.3. Exodus Alkmaar

5.2.3.1. Algemene beschrijving

3 september 2015, bezoek onder leiding van Hans Schouten

In Mei 2011 vond voor Exodus Alkmaar eindelijk de langverwachte verhuis naar het huidige pand plaats. Het nieuwe pand ligt op slechts drie kilometer van het oude pand, waar Exodus al jarenlang zonder problemen aan het werk was. Men kon voor het realiseren van de verbouwing van het nieuwe pand maar op weinig steun rekenen. Na jaren van processen en onzekerheid, gevolgd door een korte maar intensieve verbouwing, wordt het huis geopend.

Voor de komst van Exodus was het gebouw een oude boerderij waarin een jeugdcentrum zich genesteld had. Het huis heeft nu plaats voor 14 (ex)-gedetineerden. Het huis bevindt zich naast een sportpark en op tien minuten fietsen van het centrum van Alkmaar.

- *Van boerderij tot Exodushuis*

Door de problemen met de buurt werd bij de verbouwing veel aandacht geschonken aan het behoud van de kleinschalige en geïntegreerde uitstraling naar de buurt toe. Het gebouwwolume en de oude glas-in-loodramen werden behouden en indien nodig hersteld.

Het huis heeft één grote leefruimte waarin een open keuken, grote eettafel, een zithoek en een biljart aanwezig zijn. De leefruimte kijkt uit op de tuin. Achter de leefruimte bevindt zich een lange gang waarop zeven kamers aansluiting vinden. De gang herhaalt zich op de eerste verdieping en ontsluit opnieuw zeven kamers. Sanitair en douches bevinden zich telkens op de gang.

Op de kop van het gebouw zitten de ruimtes voor het personeel. Op gelijkvloers is dit een ruimte voor de directeur en het secretariaat en op het eerste niveau zitten de medewerkers en vrijwilligers.

Het huis is één van de kleinste huizen van Exodus, maar op voldoende berging na is alles

Figuur 166: ventilatiegrille aan de individuele leefruimte maakt tralies overbodig in exodushuis Alkmaar

Figuur 162: Exodus Alkmaar

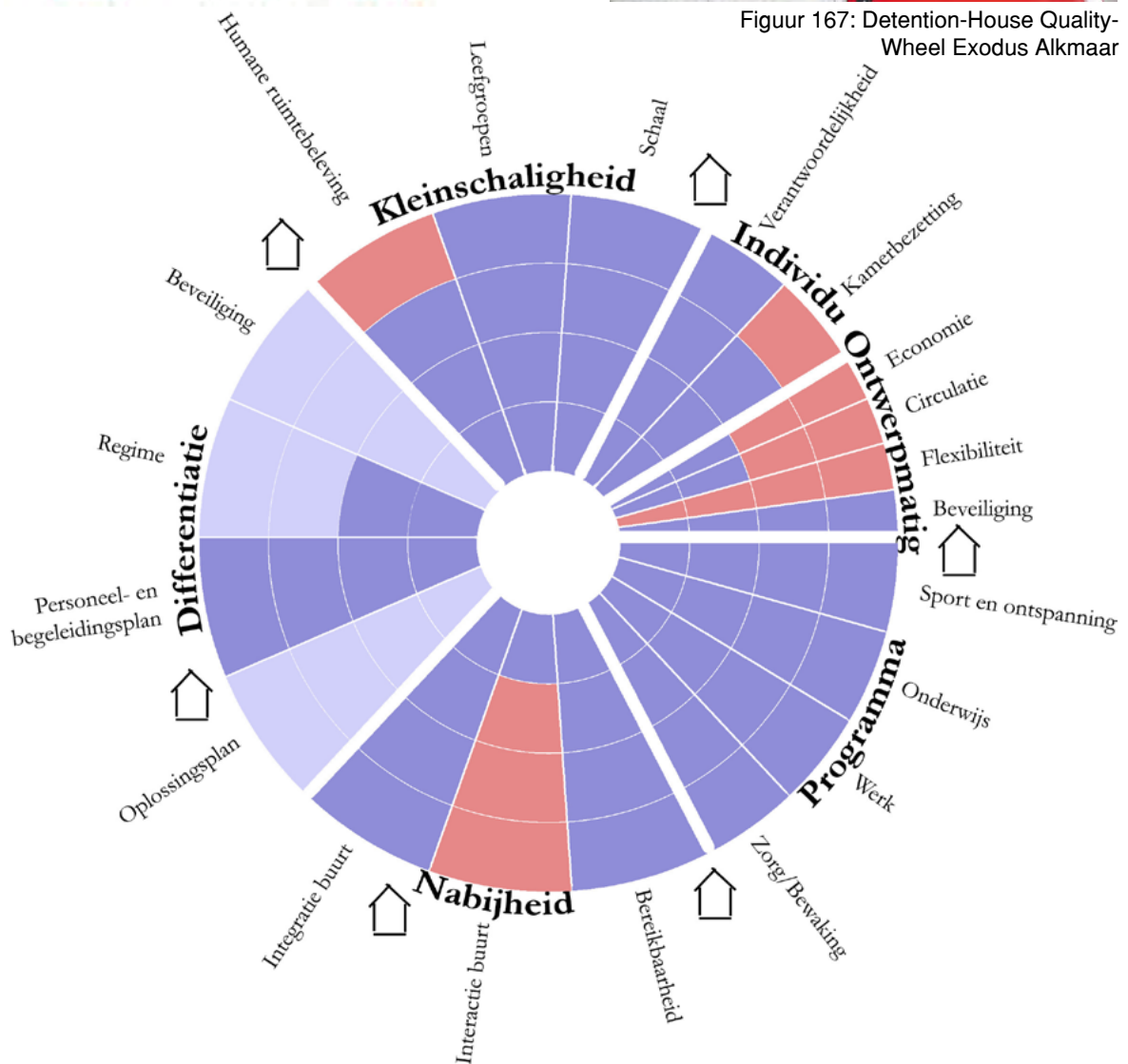
Figuur 164: tuin exodushuis Alkmaar

Figuur 165: gemeenschappelijke leerruimte exodushuis Alkmaar

Figuur 167: Detention-House Quality-Wheel Exodus Alkmaar

Figuur 163: Vluchtplan niveau 0 exodushuis Alkmaar

wat nodig is aanwezig. De gedetineerden kunnen samen koken, de was doen en sporten in de tuin. Ook de kamers zijn met 12 m² veruit de kleinste kamers van de vier bezochte huizen. Dit levert echter geen problemen op en blijkt meer dan voldoende te zijn.

Opvallend: aan de gevel zijn er roosters die werden toegevoegd over de volledige hoogte van het raam. Dankzij deze roosters kan de slaapkamer verlucht worden zonder dat men hierbij tralies of andere afschrikwekkende elementen moet voorzien.

In de meeste huizen is er geen noemenswaardige beveiliging voorzien aan de ramen, aangezien men overdag het huis mag verlaten.

(vluchtschema's: zie bijlage 7, p. 287)

5.2.3.2. Locatie

Het Exodushuis ligt aan een open terrein met een groene hoek en een grote parking aan de overkant van de straat. Door de rustige omgeving heeft het Exodus huis slechts enkele burens. Ondanks de centrale ligging op fietsafstand van het centrum van Alkmaar wordt het Exodushuis dus toch gekenmerkt door rust en groen.

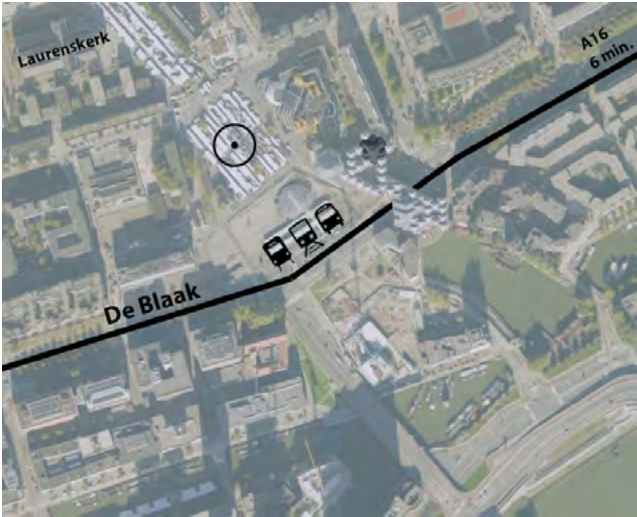
- Voordelen

- **Bestemmingswijziging:** de locatie werd gekozen omwille van de bestemming. Desondanks was er toch meerdere jaren vertraging vooraleer groen licht gegeven werd voor de verbouwing.
- **Vlot bereikbaar met openbaar vervoer:** bushalte en treinstation op wandelafstand.
- De groene omgeving zorgt voor een ideale **buffer** naar de omgeving toe.
- **Decentrale ligging:** Exodus Alkmaar ligt niet in het dense en met de auto te mijden centrum van Alkmaar, maar in een nabijgelegen wijk. Desondanks zijn er de voordelen van het stad: onderwijs, werk-, sport- en ontspanningsmogelijkheden liggen op fietsafstand, maar er is wel de nodige rust, ruimte, groenvoorzieningen, parkeergelegenheid enzovoort die in de stad moeilijker te vinden zijn.
- Buitenruimte: **grote tuin**

Figuur 168: inplanting Exodus Rotterdam in Rotterdam

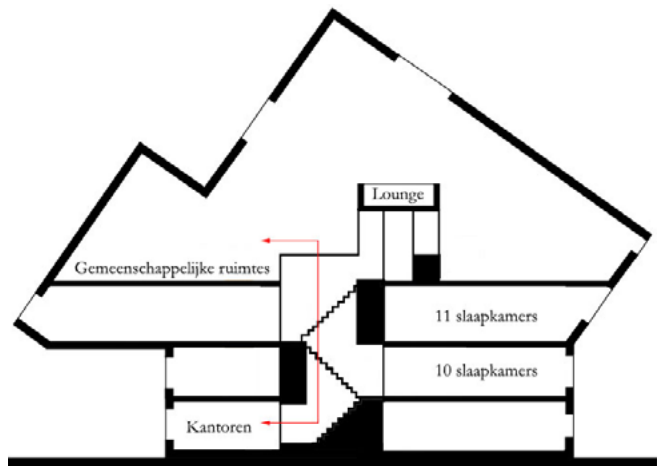
Figuur 169: inplanting Exodus Rotterdam in omgeving

Figuur 170: Exodus Rotterdam in het Blaakse Bos van Piet Blom

Figuur 171: Schema exodushuis Rotterdam

Figuur 172: individuele leefruimte exodushuis Rotterdam

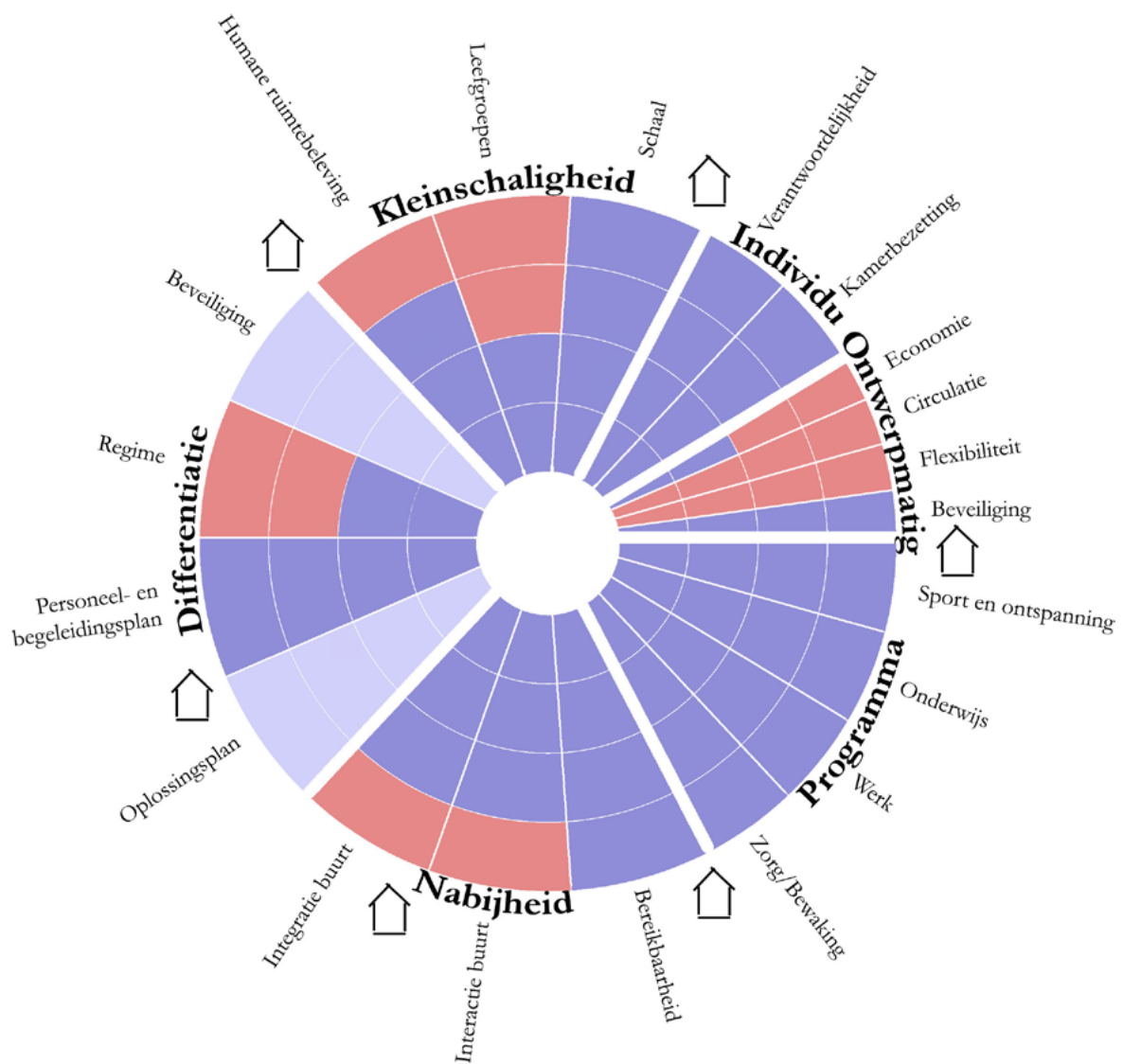

Figuur 174: zicht door circulatiekoker van onder naar boven, exodushuis Rotterdam

Figuur 173: gemeenschappelijke leefruimte in bovenste laag van de Super Kubus

Figuur 175: Detention-House Quality Wheel exodus Rotterdam

Figuur 183: kapel exodushuis Den Bosch

Figuur 178: Exodus Den Bosch

5.2.4. Exodus Rotterdam

5.2.4.1. Algemene beschrijving

4 september 2015, bezoek onder leiding van Lara van der Well.

Naast het huis in Alkmaar is ook het huis in Rotterdam speciaal verbouwd voor de komst van de nieuwe Exodusbewoners. Nadat deze kubuswoningen in het Blaakse Bos (1982-1984) van Piet Blom een lange tijd leeg stonden, werd beslist om hier een nieuw Exodushuis op te starten. Ook hier zorgde buurtprotest voor jaren van onderhandeling. Uiteindelijk werd het huis geopend halverwege 2013. Het biedt een verblijfplaats voor 21 bewoners aan in het hartje van Rotterdam. Gezien de vreemde vorm van de schil hebben de slaapkamers en gedeelde ruimtes variërende hoogtes en oppervlaktes. Hierdoor is de verhouding volumebruikbare oppervlakte vrij groot. De ligging van de iconische kubussen in het centrum van Rotterdam, op wandel- fiets- en metro-afstand van werk en ontspanning, stimuleert de re-integratie. Op het gelijkvloers ligt het onthaal met daarachter de ruimte voor het personeel, met open burelen. Er werd gestreefd naar een transparant niveau en dit bleek achteraf gezien niet de juiste keuze. Het is belangrijk om de afstand tussen het personeel en de bewoners correct te kunnen afstemmen op de situatie. De mogelijkheid voor het personeel om afstand te kunnen nemen van de bewoners bij delicate zaken wordt door de akoestische en visuele transparantie onmogelijk gemaakt. Anderzijds wordt de leef-, computer- en eetruimte van de bewoners dan weer te hard afgescheiden van de personeelsruimte doordat de slaapkamerniveaus hier tussen geplaatst werden. Dit is dan weer een te harde visuele scheiding, terwijl de akoestische relatie overbodig en zelfs storend is. De kamers hebben verschillende vormen en oppervlaktes en hebben elk een eigen natte cel. Dit is het enige van de vier bezochte Exodushuizen waarbij de kamers eigen sanitair hebben. De afwezigheid van buitenruimte vormt een groot gebrek voor dit nieuwe Exodushuis. (grondplannen: zie bijlage p. 285-286)

5.2.4.2. Locatie

Een meer centrale locatie is nauwelijks mogelijk. Voor een open detentiehuis is dit ideaal, voor een gesloten detentiehuis onmogelijk. De aanwezigheid van een buitenruimte kan als 'must' criteria gezien worden, waardoor deze site niet in aanmerking kan komen voor een gesloten detentiehuis. Ook de bereikbaarheid voor politie of brandweer is problematisch aangezien het huis slechts één toegang heeft en deze toegang zich op een voetgangersoversteek bevindt.

- Voordelen

- De kubuswoningen zijn het icoon van Rotterdam maar zijn moeilijk te bewonen of door andere functies in te vullen door de typische vorm waardoor schuine ruimtes en wisselende grondplannen ontstaan. Door een gebrek aan alternatieve invullingen voor dit historisch patrimonium werd een kans gegeven aan Exodus die op deze manier op de meest centrale plaats van Rotterdam een plek krijgen. De locatie is echter duur en de verbouwing was vrij radicaal en duur, maar kon **niet inzetten op flexibiliteit**. De kubus is moeilijk in te vullen met een andere functie indien Exodus het gebouw verlaat.
- **Vlot bereikbaar met openbaar vervoer:** vlakbij trein, metro en bushalte.
- **Vlot bereikbaar met auto:** ligt boven de Blaak, waardoor men direct de A16 kan oprijden.

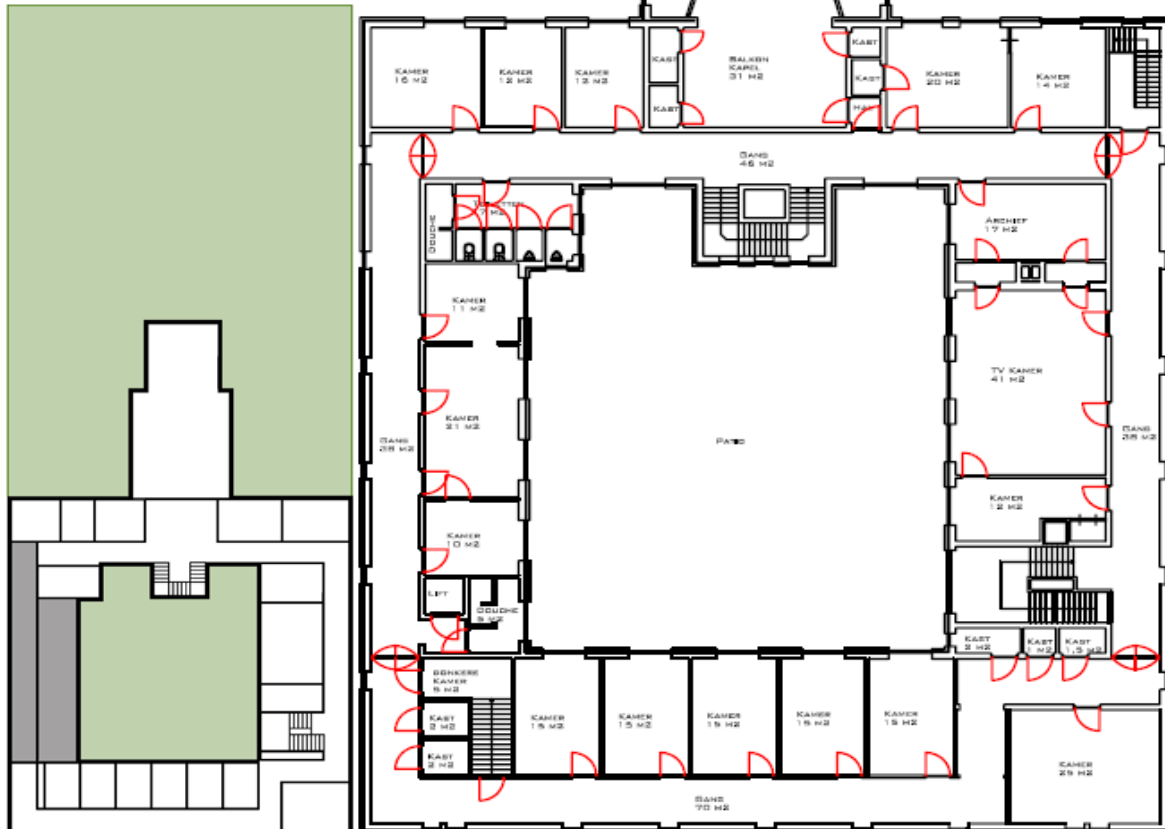
Figuur 176: inplanting Exodus Den Bosch in Den Bosch

Figuur 177: inplanting Exodus Den Bosch in omgeving

Figuur 179: schematisch grondplan Exodus Den Bosch. Groen= tuin, grijs = verhuurd (links)

Figuur 180: grondplan niveau 2 Exodus Den Bosch (rechts)

- *Nadleen*

- **Toegankelijkheid:** er is geen directe toegang voor de auto tot aan het Exodushuis waardoor een ingreep van de politie of brandweer of in het geval van een detentiehuis het transport van gedetineerden onmogelijk is.
- **Geen bufferruimte:** van op de publieke wandelstrook, die een publieke attractie is voor Amsterdamse toeristen, ga je direct het Exodus huis binnen.
- **Geen buitenruimte:** een buitenruimte is een groot gemis, zeker omdat er ook geen bufferzone voorzien is. De bewoners kunnen niet even op de stoep samen een sigaretje roken want dan wordt er onmiddellijk overlast door de buurtbewoners waargenomen.

5.2.5. Exodus Den Bosch

5.2.5.1. Algemene beschrijving

2 september 2015, bezoek onder leiding van Jan Molmans

Als laatste hebben we het Exodus huis in het centrum van Den Bosch. Het voormalig klooster werd gebouwd in de jaren '40 en wordt gehuurd van de broeders van Tilburg. Qua oppervlakte kan men hier niet klagen: er is een overvloed aan ruimtes en ook de tuin is riant. Het klooster voorziet 21 kamers maar het streefdoel is om gemiddeld slechts 15 à 16 bewoners te huisvesten. Dit aantal wordt volgens de directeur gekenmerkt door de beste groepsdynamiek en heeft daarnaast ook een goed kosten-baten-model. Op niveau 0 bevindt zich enkel het administratieve gedeelte. De overige ruimte op niveau 0 en de noordvleugel op niveau 1 en 2 worden verhuurd. Op niveau 1 en niveau 2 bevinden zich twee leefgroepen met elk een eigen leefruimte, keuken en sanitair. Op de eerste verdieping brengt men het eerste deel van het Exodusprogramma door. Bij goed functioneren promoveert de bewoner naar de tweede verdieping, waar hij meer vrijheden en dus ook meer verantwoordelijkheden krijgt. Het klooster heeft een typische vierkante kloosterplattegrond met patio in het midden. De kloostergang ligt aan de buitenkant waardoor de kamers zich naar de patio richten. Er is ook een kapel die ingezet kan worden als multifunctionele ruimte. Naast een kleine binnentuin is er ook een kloostertuin en zijn er serres waarin tomaten en dergelijke gekweekt worden door de bewoners. De tuinmuur, die de afsluiting vormt met de burens, en de kloostergang werden kleurrijk beschilderd door de bewoners. De tuinmuur toont het proces dat wordt afgelegd: nadat men de gevangenis verlaat, verdwaalt men in de echte wereld. Dankzij de hulp van Exodus slagen ze er in uit het doolhof te ontsnappen en komen ze in een andere, vrolijke wereld terecht. (zie figuur 182 en 184)⁹⁶

Het Exodushuis in Den Bosch maakt, naast de standaard beveiligingsmaatregelen die Exodus hanteert, ook gebruik van sloten met een rolknop aan de binnenkant van de kamer. Zo kan men voorkomen dat de bewoners hun sleutel op de deur laten zitten en men niet binnen kan in de kamer.

Wat opvalt is dat de jongeren aangetrokken worden door de brede gang in het oosten. Door de onbedwongen sfeer die er heerst, is het zonder dat dit de bedoeling was de ruimte waar men het meest met elkaar samenleeft. In de drie voorgaande Exodushuizen werd duidelijk dat de individuele leefruimte de plaats is waar men het liefst vertoeft en zich dus ook het vaakst terugtrekt. In de collectieve ruimte zijn de gedetineerden gedwongen om met elkaar samen te leven, om gesprekken aan te gaan en om hetzelfde programma op televisie te bekijken, waardoor ze liever ongestoord op de individuele kamer blijven. De gang daarentegen heeft dezelfde ongedwongen sfeer als een straat, waar de jongeren graag

---

96 In samenwerking met Jan Haen van Stichting Collaboration Art Projects International

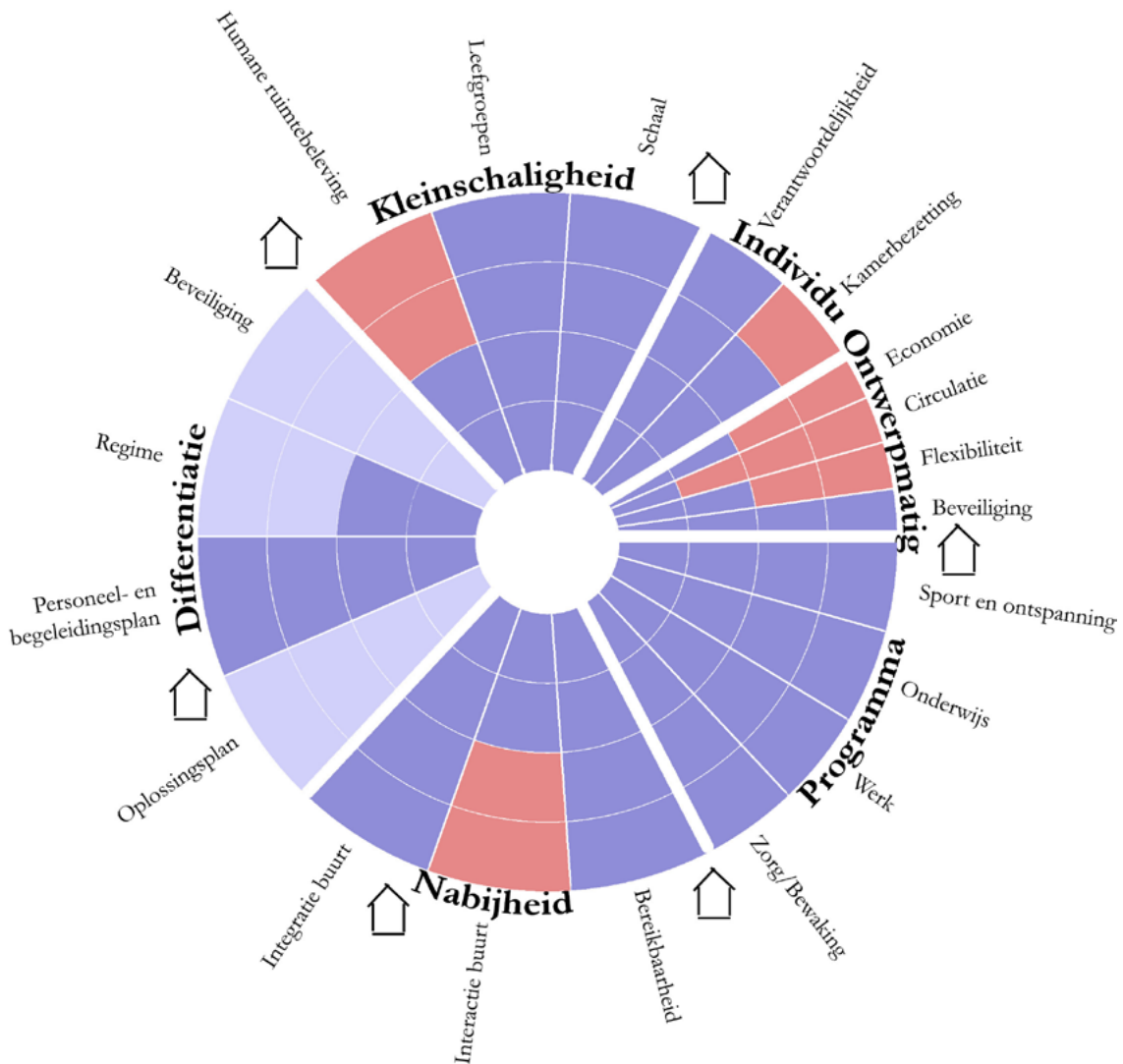
Figuur 182: tuinmuur beschilderd door de gedetineerden, exodushuis Den Bosch

Figuur 184: serre exodushuis Den Bosch

Figuur 181: gang beschilderd door de gedetineerden, exodushuis Den Bosch

Figuur 185: Detention-House Quality Wheel exodus Den Bosch

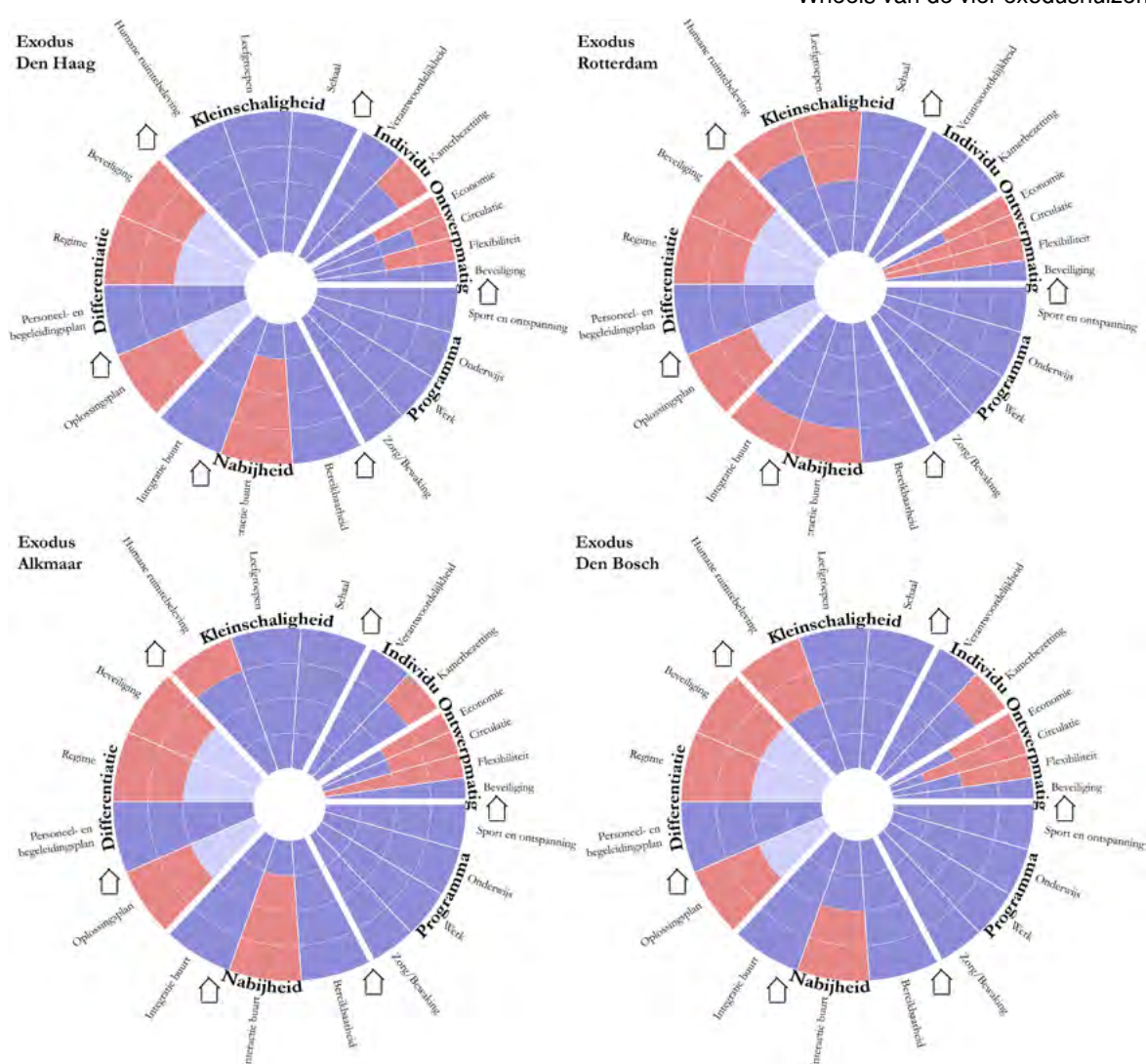

	Schema	Gevelzicht	Leer ruimte	Circulatie	Buitenruimte
Den Haag					
Alkmaar					
Rotterdam					<p data-bbox="794 1626 826 1951">Geen buitenruimte aanwezig.</p>
Den Bosch			<p data-bbox="512 954 539 1205">Geen foto beschikbaar</p>		

	Den Bosch		Alkmaar		Rotterdam		Den Haag	
Aantal gedetineerden	21		14	1	21	1	19	1
Typologie	Klooster		Vrijstaande woning		Monument		Rijhuis	
Natte cel op kamer?	Nee		Nee		Ja	incl. natte cel	Nee	
Gem. Opp. kamer	15 m ²		12 m ²		24,83 m ² (min. 13m ² ; max 36,5m ²)		24,92 m ² (min. 24,9m ² ; max 38,3m ²)	
	Voor 21 gedetineerden	Voor 1 gedetineerde	Voor 14 gedetineerden	Voor 1 gedetineerde	Voor 21 gedetineerden	Voor 1 gedetineerde	Voor 19 gedetineerden	Voor 1 gedetineerde
Terreinoppervlakte	2467,00 m ²	117,4762 m ²	888,00 m ²	63,43 m ²	250,00 m ²	11,90 m ²	573,00 m ²	30,16 m ²
Binnenoppervlakte	2527,00 m ²	120,33 m ²	558,00 m ²	39,86 m ²	1530,00 m ²	72,86 m ²	1079,00 m ²	56,79 m ²
Buitenoppervlakte	1580,00 m ²	75,24 m ²	330,00 m ²	23,57 m ²	0,00 m ²	0,00 m ²	182,00 m ²	9,58 m ²
Niveau 0	887,00 m ²	42,24 m ²	317,00 m ²	22,64 m ²	250,00 m ²	11,90 m ²	391,00 m ²	20,58 m ²
Niveau 1	887,00 m ²	42,24 m ²	241,00 m ²	17,21 m ²	298,00 m ²	13,95 m ²	350,00 m ²	18,42 m ²
Niveau 2	753,00 m ²	35,86 m ²	0,00 m ²	0,00 m ²	467,00 m ²	22,24 m ²	338,00 m ²	17,79 m ²
Niveau 3	0,00 m ²	0,00 m ²	0,00 m ²	0,00 m ²	520,00 m ²	24,76 m ²	0,00 m ²	0,00 m ²

Figuur 186: Detention-House Quality-Wheels van de vier exodushuizen

vertoeven. Het viel mij dan ook op dat in tegenstelling tot de lege collectieve ruimtes van de andere Exodushuizen er in dit Exodushuis wel ontmoetingen plaats vinden. Het is de straat waar de jongeren voordien konden hangen die nu naar een veilige, gecontroleerde binnenplaats verhuisd werd. De brede vensterbanken, treden naar de kapel, trapleuningen enzovoort zijn de basis van deze subtiele, onbedwongen ontmoetingen.

5.2.5.2. Locatie

De locatie van Exodus Den Bosch blijkt alleen maar voordelen te hebben.

- Voordelen
  - Het is **vlot bereikbaar**, zowel met de auto als met het openbaar vervoer.
  - Er is voldoende ruimte en er is zelf uitbreiding mogelijk
  - Voldoende buitenruimte die **natuurlijk omsloten wordt**
  - Ligt onmiddellijk **naast het stadscentrum, waardoor alle mogelijke denkbare functies binnen handbereik zijn.**

Deze locatie zou perfect kunnen uitgebaat worden als een gesloten detentiehuis: op een extra omheining naar de buitenruimte van de burens is hier alles aanwezig. De kamers zijn naar de binnenkant gericht, politievervoer kan binnenrijden, er is ruimte voorzien voor publieke, semipublieke of werkruimtes en men kan per leefgroep functioneren.

5.2.6. Besluit

De vier Exodushuizen tonen, omwille van hun identieke visie en kleinschalige aanpak, vrij gelijke DH-QW's. Van de vier bezochte Exodushuizen zijn er slechts twee huizen die zouden kunnen worden ingezet als een gesloten detentiehuis, namelijk Exodus Alkmaar en Exodus Den Bosch. Deze beschikken over voldoende buitenruimte (zie tabel). Exodus Den Haag is een twijfelgeval, maar aangezien er geen werkplaatsen kunnen voorzien worden en ook de buitenruimte eerder klein is, wordt deze ook in de categorie 'enkel open detentiehuis' geplaatst.

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Bereikbaarheid met auto
Bereikbaarheid met openbaar vervoer
Bestemmingswijziging
Buffer
Centrale ligging
Decentrale ligging maar nabij stadswaefsel
Huurprijs
Mogelijkheid voor buitenruimte
Nabij stadscentrum
Nabijheid van alle mogelijke functies en programma's
Omsloten buitenruimte aanwezig
Rijhuis
Toegankelijkheid site: rechtstreekse toegang met auto
Uitbreiding mogelijk

Figuur 187: inplanting De Zande in Wingene, nabij centrum Ruisselede

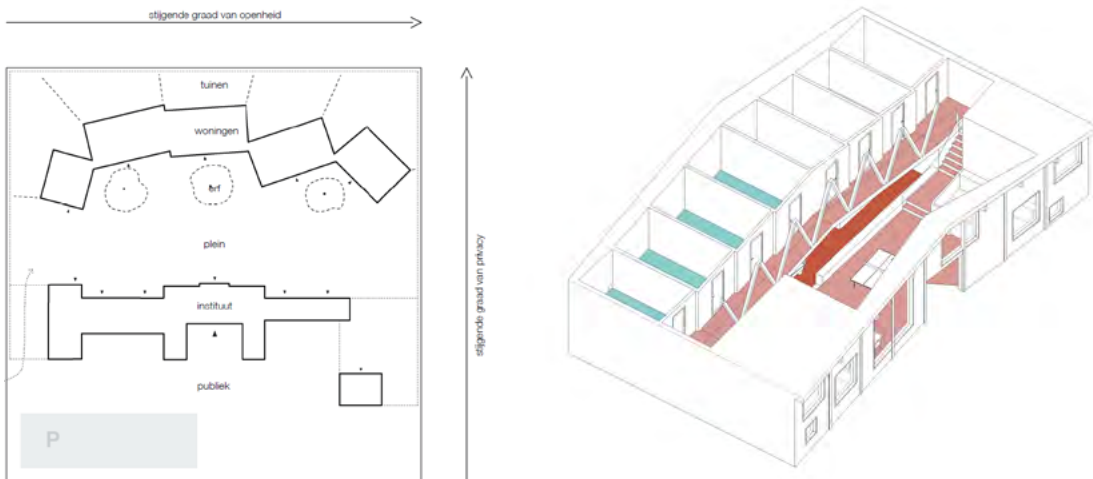
Figuur 188: inplanting De Zande in omgeving

Figuur 190: paviljoen voor tien jongeren, niveau 0 en niveau 1, De Zande, Wingene

Figuur 189: stijgende graad van privacy en stijgende graad van openheid

Figuur 191: paviljoen voor tien jongeren, perspectief, De Zande, Wingene

5.3. Gemeenschapsinstellingen De Zande en De Leemwinning

Aansluitend op de onzichtbare zorg waar voormalig Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen voor pleit (zie hoofdstuk 2, 4.5 p. 129) worden hier twee projecten binnen de zorgsector besproken die de groeiende aandacht voor een kleinschalige aanpak aantonen. Het gaat om twee gemeenschapsinstellingen, De Zande en De Leemwinning, waar minderjarige jongeren terecht kunnen die een als misdrijf omschreven feit gepleegd hebben.

Het eerste project, De Zande, volgt uit een open oproep uit 2009 voor de uitbreiding van de gesloten gemeenschapsinstelling De Zande in Ruiselede. De wedstrijd werd gewonnen door OSAR Architects nv, een architectenbureau dat de focus op zorginstellingen legt en kwaliteit ziet in de 'ultra sensitieve extreme logica'. Omwille van de kritische maatschappelijke blik, het programmatorisch onderzoek en enkele opvallende architecturale beslissingen kies ik hier toch om het ontwerp van noAarchitecten te bespreken, in plaats van het ontwerp van OSAR Architects, dat intussen operationeel is. NoAarchitecten werd in 2000 opgericht door An Fonteyne, Jitse van den Berg en Philippe Vierin. Intussen telt noAarchitecten een 15-koppig team en staan tal van publieke gebouwen op hun portfolio. NoAarchitecten staat in voor alle aspecten van het ontwerp: de stedenbouwkundige analyse, het architecturaal ontwerp en de bouwkundige detaillering, het ontwerpen van de meubelen en de signalisatie.

Het tweede ontwerp dat besproken wordt, is het ontwerp voor de besloten instelling De Leemwinning in Mechelen, in opdracht van Emmaüs en de stad Mechelen. In tegenstelling tot de opdracht in Wingene werden door Emmaüs zelf enkele bureaus gecontacteerd met de vraag om hun visie omtrent de opdracht te komen voorstellen. Op basis hiervan werd noAarchitecten gekozen. De Leemwinning wordt opgeleverd in 2016.

5.3.1. De Zande – Wingene

5.3.1.1. Algemene beschrijving

Om hun ontwerptententief duidelijk te maken refereert noAarchitecten naar *La maison de Loup*, een kinderboek van Hugues Paris. Het boek gaat over een wolf die een huis wil. Hij wil een huis dat hem past zoals een handschoen, een huis om in te leven zonder verstikking. Een huis met een binnen en een buiten, een huis waar hij zich goed kan voelen, alleen of met anderen, en gaat daarbij op zoek naar aan wat een goed huis moet voldoen. Ook de jongeren in deze instelling zijn op zoek naar zo een plek.

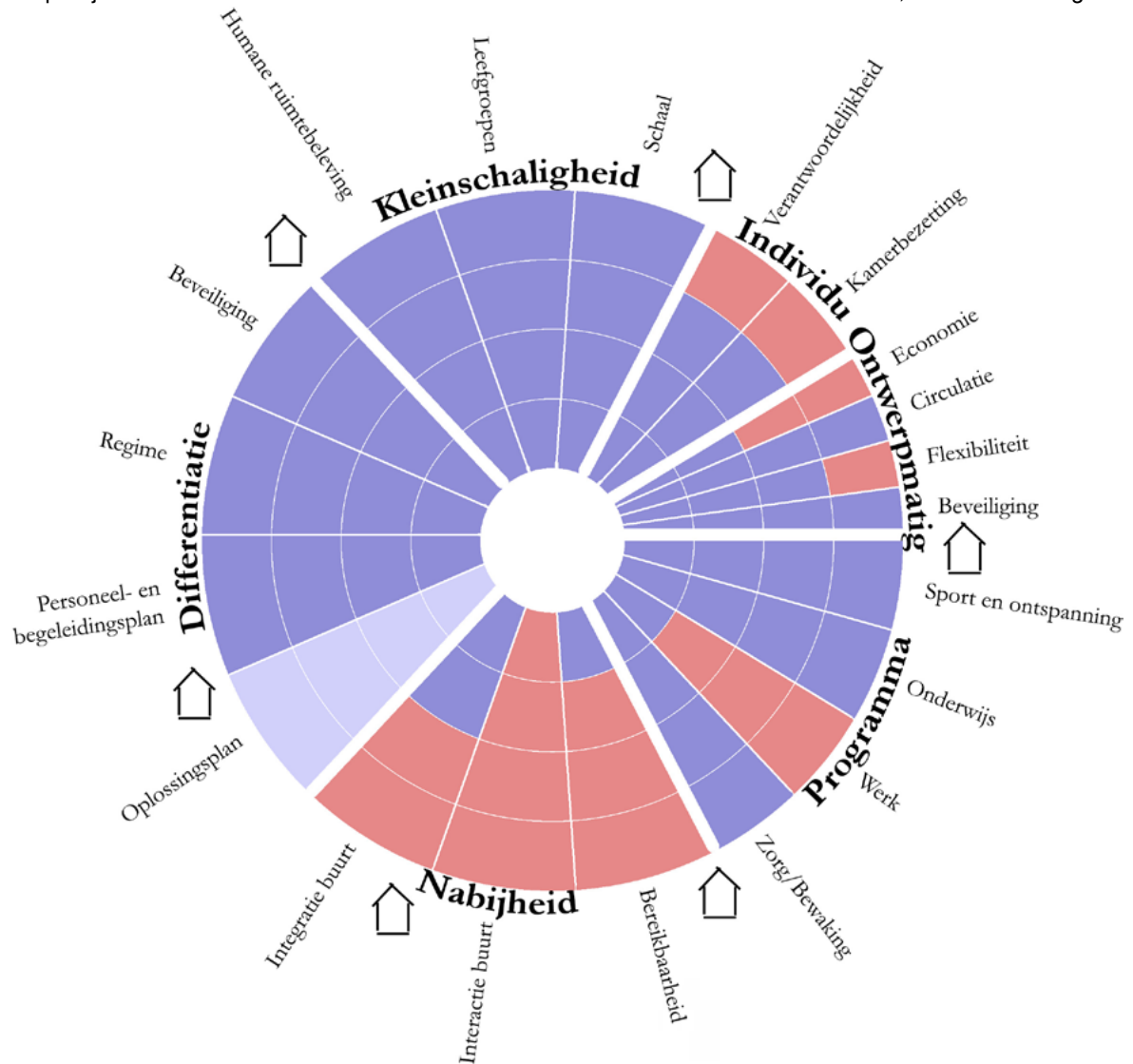
NoAarchitecten wil van bij de start duidelijk zijn: de plek in Ruiselede vlakbij de nieuwe plek in Wingene, wel gekenmerkt door een geschiedenis van 150 jaar bijzondere jeugdzorg, is niet de plek waar deze zorg in de toekomst zou moeten plaatsvinden. In Ruiselede werd in 1838 een suikerraffinaderij gebouwd, die slechts enkele maanden stand hield. In 1848 werden deze gebouwen omgevormd tot een hervormingsschool met landbouwinrichting. De school kende een bevolking van 500 tot zelfs 600 jongeren op piekmomenten. Het onderwijs was voornamelijk gericht op landelijke ambachten en de boerenstiel en werd vanaf 1852 uitgebreid met een zeevaartopleiding. De kracht van deze hervormingsschool zat in de toekomstperspectieven die werden geboden. Na het voltooien van de opleiding konden de jongeren direct aan de slag. Deze toekomstgerichte visie kan in deze tijd echter niet meer gerealiseerd worden indien men **afgesloten wordt van de maatschappij** en kan dan ook geen garantie op succes bieden.

*'Het isoleren van de jongeren in deze agrarische omgeving, hoe idyllisch ook, leidt tot het gevoel dat de jongeren worden verwijderd uit de maatschappij. In relatie tot de doelstelling van re-integratie in de maatschappij werkt dit anachronistisch.'*⁹⁷

Figuur 192: tuin die de gemeenschappelijke functies en de leefpaviljoenen verbindt

Figuur 193: Detention-House Quality-Wheel, De Zande - Wingene

Momenteel worden in de oude fabriek twee programma's gehuisvest. Enerzijds is er het penitentiair landbouwcentrum (PLC), een halfopen gevangenis voor 48 mannen van elke leeftijd en anderzijds is er een afdeling van De Zande die instaat voor de zorg en opvang van 64 jongeren. De toekomst voor deze jongeren ziet er na het verlaten van de instelling niet rooskleurig uit. Door de locatie is er **geen verband met hun eigen buurt of school**. Het ontwerp voor de uitbreiding van De Zande kan dit niet veranderen, maar tracht zo goed als mogelijk een plek met karakter te creëren voor de jongeren die de stad en de dorpse sfeer integreert.

In het ontwerp wordt gewerkt volgens gradaties van openheid en privacy. In het proces van de jongeren gaat men van een gesloten naar een open detentie en dan is er ook nog de overgang van het publieke domein naar de private achtertuinen. De eerste groep is een isolatiegroep, vervolgens zijn er drie inleefgroepen voor tien jongeren en dan is er een flexibele groep waar plaats is voor zes. De succursale wordt gerestaureerd en vormt een afbakening voor de achterliggende tuin en de woonunits van de jongeren. De andere afbakening zal een zwart hekken van 4m hoog worden. In dit gebouw komen de ateliers, bezoekers-, personeels- en ontspanningsruimtes. Het fungeert als sas naar de achterliggende private woonunits. Belangrijk is dat elke plek die op de binnentuin uitgeeft een eigen toegang heeft. Zo krijgen de ateliers, winkels en klaslokalen een eigen adres of benadering en wordt het dorpse of stedelijke gevoel bevorderd. Er zijn ook geen verboden deuren: elke ruimte die uitgeeft op de binnentuin is toegankelijk voor elke jongere.

Voor het ontwerp van de woonunits werd gestreefd naar het creëren van een atmosfeer waarin de jongere zijn eigen identiteit kan ontwikkelen. De units zijn een schakeling van gelijke woningen, maar dankzij de kleine verdraaiingen ten opzichte van elkaar wordt toch een eigenheid gecreëerd. De units van de leefgroepen raken elkaar, waardoor een onzichtbaar pad ontstaat dat door de nachtwaker gebruikt kan worden.

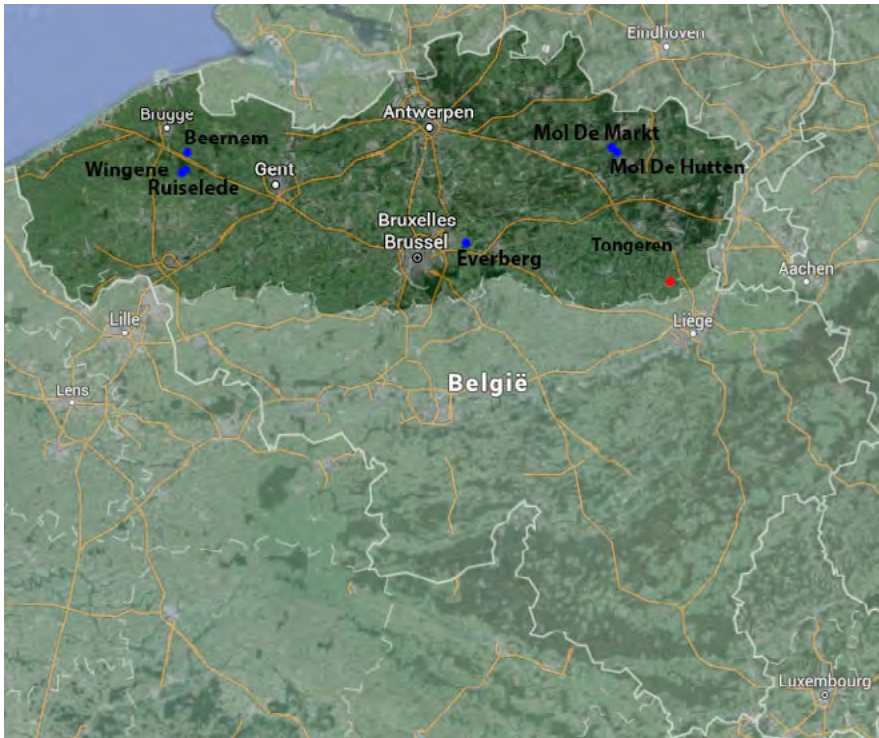
De eigen kamer of plek waar de jongere zich kan terugtrekken, staat centraal in de organisatie van de leefgroep. Door het gebruik van de vide staat het daggedeelte in contact met het nachtgedeelte, de individuele cellenkamers, waardoor het mogelijk wordt gemaakt voor de jongeren om zich ook overdag terug te trekken, zonder dat dit een probleem vormt voor de bewaking. De dakstructuur van de woning tracht karakter te geven aan de woning en wil in contrast staan met het anonieme karakter van de meeste instellingen. Door hun cleane uitstraling bemoeilijken deze instellingen de toe-eigening van een eigen plek door de jongeren. Voor de toegang van elk huisje wordt door een klein niveauverschil een zone gecreëerd waar men kan uithangen en die kan worden ingezet als ontmoetingsplek.

5.3.1.2. Locatie

De locatie bevindt zich net op het grondgebied van Wingene, waardoor de Zande zich verspreidt over drie buurtgemeentes: Wingene, Ruiselede en Beernem. De locatie in Wingene was vroeger een deel van de instelling in Ruiselede waardoor het een logische keuze was om hier opnieuw bijzondere jeugdzorg te organiseren. Vandaag wordt echter niet meer gefocust op een beroepsopleiding binnen detentie voor minderjarigen, waardoor de belangrijkste reden waarom ooit voor deze locatie gekozen werd wegvalt. Vlaanderen telt drie gemeenschapsinstellingen verspreid over zes locaties: De Zande (Camus Wingene, Ruiselede en Beernem), De Grubbe (Everberg) en De Kempen (in Mol, campus de Hutten en de Markt). Daarnaast is er ook een gesloten federaal detentiecentrum⁹⁸, De

---

98 Het gebouw waarin de federale jeugdgevangenis is ondergebracht fungeerde van 1844 tot 2005 als penitentiare inrichting voor een zeventigtal gedetineerden. Na de sluiting werd het enkele jaren voor culturele evenementen gebruikt, om tot slot in 2009 terug open te gaan als detentiecentrum voor jongeren.

Figuur 194: blauw: gemeenschapsinstellingen in Vlaanderen, rood: detentiecentrum in Tongeren

Figuur 195: inplanting De Leemwinning in Mechelen

Figuur 196: inplanting De Leemwinning in omgeving

Figuur 197: De Leemwinning

Wijngaard, in Tongeren. In het detentiecentrum kunnen jongeren vanaf 16 jaar geplaatst worden, indien het gaat om heel ernstige feiten en er geen plaats beschikbaar is in de gemeenschapsinstellingen. Door de slechte spreiding vergt dit lange reisafstanden van de bezoeker. Ook de re-integratie in de buurt waaruit de jongere werd weggerukt, verloopt hierdoor moeilijk. Deze gesloten instelling heeft wel alle faciliteiten en ruimte om goed te functioneren.

- *Voordelen:*

Ruimte: de locatie is ruim, voorziet genoeg buitenruimte en kan zelfs nog **uitgebreid** worden.

Het is vlot **bereikbaar met de auto**: ligt op 5 minuten vanaf de E40 afrit Beernem.

Natuurlijke omheining: bomenrijen maken dat de omheining geïntegreerd wordt. Door de afwezigheid van burens mag de omheining doorzichtig zijn.

- *Nadelen:*

Het is **niet vlot bereikbaar met het openbaar vervoer**: er is enkel een belbus die rijdt tot aan de penitentiaire instelling te Ruiselede, die wel op wandelafstand ligt van jeugdvoorziening De Zande in Wingene.

Afzondering van maatschappij: Het centrum van Ruiselede en het centrum van Wingene liggen beiden op een goede tien minuten rijden, waardoor het om een afgelegen locatie gaat.

Spreiding: de gemeenschapsinstellingen liggen slecht verspreid. De jongeren komen dan ook vaak in een instelling terecht die compleet verschillend is van hun normale leefomgeving.

5.3.2. De Leemwinning- Mechelen

5.3.2.1. Algemene beschrijving

De Leemwinning is het ontwerp voor de besloten instelling in Mechelen in opdracht van Emmaüs. De Leemwinning zal voorzien in de opvang en begeleiding van minderjarige delictplegers in en om Mechelen die nu nergens terecht kunnen en in de opvang van jongeren die terugkeren uit de gesloten instellingen van Mol of Everberg of er door plaatsgebrek niet terecht kunnen.

De drie initiatiefnemers van dit project zijn de stad Mechelen, Jeugdzorg Emmaüs en de Vlaamse Gemeenschap. Het beheer en de realisatie van de zorgtrajecten is in handen van de vzw Emmaüs. De Vlaamse overheid heeft het geheel erkend en draagt substantieel bij voor bouw, werkingsmogelijkheden en personeel. De stad Mechelen draagt bij aan de personeelskosten, financiert de beveiliging van het gebouw en stelt een terrein ter beschikking voor de nieuwbouw via erfpacht.

Volgens noAarchitecten is de locatie aan de Jubellaan echter een vergiftigd geschenk van de stad Mechelen. De grond is **moerassig**, het **perceel is klein** en indien de bezoeker geen fiets heeft klaarstaan aan het station van Mechelen staat hem eerst nog een lange wandeling te wachten. De site aan de Jubellaan ligt aan een verwilderd bos dat deel uitmaakt van een nieuw verkavelingsplan voor een kleinschalige woonwijk. Door de residentiële schaal zal de besloten instelling automatisch worden opgenomen in de nieuwe woonwijk.

De opdrachtgever vroeg oorspronkelijk twee vleugels voor 6 jongeren. De ene vleugel zou voor jongeren zijn die er permanent verblijven en de andere vleugel voor jongeren die de instelling soms wel al mogen verlaten, bijvoorbeeld jongeren die in het weekend naar huis gaan of jongeren die overdag gaan werken. De oorspronkelijke vraag werd echter al tijdens

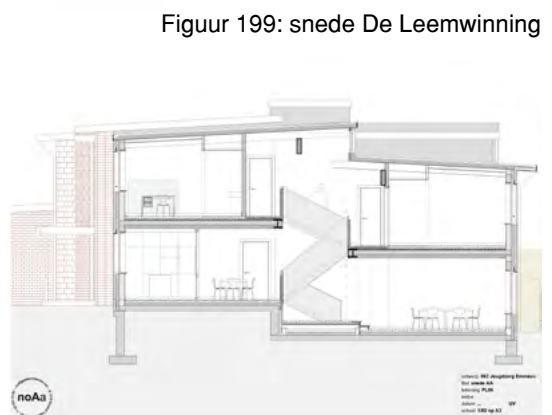
Figuur 201: niveau 1 De Leemwinning

Figuur 198: niveau 0 De Leemwinning

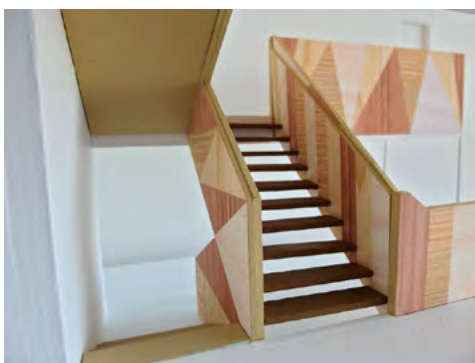

Figuur 200: gevelarticulatie De Leemwinning

Figuur 199: snede De Leemwinning

Figuur 203 en 204: "trapjuweel" door Carine Weve

het bouwproces gewijzigd, het zou nu gaan om een dag- en nacht vleugel. Een ontwerp dat flexibel kan worden ingezet en mee kan evolueren met de zorgbegeleiding is hier dus noodzakelijk.

Het centrum zal uiteindelijk maximaal plaats bieden aan 10 jongeren tussen 14 en 18 jaar. Er wordt een persoonlijk traject uitgewerkt in hun eigen context en regio. Tijdens de eerste fase wordt verbleven in het centrum en wordt een zeer strikt programma gevolgd. Stapsgewijs wordt meer vrijheid opgebouwd met als doel om de jongere binnen het jaar terug thuis of op zelfstandige basis te laten wonen. Net als in het programma van vzw De Huizen wil men het hervallen in probleemgedrag voorkomen door de brede leefomgeving te betrekken en het stimuleren van ontwikkeling van vaardigheden en verantwoordelijkheid. Zowel de jongeren als hun ouders worden begeleid om met problemen te leren omgaan. Het centrum zou moeten zorgen voor een win-winsituatie: betere perspectieven voor de jongere en tegelijk een positief effect op veiligheid en leefbaarheid van de Mechelse regio.

Het gebouw werkt, net zoals het in het ontwerp voor De Zande te Wingene, als scheidingswand naar de achtertuin die vrij toegankelijk is voor de jongeren. Zo wordt opnieuw gewerkt met een gradatie van publiek naar privaat. Het gebouw wordt gekenmerkt door een vertrouwde rode baksteen. Kleine verspringingen van de bouwlijn in de gevel zorgen voor een visuele opdeling in meerdere gebouwen waardoor de schaal van het geheel teruggebracht wordt op de schaal van de verkavelingswijk waarin het zal worden ingeplant. Elke huisje krijgt een eigen baksteenpatroon en huisnummer waardoor een eigen identiteit en een vertrouwd gevoel voor de leefgroepen gecreëerd wordt. Ook de groene raamkaders met witte rand trachten om met een vertrouwd kleurenpalet aandacht te geven aan de jongeren. Er zijn ook afdakjes gemaakt waaronder de jongere buiten kan roken. Deze worden voorzien op schaal van de jongere en niet op schaal van anonieme instelling. Voor de indeling werd gewerkt met 2 leefgroepen die een eigen toegang hebben en gescheiden worden door de gemeenschappelijke functies. De leefgroepen worden geschakeld rond een centrale gang met vide die, net zoals in het ontwerp voor De Zande te Wingene, een relatie legt tussen de dag- en nachtruimte en zo een mogelijks vrij gebruik van de kamers toelaat. De nadruk ligt ook hier op de identiteit van de jongere.

Om dit nog meer te benadrukken werd beroep gedaan op Carine Weve, een beeldend kunstenaar uit Nederland. Zij ontwierp de reling en trapleuning die de centrale hal kenmerken. Het ontwerp bestaat uit multiplex met verschillende fijner afwerkingen die de louter functionele trap omvormen tot een juweel. De reling is 1m10 en de trapleuning 0m90 waardoor bij het tegen elkaar plaatsen van deze twee verschillende plaathogtes een handvat gecreëerd wordt. Omwille van de risico's die dit open trapconcept in instellingen met zich meebrengt, zijn de trappen 1m20 breed. Hierdoor kunnen de jongeren en begeleiders elkaar kruisen op de trap.

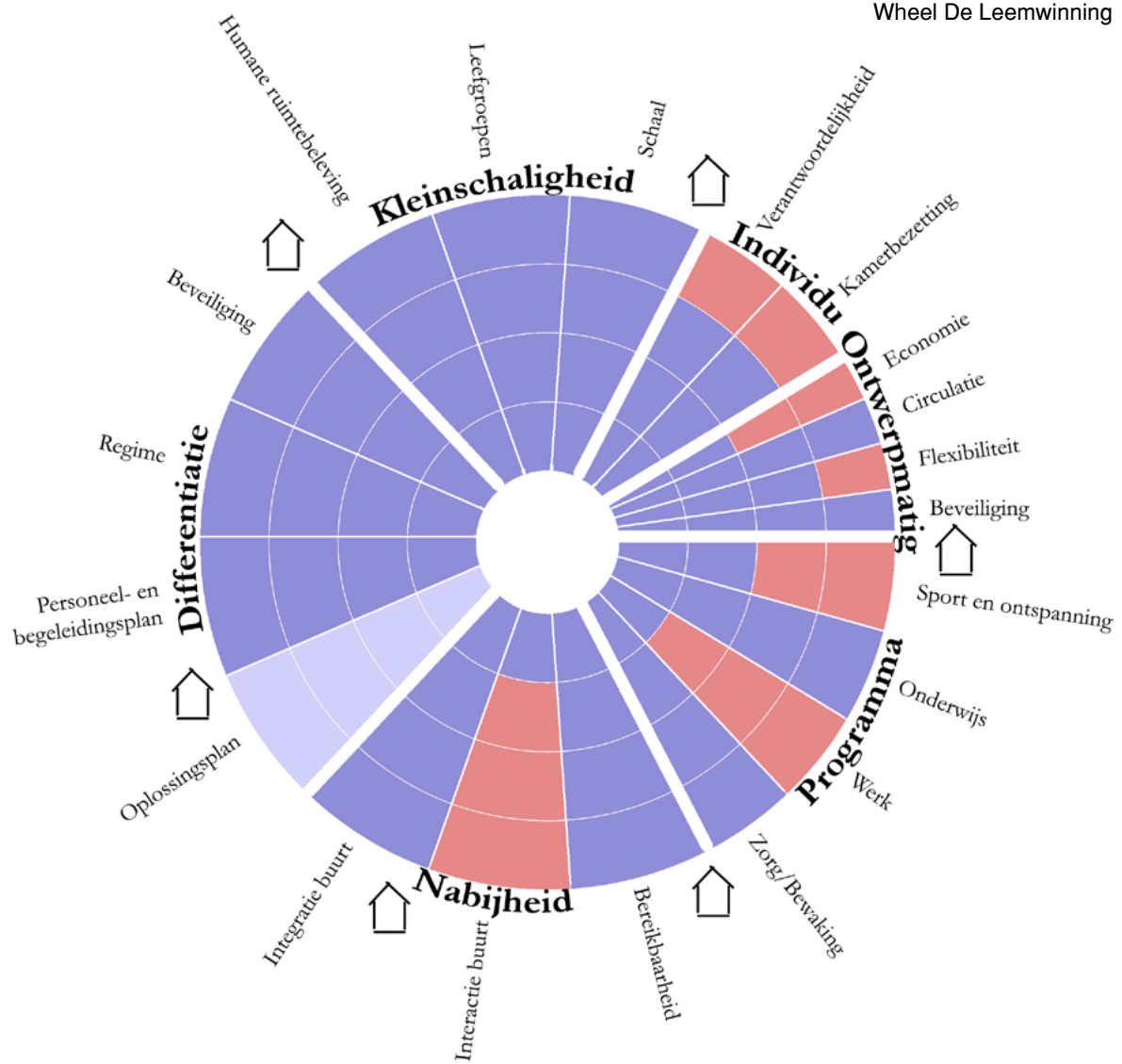
Voor de omheining is samengewerkt met landschapsarchitect Jan Minne, die ervoor zorgt dat de omheining geïntegreerd raakt in de omgeving van de verkavelingswijk. De omheining die nodig is voor de beveiliging wordt vervlochten met planten die zorgvuldig gekozen zijn, waardoor de normaalgezien afschrikwekkende grens met de omgeving op een humane manier wordt opgevat. Aan de voorkant wordt gebruik gemaakt van doornhaag en aan de achterzijde vinden we gevlochten wilgenhaag terug.

Algemeen kunnen we dus stellen dat noAarchitecten het belangrijk vindt om op schaal van het individu te werken en dat men het grote instellingsgevoel wil mijden door kleinschalig te werken en via architectuur een vertrouwd gevoel mee te geven. Verder wordt veel aandacht besteed aan het individu en de nadruk op zorgverlening in plaats van bewaking. De omheining wordt geïntegreerd in de omgeving, de verschillende baksteenpatronen werden

Figuur 205: tuinaanleg door Jan Minne

Figuur 202: Detention-House Quality-Wheel De Leemwinning

zorgvuldig gekozen en via het open trapjuweel verschuift ook binnenin de klemtoon van bewaking naar zorg.

De locatie, die bepaald werd door de gemeente, blijft hier een negatief gegeven, net als de beperkte oppervlakte, die het dorpsgevoel dat in hun ontwerp voor De Zande werd gecreëerd onmogelijk maakt.

5.3.2.2. Locatie

- Voordelen

- Vlot **bereikbaar met auto**, op 5 minuten van E19
- Vlot **bereikbaar met openbaar vervoer**, bushalte op 200 meter.
- Zal in de toekomst opgenomen worden in verkavelingswijk

- Nadelen

- **Niet centraal gelegen**, ver van het centrum van Mechelen.
- Te **klein** perceel
- Moerassige, **slechte grond**

5.3.3. Besluit

Beide ontwerpen scoren goed, op de beoordeling van de locatie na, op het DHQW.

In dit hoofdstuk werden volgende kernwoorden aangeduid om in hoofdstuk vier de parameters van het raamwerk voor de evaluatie van locaties op te stellen:

Afzondering van de maatschappij
Afzondering van de maatschappij, afgelegen ligging
Bereikbaarheid met auto
Bereikbaarheid met openbaar vervoer
Klein perceel
Moerassige grond
Spreading van de verschillende instelling moet goed zijn
Uitbreidbaar

5.4. Studentenontwerpen voor detentiehuizen

Aan de universiteit van Hasselt kregen de derde bachelor architectuurstudenten in hun tweede semester van het academiejaar 2014-2015 de opdracht om een ontwerp te maken voor een kleinschalig detentiehuis. Het detentiehuis wordt ingeplant in Genk op de terreinen rond de Vennestraat. De Vennestraat ligt achter de C-Mine, de culturele hotspot van Genk, op 2 km van het stadscentrum en het treinstation. De studenten hebben in het eerste semester een sociale woonwijk ontworpen op de gebieden rond de Vennestraat en als tweede luik van de opdracht moeten ze hieraan een detentiehuis toevoegen. Het detentiehuis moet plaats bieden aan tien gedetineerden en daarnaast ook een voordeel bieden aan/voor de buurt. Integratie in de buurt en het programma-aanbod voor de gedetineerden vormen belangrijke factoren in het ontwerp. Het vak werd gegeven door professor Ronny De Meyer, Jos Delbroek en Ludo Schouterden. Hieronder worden twee ontwerpen toegelicht. Het DHQW wordt ingevuld met de gedachte dat het huis volledig wordt uitgebaat zoals De Huizen dit zou doen, waardoor een groot deel van de spinwiel automatisch blauw kleurt.

Figuur 207: inplanting studentenontwerpen in omgeving

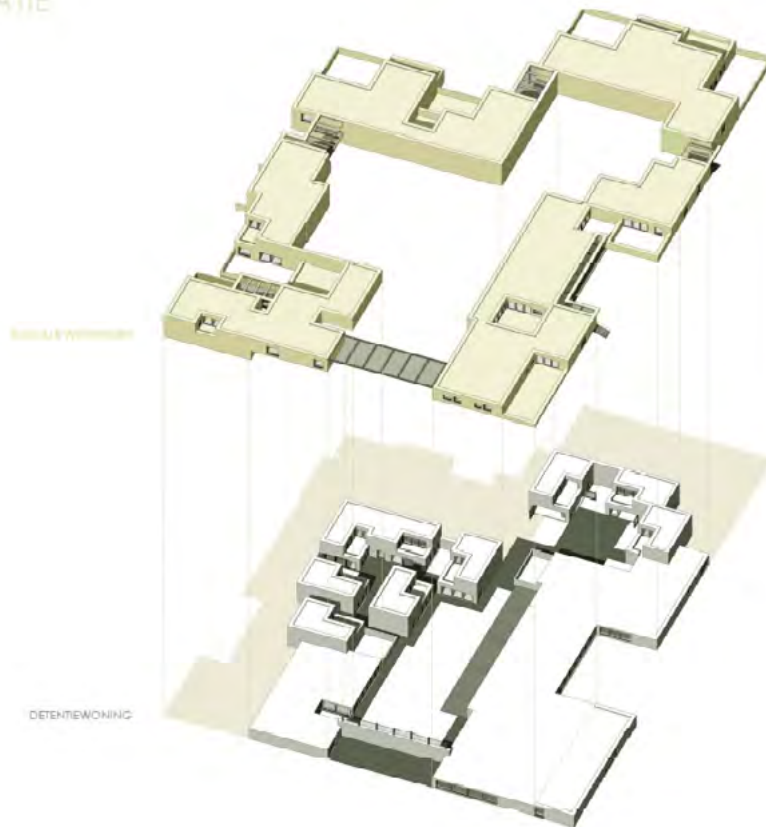

Figuur 206: inplanting studentenontwerpen Mechelen

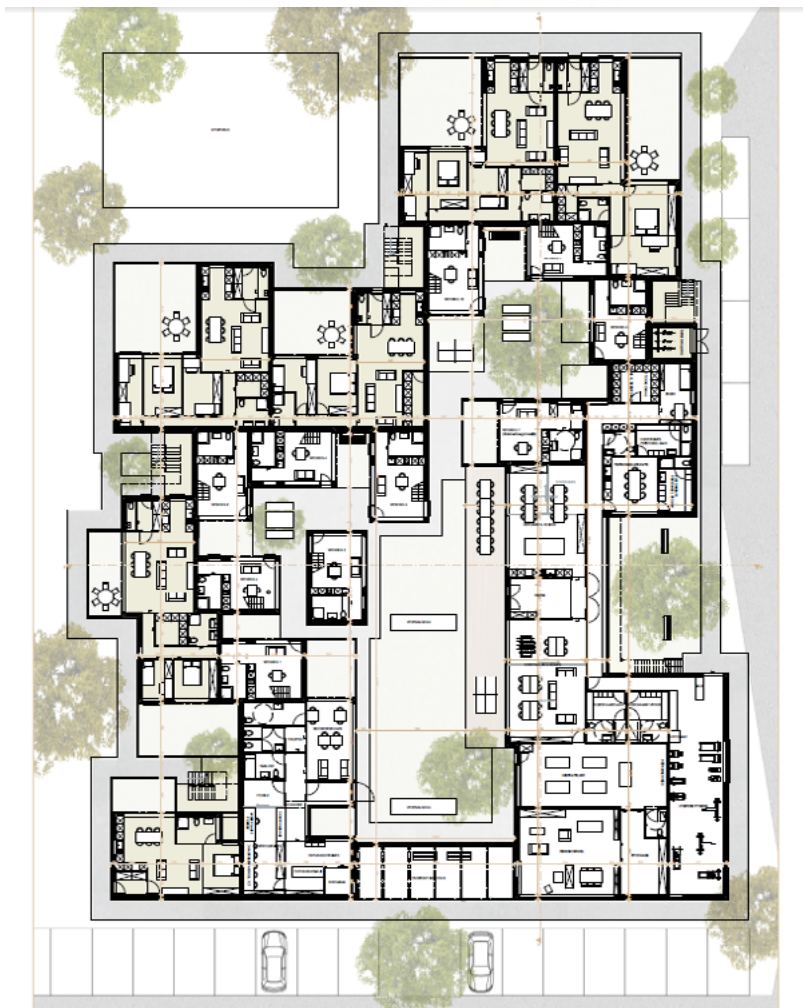

Figuur 209: perspectief op sociale woonwijk met geïntegreerd detentiehuis, lanthe Lindelauf

ATIE

Figuur 210: perspectief toont hoe sociale woonwijk op/rond het detentiehuis geplaatst wordt. Wit = detentiewoning, lichtgeel = sociale woonwijk, lanthe Lindelauf

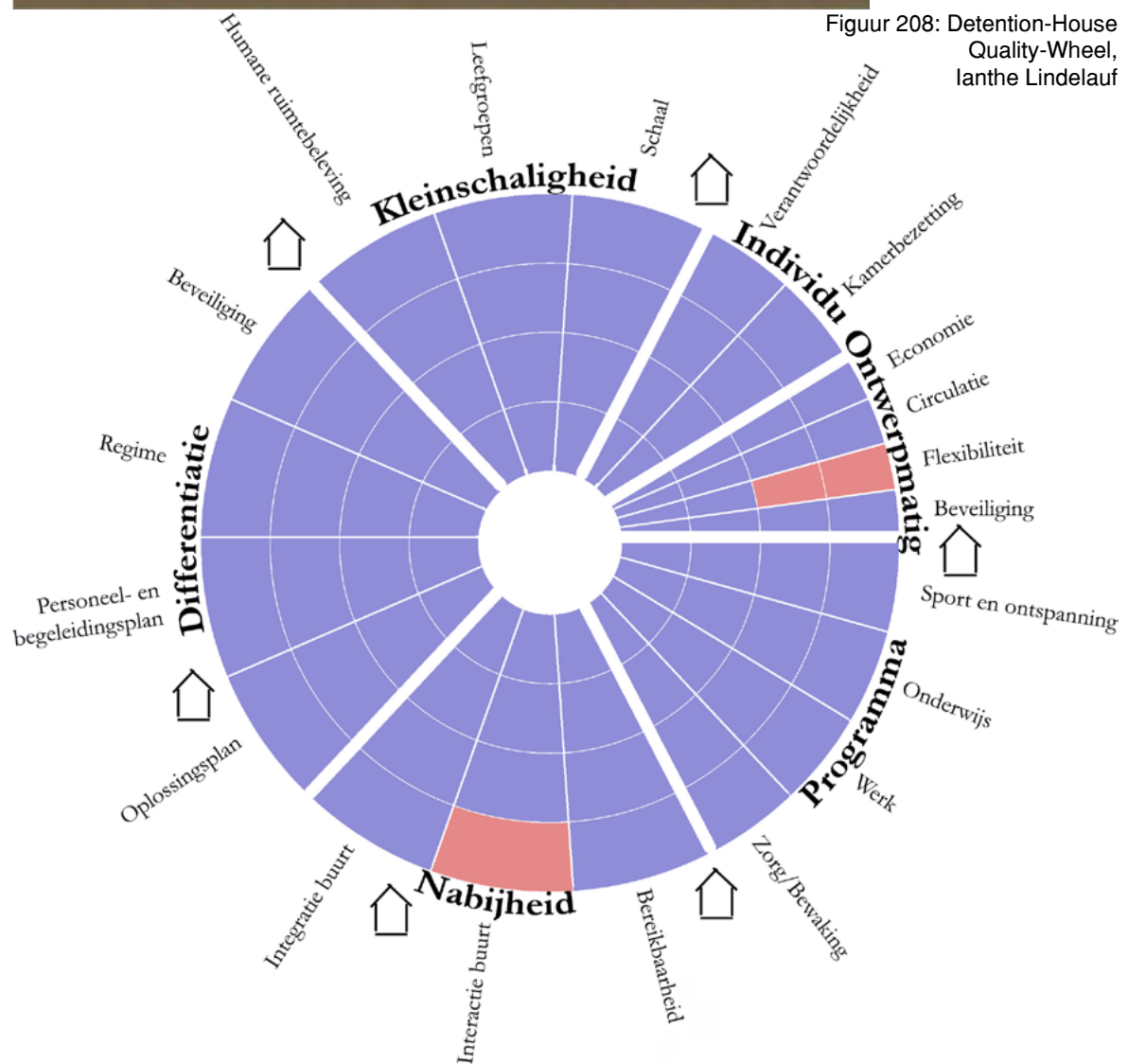

Figuur 211: grondplan niveau 0. Wit = detentiewoning, lichtgeel = sociale woonwijk, lanthe Lindelauf

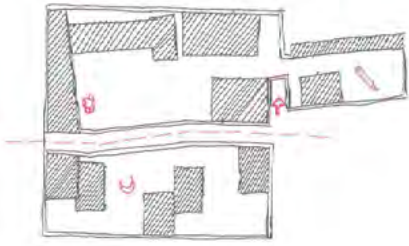
Figuur 212: beeld op de binnenplaats van het detentiehuis, lanthe Lindelauf

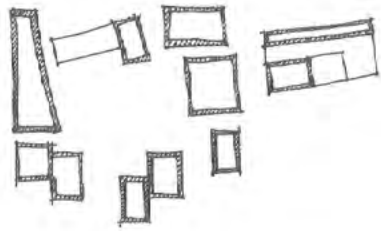
Figuur 213 en 214: vooraanzicht en achteraanzicht, lanthe Lindelauf

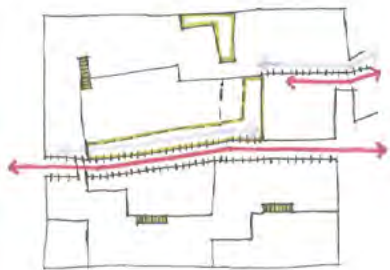

Figuur 220: voorgevel, Marie Moors

Figuur 219: snede, Marie Moors

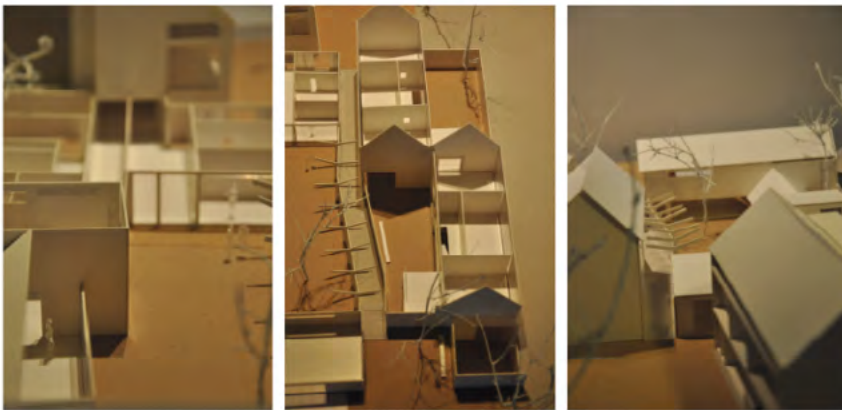
Figuur 217: grondplan niveau 0, Marie Moors

Figuur 218: schema's circulatie, bouwvolumes en dag- en nacht zones, Marie Moors

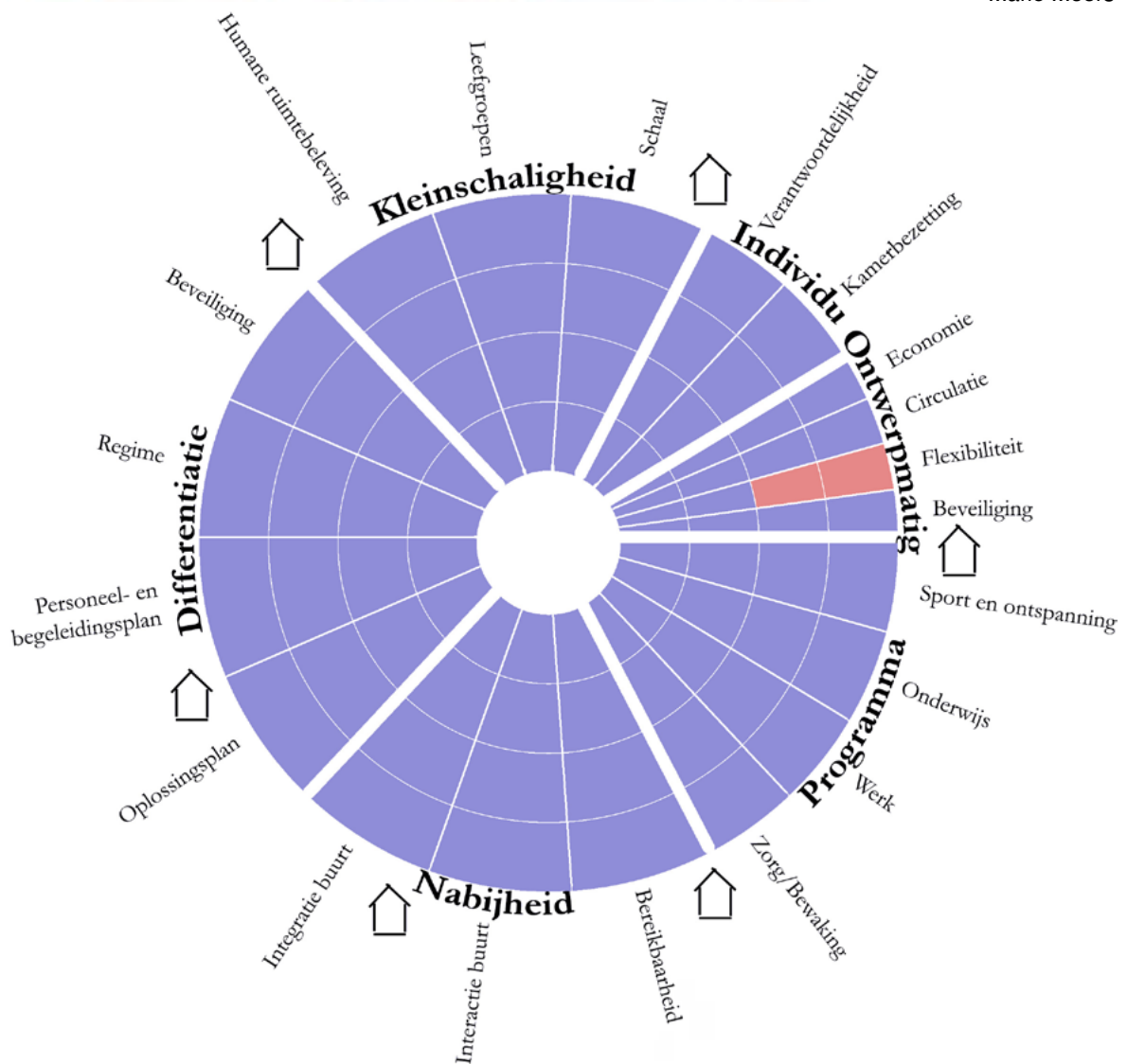

Figuur 216: maquette, Marie Moors

Figuur 215: Detention-House Quality-Wheel, Marie Moors

5.4.1. Ontwerp Ianthe Lindelauf UHasselt

Het Ontwerp van Ianthe Lindelauf wordt ingeplant op de binnenruimte van een sociaal woonblok. Het detentiehuis wordt langs twee zijden omsloten door een hogere typologie van sociale woningen waardoor een louter functionele omheining overbodig wordt. Aan de andere twee zijden van het gebouw komen ook sociale woningen te liggen, maar hier worden ze enkel bovenop het detentiehuis geplaatst. Hierdoor kunnen de gemeenschappelijke ruimtes en het werkatelier van het detentiehuis op het gelijkvloers geplaatst worden waardoor rechtstreeks contact met de buurt verkregen wordt. Het werkatelier van de gedetineerden verzorgt het contact met de buurt. De gedetineerden vervaardigen er meubels die dan door de buurt gekocht kunnen worden. Aan de binnenkant, genesteld in de schoot van de sociale woningen en uitkijkend op het binnenplein, liggen de private woonunits. Elke gedetineerde krijgt een eigen klein huisje waardoor zelfstandigheid bevorderd wordt. Door de organische opzet wordt afstand genomen van het instituutmodel. Elke woonunit neemt een unieke positie in waardoor de identiteit van de gedetineerde versterkt wordt. Door de inplanting wordt een interessant standpunt ingenomen. Het detentiehuis wordt niet alleen figuurlijk in de maatschappij geïntegreerd, maar wordt er ook letterlijk middenin geplaatst. Verschillende hoeken en pleintjes worden gecreëerd met een eigen sfeer en functie. Hierdoor ontstaat een mini-dorp. Gedetineerden moeten hun woning verlaten om naar de werkruimtes of gemeenschappelijke ruimtes te gaan en keren 's avonds opnieuw via de buitenruimte terug naar hun individuele leefruimte. Door de afbakening van het detentiehuis met sociale woningen kunnen opvallende omheinings- of beveiligingsinstrumenten vermeden worden.

5.4.2. Ontwerp Marie Moors UHasselt

Ook het ontwerp van Marie Moors staat heel nauw in contact met de woonwijk. Twee rijhuizen maken plaats voor één atelier aan de straatkant en één leeg terrein dat een doorgang creëert naar de nieuwe sociale woonwijk. Achter deze twee terreinen wordt het volledige detentiehuis geplaatst. De publieke doorgang splitst het terrein van het detentiehuis op in twee delen. Links van de publieke doorsteek liggen de individuele verblijfsruimtes waardoor dit het nachtgedeelte van het detentiehuis is. Rechts ervan liggen de gemeenschappelijke ruimtes, de personeelsruimte en het semipublieke atelier waardoor dit het daggedeelte van het detentiehuis is. Waar de publieke doorsteek omhoog gaat, wordt eronder een doorgang tussen de twee delen gemaakt. De individuele verblijfsruimtes bestaan elk uit één verdieping en ze worden gestapeld tot twee verdiepingen. De organische manier van stapelen geeft een persoonlijke *touch* aan de vrij gelijke indeling van de individuele leefruimtes. De gestapelde woningen staan los op het nachtterrein. De circulatie gebeurt via de buitenruimte waardoor hier ook een dorpsgevoel gecreëerd wordt wanneer de gedetineerden via de buitenruimte naar de doorsteek gaan en uitkomen in het daggedeelte van het detentiehuis om te gaan werken. Het detentiehuis richt zich tot de samenleving door het organiseren van een tekenschool voor kinderen. De tekenschool ligt op de kop van het detentiehuis en fungeert daardoor ook als buffer naar de wijk. Het detentiehuis richt zich enkel op vrouwen en deze worden dan tewerkgesteld in het tekenatelier. Achter het tekenatelier bevinden zich dan de gemeenschappelijke ruimtes.

5.4.3. Locatie

De studenten kregen een beperkte omgeving toegewezen, die enkele voordelen biedt voor een detentiehuis, waarin het detentiehuis een plaats moest krijgen.

Figuur 221: penitentiair landbouwcentrum Ruiselede

Figuur 222: gevangeniscomplex in Leoben - Oostenrijk. Het gerechtshof (linksboven) staat in verbinding met het gevangeniscomplex (centraal)

5.4.3.1. Voordelen

- Zowel met **auto als met openbaar vervoer vlot bereikbaar**
- **Centraal** gelegen in Mechelen

5.4.4. Besluit

De studentenontwerpen werden speciaal voor De Huizen ontworpen en sluiten dan ook volledig aan op De Huizen.

Bereikbaarheid met auto
Bereikbaarheid met openbaar vervoer
Centrale ligging

5.5. Beoordeling Detention-House Quality-Wheel

De methodiek van het Detention-House Quality-Wheel wordt positief geëvalueerd. Het spinwiel geeft overzichtelijk weer waarop de instelling goed of net minder goed scoort. Ook de vragenlijst is eenvoudig in te vullen, al is het bij sommige keuzemogelijkheden (zoals de oppervlakte van de circulatie) niet altijd mogelijk om deze, door de soms beperkte informatie, (correct) aan te duiden.

Verder onderzoek naar de keuzemogelijkheden wordt aangeraden alsook het opstellen van specifieke keuzemogelijkheden die samengaan met een bepaald regime of beveiligingsgraad. Hier werd namelijk een algemeen spinwiel opgesteld, voor het ideale detentiehuis. Het is echter mogelijk dat bij een gesloten detentiehuis voor gedetineerden met een introvert programma minder contact nodig is met de omgeving, en omgekeerd. Het detentiehuis zal dan volgens het spinwiel slecht scoren op 'interactie', terwijl de afzondering hier net noodzakelijk kan zijn.

SWOT

<i>Sterkte</i>	Visueel duidelijk en aantrekkelijk In één oogopslag is zichtbaar hoe goed een instelling in het algemeen, voor een bepaalde categorie of voor een specifieke parameter aansluit op de visie van De Huizen of op het huidige detentiebeleid.
<i>Zwakte</i>	Er wordt geen procentueel cijfer weergegeven.
<i>Opportuniteit</i>	Het DHQW kan verder evolueren hetzij door aanvullen van ontbrekende parameters, betere definities of evaluatiecriteria, hetzij door evolutie in het detentiebeleid
<i>Bedreiging</i>	Het Detention-House Quality-Wheel gaat ervan uit dat de instelling zonder gebreken kan functioneren. Dit wil zeggen dat er bijvoorbeeld niet nagegaan wordt of de instelling voldoende ruimte heeft voor de voorziene capaciteit of dat niet wordt nagegaan of een gesloten instelling wel een buitenruimte heeft. Dit zijn zaken die zowel bij De Huizen als in het huidige penitentiair beleid vanzelfsprekend zijn en dus geen kenmerkend verschil tussen beide visies geven. Het zorgt dat, indien aan vanzelfsprekende eigenschappen van een gesloten instelling niet voldaan wordt het Detention-House Quality-Wheel toch als uitkomst kan geven dat de instelling geschikt is om als project voor De Huizen te dienen.

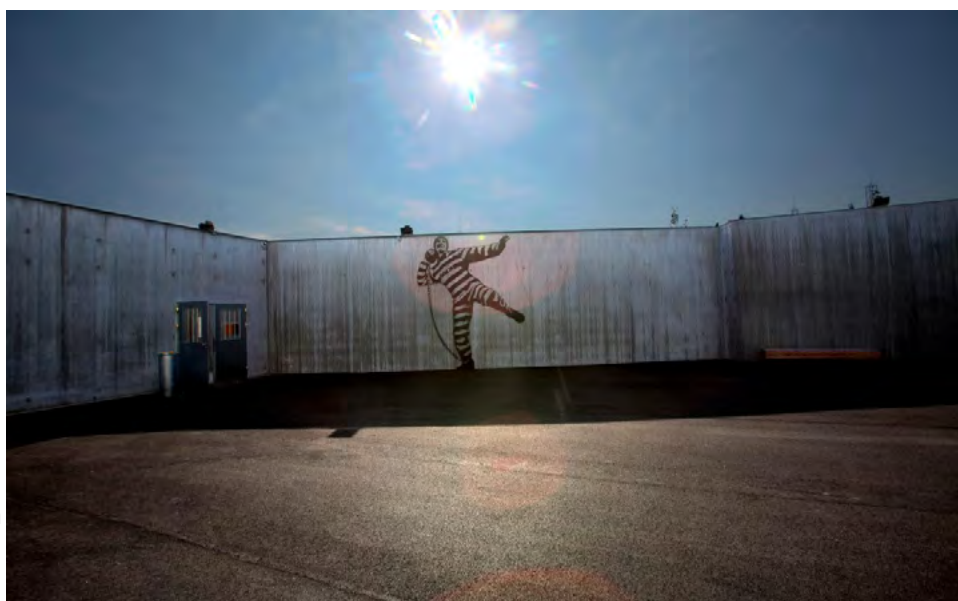
Figuur 223: gerechtshof, Leoben - Oostenrijk

Figuur 224: "wandeling" gevangeniscomplex Leoben - Oostenrijk

Figuur 225: gevangenis Halden Fengsel - Noorwegen

Figuur 226: graffiti kunstwerk door Dolk Lundgren op de bewakingsmuur van de gevangenis van Halden Fengsel - Noorwegen

6. Niet-behandelde projecten

Omdat het niet mogelijk was om hier de volledige “state of the art” binnen het detentiewezen weer te geven, werd gekozen om slechts een selectie van projecten weer te geven. De projecten werden geselecteerd op basis van uiteenlopende redenen, zoals hun overeenkomsten met De Huizen of omwille van hun belang voor de detentietoekomst van België, enzovoort. Er zijn echter nog projecten, die niet geselecteerd werden om hier behandeld te worden, maar die wel interessant kunnen zijn voor De Huizen en die deze “state of the art” kunnen aanvullen door verder onderzoek te voeren. Een onvolledige lijst aan binnen- en buitenlandse detentieprojecten wordt hier opgelijst:

- Penitentiair landbouwcentrum Ruiselede, België (1936)⁹⁹

Het landbouwcentrum werd gebouwd in 1849 als opvangplaats voor landlopers. Vandaag is het een open gevangenis waar gedetineerden in groepsverband samenleven en overdag tewerkgesteld worden in hun eigen landbouwbedrijf. Oorspronkelijk waren er 48 plaatsen, maar door de overbevolking werd dit voorlopig uitgebreid naar 60 plaatsen. Het landbouwcentrum bevindt zich naast gemeenschapsinstelling De Zande in Ruiselede.

- Leoben, Oostenrijk (2005)

De gevangenis maakt deel uit van een grootschalige complex aan de rand van de stad Leoben dat bestaat uit het gerechtshof, het kantongerecht, het openbaar ministerie en het gevangeniscomplex. Het gerechtshof wordt via een wandelgang verbonden met het gevangeniscomplex. Er is plaats voor 205 gedetineerden. Architect Josef Hohensinn voerde een nieuw concept in, namelijk woongroepen van vijftien gedetineerden. Deze woongroepen zijn “*ruimtelijk en organisatorisch gescheiden, zelfstandige, sociale wooneenheden*”.

100

- Halden Fengsel, Noorwegen (2010)¹⁰¹

De gevangenis in Halden Fengsel is met zijn 252 gedetineerden de tweede grootste gevangenis in Noorwegen. Erik Moller Architects stelde de doelstelling om binnen deze gevangenis muren zoveel mogelijk de buitenmuren na te bootsen. De gedetineerden leven samen per 10 tot 12. Ze delen een woonkamer en een keuken.

“De cipiers hebben een goede band met de gevangenen en eten hun maaltijden en doen samen aan sport met hen. Ze dragen ook geen wapens, want dat creëert onnodige intimidatie en afstand.”¹⁰²

---

99 FOD Justitie. (n.d.). Meer info over de gevangenis van Ruiselede. Retrieved January 7, 2016, from http://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/gevangnissen/belgische_gevangnissen/gevangnissen/meer_info/ruiselede

100 Beyens, K., & Janssens, F. (2009). Nieuwe tijden, nieuwe gevangnissen. *Oikos*, (51), p. 8

101 Alker, C. (2011). Chris Alker on the Architecture of Re-Socialization. Retrieved January 7, 2016, from <http://prisondesign.org/2011/05/10/chris-alker-on-the-architecture-of-re-socialization/>

102 Noorwegen heeft meest menselijke gevangnissen ter wereld. (2011). Knack. Retrieved from <http://www.knack.be/nieuws/wereld/noorwegen-heeft-meest-menselijke-gevangnissen-ter-wereld/article-normal-24292.html>

Figuur 228: zicht op de zelfvoorzienende
leefgemeenschap op Bastoy - Noorwegen

Figuur 227: gevangeniseland Bastoy - Noorwegen

- Bastoy, Noorwegen (1988)

In het natuurgebied van het eiland Bastoy verblijven 115 gedetineerden. De meeste gevangenen wonen in groepjes van zes bijeen in vrijstaande huizen. Van de 26 bewakers en 38 personeelsleden blijven na 15u slechts 5 bewakers op het eiland. Een veerboot is de enige verbinding met het eiland. Er wordt geen tralies gebruikt, enkel de natuurlijke grens van het eiland houdt de gevangenen bij elkaar. Volgens de autoriteiten is het recidivecijfer na twee jaar slechts 16%. “Bastoy profileert zich als een gemeenschap waar human-ecologische doelstellingen worden nagestreefd door veel aandacht te besteden aan de relaties tussen de mensen die er leven en aan de omgang met de natuur.”¹⁰³

- FPC Almere (2010)¹⁰⁴

Het Forensisch Psychiatrisch Centrum ligt in een “binnenstedelijk” bedrijventerrein in Almere en biedt plaats aan 162 geïnterneerden. Het ontwerp bestaat uit een lineair verzamelgebouw dat parallel ligt met de openbare weg en woonafdelingen die bestaan uit grondgebonden laagbouw. De woonafdelingen worden gegroepeerd rond binnenstraatjes en worden gekenmerkt door “royale” buitenaccommodaties.

- Ringe, Denemarken (1976)¹⁰⁵

In de gesloten instelling de Ringe in Denemarken leven 86 gedetineerden samen in leefgroepen van 12 tot 16 personen, meestal mannen en vrouwen samen. Centraal staat hier de normaliseringsgedachte: “De kloof met de samenleving wordt zo klein mogelijk gehouden: gedetineerden dragen hun eigen kledij, ze kunnen zelf naar de winkel gaan (in een supermarkt van de gevangenis), ze hebben een kleine som geld op zak, ze koken ’s morgens en ’s avonds hun eigen potje, ze gaan naar hun eigen kamer en hebben zelf een kamersleutel.”¹⁰⁶

- pension Skejby in Aarhus, Denemarken (1973)¹⁰⁷

In een pension in Aarhus leven 15 gedetineerden samen met 11 ‘vrije’ mensen en een team medewerkers. De gedetineerden komen uit een reguliere strafuitvoering en zitten hier de laatste fase van hun straf uit. Voornamelijk studenten bieden zich aan omwille van de goedkope huur, maar iedereen zonder strafblad kan er komen wonen. Het recidivepercentage van pension Skejby ligt 21,1 procent lager dan andere Deense pensions. Omwille van de hoge kosten kent het pension, dat al meer dan vijftig jaar open is, geen uitbreiding. De hoge kosten worden gewijt aan duur personeel, een volwaardig team aan medewerkers op een relatief klein aantal gedetineerden, en aan studenten die plekken bezet houden waar ook gedetineerden zouden kunnen wonen.

“Hoewel de kosten voor het pension relatief hoog zijn - door de grote hoeveelheid staf ten opzichte van het aantal bewoners - is recidive nog duurder.”¹⁰⁸

103 van der Beken, T. (2015). Howardreizen. De rol van de gevangenis in Europa. Maklu. P. 52

104 Studio M 10. (n.d.). TBS kliniek Almere 2001-2008. Retrieved January 7, 2016, from http://www.studio-m10.nl/projecten/01_07_tbskliniek/inh1.html#

105 Beyens, K., & Janssens, F. (2009). Nieuwe tijden , nieuwe gevangenis. *Oikos*, (51), 6–20. Retrieved from <http://www.oikos.be/archief-oikos/jaargang-2009/oikos-51-4-2009/666-51-02-janssens-en-beyens-nieuwe-tijden-nieuwe-gevangenis/file>

106 Weltjens, K. (2012). Kleinschalige detentie in Scandinavië: een eye-opener?! Vrije Universiteit Brussel.

107 Tienkamp, P. (2015, August 24). Student in 1 huis met (ex-)gevangene: in Denemarken werkt het. *Het Parool*. Amsterdam. Retrieved from <http://www.parool.nl/parool/nl/4/AMSTERDAM/article/detail/4128124/2015/08/24/Student-in-1-huis-met-ex-gevangene-in-Denemarken-werkt-het.dhtml>

108 de Haan, N. (2014). In Denemarken wonen gedetineerden samen met studenten (en het werkt!). Retrieved January 7, 2017, from <https://decorrespondent.nl/1723/In-Denemarken-wonen-gedetineerden-samen-met-studenten-en-het-werkt/178112504317-6e222077>

Figuur 229: FPC Almere, Nederland

Figuur 230: Ringe, Denemarken

Figuur 231: pension Skejby, Denemarken

7. Besluit kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering

Hoofdstuk 2 begon met het voorstellen van de visie van De Huizen en het opstellen van een bijhorend Detention-House Quality-Wheel. Vervolgens werden uiteenlopende detentieprojecten en visies op detentie besproken, beoordeeld en/of getoetst aan de visie van De Huizen. De projecten die gekozen werden hadden veelal gedeelde kenmerken met De Huizen, zoals de gemeenschapsgeïntegreerde instellingen van Moyer of de kleinschalige Exodushuizen. Maar niet alle projecten hadden een even goede aansluiting op de visie van De Huizen. Dit wil echter niet zeggen dat deze projecten niet interessant zijn voor de vertaling van de algemene visie van De Huizen in een raamwerk voor de evaluatie van locaties: uit het project van de Bijlmerbajes kan geleerd worden dat verticale circulatie en hoogbouw de uitbating van een gevangenis bemoeilijkt en een stigmatiserende effect kan hebben op de omgeving. De Poort van Beveren leert ons dan weer dat niet licht, lucht en ruimte de belangrijkste elementen zijn om resocialisatie te bevorderen, maar dat de bereikbaarheid van de gevangenis voor de bezoeker wel een parameter is die rechtstreeks invloed heeft op de resocialisatie en dus verlaging van de recidivecijfers, aangezien het de enige manier is voor de gedetineerden om contact te houden met de samenleving. Het geheel aan detentieprojecten, visies, studentenontwerpen en andere instellingen vormt nu de basis voor de bepaling van de kernwoorden die invloed hebben op de evaluatie van locaties van deze duurzame strafuitvoeringsinstelling. Deze kernwoorden werden in **“bold”** weergegeven doorheen hoofdstuk twee. De kernwoorden worden in hoofdstuk vier samengebracht om het raamwerk op te stellen voor de evaluatie van locaties van een kleinschalig, gedifferentieerd, maatschappelijk geïntegreerd strafuitvoeringsproject.

3. Decision-Making Tool voor de evaluatie van locaties

Decision-Making Tool voor de evaluatie van locaties

Om een locatie te kunnen evalueren, wordt een beslissingsinstrument opgesteld waarmee uit een aantal potentiële locaties de beste locatie kan gekozen worden. Dit beslissingsinstrument of decision-making tool baseert zich op de leer van decision-making, een vakdomein dat zich specialiseert in het nemen van doorgronde keuzes.

De literatuur omtrent Decision-Making Tools is voornamelijk in het Engels. In de bedrijfs wereld worden de Engelse termen gehanteerd en ook in deze masterproef worden de originele, Engelse begrippen en afkortingen gebruikt.

Decision-making tools worden gebruikt om zowel bij persoonlijke als bij bedrijfsgerelateerde, complexe keuzes een analyse te maken die het nemen van een rationele keuze stimuleert. Een uitgebreid gamma aan methodes en software is voorhanden. Naast het correct blootleggen van het specifieke probleem en de bijhorende criteria (met ranking) is ook het kiezen van de juiste methodiek van groot belang. Het resultaat van een decision-making tool is veelal een ranking of sortering van alternatieven.

Volgens Herbert Simon¹⁰⁹ valt het proces van een beslissingsstrategie in drie fases op te delen. Eerst wordt informatie en kennis verzameld over de beslissingscriteria, vervolgens worden de keuzemogelijkheden of alternatieven opgesteld en als laatste wordt hieruit een keuze gemaakt. Elk van deze drie fases valt op zijn beurt op te splitsen in vier vaste delen, namelijk het verzamelen van data of informatie, het ordenen van deze data, een selectie maken gebaseerd op de beslissingscriteria en tot slot de keuze of informatie beoordelen.¹¹⁰

In dit hoofdstuk wordt de beslissingsstrategie of methodiek bepaald. In hoofdstuk 2 werden de beslissingscriteria opgesteld aan de hand van informatie en kennis van casestudies en in hoofdstuk 4 wordt de tool opgesteld waarmee het beste alternatief qua locatie kan gekozen worden. De tweede fase die Simon beschrijft, het opstellen van de alternatieven, is het bepalen van potentiële locaties voor een detentiehuis en gebeurt door de overheid of door initiatieven zoals De Huizen.

1. Terminologie

AEC: AEC staat voor de Architecture, Engineering en Construction. Deze entiteiten trachten efficiënt samen te werken om een gemeenschappelijk doel te bereiken. De AEC industrie maakt gebruik van praktische applicaties zoals BIM (Building Information Model), DMS en CAD die de technologie en informatiestroom binnen AEC handhaven.

AHP: Analytic Hierarchy Process is een multiple-criteria decision-making methodiek.

CBA: Choosing by Advantage, niet te verwarren met de Cost Benefit Analysis, is een multiple-criteria decision-making methodiek

CAD: CAD, Computer Aided Design, is de software die wordt gebruikt om in twee of drie dimensies te tekenen en te ontwerpen.

Decision-Making: Decision-Making of besluitvorming is het proces waarbij alternatieven geïdentificeerd en gekozen worden op basis van de waarden en voorkeuren van de beslisser.

Decision-Making systems/tools/software: Decision-Making systems/tools/software zijn ondersteunende systemen/instrumenten/software die worden ontwikkeld om het besluitvormingsproces te ondersteunen.

---

¹⁰⁹ Herbert Simon (1916 Wisconsin, -2001 Pennsylvania) was een psycholoog en socioloog die gezien wordt als de vader van de moderne bedrijfskunde.

¹¹⁰ Morçöl, G. (2007). Handbook of Decision Making. (Penn State University, Ed.). Pennsylvania: CRC Press Taylor & Francis Group.

GIS: GIS is een operationeel geografisch informatiesysteem waarmee gegevens of informatie over geografische objecten (geo-informatie) kunnen worden opgeslagen, beheerd, bewerkt, geanalyseerd, geïntegreerd en gepresenteerd. Gegevens met een geografische dimensie laten toe om grote hoeveelheden topografische data om te zetten in een digitale vorm met als output plattegronden, kaarten en grafieken.

MCDM: Multiple-Criteria Decision-Methods zijn methodes die ontwikkeld zijn om besluiten te nemen waarbij meerdere criteria moeten worden afgewogen ten opzichte van elkaar.

2. Decision-Making

De nieuwe term Decision-making gaat schuil achter een oud gebaar dat terug gaat tot aan het begin van de menselijke geschiedenis. Er is altijd al het streven van de mens naar constante verbeteringen van instrumenten voor een hoger doel geweest.

‘...from the Hindu-Arabic systems for numbering and algebra, to Aristotle’s systematic empiricism, to friar Occam’s advances in logic, to Francis Bacon’s inductive reasoning, to Descartes’s application of the scientific method.’¹¹¹

De term zelf, decision-making of in het Nederlands besluitvorming, werd echter voor het eerst gebruikt door de Amerikaan Chester Irving Barnard in 1938. In ‘The functions of the Executive’ introduceert hij decision-making in de businesswereld en bracht daarmee managers aan het denken. Het spoorde hen aan tot scherpte en verlangen naar bewijskracht.¹¹² Samen met theoretici zoals James March, Herbert Simon en Henry Mintzberg werd daarna de basis gelegd voor de studie van decision-making op management niveau, een palimpsest van intellectuele disciplines zoals wiskunde, sociologie, psychologie, economie en politiek wetenschappen.

De discipline kent een wijd verspreid gebruik. Enkele praktische voorbeelden van decision-making vinden we bij:

- ziekenhuizen, dokter en patiënten na het stellen van een diagnose waaruit een nieuwe situatie volgt.
- managers, zaakvoerders en zelfstandigen uit verschillende industrieën die beslissingen moeten nemen over investeringen, prijzen, reclame, logistiek, locatie en andere zaken.
- levensbepalende keuzes voor het individu zoals partner-, studie-, werk- en woonkeuze
- ...

Ook in de AEC industrie wordt decision-making toegepast. De AEC-industrie heeft een grote economische, sociale en ruimtelijke invloed en de keuzes die gemaakt moeten worden zijn dan ook een complex samenkomen van meerdere invloedscriteria. Keuzes in de AEC industrie zijn onder meer: ¹¹³

- Kiezen van materialen
- Kiezen van details en onderdelen

---

111 Buchanan, L., & O’Connell, A. (2006). A brief history of decision making. Harvard Business Review, 84(1), 12. <http://doi.org/10.1126/science.1133427>, p1

112 Buchanan, L., & O’Connell, A. (2006). A brief history of decision making. Harvard Business Review, 84(1), 12. <http://doi.org/10.1126/science.1133427>, p1

113 Paramount Decisions. (n.d.). Design & Construction, Benefits For AEC Professionals. Retrieved November 17, 2015, from <https://paramountdecisions.com/design-construction.html>

- Kiezen van bouwsystemen
- kiezen van lay-out
- Kiezen van locatie
- Kiezen van een design team
- Kiezen van een aannemer
- Keuzes omtrent duurzaamheid

3. Location-Analytics

Het analyseren van locaties kan op drie manieren. (Church & Murray, 2007)

1. Mapping' of 'in kaart te brengen': een object krijgt een locatie in de ruimte door ruimtelijke coördinaten. Deze ruimtelijke data wordt gebruikt voor Geographical Information Systems (GIS).
2. Descriptieve of beschrijvende benadering: hierbij tracht men uit te leggen wat er gebeurd is over tijd en waarom beslissingen genomen werden.
3. Normatieve of prescriptieve benadering: hierbij wordt de beste locatie of een reeks van locaties voor een activiteit geïdentificeerd. De doelstelling is het weergeven van de beste locatie eerder dan zeggen waarom bepaalde locatiepatronen zijn ontstaan.

In deze masterproef wordt een prescriptieve of normatieve benadering nagestreefd. De theoretische en toegepaste locatieanalyses hebben zich door de jaren heen ontwikkeld tot een eigen wetenschap, de 'location science'.

Een van de eerste problemen die onder het domein van location science vallen, werd voorgelegd door Pierre de Fermat in de vroege jaren 1600: 'als drie punten in een vlak gegeven zijn, vind dan het vierde punt zodat de som van de afstanden tot de drie punten minimaal is.' Hieruit volgen latere studies van Weber (1909) voor de locatiebepaling van fabrieken en om kosten te minimaliseren, von Thünen (1826) voor de analyse van landhuur en van Christaller (1933) voor het bepalen van de centrale plaatshiërarchie (Church & Murray, 2007).

'Everything is related to everything else, but near things are more related than distant things.' (Tobler, 1970)

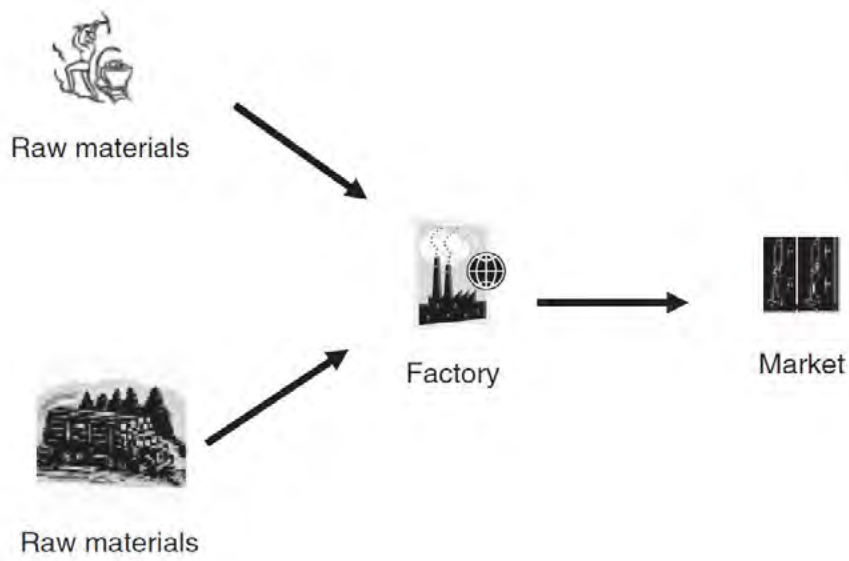
In deze context werden drie wetten ontwikkeld (Laws of Location Science, LLS). (Church & Murray, 2007)

1. Sommige locaties zijn beter dan andere locaties voor een gegeven doel
2. Ruimtelijke context heeft invloed op de efficiëntie van de site
3. Sites die tot een optimaal patroon van meerdere sites behoren, moeten gelijktijdig geselecteerd worden in plaats van onafhankelijk, één per keer.

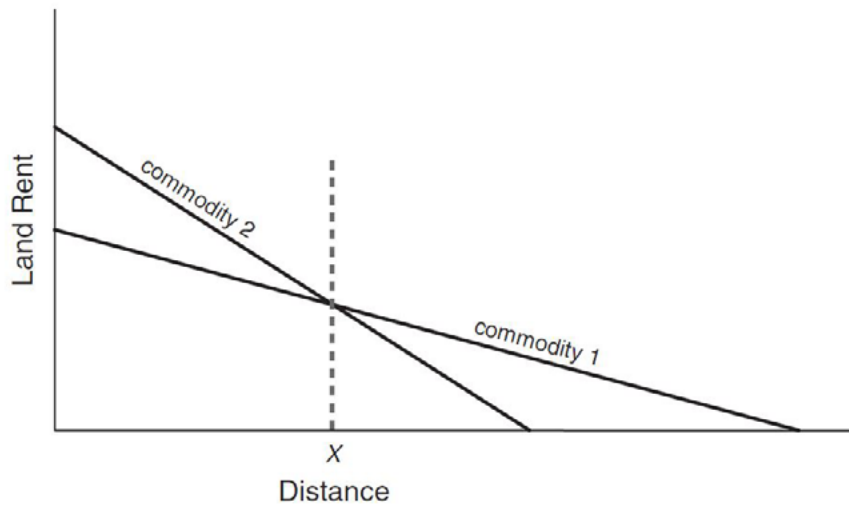
Deze wetten tonen het belang van location-science aan en maken het analyseren van een locatie aantrekkelijk voor de bedrijfswereld

Een voorbeeld van een software die gebruikt wordt voor het analyseren van een locatie is Geoplan. Geoplan¹¹⁴ werkt samen met bedrijven van over de wereld om hulp te bieden bij 'Site Analysis and New Site Location'. Geoplan maakt gebruik van Geoplan Systems om gebieden te selecteren die voldoen aan de specifieke behoeftes, aanbod en eisen, zodat onderbouwde en weloverwogen keuzes kunnen gemaakt worden tussen de aangeboden potentiële gebieden of locaties. De parameters die de klant kan laten beoordelen hebben

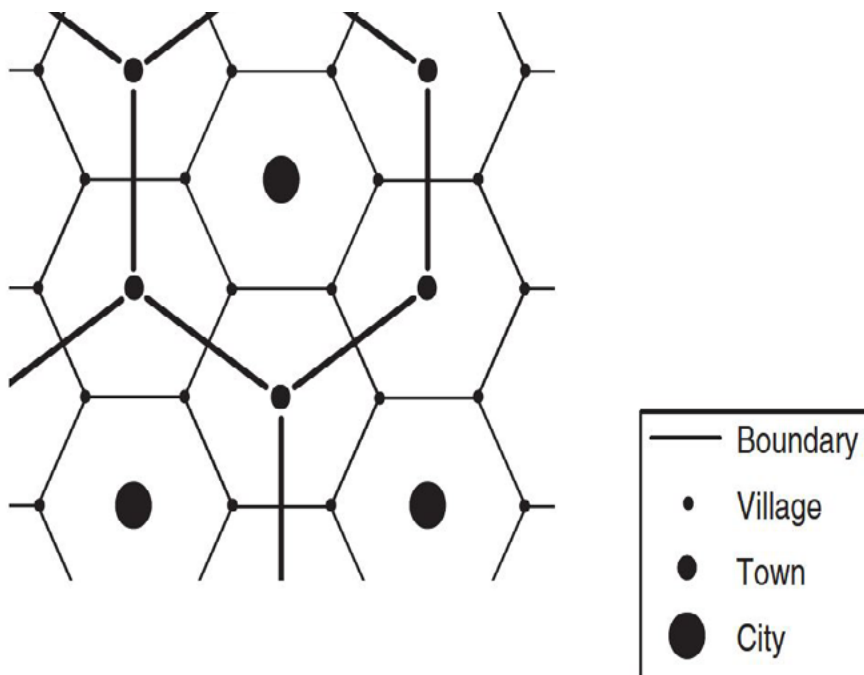
¹¹⁴ Geoplan. (n.d.). Site analysis and new site location. Geraadpleegd op 30 november 2015, URL: <http://www.geoplan.com/knowledge/experience/site-analysis-new-site-location/index.html>

Figuur 1: Locatiebepaling van fabrieken om kosten te minimaliseren, Weber (1909)

Figuur 2: Analyse van landhuur, von Thünen (1826)

Figuur 3: Bepalen van de centrale plaatshierarchie, Christaller (1933)

echter geen grote ruimtelijke invloed. Het gaat om parameters als invloedsgrootte op de omgeving, aantrekkelijkheid van de zaak, winkelkannibalisatie¹¹⁵, locaties van de concurrent, de distributie naar de klant, drivetime en demografie.

Andere bedrijven/software zijn Esri Maps for Location Analytics, Software AG's location analytics solution, Galigeo, ... Deze softwares worden voornamelijk ontwikkeld om slechts vanuit één standpunt een goede locatie te kiezen en dat is deze van de koper van de software.

4. Multiple-Criteria Decision-Making

Veelal wordt een keuze niet door één, maar door meerdere criteria beïnvloed. Verschillende Multiple-Criteria Decision-Methods (MCDM) werden door de jaren heen ontwikkeld. In de AEC-industrie wordt voornamelijk de Analytic Hierarchy Proces (AHP) gehanteerd, een op waarden gebaseerde methode die het relatieve belang van de criteria meet.¹¹⁶ Recent onderzoek (Arroyo, 2014) naar besluitvormingsmethodes voor een duurzaam ontwerp in de commerciële gebouwensector wil nagaan of de AHP-methodiek, ondanks dat dit de meest gebruikte methodiek in de AEC-industrie is, ook de beste methodiek is.

4.1. Overzicht van de MCDM methodes

Arroyo¹¹⁷ deelt de MCDM methodes onder in vier categorieën:

- *Goal-programming and multi-objective optimization methods*

Deze methodiek wordt gebruikt voor het maken van een keuze die een screening van een groot of oneindig aantal alternatieven vereist volgens gerangschikte criteria. Sommige multi-objective optimalisatiemethoden vermijden echter het gebruik van een expliciete handeling van trade-offs¹¹⁸ door gebruik van ranking van factoren zoals bij deze methodiek.

Vb: lineaire optimalisatie

- *Value-based methods*

Deze op waarden gebaseerde methode construeert numerieke waarden voor elke factor en dan worden met behulp van een aggregatiemodel voorkeuren gesynthetiseerd, gebaseerd op de relevantie (het gewicht) van de verschillende factoren.¹¹⁹ Deze methodes worden veruit het meest toegepast in de AEC industrie.

Vb: AHP en WRC (Weighting Rating Calculating)

- *Outranking methods*

Outranking methods worden gekenmerkt door de beperkte mate waarin een negatief aspect kan gecompenseerd worden door de voordelen van andere aspecten. (Pirlot, 1997). De mate van dominantie van één optie over een andere

---

115 Kannibalisatie geeft weer in hoeverre bij het openen van een nieuwe vestiging de oude vestiging hierdoor klanten zal kwijtraken aan de nieuwe vestiging door een gemeenschappelijke invloedruimte. De oude vestiging kan een dalende verkoop hebben maar de nieuwe vestiging zal echter ook nieuwe klanten aantrekken.

116 Saaty, T. L. (1980). "The analytic hierarchy process." McGraw-Hill, New York, NY, US.

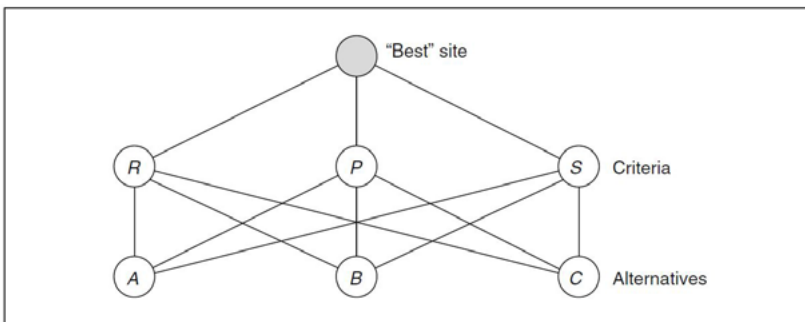
117 In 2014 behaalde Paz Arroyo de titel Doctor of Philosophy in Engineering aan de Universiteit Berkeley in California dankzij haar onderzoek naar besluitvormingsmethodes voor een duurzaam ontwerp in de commerciële gebouwen sector. Arroyo is momenteel professor aan de Pauselijke Katholieke Universiteit van Chili.

118 Een trade-off is het ruilen of opgeven van een gunstige situatie of voordeel voor een nog gunstigere situatie of voordeel.

119 Belton, V., & Stewart, T. (2002). Multiple Criteria Decision Analysis: An Integrated Approach. Springer Science & Business Media.

criteria	1	2	3	
1	w_1/w_1	w_1/w_2	w_1/w_3	$w_{11}w_1 + w_{12}w_2 + w_{13}w_3 = q'w_1$
2	w_2/w_1	w_2/w_2	w_2/w_3	$w_{21}w_1 + w_{22}w_2 + w_{23}w_3 = q'w_2$
3	w_3/w_1	w_3/w_2	w_3/w_3	$w_{31}w_1 + w_{32}w_2 + w_{33}w_3 = q'w_3$

Figuur 4: Berekening prioriteit van de factoren door middel van paarsgewijze vergelijking van factoren in matrix

Best site:	risk	perf	sched	risk	A	B	C	perf	A	B	C	sched	A	B	C
risk	1	1/3	2	A	1	1	2	A	1	3	9	A	1	3	1
perf	3	1	3	B	1	1	2	B	1/3	1	1/7	B	1/3	1	1
sched	1/2	1/3	1	C	1/2	1/2	1	C	1/9	7	1	C	9	7	1

$$\mathbf{w} = (0.249, 0.593, 0.158)$$

$$v^A = 0.249v_R^A + 0.593v_P^A + 0.158v_S^A = 0.537$$

$$v^B = 0.249v_R^B + 0.593v_P^B + 0.158v_S^B = 0.161$$

$$v^C = 0.249v_R^C + 0.593v_P^C + 0.158v_S^C = 0.302$$

Figuur 5: Praktisch voorbeeld AHP door Yupo Chan

TABLE 5.4 Ratio-scaled comparisons

Numerical value	Definition
1	Equally important or preferred
3	Slightly more important
5	Strongly more important
7	Very strongly more important
9	Extremely more important

Figuur 6: Verhouding van de waarden

wordt aangegeven door 'outrank', wat wil zeggen dat een optie hoger staat of prioriteit heeft op een andere optie.

Vb: ELECTRE (ELimination and Choice Expressing Reality)

- *Choosing by advantages*

Het 'kiezen door voordelen' is een systeem dat het nemen van goede beslissingen ondersteunt door gebruik te maken van specifieke vergelijking van voordelen van alternatieven.¹²⁰

Vb: CBA Tabular Method

Bij de onderlinge vergelijking van bovenstaande methodieken tracht Arroyo te focussen op drie aandachtspunten die voor verbetering vatbaar zijn in de decision-making discipline. Arroyo wil de transparantie verhogen zodat de keuze rationeel kan begrepen worden, ze wil een consensus creëren tussen de verschillende betrokkenen en tot slot wil ze zorgen voor een continu leerproces door de besluiten te documenteren. Het onderzoek naar de best beschikbare MCDM methode voor een duurzaam ontwerp van commerciële gebouwen duidt aan dat de algemeen gebruikte AHP methodiek in de AEC industrie ondergeschikt is aan de CBA methodiek (Arroyo, 2011).

4.2. AHP versus CBA

Decision-making baseert zich in het algemeen op het nemen van beslissingen, wat wil zeggen dat meerdere mogelijkheden aangeboden worden waaruit de beste optie gekozen moet worden. Om deze reden zal het niet mogelijk zijn om met een locatie-evaluerend instrument één locatie te beoordelen. Het zal enkel mogelijk zijn om uit een aantal mogelijke locaties de beste locatie te kiezen. Aangezien AHP veruit de meest voorkomende tool is in de AEC industrie en aangezien CBA uit recent onderzoek (Arroyo, 2011) in de AEC industrie superieur wordt gesteld aan AHP, worden beide methodes overwogen om een locatiekeuze te maken.

Eerst volgt een korte beschrijving van beide methodieken waarna aan de hand van het vergelijkend onderzoek van Arroyo en de eigen mogelijkheden en doelstellingen voor het raamwerk voor evaluatie van locaties beslist wordt om gebruik te maken van een variatie op de Choosing By Advantage als methodiek te hanteren.

4.2.1. AHP (Saaty, 1980)

Deze bestaat uit volgende stappen:

1. Identificeer alternatieven
2. Definieer factoren en criteria
3. Opstellen prioriteit van de factoren door middel van paarsgewijze vergelijking van de factoren via matrices. (Figuur 4)
4. Samenkomen van de matrices in een globale beoordeling van alternatieven met behulp van de eigenwaarde methode. De keuze kan gemaakt worden.
5. Het design team controleert de samenhang van de werkwijze.

Een praktisch voorbeeld van Yupo Chan (Chan, 2011) wordt hieronder gegeven (Figuur 5) :

Drie criteria (R, P en S) en drie alternatieven (A, B en C) worden gedefinieerd. Vervolgens wordt het onderling belang van de drie criteria bepaald door een paarsgewijze vergelijking.

---

¹²⁰ Suhr, J. (1999). The choosing by advantages decisionmaking system. (Quorum Books, Ed.). Londen.

Factors	Apple	Orange	Banana
Diet goal (Calories)	52 <u>42 cal</u> 35	86 8 cal 10	94
Flavor (Preference)	<u>Tart</u>	OK sweet, acidic More Preferred 65	Moderate sweetness <u>Most Preferred</u> 100
Nutrition (Vitamin C)	<u>8 mg</u>	80 mg <u>+72 mg</u> 85	10 mg +2 mg 5
Convenience (readiness - minutes)	Ready: 0 min. <u>+3 min.</u> 70	Harder to Peel: 3 min.	Easy to Peel: 1 min. +2 min. 30
Total	105	<u>160</u>	135

Figuur 7: CBA-methodiek, praktisch voorbeeld

Eerst worden de eigenschappen (aantal calorieën, smaken, hoeveelheid vitaminen, bereidingssnelheid) voor drie alternatieven (appel, sinaasappel, banaan) ingevuld. Vervolgens wordt voor elke eigenschap het alternatief met de minst goede eigenschap aangeduid door onder de eigenschap een rode streep te trekken. Nu worden bij de overige alternatieven de voordelen ten opzichte van deze minst goede eigenschap ingevuld (appel heeft 42 calorieën minder dan banaan, sinaasappel heeft er 8 minder dan banaan, enzovoort). Voor elk van de vier eigenschappen kan nu het beste voordeel worden aangeduid door er een groene cirkel rond te tekenen. De laatste stap is het uitdelen van de waarden. De eigenschappen met een rode streep hebben nul punten. De groen omcirkelde eigenschappen krijgen eerst hun punten. Deze punten staan in verhouding met het belang van de voordelen over de vier eigenschappen heen. De vier beste voordelen zijn: 42cal minder, meest geliefde smaak, 72mg meer vitaminen en 3 minuten sneller klaar. De meest geliefde smaak wordt hier als het belangrijkste voordeel gezien en krijgt het meeste punten. De voedingswaarde van de sinaasappel, 72mg meer dan de appel, wordt als tweede belangrijkste gezien. En zo worden ook de andere punten uitgedeeld. Tot slot krijgen ook de tussenliggende eigenschappen punten. Zo krijgt sinaasappel, niet de meest geliefde smaak, maar wel een geliefde smaak hier ook nog veel punten voor. De 2mg vitaminen die de banaan meer heeft dan de appel is heel laag in vergelijking met de 72mg van de sinaasappel en krijgt hier dan ook nauwelijks punten voor. Tot slot wordt per alternatief de som gemaakt van de waarden van de voordelen. appelsien scoort het best.

The Tabular Format for Two Alternatives

FACTORS	ALTERNATIVES	
	CANOE C	CANOE K
CANOE WEIGHT		
Attributes:	65 Pounds	<u>75 Pounds</u>
Advantages:	<u>10 Pounds Lighter</u>	
FINISH (Smoothness)		
Attributes:	<u>Mod. Smooth</u>	Very Smooth
Advantages:		<u>Moderately Smoother</u>
COLOR		
Attributes:	<u>Starry-Brown</u>	Kelly-Blue
Advantages:		<u>Much Nicer Color</u>
STABILITY		
Attributes:	Excellent	<u>Very Good</u>
Advantages:	<u>Slightly Greater</u>	
KEEL DEPTH		
Attributes:	<u>7/8 Inch</u>	5/8 Inch
Advantages:		<u>Slightly Better Keel</u>
TOTAL IMPORTANCE OF ADVANTAGES:		
TOTAL COST:	Both Alternatives Have the Same Total Cost.	

Figuur 8: Voorbeeld 2 Choosing By Advantages

Hierbij worden numerieke waarden gebruikt om de verhouding uit te drukken. Vervolgens worden de alternatieven onderling met elkaar vergeleken in matrices die dan samenkomen in een globale beoordeling. Hier blijkt dat A (0,537) beter is dan C (0,302) en C beter dan B (0,161). (zie figuur 5)

4.2.2. Choosing By Advantages, CBA (Suhr, 1999)

- CBA maakt keuzes op basis van de voordelen en niet op basis van de eigenschappen of factoren. Het is niet de factor en diens score zoals 'vlot bereikbaar' maar het voordeel '3 minuten dicht' dat hierbij doorslaggevend is. Het onderscheid tussen een factor of parameter, een criterium, een eigenschap en een voordeel is vaak niet zo eenduidig:
- Een factor of parameter is een element of component van een beslissing.
- Een criteria is een 'must or want' voorwaarde van een parameter.
- Voorbeeld: Parameter oppervlakte heeft een 'must' criteria die vereist dat de beschikbare oppervlakte minimaal 100m² is. Alternatieven die hier niet aan voldoen worden geschrapt. Een parameter kan ook een 'want' criteria hebben. Zo stelt de parameter bereikbaarheid het 'want' criterium op om zo dicht mogelijk een aansluiting op het openbaar vervoer te hebben. Het alternatief met de beste eigenschap, die dus voordeel heeft op de andere alternatieven, zal hierop de hoogste score halen.
- Een eigenschap is een karakter, kwaliteit of kwantiteit van een alternatief. Vb.: een eigenschap van locatie A is dat ze op één minuut wandelen een bushalte heeft.
- Voordelen zijn verschillen tussen eigenschappen. Een eigenschap is een karakteristiek van één alternatief. Een voordeel is het verschil tussen twee alternatieven. Vb.: Het voordeel van locatie A is dat de bushalte zich drie minuten dicht bevindt dan deze van locatie B.

CBA bestaat uit volgende stappen:

1. Identificeer alternatieven.
2. Definieer de factoren.
3. Definieer het 'moeten' en 'mogen' van elk criteria van de factoren.
4. Noteer voor elk alternatief de eigenschappen.
5. Bepaal de minst gewenste eigenschap voor elke factor.
6. Bepaal voor de andere eigenschappen het verschil met de minst gewenste eigenschap. Dit zijn de voordelen van de alternatieven.
7. Bepaal het belang van elk voordeel.
8. Maak de globale som van de belangen van de voordelen.
9. Als de kost van de niet-gekozen alternatieven gelijk of hoger is dan de kost van het alternatief met de hoogste globale som zal sowieso deze laatste gekozen worden. Indien de kost niet gelijk is zal de verhouding tussen de kost en het totaal belang van voordelen bekeken worden.

CBA vs AHP

Arroyo vergelijkt CBA, AHP en WRC aan de hand van tien factoren (zie bijlage 1, p. 279) en concludeert hieruit dat CBA boven AHP en WRC staat. Dit is voornamelijk doordat bij AHP en WRC de gewichten van de factoren en kenmerken apart worden toegewezen, maar ze wel samen een waarde naar de beslissingnemer representeren. Arroyo toont daarbij

aan dat het toekennen van gewicht en het ranken van de factoren vaak de realiteit niet weerspiegelt door het maken van foute veronderstellingen.

De Choosing By Advantage maakt daarentegen geen gebruik van harde cijfers, maar is wel handig bij elke keuze die gemaakt moet worden waarbij alternatieven die afhankelijk zijn van meerdere criteria vergeleken moeten worden. De CBA methode maakt de verschillen tussen de alternatieven duidelijk op basis van de voordelen.

Voor de evaluatie van locaties van detentiehuizen wijzen ook volgende aspecten in de richting van de CBA-methodiek:

- De locatiekeuze voor de inplanting van een detentiehuis wordt onder andere beïnvloed door niet-kwantificeerbare parameters. Ook voor parameters die wel kwantificeerbaar zijn is het moeilijk om een gewicht te geven en een score te bepalen. Het gaat om een nieuwe typologie die nog in een testfase zit. Testprojecten en studentenontwerpen trachten meer inzicht te brengen, maar kunnen niet met zekerheid deze gewichten en scores bepalen. De kans dat hierdoor fouten in de ranking sluipen of dat een verhouding tussen twee factoren niet met zekerheid kan bepaald worden is te groot.
- De projecten van De Huizen zitten nog in een testfase. Nieuwe voorwaarden, inzichten en dus ook criteria kunnen zich nog ontwikkelen. Hierbij haalt Arroyo terecht aan dat CBA een veel flexibelere methodiek is. Bij AHP moeten, indien er nieuwe criteria aan het licht komen of indien er een alternatieve keuze (= een nieuwe locatie) wordt toegevoegd, alle berekeningen en vergelijkingen opnieuw uitgevoerd worden.

Omwille van de conclusie die Arroyo neemt en omwille van bovenstaande redenen wordt voor de CBA-methodiek gekozen.

5. Besluit CBA-methodiek voor de evaluatie van locaties

<i>Sterkte</i>	<p>CBA gaat flexibel om met veranderende parameters (door veranderende eisen van De Huizen, door specifieke eisen van een bepaald regime of beveiligingsniveau, ...).</p> <p>CBA werkt zowel met kwantificeerbare als niet-kwantificeerbare parameters.</p> <p>CBA baseert zich op de voordelen van de alternatieven, waardoor de verschillen tussen diezelfde alternatieven groter en duidelijker zijn, wat het nemen van de keuze overzichtelijker en gemakkelijker maakt. Het verschil is namelijk groter bij alternatieven waar alleen de verschillen worden bekeken dan bij alternatieven waar ook de gelijkenissen worden meegerekend.</p>
<i>Zwakte</i>	<p>De voordelen baseren zich op parameters die rechtstreeks in contact staan met de locatie. Parameters met een grotere ruimtelijke invloed, zoals ruimtelijke ordening, komen hierdoor slechts in mindere mate aan bod.</p> <p>Er wordt een ‘zacht’ kader opgesteld. Welke parameters beoordeeld worden, de manier waarop de parameters beoordeeld worden, enzovoort, wordt in de CBA-methodiek zelf niet vastgelegd. Dit kan echter wel door verder onderzoek bepaald worden. Voorlopig kan dit het eindresultaat beïnvloeden.</p> <p>Er wordt geen hard of relatief cijfer gegenereerd waardoor verschillende “raamwerken” niet met elkaar vergeleken kunnen worden.</p>
<i>Opportuniteit</i>	<p>Het raamwerk is niet alleen toepasbaar voor de evaluatie van locaties voor detentiehuisen: ook andere locaties kunnen hiermee geëvalueerd worden. Afhankelijk van de functie kunnen parameters overgenomen en aangevuld worden met nieuwe parameters.</p>
<i>Bedreiging</i>	<p>Indien het raamwerk wordt ingevuld door een persoon met onvoldoende kennis omtrent detentiehuisen of door iemand die een persoonlijke voorkeur heeft, kan dit een fout eindresultaat opleveren.</p>

De sterktes van de SWOT-analyse werken de problemen, die oorspronkelijk naar voor kwamen bij het opstellen van het raamwerk voor de evaluatie voor locaties, volledig weg. De zwaktes van de SWOT-analyse zijn problemen waar ook de AHP-methodiek niet omheen kan: het verweven van ruimtelijke ordening met locatiebepaling zal ook hier slechts tot een parameter herleid worden en het bepalen van de manier waarop een parameter beoordeeld wordt zit ook hier niet in de methodiek verwerkt.

Het enige, échte nadeel dat nu overblijft, is dat met de CBA-methodiek geen hard cijfer gegenereerd wordt dat een algemene vergelijking toelaat. Aangezien de sterktes hierop domineren, wordt voor de CBA-methodiek gekozen.

Een raamwerk voor de evaluatie van locaties vereist een vaste vorm waardoor het evaluatieproces niet telkens van nul moet uitgevoerd worden. Het vaste kader, in dit geval een tabel waarin de factoren en criterium staan, kan dan aangevuld worden met specifieke bijkomende factoren en criteria die afhankelijk zijn van het gewenste regime, beveiligingsniveau, functie naar de omgeving, ... Deze flexibiliteit is niet mogelijk bij de AHP methodiek.

4. Raamwerk evaluatie locaties

Raamwerk evaluatie locaties

In dit hoofdstuk worden de kernwoorden die in hoofdstuk 2 in “**bold**” werden aangeduid samengebracht, gegroepeerd, gedefinieerd en verwerkt in het raamwerk voor de evaluatie van locaties.

Aangezien de uitbatingsvisie en de architectuur nauwelijks los te denken zijn van de locatie, reikt de invloed van deze kernwoorden en daaruit volgende parameters verder dan alleen de geografische locatie: ook het terrein en de mogelijkheden van het gebouw worden beoordeeld. Het samenvoegen en ordenen van deze parameters geeft de basis voor het raamwerk voor de evaluatie van locaties.

Het raamwerk voor de evaluatie van locaties is een aanvulling op de architecturale kenmerken van het detentiehuis, bepaald door Elke Deyaert in ‘een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering’, en een aanvulling op het DHQW, dat de visie, uitbating en in beperkte mate ook architectuur en locatie van het detentiehuis toetst. Bij het Detention-House Quality-Wheel wordt dus eerder naar het geheel gepolst en in het raamwerk voor de evaluatie van locaties gaat het specifiek om de locatie, met ook een onderdeel dat op de kenmerken van het gebouw focust.

De nood aan een locatie-evaluerende tool voor De Huizen werd duidelijk bij de berekening van het aantal nodige detentiehuisen in België, bijna 400, waarvoor telkens een locatie moet gekozen worden. Ook de nood aan een algemeen locatie-evaluerende tool werd recent nog aangetoond in de media met de omstreden uitbreiding van transportbedrijf H. Essers in Genk. H. Essers zou naar eigen zeggen achttien mogelijke locaties onderzocht hebben waarvan slechts één locatie, een elf hectare groot bosgebied, voldoet aan de opgegeven eisen.¹²¹ Het probleem van H. Essers kan geholpen worden met dit raamwerk: de voorwaarden waaraan het terrein moet voldoen zijn er min of meer, maar er blijkt maar één locatie te voldoen en die is eigenlijk ‘niet beschikbaar’. Met het raamwerk zal nu de meest geschikte locatie bepaald worden, waarbij de locatie waarvoor een te grote opoffering nodig is, zoals het rooien van een bosgebied, uit de boot valt. Het zal vergeleken worden met de alternatieven: niet alleen de beste locatie komt met het raamwerk naar voor, ook de verhouding ten opzichte van de andere locaties én de zwaktes van deze locaties zijn duidelijk zichtbaar. Niet alleen bedrijven hebben nood aan een goed raamwerk voor de evaluatie van locaties. Ook festivalorganisatoren, denk maar aan de organisator van Marktrock die voor de editie van 2016 niet meer in Leuven terecht kan en dus een nieuwe locatie moet zoeken of de voetbalbond, die een volledig oefencomplex voor de Rode Duivels liet bouwen in Tubeke maar waar bondcoach Marc Wilmots niet wil intrekken. Er is ook de schrik voor de jeugd: jeugdbewegingen en jeugdhuisen willen zich op een centrale plaats vestigen opdat de jeugd hen gemakkelijk zou kunnen bereiken met de fiets en het openbaar vervoer. Buurtbewoners zien de komst van jeugdinitiatieven naar hun rustige ‘thuis’-plek meestal niet zitten. En tot slot zijn er nog de typische ‘not in my backyard’-problemen (NIMBY): gemeenten die op korte tijd vluchtelingencentra of extra sociale woningen moeten voorzien, de (tijdelijke) opslag van radioactief kernafval, het plaatsen van windmolens, stortplaatsen,...

Al deze problematieken tonen de nood aan een goed evaluatiekader voor locaties aan.

---

¹²¹ Hiervoor is een bestemmingswijziging en het rooien van het bos nodig is. Cabaretier Wouter Deprez neemt het voortouw in de strijd voor het bosbehoud en wijst op het onvoldoende onderzoeken van mogelijke alternatieven. Een groot bosgebied kan niet als de ultieme locatie beschouwd worden.

	Kernwoorden	Groepering
F.D. Moyer	Gemeenschapgeoriënteerde detentie	Relatie met de maatschappij
	Activiteitspatronen door architectuur	
	Binnentuin	
	Een systematische planningsaanpak op verschillende niveaus	
	Flexibiliteit	
	Gebouwtypologie (Campustypologie, Paviljoenen, motel, rijhuis)	
	Gepaste voorzieningen integreren in de omgeving	
	Grootte van de instelling	
	Identiteit	
	Interactie met de gemeenschap	
	Ontwerp beïnvloed sociale relatie	
	Ontwerp maakt koppeling tussen faciliteiten en de omgeving	
	Privacy	
	Schaal	
Zelfonderhoudende gemeenschap		
Ducpetiaux	Inplanting in het stadsweefsel	Bereikbaarheid
APAC	Gemeenschap	
	Kracht van de samenleving	
	Werkmogelijkheden in de omgeving	
	Mogelijkheid tot zinvol werk	
	Juridische bijstand in de omgeving	
	Onderwijsmogelijkheden	
	Familieband onderhouden	
	Sociaal Re-integratie Centrum	
	Technisch Commissie Centrum	
Badinter	Woonpaviljoenen	Netwerk
	Buitenwandeling om activiteiten te verbinden	
	Bereikbaarheid met auto	
	Bereikbaarheid met openbaar vervoer	
	Omheining met prikkeldraad	
	Transparantie op de omgeving	
Bijlmerbajes	Hoogbouwtypologie	Weerstand
	Gemeenschapsgevangenis	
	Paviljoenniveau	
	Uitzicht op stad	
	Sportvelden of sportzalen beschikbaar stellen aan omwonenden	
	Vijf meter hoge muur in combinatie met een waterpartij	
	Geïsoleerde ligging	
	Stigmatisering	
Weerstand door sterker antiautoritair klimaat		
Haren	Geïsoleerde ligging	Integratie
	Bestemmingswijziging	
	Opwaardering buurt	
	Ontsluiting buurt (er mag geen verkeerstoeverlast zijn)	
	Integratie in de omgeving: ruimtelijke en visuele relaties	
	Beperking van de schaal	
	Flexibiliteit	
	Rekening houden met het bestaande straatbeeld	
	Bufferzone bepaald het zicht	

Kernwoorden		Parameters
Afzondering van de maatschappij	1	Nabijheid tot het fysieke centrum
Afzondering van de maatschappij, afgelegen ligging	2	Nabijheid tot de samenleving
Centrale ligging		
Centrale locatie		
Geïntegreerde zorg in het maatschappelijk en stedelijk leven		
Geïsoleerde ligging		
Geïsoleerde ligging		
Gemeenschap		
Gemeenschapsgeoriënteerde detentie		
Gemeenschapsgevangenis		
In het hart van het stedelijk en maatschappelijk gebeuren		
Inplanting in het stadsweefsel		
Nabij stadscentrum		
Kracht van de samenleving		
Decentrale ligging maar nabij stadsweefsel		
Bereikbaarheid met auto	3	Bereikbaarheid auto
Bereikbaarheid met auto	4	Bereikbaarheid openbaar vervoer
Bereikbaarheid met auto	5	Ontsluitingsmogelijkheden buurt
Bereikbaarheid met auto	6	Toegankelijkheid site
Bereikbaarheid met openbaar vervoer	7	Parkeervoorzieningen
Bereikbaarheid met openbaar vervoer	8	Afstand/reistijd tot justitiepaleis
Bereikbaarheid met openbaar vervoer	9	Afstand/reistijd tot hulpdiensten (ziekenhuis, politie, brandweer,...)
Bereikbaarheid met openbaar vervoer		
Bereikbaarheid met openbaar vervoer		
Nieuwe ringweg		
Ontsluiting buurt (er mag geen verkeerstoeverlast zijn)		
Toegankelijkheid site: rechtstreekse toegang met auto		
Een systematische planningsaanpak op verschillende niveaus	10	Spreiding
Familieband onderhouden	11	Stedelijke programmatie
Grotere, sociale en ruimtelijke verbanden		
Spreiding van de verschillende instelling moet goed zijn		
Stedelijk programmeren		
Buurtbewoners willen groene spot behouden	12	Weerstand van de buurt
Bestemmingswijziging	13	Opwaarderingsmogelijkheden buurt
Bestemmingswijziging	14	Waarde van locatie voor de buurt
Bestemmingswijziging	15	Bestemmingswijziging
Opwaardering buurt		
Studentenwoningen zorgen voor weinig weerstand uit de buurt		
Weerstand door sterker antiautoritair klimaat		
Gebouwtypologie (Campustypologie, Paviljoenen, motel, rijhuis)	16	Typologie
Gepaste voorzieningen integreren in de omgeving	17	Koppeling/Interactie omgeving
Hoogbouwtypologie	18	Inpasbaarheid omgeving
Integratie in de omgeving: ruimtelijke en visuele relaties		
Interactie met de gemeenschap		
Interactie met omgeving		
Onopvallend		
Ontwerp maakt koppeling tussen faciliteiten en de omgeving		
Paviljoenniveau		

	Kernwoorden	Groepering	
Haren	Een lange gevangenismuur	Integratie	
	Meerdere toegangen zorgen voor flexibiliteit en differentiatie		
	Buurtbewoners willen groene spot behouden		
Beveren	Groenzone en watergracht vormen buffer naar omgeving		
	Differentiatie in werkmogelijkheden		
	Bereikbaarheid met openbaar vervoer		
FPC	Interactie met omgeving		Programma
	Nieuwe ringweg		
	Afstand tot gerechtsgebouw		
	Bereikbaarheid met openbaar vervoer		
Peter Swinnen	Een zes en een hale meter hoge muur en even hoge hekkens		
	Geïntegreerde zorg in het maatschappelijk en stedelijk leven		
	Grotere, sociale en ruimtelijke verbanden		
Prison Gear	Stedelijk programmeren	Terrein	
	Rijwoning		
	Onopvallend		
Projecten De Huizen	In het hart van het stedelijk en maatschappelijk gebeuren		
	Bereikbaarheid met auto		
	Bereikbaarheid met openbaar vervoer		
	Bestaande afsluiting terrein		
	Bestemmingswijziging		
	Centrale locatie		
	Flexibiliteitsbeperkingen door dense weefsel en constructie		
	Locatie is te klein		
	Meerdere toegangen laten meerdere regimes toe		
	Prominente, opvallende plaats in het straatbeeld met hoge privacy		
Studentenwoningen zorgen voor weinig weerstand uit de buurt			
Exodus	Toegankelijke typologie	Flexibiliteit van het terrein	
	Bereikbaarheid met auto		
	Bereikbaarheid met openbaar vervoer		
	Bestemmingswijziging		
	Buffer		
	Kenmerken gebouw	Centrale ligging	
		Decentrale ligging maar nabij stadsweefsel	
		Huurprijs	
		Mogelijkheid voor buitenruimte	
		Nabij stadscentrum	
Gemeenschapsinstellingen	Nabijheid van alle mogelijke functies en programma's		
	Omsloten buitenruimte aanwezig		
	Rijhuis		
	Toegankelijkheid site: rechtstreekse toegang met auto		
	Uitbreiding mogelijk		
	Afzondering van de maatschappij		
	Afzondering van de maatschappij, afgelegen ligging		
Bereikbaarheid met auto			
Bereikbaarheid met openbaar vervoer			
Klein perceel			
Moerassige grond			
Spreiding van de verschillende instelling moet goed zijn			
Uitbreidbaar			

Kernwoorden		Parameters
Rekening houden met het bestaande straatbeeld		
Rijhuis		
Rijwoning		
Schaal		
Schaal		
stigmatisering		
Toegankelijke typologie		
Woonpaviljoenen		
Differentiatie in werkmogelijkheden	19	Werkmogelijkheden
Juridische bijstand in de omgeving	20	Onderwijsmogelijkheden
Mogelijkheid tot zinvol werk	21	Zorgaanbod /juridische bijstand mogelijkheden
Nabijheid van alle mogelijke functies en programma's		
Onderwijsmogelijkheden	22	Cultuur-, sport-, en ontspanningsmogelijkheden
Sociaal Re-integratie Centrum		
Sportvelden of sportzalen beschikbaar stellen voor de omwonenden		
Technisch Commissie Centrum		
Werkmogelijkheden in de omgeving		
Beperking van de schaal	23	Oppervlakte
Bestaande afsluiting terrein	24	Graad van ontsluiting/openheid terrein
Buffer	25	Terreinbeperkingen
Bufferzone bepaald het zicht	26	Grondkwaliteit
Een lange gevangenismuur	27	Bufferzone
Een zes en een hale meter hoge muur en even hoge hekkens		
Groenzone en watergracht vormen buffer naar omgeving		
Grootte van de instelling		
Klein perceel		
Locatie is te klein		
Moerassige grond		
Omheining met prikkeldraad		
Vijf meter hoge muur in combinatie met een waterpartij		
Flexibiliteit	28	Uitbreiding
Flexibiliteit	29	Toegankelijkheid
Flexibiliteitsbeperkingen door dense weefsel en constructie	30	Flexibiliteit aanpak mogelijk
Meerdere toegangen laten meerdere regimes toe		
Meerdere toegangen zorgen voor flexibiliteit en differentiatie		
Uitbreidbaar		
Uitbreiding mogelijk		
Activiteitspatronen door architectuur		
Binnentuin	31	Mogelijkheden buitenruimte
Buitenwandeling om activiteiten te verbinden	32	Privacy vs transparantie
Identiteit	33	Zelfonderhoudend
Mogelijkheid voor buitenruimte	34	Activiteitspatronen en buitenwandeling
Privacy		Grootte van het gebouw
Prominente, opvallende plaats in het straatbeeld met hoge privacy	35	Aanpasbaarheid gebouw/haalbaarheid
Transparantie op de omgeving	36	verbouwing
Omsloten buitenruimte aanwezig		
Ontwerp beïnvloed sociale relatie		
Uitzicht op stad		
Zelfonderhoudende gemeenschap		
Huurprijs	37	Prijs

1. Parameters en Criteria

1.1. Parameters uit casestudies

De kernwoorden die in hoofdstuk drie werden aangeduid worden nu opgelijst. In de eerste kolom worden de kernwoorden per case weergegeven waarna ze in de tweede kolom worden geordend volgens hoofdstuk “1.2. Groepering” p. 218 . Tot slot worden in de derde kolom deze kernwoorden omgevormd tot enkele parameters die letterlijk zullen gebruikt worden in het raamwerk voor de evaluatie van locaties.

Een controle op de volledigheid van de parameters kan worden uitgevoerd door de zonet opgestelde lijst met parameters te vergelijken met de parameters die door FOD Justitie en de Regie der Gebouwen gehanteerd werden bij het bepalen van de locaties voor de gevangenis die volgens masterplan 2008-2012-2016 gebouwd werden. Deze zelfde parameters stellen weliswaar andere voorwaarden dan bij het detentiehuis. Daarnaast kunnen ook de parameters uit het Detention-House Quality-Wheel en de parameters opgesteld door Elke Deyaert voor een kleinschalige zorgsector die invloed hebben op de locatie gebruikt worden.

Criteria opgesteld door FOD justitie en regie der gebouwen	Criteria bepaald door Detention Quality Wheel
Prijs	Mogelijkheid tot integratie buurt
Stedenbouwkundige bestemming	Mogelijkheid tot interactie buurt
Afmetingen en vorm	Werkmogelijkheden in de omgeving
Oppervlakte	Onderwijsmogelijkheden in de omgeving
Uitbreidbaarheid	Sport- en ontspanningsmogelijkheden in de omgeving
Ligging (penitentiair geografisch knelpunt, bereikbaarheid en mogelijkheid tot ontsluiting, veiligheidseisen, omgeving)	Flexibiliteit toegelaten door omgeving: vb is ander functie dan detentiehuis mogelijkheid hier?
Terreingesteldheid (helling, begroeiing, bestaande constructies, af te breken/te behouden, aanwezigheid van wegen: op of naast het terrein)	Invloed op locatie van criteria bepaald door Elke Deyaert voor kleinschalige zorgsector
Bodemgesteldheid (vervuiling, draagkracht, waterhuishouding)	Mogelijkheid tot privacy
Bereikbaarheid (openbaar vervoer)	Mogelijkheid tot kleinschalige interne organisatie
Nabijheid gerechtsgebouw en politiediensten	Mogelijkheid tot gedifferentieerde verblijfsruimtes
Parkeermogelijkheid	Flexibiliteit, bufferzone, intimiteit en privacy

Elk van deze parameters komt terug in de opgestelde lijst, waardoor dit als een volledige lijst kan beschouwd worden. De Huizen kan echter nog parameters naar keuze toevoegen, naargelang het gewenste regime, programma-aanbod, specifieke doelgroep, ...

1.2. Groepering

Groepering van de parameters is in het CBA proces eigenlijk een overbodige stap. Om het raamwerk overzichtelijker te maken door de veelheid aan parameters worden ze hier toch gegroepeerd. Dit heeft geen invloed op de eindscore, maar geeft bijvoorbeeld wel weer in welke ‘categorie’ een locatie goed of minder goed scoort, waardoor bijkomende conclusies kunnen genomen worden.

De groepering kan op meerdere manieren gebeuren.

Een eerste mogelijkheid is via de, in de geografie toegepaste, opsplitsing in kenmerken van de omgeving en kenmerken van het terrein, respectievelijk Areas Of Interests, AOI, en Points Of Interests, POI¹²². Indien de parameters die de omgeving beoordelen niet voldoen hoeven andere terreinen in dezelfde omgeving niet meer onderzocht te worden. Indien een specifiek terrein wordt afgekeurd maar de omgeving wel voldoet kan op zoek gegaan worden naar een nieuwe locatie in dezelfde omgeving. Met de omgeving of buurt wordt een beperkte ruimtelijke omgeving bedoeld die vanuit bebouwingsoogpunt of sociaal-

122 Laptev, D., Tikhonov, A., Serdyukov, P., & Gusev, G. (2014). Parameter-free discovery and commendation of areas-of-interest. Proceedings of the 22nd ACM SIGSPATIAL International Conference on Advances in Geographic Information Systems - SIGSPATIAL '14.

economische structuur homogeen is afgebakend. Het gaat veelal om een deel van de stad of wijk dat door bewoners als een bij elkaar horend geheel wordt ervaren. Er kunnen verschillende redenen of kenmerken zijn waardoor een gedeelte als een aparte buurt wordt ervaren. Veelal is een buurt geen officiële indeling.

Deze manier van groepering blijkt hier echter niet te werken: parameters kunnen niet eenduidig onderverdeeld worden. Zo is de bereikbaarheid met het openbaar vervoer afhankelijk van de algemene bereikbaarheid van de omgeving en de ligging van het specifieke terrein ten opzichte van de bushalte of kan de weerstand afhankelijk zijn van de omgeving maar ook van de specifieke waarde van het terrein voor de omgeving.

Een andere mogelijkheid, waarvoor hier gekozen wordt, is de groepering van de parameters via overkoepelende kernwoorden. De kernwoorden die gekozen worden zijn woorden die doorheen deze masterproef vaak terugkerden en ook specifiek door De Huizen gebruikt worden. Daarna worden deze op een logische manier geordend, met de eerste mogelijkheid in het achterhoofd: gaande van kernwoorden die voornamelijk in relatie staan met de omgeving, via kernwoorden die voornamelijk met de locatie te maken hebben, eindigend bij de specifieke kenmerken van het gebouw.

1. Bereikbaarheid, 2. Relatie met de maatschappij, 3. Integratie, 4. Netwerk, 5. Weerstand, 6. Programma, 7. Terrein, 8. Flexibiliteit van het terrein, 9. Kenmerken van het gebouw

1.3. Beschrijving parameters

1.3.1. Bereikbaarheid

1.3.1.1. Bereikbaarheid openbaar vervoer

De bereikbaarheid met het openbaar vervoer is belangrijk om personeel en vooral bezoekers op regelmatige basis naar het detentiehuis te kunnen laten komen. Wandeltijd (min.) tot het dichtstbijzijnde tram, bus of trein station en/of de reistijd (te voet of met het openbaar vervoer) om een hoofdhalte te bereiken kunnen hier als eigenschap genomen worden. Bij een hoofdhalte komen meerdere bus-, trein-, tram -of metrostations samen. Zo kan rekening gehouden worden met bushaltes die zich dicht bij het detentiehuis bevinden maar een lage frequentie hebben of slecht aansluiten op de belangrijke routes. De gekozen hoofdhalte is het belangrijkste verzamelpunt voor bezoekers/ personeelsleden vanwaar dan een gezamenlijk traject naar het detentiehuis wordt afgelegd. vb.: bezoekers van FPC Gent komen met trein toe in station Gent-Sint-Pieters en nemen dan de bus naar het FPC.

1.3.1.2. Bereikbaarheid auto

De bereikbaarheid met de auto kan gemeten worden via de reistijd (min.) van de dichtste hoofdweg (A-, E-, N-, R-,..., banen) waarvan veel personeelsleden en bezoekers gebruik maken tot het detentiehuis. Zowel een in het centrum geplaatst detentiehuis als een detentiehuis op het platteland moet met de auto vlot bereikbaar zijn aangezien beroep gedaan wordt op externen voor zorg, onderwijs, ...

1.3.1.3. Ontsluiting van de buurt

Een detentiehuis mag niet voor verkeersoverlast of grote verkeersveranderingen zorgen aangezien dit aanzet geeft tot weerstand van de buurt. Eerst zullen er bouw- of verbouwingswerken zijn die zwaar verkeer opleveren, daarna zal er op regelmatige basis transport van gedetineerden, personeel en bezoekers plaatsvinden. Voor een buurt met normale ontsluiting kan dit, gezien de kleine schaal van een detentiehuis, niet tot overlast

leiden. Voor buurten met een slechte ontsluiting of heel rustige buurten kan dit wel tot overlast of grote verschillen leiden. Verkeersstromen kunnen onder de loep genomen worden en een nieuw ontsluitingsplan kan deze hinder voorkomen. Het beoordelen van de ontsluiting heeft vooral te maken met de verkeersimpact. In een anders dode wijk zal dit een grote invloed hebben en ook in een nu reeds overbelaste verkeerssituatie kan dit de druppel zijn.

1.3.1.4. Toegankelijkheid site

Voor de veiligheid van het personeel, de samenleving en de gedetineerden is het belangrijk dat transportwagens met gedetineerden, politie, brandweer, ..., rechtstreeks toegang krijgen tot aan of zelfs tot in het detentiehuis. Indien het detentiehuis zich in een autovrije zone, op een voetgangersbrug (cf. Exodus Rotterdam), in een smalle straat met eenrichtingsverkeer, ... bevindt kan dit voor onveiligheid zorgen en een reden zijn om hier geen detentiehuis te voorzien.

1.3.1.5. Parkeervoorzieningen

Het voorzien van voldoende parkeerplaatsen is belangrijk om personeel, extern personeel, bezoekers; gedetineertransport, enzovoort vlot en stipt tot aan het detentiehuis te krijgen. Indien het gaat om een leeg terrein kan men in het ontwerp parkeerplaatsen of een parking voorzien. Indien het om een bestaand gebouw gaat, moet deze reeds aanwezig zijn, bij een verbouwing voorzien worden of moeten in de directe omgeving voldoende parkeerplaatsen gereserveerd worden. In het detentiehuis worden in totaal 22 VTE's (voltijds equivalenten) tewerkgesteld. Als we redeneren dat deze maximum met 15 tegelijk aan het werk zijn en dat ook nog enkele plaatsen voor bezoekers moeten voorzien worden, kan het streefdoel voor het aantal parkeerplaatsen op 20 gelegd worden. Deze parkeerplaatsen mogen enkel en alleen voor bezoekers/personeel/e.d. van het detentiehuis gebruikt worden.

1.3.1.6. Afstand/ reistijd tot justitiepaleis

Aangezien het traject justitiepaleis-detentiehuis vaak wordt afgelegd, is het belangrijk dat dit via een vlotte verbinding kan gebeuren. Dit kan uitgedrukt worden in de reistijd (minuten).

1.3.1.7. Afstand/reistijd tot hulpdiensten

Voor de veiligheid van het personeel, de gedetineerden en van de samenleving is het belangrijk dat veiligheidsdiensten (politie, verpleging/dokter, brandweer, ...) bij incidenten snel ter plaatste kunnen zijn.

1.3.2. Relatie met de maatschappij

1.3.2.1. Nabijheid tot het centrum

Met het fysieke centrum wordt het dichtstbevolkte deel van het dorp of de stad bedoeld waar winkels, culturele activiteiten, openbaar vervoer, ... het meest overvloedig aanwezig zijn. De nabijheid tot het fysieke centrum is voornamelijk belangrijk bij halfopen en open regimes. De relatie of fysieke afstand tot het centrum wordt hier als parameter genomen.

1.3.2.2. Nabijheid tot de samenleving

De steun van de samenleving is belangrijk voor het re-integratieproces van de gedetineerde. De fysieke aanwezigheid van de samenleving kan bijvoorbeeld gemeten worden door de bevolkingsdichtheid of de dichtheid van het woningweefsel in de omgeving. De dichtheid

heeft een evenredige relatie met de draagkracht van de omgeving, de mogelijkheid tot interactie, het potentiële aantal vrijwilligers/aalmoezeniers/... die zich kunnen aanbieden in het detentiehuis, ...

1.3.3. Integratie (architecturaal)

1.3.3.1. Typologie

Er is geen ‘verboden’ architecturale typologie voor het detentiehuis. Er is wel een voorkeur voor typologieën met een kleinschalige, vertrouwde uitstraling zoals een rijhuis, hoeve, paviljoenen, ... Een gebouw dat hoger is dan de aanpalende woningen zal meer stigmatiserend zijn dan een huis dat evenveel bouwlagen heeft of lager is dan de aanpalende woningen. De eigenschappen van een typologie kunnen zijn: nieuw, bestaand, kleinschalig, vertrouwde uitstraling, een symbolische waarde (klooster, moskee, priesterwoning), stigmatiserend (hoogbouw, oude gevangenis, ...), maar ook interne eigenschappen van een typologie kunnen hier aanbod komen, zoals een cellulaire repetitieve opbouw, ruimtes die de schaal van een instituut dragen of niet praktische verticale circulatie.

1.3.3.2. Interactie met omgeving¹²³

De interactie van de omgeving kan worden weergegeven als de mate waarin het gebouw een koppeling of interactie met de omgeving aangaat. Dit kan bepaald worden door de gevelmaterialisatie en het gevelontwerp (openheid, transparantie,...), afstand van de straat tot de ingang, de grootte van de bufferzone, de toegankelijkheid, de aanwezigheid van publieke en semipublieke ruimte, ...

1.3.3.3. Integratie in omgeving

Mate waarop het gebouw aansluit op het bestaande straatbeeld dankzij de gebruikte schaal, typologie, gebouwhoogte, ... Integratie staat haaks op stigmatisatie.

1.3.4. Netwerk

1.3.4.1. Spreiding

Een detentiehuis wordt geplaatst in een netwerk van detentiehuisen voor een bepaalde regio. Binnen deze regio moet er een goede spreiding zijn tussen de detentiehuisen en de regimes zodat de afstand die moet afgelegd worden naar de detentiehuisen evenredig bepaald is.

Daarnaast is er ook de derde wet van location science (de drie wetten werden aangehaald in hoofdstuk 3, 3 p. 203), die zegt

‘Sites of an optimal multisite pattern must be selected simultaneously rather than independently, one at a time.’

Zo moet de afstand tussen de detentiehuisen evenredig zijn met de draagkracht van de buurt waarin het detentiehuis terecht komt. De buurt mag niet overbelast worden of schrik aangejaagd worden waardoor protest kan komen. Deze nodige ‘spreiding’ is een vaak voorkomend fenomeen bij infrastructuurplanning. Bij de locatiebepaling van kerncentrales, opslagplaatsen voor gevaarlijk afval of geluidsoverlast producerende industrieën wordt “dispersion modeling” toegepast. Dispersion modeling (Church & Murray, 2007) houdt zich bezig met het verspreiden van faciliteiten omwille van zorgen over de impact. Dit

¹²³ Interactie met de omgeving doelt hier enkel op architectonische elementen. Interactie via het programma-aanbod komt bij ‘programma’ aan bod.

kan ook op detentiehuisen worden toegepast of andere functies zoals het inplanten van winkelketens. Bij winkelketens zal het dan gaan om het bevorderen van het eigen vermogen door deze in te planten zodat ze een zo groot mogelijk doelgroep bereiken zonder in elkaars vaarwater te komen. Dispersion modeling kan ook worden toegepast voor het inplanten van instellingen die zo snel mogelijk de volledige populatie moeten bereiken zoals ziekenhuizen, brandweer en politie. De voorzieningen met een negatieve impact op de buurt zoals elektriciteitsproductie of afvalverwerking zijn algemeen nodig, er is nood aan deze dienstverlening, maar de voorzieningen worden als onaangenaam ervaren door de omgeving met een NIMBY (Not In My Back Yard) reactie als gevolg. De uitdaging is dan ook om de draagkracht van de buurt of het maximum aantal voorzieningen die de buurt aankan te bepalen.¹²⁴ Een goede spreiding is ook belangrijk om de werking van het detentiehuis te garanderen en om de afstanden voor bezoekers laag te houden. Ook de beveiliging en het regime van het detentiehuis moeten in een optimale verhouding tot de locatie liggen. Voor elke locatie moet het best passende regime en beveiliging gekozen worden en het geheel aan detentiehuisen van een detentiestreek moet een volledig traject van een gedetineerde weergeven. De vraag rijst dan wat er moet gebeuren indien een detentiehuis gesloten wordt en een nieuwe locatie moet gezocht worden. De nieuwe locatie kan namelijk beter aansluiten bij een ander regime of beveiliging en dan moet in principe binnen het patroon van detentiehuisen een verschuiving plaatsvinden zodat elke site de meest optimale beveiliging en regime hanteert ten opzichte van de groep detentiehuisen.

1.3.4.2. Stedelijke programmatie

Indien een detentiehuis geopend wordt met een bredere stedelijke programmatie, door het mengen met stedelijke en maatschappelijke programma's, zal dit voor sociale en ruimtelijke verbanden zorgen met de maatschappij. Het detentiehuis kan bijvoorbeeld deel uitmaken van een project voor collectieve woningen, studentenvoorzieningen, een nieuw winkelcentrum, ...

1.3.5. Weerstand

1.3.5.1. Direct weerstand van de buurt

Het correct inschatten van de weerstand van de buurt is niet eenvoudig en valt niet onder het kader van deze masterproef. Er worden hierna wel enkele criteria gegeven waardoor een beeld kan verkregen worden over de buurt en de vermoedelijke weerstand, maar bijkomend onderzoek is hier nodig.

De weerstand zal vermoedelijk beïnvloed worden door de gemiddelde eigendomsverdeling (huurders, kopers, studentenhuurders,...), de gezinssamenstelling (gezinnen met jonge kinderen, gezinnen met studenten, alleenstaanden, oudere koppels,...), het soort wijk (sociale woonwijk, rijke woonwijk, immigrantenwijk, ...), het gemiddeld inkomen, de draagkracht van de wijk, leefbaarheid van de buurt (woningkwaliteit, kwaliteit van de woonomgeving, buurtveiligheid, aanwezigheid van voorzieningen, kwaliteit van sociale relaties, mate van buurtbinding), ...

1.3.5.2. Opwaarderingsmogelijkheden voor de buurt

Indien de komst van een detentiehuis gepaard gaat met ruimtelijke/infrastructurele/functionele verbeteringen voor de buurt zal dit de weerstand van diezelfde buurt afzwakken. Het detentiehuis kan op die manier voor een opwaardering van probleebuurtten zorgen of

---

¹²⁴ Church, R. L., & Murray, A. T. (2009). *Business Site Selection, Location Analysis, and GIS*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, p236

voor een oplossing in probleemsituaties van de buurt. Mogelijkheden voor opwaardering: toevoegen van extra woningen, nieuwe ontsluitingen, aanleg van een groene zone, aanbieden van nieuwe functies zoals een sporthal, winkel, atelier, ... De opwaarderingsmogelijkheid kan worden uitgedrukt in de mate waarin opwaardering van de buurt nodig en ook haalbaar is.

1.3.5.3. Waarde van de locatie voor de buurt

De specifieke locatie kan een bepaalde waarde of betekenis hebben voor de buurt. Het kan een belangrijke groene spot zijn, de buurt kan andere plannen gehad hebben met deze locatie, de bouw van het detentiehuis kan bepaalde zichten of sluiproutes wegnemen, ...

Hoe belangrijker een locatie voor de buurt, hoe meer weerstand verwacht mag worden.

1.3.5.4. Bestemming

Indien een bestemmingswijziging voor het perceel nodig is, kan een bezwaarschrift worden ingediend tegen de bestemmingswijziging. Daarna wordt een openbaar onderzoek gestart. In het beste geval leidt dit tot veel vertraging en in het slechtste geval tot een afwijzing waardoor het project niet kan doorgaan.

1.3.6. Programma

1.3.6.1. Werk

Diversiteit aan werkmogelijkheden en ondersteunende organisaties (zoals VDAB, Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding) voor elke gedetineerde in de omgeving (zoals een kringloopwinkel, beschutte werkplaats, arbeidsplaatsen, ...) van of in het detentiehuis zelf. Dit kan bijvoorbeeld uitgedrukt worden in het totale aanbod aan werkmogelijkheden en de kwaliteit hiervan.

1.3.6.2. Onderwijs

Diversiteit aan opleidingen en hulporganisaties (zoals EPEA, European Prison Education Association of VOCVO, Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenonderwijs) die in de omgeving aangeboden worden en door gedetineerden in het detentiehuis of op verplaatsing kunnen gevolgd worden.

Dit kan bijvoorbeeld uitgedrukt worden in het totaal aantal te volgen opleidingen en eventueel de boordeling/kwaliteit hiervan.

1.3.6.3. Cultuur, sport en ontspanning

Diversiteit aan cultuur-, sport- en ontspanningsmogelijkheden (zoals een sportzaal, danszaal, bibliotheek, ...) en organisaties (zoals BZN, Bond Zonder Naam, De Rode Antraciet, SOCIUS, Steunpunt Sociaal Cultureel Volwassenwerk,...) die zich hiervoor inzetten. Dit kan uitgedrukt worden in de grootte van het aanbod, de kwaliteit ervan, de toegankelijkheid (vrij, op bepaalde regelmatige tijdstippen, zelden, ...).

1.3.6.4. Zorgaanbod en juridische bijstand

Diversiteit aan zorg en juridische hulporganisaties (zoals CAW (Centrum Algemeen Welzijn), SAW (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk), CGG (Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg), Suggnomè, JWW (Justitieel Welzijns Werk), VormingPlus, vzw Touché, Justitiehuis, OCMW, ...) die uit de omgeving hulp kunnen bieden aan de gedetineerden.

Figuur 1: oppervlakteschatting door Elke Deyaert

STARTPAKKET	Individuele verblijfsruimte	o.a. private kamer (ev. met eigen sanitair en kitchenette)	Hoe meer oppervlakte beschikbaar voor deze ruimtes, hoe beter.	30m ² per gedefinieerde
	Personeelsruimte	o.a. inkomhalie, kleedkamer, eetruimte, keuken, sanitair.		100m ²
	Gedeelde ruimte	o.a. ontspanningsruimte, collectieve eetruimte, ev. gedeeld sanitair, werkruimte (atelier), therapie-lokaal, bibliotheek, enz.		600m ²
	Bezoekersruimte	o.a. zitruimte, ruimte voor ongestoord bezoek, fouille.		60m ²
	Technische voorzieningen	o.a. inkomkas, bergruimte, technische ruimte, enz.	Beperken van de nodige oppervlakte.	minimaal
	Circulatie-ruimte	Trap (ev. gang)		minimaal
OPTIES	Semipublieke ruimte	Bvb. leslokaal, vergaderruimte, enz.	Oppervlaktevoorziening is een meerwaarde voor zowel buurt als detentiehuis.	onbepaald
	Publieke ruimte	Bvb. muziekacademie, fitnesscentrum, sportveld, enz.		onbepaald

Formule:

Terreinopp. ≤ 1500 + (3000/#bouwlagen)

(Basisprogramma)

Terreinopp. ≤ 1500 + (6000/#bouwlagen)

(Uitgebreid programma)

	Studenten-ontwerpen Ugent (2012)	Studenten-ontwerpen Ugent (2015) **	Exodus ***	Testcase	Informatie-bundel De Meyer ****	Richtlijnen Deyaert *****	Totaal
Aantal bewoners	10	30		26	30		10
Regime	Gesloten	Gesloten	Open	Gesloten	Gesloten	Gesloten	
Terreinoppervlakte (m ²)	2803.00	2984.00	Zie ***	2717.91	/	/	
Basis gebouwoppervlakte* (m ²)	Niet bekend	3802.43	Zie ***	Niet bekend	1576.00	1199.00	
Totale gebouwoppervlakte (m ²)	2112.91	7716.23	Zie ***	3725.00	/	/	
Terreinoppervlakte voor 30 bewoners (m ²)	8409.00	2984.00	2001.34	3136.05	/	/	3422.18
Basis gebouwoppervlakte* voor 30 bewoners (m ²)	Niet bekend	3802.43	2755.00	Niet bekend	1576.00	3597.00	2964.49
Totale gebouwoppervlakte voor 30 bewoners (m ²)	6338.73	7716.23		4298.08	/	/	6117.68

* De basis gebouwoppervlakte is zonder publieke ruimte, semipublieke ruimte en parking.

** Berekening gemiddelde oppervlakte studentenontwerpen Ugent 20015

	Student Anna-Lea Boé Jonas Vandemoortele	Ángel Herráez	Jonathhan Decoene Hannah De Vids	Sara Claerhout Eva Denys
Aantal bewoners	30	30	30	30
Regime	Gesloten	Gesloten	Gesloten	Gesloten
Terreinoppervlakte voor 30 bewoners (m ²)	2830.00	4047.00	2075.00	8000.00
Basis gebouwoppervlakte* voor 30 bewoners (m ²)	3933.00	4757.70	2679.00	3840.00
Totale gebouwoppervlakte voor 30 bewoners (m ²)	7502.00	9619.70	6027.00	7716.23

*** Berekening gemiddelde oppervlakte exodushuizen

	Exodus Den Haag	Exodus Alkmaar	Exodus Rotterdam	Exodus Den
Aantal bewoners	19	14	21	21
Regime	Open	Open	Open	Open
Basis gebouwoppervlakte* (m ²)	573	735.00	250.00	2467.00
Totale gebouwoppervlakte (m ²)	1079	576.00	1530.00	2527.00
Terreinoppervlakte voor 30 bewoners (m ²)	904.74	1575.00	2185.71	3524.29
Basis gebouwoppervlakte* voor 30 bewoners (m ²)	3990.00	1234.29	2185.71	3610.00

Deze cijfers worden niet meegerekend. De kubuswoning in Rotterdam en de boerderij hebben omwille van

**** Presentatie Ronny De Meyer op 23/09/2015: HUIZEN, een nieuwe architectuurtypologie voor detentie?

***** Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent. P159

1.3.7. Terrein kenmerken

1.3.7.1. Grootte van het terrein

Om een kwalitatief detentiehuis te bouwen moet de locatie groot genoeg zijn. De kleinschalige casestudies worden gebruikt om richtlijnen op te stellen voor de minimum oppervlakte.

De nodige terreinoppervlakte voor een detentiehuis met 30 bewoners ligt hier tussen 8409,00 m² (gesloten regime) en 2001,34m² (open regime). De nodige terreinoppervlakte is afhankelijk van het aantal bouwlagen, de manier waarop de buitenruimte georganiseerd wordt (indien het dak gebruikt wordt als extra buitenruimte kan een kleiner terrein volstaan) en het programma dat voorzien wordt (afhankelijk van het regime en de publieke en semi-publieke functies).

Gezien de ervaring met hoogbouw (cf Bijlmerbajes) en de ook eerder negatieve ervaring met de vier bouwlagen in het Exodushuis te Rotterdam wordt aangeraden om tot maximum drie à vier bouwlagen te gaan.

Een richtcijfer wordt verkregen door volgende formule, die gebaseerd is op onderstaande berekeningen: 1500 + 3000/aantal bouwlagen (basis gebouwoppervlakte) en 1500+6000/aantal bouwlagen (totale bouwoppervlakte). Hierbij wordt een minimum buitenruimte van 1500m² vereist. De cijfers de gegeven worden zijn bruto cijfers.

Van de cases die aansluiten op De Huizen kunnen de Exodus huizen niet gebruikt worden voor de vergelijking van de buitenruimte omdat het hier om open regimes gaat. Enkel de buitenruimtes van de studentenontwerpen uit 2012 en van de testcase zijn bekend. De studentenontwerpen uit 2012 waren voor 10 gedetineerden. Om de oppervlaktes te kunnen vergelijken worden deze maal drie gedaan. De studentenontwerpen uit 2012 hebben zo een buitenruimte van 8910m² per 30 gedetineerden. Deze ontwerpen hebben in verhouding met de studentenontwerpen in 2012 een groot terreinoppervlak. De testcase beschikt daarentegen 'slechts' over 1462.5 m² buitenruimte voor 30 gedetineerden. Dit kan dan ook als een minimum beschouwd worden.

De 3000 en 6000 m² zijn richtlijnen gebaseerd om de gemiddelde waarde van de basis gebouwoppervlakte en de gemiddelde waarde van de totale bouwoppervlakte.

$$\text{Terreinopp.} \leq 1500 + (3000/\#\text{bouwlagen}) \quad (\text{Basisprogramma})$$

$$\text{Terreinopp.} \leq 1500 + (6000/\#\text{bouwlagen}) \quad (\text{Uitgebreid programma})$$

#	Terreinoppervlakte in m ² voor basisprogramma	Terreinoppervlakte in m ² voor uitgebreid programma
1	4500	7500
1.5	3500	5500
2	3000	4500
2.5	2700	3900
3	2500	3500
3.5	2357	3214
4	2250	3000

Opgelet: dit zijn richtlijnen!

Creatieve omgang met ruimte, aanpassing van de capaciteit of het regime en dergelijke kunnen de nodige oppervlakte verlagen. Indien het dak als extra buitenruimte gebruikt wordt of indien een ondergrondse parking in plaats van parking in openlucht geplaatst wordt, kan het terrein veel kleiner zijn.

1.3.7.2. Graad van ontsluiting/openheid

Aanwezigheid van kunstmatige en natuurlijke afsluitingselementen waardoor geen nieuwe afsluitingselementen moeten voorzien worden. Natuurlijke afsluitingen kunnen zijn: dichte struiken, waterpartij, hoogteverschil, ... Kunstmatige afsluitingen kunnen zijn: wachtgevels van reeds bestaande huizen, reeds aanwezige en dus geïntegreerde afsluitingen, ...

1.3.7.3. Terreinbeperkingen

Worden er specifieke beperkingen aan de site opgelegd zoals de bouwhoogte, de rooilijn, erfdiensbaarheden of zijn er specifieke eigenschappen die een invloed kunnen hebben op de keuze om voor deze locatie te kiezen?

1.3.7.4. Grondkwaliteit

De kwaliteit van de bouwgrond is belangrijk voor de funderingswerken. Moerassige terreinen, terreinen in de buurt van waterlopen die regelmatig uit hun oevers treden of terreinen met een hoge grondwaterspiegel worden best vermeden. Daarnaast zal een grondonderzoek tot belangrijke inzichten leiden: de diepte en dikte van de draagkrachtige lagen bepaalt de draagkracht van de grond, grondvervuiling wijst op een langere werken door sanering, ...

1.3.7.5. Bufferzone

Een bufferzone is een belangrijke overgangszone tussen de publieke straatzijde en de private zones van het detentiehuis. De grootte van de buffer kan variëren door het regime van het detentiehuis. De bufferzone is belangrijk omdat niet elke handeling die in of rond het detentiehuis plaatsvindt, gevolgd zou worden door omstaanders. In probleemsituaties kan een bufferzone een discrete oplossing bieden. Het geeft ook een zeker veiligheidsgevoel naar de omgeving toe. Een overgangszone kan voorzien worden door een plein, een groenzone, ..., voor het detentiehuis of door gradaties in het detentiehuis zelf waarbij de publieke en semipublieke functies een buffer vormen naar het achterliggende meer private gedeelte. De buffer heeft echter niet het doel om het detentiehuis "te verbergen". Een overgangszone mag het detentiehuis niet scheiden van de samenleving.

1.3.8. Flexibiliteit van het terrein

1.3.8.1. Uitbreiding

Is er een mogelijkheid om in te spelen op veranderende noden door uitbreidingsmogelijkheden op het terrein zelf of naar de omgeving. Bijvoorbeeld: in de directe omgeving van het detentiehuis is een sporthal waar gedetineerden op beperkte tijdstippen gebruik van kunnen maken. Indien deze sporthal sluit en er zijn geen alternatieven in de directe omgeving moet het detentiehuis nu zelf voor sportmogelijkheden zorgen, door eventueel uit te breiden met een sporthal en deze open te stellen naar de omgeving.

1.3.8.2. Toegankelijkheid

Een gedifferentieerd detentiebeleid vereist meerdere toegangsmogelijkheden tot het detentiehuis. Indien meerdere toegangen voorzien worden, kunnen gedetineerden van een gesloten en een open regime het detentiehuis op een andere manier betreden. Bezoekers van gedetineerden of buurtbewoners kunnen dan ook gebruik maken van publieke of semipublieke functies van het detentiehuis via een subtielere, minder strenge toegang. Zowel de toegankelijkheid van het terrein (bijvoorbeeld via drie straten) als de toegankelijkheid van het gebouw (bijvoorbeeld vier ingangen) zijn hier van belang.

1.3.8.3. Flexibele aanpak

Indien voor een flexibele locatie en een flexibel gebouw biedt de mogelijkheid om in te spelen om de veranderende noden. Er kan nagegaan worden of de locatie en het gebouw de mogelijkheid bieden om er in de toekomst een andere functie uit te oefenen of om zich, dankzij de constructie/architectuur/indeling, flexibel op te stellen naar de gebruikers. Beschermd historisch patrimonium kan hierop in bepaalde gevallen slecht scoren, alsook gebouwen met een niet flexibele constructie.

1.3.9. Kenmerken gebouw

1.3.9.1. Buitenruimte

Het detentiehuis moet over voldoende buitenruimte beschikken zodat sport- en ontspanningsmogelijkheden dagelijks kunnen plaatsvinden. In een gesloten regime, waar het voorzien van buitenruimte belangrijker is dan in een open regime, moet minstens 1000 m² buitenruimte beschikbaar zijn.

1.3.9.2. Privacy versus transparantie

De schil en de ordening van het gebouw moeten een evenwicht vinden tussen het bieden van voldoende privacy enerzijds en het open stellen naar de maatschappij anderzijds. De twee uitersten zijn bijvoorbeeld de bunker en het glazen huis. Beide gebouwen zouden een slecht detentiehuis zijn. Een goede combinatie van beide kenmerken is hier vereist.

1.3.9.3. Zelfonderhoudend

De opdeling van het gebouw en de aanwezige voorzieningen kunnen van de bewoners van het detentiehuis een zelf-onderhoudende gemeenschap maken. In deze context kan dit betekenen dat de gedetineerden instaan voor hun eigen onderhoud en voor het onderhoud van het huis. Ze staan dan zelf in voor het huishouden (koken, wassen, strijken, kweken van groenten, ...), de klussen (tuin en gebouw onderhouden, ...) en het zorgen voor inkomsten. In een open regime kan dit nog verder gaan en kunnen ze bijvoorbeeld ook zelf de boodschappen doen. De architectuur en organisatie moet dit wel toelaten. Wanneer in grote groepen samengeleefd wordt en er enkel één grote keuken en één grote waszaal is voorzien, zal dit niet mogelijk zijn.

1.3.9.4. Activiteitspatronen en buitenwandeling

Normalisering van het gevangenisleven kan onder andere nagestreefd worden door verschillende functies in een ander gebouw onder te brengen. Op die manier wordt het “stedelijke” nagebootst waarbij de gedetineerde overdag zijn private leefruimte verlaat om te gaan werken. Via buitencirculatie worden normale activiteitspatronen gecreëerd. Cfr gevangenisdorp Haren, gevangenis in Mauzac van Badinter, studentenontwerpen van

Ianthe Lindelauf en Marie Moors, het ontwerp van noAarchitecten voor De Zande in Wingene, ...

1.3.9.5. Grootte van het gebouw

Om 30 gedetineerden te huisvesten is ten minste 3500m² bruto (zie berekening hoofdstuk 4, “1.3.7.1. Grootte van het terrein” p. 225) binnenoppervlakte nodig. Publieke of semipublieke voorzieningen zijn hier nog niet in voorzien.

1.3.9.6. Aanpasbaarheid gebouw / haalbaarheidsstudie verbouwingen

De aanpasbaarheid van het gebouw is afhankelijk van de werken die nodig zijn om het gebouw om te vormen tot detentiehuis en wat de impact, kostprijs, tijd, ..., van deze werken is. Indien grote structurele ingrepen nodig zijn zal het gebouw hierop slecht scoren, indien slechts enkele kleine beveiligingselementen moeten toegevoegd worden, zal het gebouw zeer goed scoren. Indien hier slecht gescoord wordt, kan de vraag gesteld worden of een nieuwbouw niet beter is dan renovatie/verbouwing.

2. Opstellen raamwerk voor de evaluatie van locaties

Het raamwerk voor de evaluatie van locaties bestaat uit een handleiding en het, nog in te vullen, leeg gegevensblad. In de handleiding wordt eerst nogmaals beschreven waarom voor deze methodiek gekozen werd en daarna wordt het af te leggen stappenplan om het leeg gegevensblad in te vullen weergegeven.

2.1. Handleiding

2.1.1. Waarop is deze methodiek gebaseerd

De methodiek houdt geen rekening met het belang van een bepaalde parameter maar wel met het belang van het voordeel dat een terrein heeft ten opzichte van de andere terreinen voor deze parameter. Indien een parameter zeer belangrijk is maar alle terreinen hierop heel goed scoren zal dit nauwelijks de keuze beïnvloeden en dus toch weinig punten opleveren. Het voordeel van het ene terrein ten opzichte van het andere terrein is immers klein. Dankzij deze methodiek wordt het verschil tussen de locaties duidelijk en kan dus de beste locatie gekozen worden.

Een praktisch voorbeeld om de methodiek duidelijk te maken wordt nu gegeven.

Locatie 1 bevindt zich op negen kilometer van het justitiepaleis, locatie 2 op elf kilometer. De ligging ten opzichte van het justitiepaleis wordt als belangrijk ervaren. Het ‘belang’ in de AHP methodiek wordt hier ‘hoog’.

Indien gebruik gemaakt wordt van aan analytische methode zal twee keer een score gegeven worden. Eerst wordt de prioriteit of het belang van het criterium bepaald (hoog) en vervolgens wordt een score gegeven aan de beoordeling van de verschillende alternatieven. De manier waarop eerst de prioriteit en vervolgens de score bepaald wordt, is van groot belang aangezien dit een rechtstreekse invloed heeft op de eindscore. Het is echter moeilijk om de prioriteit en de score exact en correct te bepalen. Een mogelijke manier is het afbakenen in domeinen.

0-5 km	Goede bereikbaarheid justitiepaleis	100 punten
5-10 km	Matige bereikbaarheid justitiepaleis	50 punten
10-... km	Slechte bereikbaarheid justitiepaleis	0 punten

Deze punten worden nu vermenigvuldigd met een hoge prioriteit, wat een groot verschil in punten voor beide locaties oplevert. En dat terwijl twee kilometer eigenlijk geen grote invloed heeft op de locatiekeuzen. De CBA-methodiek meet hier enkel het belang om twee kilometer dicht bij het justitiepaleis te zitten. Wat is het voordeel om twee kilometer dicht te zitten ten opzichte van de andere voordelen?

De punten die bij de CBA-methodiek worden uitgedeeld zijn waarden die het belang van een voordeel weergeven ten opzichte van de andere voordelen. Omdat het moeilijk is om uit 37 (dit is variabel) voordelen te bepalen welk voordeel het belangrijkste is wordt eerst een onderverdeling gemaakt. Per categorie worden de voordelen vergeleken en kan afgelezen worden wat de verhouding is tussen de waarden. Daarna worden de voordelen voor het volledige raamwerk op elkaar afgestemd.

De punten die worden gegeven zijn een indicatie voor het belang van een voordeel en dus ook onrechtstreeks voor het belang van een parameter. Het gaat hier dus niet om absolute scores. De absolute scores per categorie kunnen niet met elkaar vergeleken worden aangezien het aantal parameters per categorie verschilt en dus voor een categorie met meerdere parameters de punten hoger kunnen liggen ondanks dat de categorie, misschien, minder belangrijk is. Dit zal duidelijk worden in het toepassingsvoorbeeld in hoofdstuk 4, 3 p. 237.

- Stap 0: parameters bepalen

Het raamwerk is opgebouwd uit 9 categorieën, die elk bestaan uit een variërend aantal te beoordelen parameters. Deze 9 categorieën en bijhorende parameters worden echter slechts gegeven als richtlijn voor de expert die het raamwerk zal invullen. Deze parameters kunnen variëren afhankelijk van: de aard van de voorgestelde locatie (bouwgrond, te verbouwen locatie, instapklare locatie,...), het gewenste regime (open, halfopen, gesloten, ...), het voorziene programma voor de gedetineerden met publieke en/of semipublieke functies, ...

Het is ook mogelijk om van bepaalde parameters “MUST-parameters” te maken. Dit wil zeggen dat aan een (minimum)-voorwaarde moet voldaan zijn omdat het niet mogelijk is om te kiezen voor een locatie die niet voldoet aan deze parameter. Het kan ook een combinatie van parameters zijn: een klein terrein, waarbij zal gekozen worden voor een open regime, kan niet samengaan met een slechte bereikbaarheid met het openbaar vervoer.

Een praktisch voorbeeld: beoordeling van een locatie voor een detentiehuis met een halfopen regime waarin gedetineerden tewerkgesteld worden in een eigen fietsherstelatelier. In de categorie ‘bereikbaarheid’ kan de parameter ‘bereikbaarheid met de fiets’ worden toegevoegd waarbij fietspaden, -routes en -frequentie beoordeeld wordt. In de categorie ‘flexibiliteit van het terrein’ kan van de parameter ‘toegankelijkheid’ geëist worden dat het detentiehuis toegankelijk is via twee verschillende toegangswegen zodat het fietsatelier losgekoppeld kan worden van de detentiehuis. Dit wordt dan een ‘must’-parameter.

Hoe meer informatie beschikbaar is over het detentiehuis, hoe correcter de eindscore die het raamwerk zal weergeven.

Na het bepalen van de parameters wordt het gegevensblad van het raamwerk ingevuld.

Het raamwerk kan geraadpleegd worden via deze link: https://www.dropbox.com/s/8ctbgtwoivjxmh0/Raamwerk_voor_locatiebepaling.xlsx?dl=0

1. Vul de eigenschap van de parameter in (kader 1)

Vul in kader 1 per locatie de eigenschappen van de parameter in. Per parameter wordt een mogelijke manier om de parameter te beoordelen weergegeven in de rechtse kolom van het raamwerk. Afhankelijk van de wijze waarop de informatie voor het beoordelen van de parameter weergegeven of bekomen wordt of afhankelijk van de specifieke eisen van het detentiehuis kan de manier waarop een parameter beoordeeld wordt verschillen. Om de eigenschappen van de parameter correct te kunnen beoordelen is een goed gestaafd onderzoek nodig. De correctheid van dit onderzoek zal invloed hebben op de eindkeuze voor de locatie.

2. Duid de minst goede eigenschap aan met een “-“ (kader 2)

Bepaal welke locatie de minst goede eigenschappen heeft. Vul bij deze locatie in kader 2 een “-“ in. Door deze min in te vullen zal in kader 4 automatisch een 0 verschijnen.

3. Vul het voordeel ten opzichte van de minst goede locatie in (kader 3)

Vul voor elke locatie in kader 3 de voordelen ten opzichte van de locatie met de minst goede eigenschappen in. Duid daarna de locatie aan met beste/grootste voordeel door het voordeel in “**bold**” te zetten.

4. Herhaal dit proces (stap 1 tot stap 3) voor elke parameter van het raamwerk

5. Geef punten aan de voordelen (kader 4)

De volgende stap is het geven van punten aan de zonet bepaalde ‘beste/grootste’ voordelen. De punten die gegeven worden, moeten in verhouding staan met het belang van het voordeel ten opzichte van de andere voordelen. Hiervoor kunnen richtlijnen worden opgesteld zodat dit eenvoudiger is: er kan een reikwijdte worden afgesproken waarbinnen de punten die gegeven worden liggen. De grootste en belangrijkste voordelen ten op opzichte van de andere voordelen krijgen honderd punten, een voordeel dat niet van belang is voor de locatiekeuze krijgt nul. De andere punten liggen hier op een evenredige manier tussen.

Om te controleren of de punten wel correct gegeven zijn, kan eerst binnen de categorie nagegaan worden of de punten die aan een voordeel gegeven zijn evenredig zijn met de andere voordelen. Daarna kan ook de vergelijking gemaakt worden met de parameters van de andere categorieën. De punten worden in kader 4 genoteerd.

6. Vul nu de ontbrekende punten in voor de overige locaties.

Nu worden ook de voordelen die tussen de minste eigenschap van nul punten en het beste voordeel liggen, bepaald evenredig met de waarde van het bepaalde voordeel. Als alle punten ingevuld zijn, worden de resultaten automatisch weergegeven. Eerst en vooral is er de totaalscore. Deze score geeft weer welke locatie, globaal gezien, het meeste voordelen biedt ten opzichte van de ander locaties. Daarnaast wordt ook per categorie voor elke locatie de totaalsom weergegeven en worden deze sommen ook procentueel weergegeven. Zo kan ook per categorie de best scorende locatie worden afgelezen. De procentuele score maakt het makkelijker om de overige locaties te vergelijken met de best scorende locatie voor de categorie. Let op, de procentuele cijfers van de verschillende categorieën mogen niet zomaar opgeteld worden. De categorieën mogen niet zomaar aan elkaar gelijkgesteld worden.

7. Bepaal de beste locatie

De locatie met de hoogste som, die dus het meest voordelen biedt, kan afgelezen worden. Deze locatie moet voldoen aan alle “must” parameters. Indien het verschil in punten tussen de eerste locatie en één of meerdere andere locaties heel klein is, kan gekeken worden naar enkele specifieke voordelen van de locatie om de eindkeuze te maken.

8. Bevestig de keuze na vergelijking met de prijs

In de laatste stap wordt nagegaan of de prijs van de zonet gekozen locatie in verhouding staat met de voordelen die deze locatie biedt. Indien de prijs van de locatie lager of gelijk is dan de andere locaties moet niet getwijfeld worden. Indien de prijs hoger ligt moet de verhouding prijs/voordelen met de andere locaties bekeken worden.

2.2. Template raamwerk

	Factoren	Alternatieven					
		Terrein A	Terrein B	Gebouw C			
Voorbeeld	Parameter	(1)	(2)		-		Mogelijke eigenschappen
	Eigenschap: Voordeel +	(3)	(4)		0		Mogelijke voordelen
Bereikbaarheid	1	Bereikbaarheid openbaar vervoer Eig. Wandeltijd of reistijd					Eigenschappen: wandeltijd (min.) naar dichtstbijzijnde bushalte of kortste reistijd (min.) naar nabijgelegen hoofdhalte
	+						Voordelen: aantal minuten dichterbij de halte
	2	Bereikbaarheid met auto Eig. Reistijd					Eigenschappen: reistijd (min.) tussen detentiehuis en hoofdweg.
	+						Voordelen: aantal minuten dichterbij de hoofdweg
	3	Ontsluiting van de buurt Eig. Verkeersimpact					Eigenschappen: geen/kleine/matige/grote impact/... op het verkeer rond het detentiehuis
	+						Voordelen: beste/betere/ mindere/minste ontsluiting
	4	Toegankelijkheid site Eig. Hoe dicht kan transport tot bij detentiehuis komen					Eigenschappen: transport tot in/aan/vlakbij/op afstand X/... van detentiehuis
	+						Voordelen: best/beter/ minder/minst toegankelijk
	5	Parkeervoorzieningen Eig. Aantal parkeerplaatsen					Eigenschappen: aantal beschikbare parkeerplaatsen
	+						Voordelen: hoeveel meer parkeerplaatsen zijn er
	6	Nabijheid justitiepaleis Eig. Afstand/reistijd tot justitiepaleis					Eigenschappen: reistijd (min.) tussen detentiehuis en justitiepaleis.
	+						Voordelen: aantal minuten dichterbij de locatie
	7	Nabijheid hulpdiensten Eig. Afstand/reistijd tot hulpdiensten					Eigenschappen: reistijd (min.) tussen detentiehuis en politiekantoor/ziekenhuis/brandweerkazerne/...
	+						Voordelen: aantal minuten dichterbij de locatie
Totaal							
Relatie met de maatschappij	8	Nabijheid tot centrum Eig. Relatie met centrum					Eigenschappen: In/vlakbij/op matige afstand van/ver van/... Centrum
	+						Voordelen: Dichtst/dichter/verder/verst
	9	Nabijheid tot samenleving Eig. Densiteit woningweefsel					Eigenschappen: heel dicht/dicht/halfdicht/open/... bebouwd in de omgeving of dicht/licht/... bevolkt
	+						Voordelen: dichtst/dichter/minst dicht/... bebouwd/bevolkt
Totaal							

	Factoren	Alternatieven						
		Terrein A		Terrein B		Gebouw C		
Integratie	10	Typologie Eig. Eigenschappen van de typologie						Eigenschappen: kleinschalig, vertrouwde uitstraling, niet stigmatiserend, geen andere symbolische waarde,...
		+						Voordelen: beste, betere, mindere, minste typologie
	11	Interactie omgeving Eig. Mate waarin interactie met omgeving wordt						Eigenschappen: sterke/matige/zwakke/... interactie
		+						Voordelen: beste, betere, mindere, minste interactie
	12	Integratie in omgeving Eig. Mate van integratie						Eigenschappen: geïntegreerd/ semi-geïntegreert/ semi-stigmatiserend/stigmatiserend/...
		+						Voordelen: Meest/meer/minder /minst geïntegreerd
Totaal								
Netwerk	13	Spreiding Eig. spreiding t.o.v. andere detentiehuisen						Eigenschappen: locatie zorgt voor goede/matige/slechte/... spreiding t.o.v. de andere detentiehuisen
		+						Voordelen: beste/betere/ mindere/minste spreiding
	14	Stedelijke programmatie Eig. Menging met andere programma's						Eigenschappen: er is een ruim gemengd programma/ één ander programma/ geen gemengd /... programma voorzien.
		+						Voordelen: beste/betere/ mindere/minste programmatie
Totaal								
Weerstand	15	Directe weerstand van de buurt Eig. vermoedelijke buurtweerstand						Eigenschappen: de vermoedelijke weerstand is heel hoog/ hoog/ laag/ heel laag /onbestaande/...
		+						Voordelen: minst/minder/meer/ meest weerstand verwacht
	16	Opwaarderingsmogelijkheid en buurt Eig. Mogelijkheid en haalbaarheid opwaardering						Eigenschappen: opwaardering sterk nodig en heel haalbaar/ nodig maar niet haalbaar/ nodig en haalbaar/ niet nodig/...
		+						Voordelen: beste/betere/ mindere/minste/ opwaarderingsmogelijkheden
	17	Waarde van locatie voor de buurt Eig. Belang van de locatie voor de buurt						Eigenschappen: heel belangrijke/ belangrijke/weinig belangrijk/ onbelangrijke/... locatie voor de buurt
		+						Voordelen: geen/minder/meest weerstand door belang locatie
	18	Bestemming Eig. Bestemmingswijziging						Eigenschappen: Geen bestemmingswijziging nodig, Wel bestemmingswijziging nodig
		+						Voordelen: Wel bestemmingswijziging aanwezig
Totaal								

	Factoren	Alternatieven							
		Terrein A		Terrein B		Gebouw C			
Programma	19	Werk Eig. Aanbod en kwaliteit werkmogelijkheden +						Eigenschappen: breed/matig/beperkt/... aanbod aan kwalitatieve/minder kwalitatieve/... werkmogelijkheden Voordelen: beste/beter/minder/ minste qua werkmogelijkheden	
	20	Onderwijs Eig. Aanbod en kwaliteit onderwijsmogelijkheden +						Eigenschappen: breed/matig/beperkt/... aanbod aan kwalitatieve/minder kwalitatieve/... Voordelen: beste/beter/minder/ minste qua onderwijs	
	21	Cultuur, sport, en ontspanning Eig. Aanbod, kwaliteit en toegankelijkheid +						Eigenschappen: breed/matig/ beperkt/... aanbod aan kwalitatieve/minder kwalitatieve/... op dagelijkse/ wekelijkse/... tijdstippen Voordelen: beste/beter/minder/ minste qua cultuur, sport en ontspanning	
	22	Zorgaanbod/ Juridische bijstand Eig. Aanbod zorg en juridische ondersteuning +						Eigenschappen: breed/matig/ beperkt/... aanbod aan Voordelen: beste/beter/minder/ minste qua zorg en juridische ondersteuning	
	Totaal								
	Terrein	23	Grootte terrein Eig. Oppervlakte (m ²) +						Eigenschappen: oppervlakte in m Voordelen: hoeveel groter is het terrein dan het kleinste terrein
		24	Graad van ontsluiting/openheid Eig. Natuurlijke en kunstmatige afsluitingselementen +						Eigenschappen: Aanwezigheid en kwaliteit van natuurlijke en kunstmatige afsluitingselementen Voordelen: meest/meer/minst geïntegreerde afsluitingen
		25	Terreinbeperkingen Eig. specifieke beperkingen of eig. van het terrein +						Eigenschappen: specifieke beperkingen of eigenschappen van het terrein zoals bouwhoogte, rooilijn, erfdienstbaarheden,... Voordelen: beste/betere/minste terreineigenschappen
		26	Grondkwaliteit Eig. Grondsterkte en waterstand +						Eigenschappen: moerassige/ zwakke (veen)/ sterke (vastgepakt zand, sterk samengedrukte kleilagen en rotsbodem)/... grond Voordelen: beste/betere/minste grondkwaliteit
		27	Bufferzone Eig. aard en effect van buffer +						Eigenschappen: een groot/klein plein, een dense/lichte groenzone, een publieke functie aan de straatkant,... Voordelen: beste/betere/minste buffer
		Totaal							

	Factoren	Alternatieven							
		Terrein A		Terrein B		Gebouw C			
Flexibiliteit van het terrein	28	Uitbreiding Eig. Uitbreidingsmogelijkheden						Eigenschappen: makkelijk/matig/moelijk uit te breiden	
		+						Voordelen: Makkelijkst/ makkelijk/ moeilijkst uit te breiden	
	29	Toegankelijkheid Eig. Toegangsmogelijkheden						Eigenschappen: Aantal toegangsmogelijkheden	
		+						Voordelen: aantal toegangen meer dan minste	
	30	Flexibele aanpak Eig. Flexibiliteit van het gebouw en de locatie						Eigenschappen: historisch beschermd, vaste structuuropbouw, beperkte hoogte van de ruimtes,...	
		+						Voordelen: meest/matig/minst flexibel	
	Totaal								
	Kenmerken gebouw	31	Buitenruime Eig. oppervlakte						Eigenschappen: beschikbare buitenruimte uitgedrukt in m ²
			+						Voordelen: aantal m ² meer dan kleinste buitenruimte
32		Privacy vs. Transparantie Eig. verhouding privacy - transparantie						Eigenschappen: gesloten/halfopen/open gevel, teruggetrokken/aan straatkant/...	
		+						Voordelen: beste/betere/minste verhouding privacy vs. Transparantie	
33		Zelfonderhoudend Eig. Mate waarin in eigen onderhoud voorzien wordt						Eigenschappen: zelfvoorzienende gemeenschap/eigen huishouden/ enkel financieel zelf onderhoudend/...	
		+						Voordelen: meest/meer/minst zelfonderhoudend	
34		Activiteitspatronen en buitenwandeling Eig. Mate waarin activiteitspatronen worden						Eigenschappen: aparte private woonunits/werkunits/gemeenschappelijke ruimt units/...	
		+						Voordelen: sterkte van de activiteitspatronen die gegeneerd werden	
35		Grootte van het gebouw Eig. Oppervlakte (m ²)						Eigenschappen: binnen oppervlakte	
		+						Voordelen: aantal m ² meer dan kleinste gebouwoppervlakte	
36		Aanpasbaarheid gebouw/haalbaarheidsstudie Eig. Grootte van de werken/ingrepen						Eigenschappen: grote/matige/ kleine structurele ingrepen, grote/matige/kleine ingrepen qua beveiliging, ...	
		+						Voordelen: minst/minder/meest werken nodig	
Totaal									

Weergave resultaat raamwerk voor locatie-evaluatie

	Terrein 1	Terrein 2	Terrein 3
1 Bereikbaarheid			
2 Relatie met de maatschappij			
3 Integratie			
4 Netwerk			
5 Weerstand			
6 Programma			
7 Terrein			
8 Flexibiliteit van het terrein			
9 Kenmerken van het gebouw			
TOTAAL			
	Terrein 1	Terrein 2	Terrein 3
1 Bereikbaarheid	%	%	%
2 Relatie met de maatschappij	%	%	%
3 Integratie	%	%	%
4 Netwerk	%	%	%
5 Weerstand	%	%	%
6 Programma	%	%	%
7 Terrein	%	%	%
8 Flexibiliteit van het terrein	%	%	%
9 Kenmerken van het gebouw	%	%	%
TOTAAL			

Figuur 2: Situering van de 5 locaties in Haren en de locatie van het gevangenisdorp en aanduiding openbaar vervoer

NMBS

Station Haren Zuid: 4 treinen/uur (2 richting Leuven, 2 richting 's Gravenbrakel, via Brussel)

Station Haren : 4 treinen/uur (2 richting Mechelen, 1 richting Brussel Luxemburg en 1 richting Halle)

MIVB

64 Naamse Poort Brussel - Machelen

80 Naamse Poort Brussel - Maes

De Lijn

270 Brussel - Keerbergen

271 Brussel - Kampenhout

3. Toepassingsvoorbeeld raamwerk voor de evaluatie van locaties

In Haren wordt intussen gekeken om er een proefproject van vzw De Huizen op te starten. Hiervoor werden vijf locaties aangeboden. Vzw De Huizen moet nu kiezen met welke site ze aan de slag wil. De opdracht naar vzw De Huizen wordt hier gebruikt om het raamwerk voor de evaluatie van locaties uit te testen. De studie wordt gedaan voor de vijf terreinen in Haren én voor de geheime locatie van het eerste proefproject van De Huizen. Om uiteindelijk één van de vijf terreinen in Haren te kiezen, wordt het resultaat van het raamwerk weergegeven met en zonder het eerste proefproject van De Huizen.

	Locatie 1	Locatie 2	Locatie 3	Locatie 4	Locatie 5
Adres (nummers kunnen afwijken)	Harenberg 231-245	Harenberg 197-221	Ganzenwijde- straat 270	Ganzenwijde- straat 218	Haachtsesteen- weg 1748-1772
Perceel	A325C	A330d en A329b	A180r	A123f ²²	C154a
Oppervlakte (m ²)	2237,361	2618,148	5835,005	2071,742	2344,717
Omtrek (m)	200,115	205,918	342,663	193,307	212,322

Het raamwerk voor de evaluatie van locaties wordt hier dus aan een eerste praktisch voorbeeld onderworpen. Let wel op, voor de invulling van het raamwerk werd enkel gebruik gemaakt van onmiddellijk te raadplegen cijfer-, kaart-, en fotomateriaal of teksten. Er werd geen specifiek onderzoek gevoerd, wat wel bijkomende belangrijke inzichten zou kunnen leveren. Voor een breder onderzoek wordt verwezen naar de effectenstudie gemaakt door Antea Group. Aangezien het grotendeels om dezelfde omgeving gaat kan hier informatie uit worden overgenomen. Een gelijkaardige studie toegespitst op de te beoordelen parameters voor de exacte locaties zou hier een meer correcte beoordeling van de parameters opleveren. Dit valt buiten het kader van deze masterproef. De informatie die verzameld werd om de parameters te beoordelen kan dan ook nog verder worden aangevuld met specifiek onderzoek.

Eerst worden de vijf terreinen op een inplantingsplan voorgesteld, waarna ook per locatie een grondplan en foto gegeven wordt.

Een korte verduidelijking per parameter wordt gegeven.

3.1. Gegevensblad raamwerk

3.1.1. Bereikbaarheid

Alle zes de locaties zijn vlot te bereiken, zowel met het openbaar vervoer als met de auto. Via Google Maps werden de reistijden met de auto berekend tot aan de grootste autoroutes (E-, N- en R-wegen). Hierop blijkt nauwelijks verschil te zitten. Om de bereikbaarheid met het openbaar vervoer te beoordelen werden, opnieuw via Google Maps, de wandelafstanden naar de dichtste bushaltes berekend. Hierop blijken wel enkele verschillen te zitten. In Haren liggen drie treinstations: Haren, Haren-Zuid en Buda. Station Buda ligt in het Noorden, op iets grotere wandelafstand. Hier passeert de verbinding Antwerpen –Brussel.

Door de kleine schaal van het detentiehuis en de plaatsing in de relatief rustige omgeving van Haren wordt geen hinder verwacht voor de buurt. Er is geen problematische verkeerssituatie waardoor het detentiehuis kan gezien worden als extra overlast. In het algemeen heeft Haren

Figuur 3: inplanting locatie 1, 2 en 3

Figuur 4: Street View locatie 1, 2 en 3

Figuur 5: inplanting locatie 4, 5 en 6

Figuur 6: Street View locatie 4, 5 en 6

	Factoren	Alternatieven												
		Terrein 1		Terrein 2		Terrein 3		Terrein 4		Terrein 5		Terrein 6		
Bereikbaarheid	1	Bereikbaarheid openbaar vervoer Eig. Wandeltijd of reistijd	Trein: 7 min. Bus: 4 min.	Trein: 7 min. Bus: 4 min.	Trein: 14 min. Bus: 5 min.	-	Trein: 12 min. Bus: 5 min.	Trein: 5 min. Bus: 1 min.	Trein: 6 min. Bus: 3 min.					
		+	T: 5, B: 1 min. dichter	T: 5, B: 1 min. dichter		0	T: 2 min. dichter	T: 9, B: 4 min. dichter	T: 8, B: 2 min. dichter	20	20	10	40	30
	2	Bereikbaarheid met auto (min.) Eig. Reistijd	E-weg: 10 R-weg: 4 N-weg: 3	E-weg: 10 R-weg: 4 N-weg: 3	E-weg: 10 R-weg: 3 N-weg: 3		E-weg: 10 R-weg: 4 N-weg: 2	E-weg: 8 R-weg: 3 N-weg: 0	E-weg: 7 R-weg: 6 N-weg: 2					
		+			R: 1 dichter	5	N: 1 dichter	E: 2, R: 1, N: 3 dichter	E: 3, N: 1 dichter, R 2 verder	0	0	5	15	15
	3	Ontsluiting van de buurt Eig. Verkeersimpact	Er wordt geen hinder verwacht	Er wordt geen hinder verwacht	Er wordt geen hinder verwacht		Er wordt geen hinder verwacht	Er wordt geen hinder verwacht	Er wordt geen hinder verwacht					-
		+				10				10	10			0
	4	Toegankelijkheid van de site Eig. Hoe dicht kan transport tot bij	Tot op het terrein	Tot op het terrein	Tot op het terrein		Tot op het terrein	Tot op het terrein	Tot op het terrein					
	+				0				0	0			0	
5	Parkeer-voorzieningen Eig. Aantal parkeerplaatsen	Kan op het terrein voorzien worden	Kan op het terrein voorzien worden	Kan op het terrein voorzien worden		Kan op het terrein voorzien worden	Kan op het terrein voorzien worden	Geen plaatsen op terrein en beperkte mogelijkheden omgeving					-	
	+				50				50	50			0	
6	Nabijheid justitiepaleis Eig. Afstand/reistijd tot justitiepaleis	20	20	20		20	19	5						
	+				0		1 min. dichter	15 min. dichter	5				40	
7	Nabijheid hulpdiensten Eig. Afstand/reistijd tot hulpdiensten	1/9/7	1/9/7	3/8/9		3/8/9	2/8/6	2/5/1						
	+	2/-1/2	2/-1/2		5		1/0/3	1/3/8	10				20	
Totaal		85		85		65		75		130		105		
Relatie met de maatschappij	8	Nabijheid tot centrum Eig. Relatie met centrum	Aansluitend dorpskern Haren	Aansluitend dorpskern Haren	Aan rand dorpskern Haren met industrie		Aan rand dorpskern Haren + aan park	In secundaire dorpskern	In stadscentrum					
		+	dichter bij kern	dichter bij kern		0	Aan park	in secund. kern	Dichter bij grote kern	50	50	60	40	80
	9	Nabijheid tot samenleving Eig. Densiteit woningweefsel	matige bevolkingsdichtheid	matige bevolkingsdichtheid	lage bevolkingsdichtheid		matige bevolkingsdichtheid	matige bevolkingsdichtheid	hoge bevolkingsdichtheid					
	+	dichter bevolkt	dichter bevolkt		0	dichter bevolkt	dichter bevolkt	dichtst bevolkt	40	40	40	40	70	
Totaal		90		90		0		100		80		150		

een hoge bezettingsgraad van de wegen, maar aangezien de terreinen aan rustige straten liggen zal vermoedelijk geen overlast plaatsvinden. De testcase daarentegen bevindt zich in een reeds vrij drukke verkeersbuurt waardoor eventueel een lichte verandering voelbaar kan zijn, maar ook hier zal dit vermoedelijk niet tot problemen leiden. Hier zou verder onderzoek, zoals gevoerd werd door Antea Group voor de ontsluiting van het terrein voor het gevangeniscomplex in Haren, gebruikt kunnen worden. De bezettingsgraad van de wegen op spitsuren kan afgelezen worden op kaarten die de cijfers van wijkmonitoring weergeven.

Alle terreinen zijn toegankelijk met de auto. Op de vijf voorgestelde terreinen zal het telkens nodig zijn om een eigen parking te voorzien, aangezien in de omgeving niet voldoende plaats is. Op de testlocatie van De Huizen zijn geen private parkeerplaatsen aanwezig en zijn de publieke parkeerplaatsen in de omgeving reeds druk bezet, wat tot problemen kan leiden.

Tot slot wordt de reisafstand tot het justitiepaleis en de hulpdiensten (respectievelijk het dichtste politiekantoor, ziekenhuis en brandweerkorps) opnieuw via Google Maps berekend. De testcase scoort hier beduidend beter. Brussel is ingedeeld in drie politiedistricten en Haren behoort tot district twee. Het heeft zelfs een eigen afdeling in Haren zelf.

3.1.2. Relatie met de maatschappij

De nabijheid tot het centrum is moeilijk te beoordelen. De nabijheid tot het centrum, het middelpunt van menselijke activiteit wordt niet alleen bepaald door de fysieke afstand tot het centrum maar ook door de grootte en het belang van het centrum. Om dit te beoordelen kan bijvoorbeeld gekeken worden naar de bevolkingsdichtheid van Haren en Brussel en naar de bevolkingsdichtheid van de stad van de testcase. Het blijkt moeilijk om op basis van de bevolkingsdichtheid het belang van het centrum te bepalen. De dichtheid van Haren is vijf keer zo groot als deze van Vlaanderen, maar bijna drie keer kleiner als deze van de stad Brussel. De dichtheid van de testlocatie ligt nog drie keer lager dan deze van Haren, maar is wel het dubbele van Vlaanderen. Toch heeft Haren een landelijke uitstraling, tegenover de stedelijke omgeving van de testlocatie. Haren ligt dus heel dicht tegen de hoofdstad van België, Brussel, en heeft in cijfers een hoge bevolkingsdichtheid, maar heeft eigenlijk een eerder landelijk karakter. De testcase daarentegen ligt middenin de stad, maar deze stad heeft een lagere dichtheid dan Haren. Omwille van deze reden wordt gekozen om de relatie met de bevolkingsdichtheid in de omgeving te beoordelen. De testlocatie heeft in vergelijking met de omgeving een hoge dichtheid, terwijl Haren een eerder matige dichtheid heeft ten opzichte van Brussel.

(dichtheid Vlaanderen: 477, dichtheid Wallonië: 213, dichtheid Brussel: 7282, dichtheid Haren: 2552, dichtheid locatie testcase: 972 inwoners/km²)

3.1.3. Integratie

Aangezien vijf van de zes te beoordelen locaties bouwgronden zijn, is de parameter 'typologie' hier niet van toepassing.

3.1.4. Netwerk

De spreiding is hier niet van toepassing aangezien dit het eerste proefproject in die regio zal zijn.

Figuur 7:
Effectenstudie Antea
ontsluiting Haren

LEGENDE / VERKLARING

Figuur 8:
Effectenstudie Antea:
verkeersknooppunten
nabij gevangenisdorp
Haren

Woluwelaan x Haachtsesteenweg

ochtendspits

van	naar	A	B	C	D	totaal uit
A	Woluwelaan (Vilvoorde)		105	604	206	915
B	Haachtsesteenweg (Haacht)	98		384	480	962
C	Woluwelaan (Zaventem)	652	207		201	1060
D	Haachtsesteenweg (Brussel)	125	210	176		511
	totaal in	875	522	1164	687	

avondspits

van	naar	A	B	C	D	totaal uit
A	Woluwelaan (Vilvoorde)		186	647	136	969
B	Haachtsesteenweg (Haacht)	94		242	217	553
C	Woluwelaan (Zaventem)	1110	787		84	1981
D	Haachtsesteenweg (Brussel)	199	429	131		759
	totaal in	1403	1402	1020	437	

Witloofstraat x Verdunstraat/Rittwegerlaan

ochtendspits

van	naar	A	C	D	totaal uit
A	Verdunstraat (Dobbelenberg)		111	18	129
C	Verdunstraat (Rittweger)	159		15	174
D	Witloofstraat	11	13		24
	totaal in	170	124	33	

avondspits

van	naar	A	C	D	totaal uit
A	Verdunstraat (Dobbelenberg)		101	67	168
C	Verdunstraat (Rittweger)	61		11	72
D	Witloofstraat	70	28		98
	totaal in	131	129	78	

Verdunstraat x Dobbelenbergstraat

ochtendspits

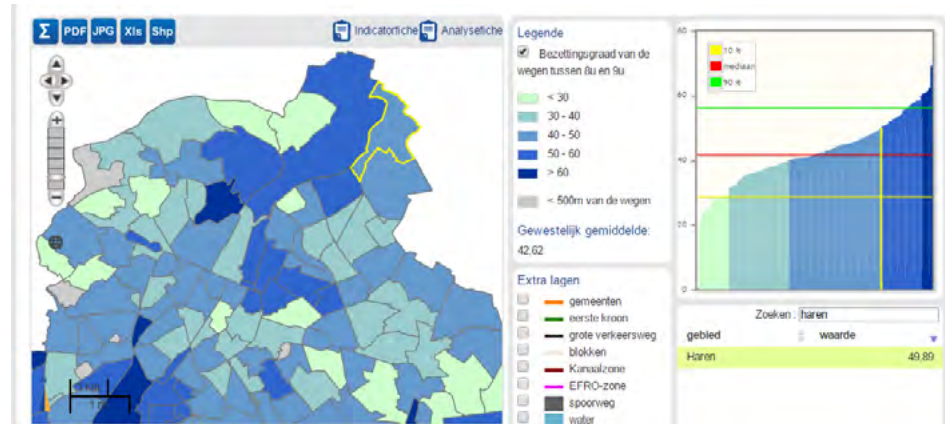
van	naar	A	B	C	totaal uit
B	Dobbelenbergstraat		20	18	38
C	Verdunstraat (Rittweger)	12		215	227
D	Verdunstraat (Haren)	11	110		121
	totaal in	23	130	233	

avondspits

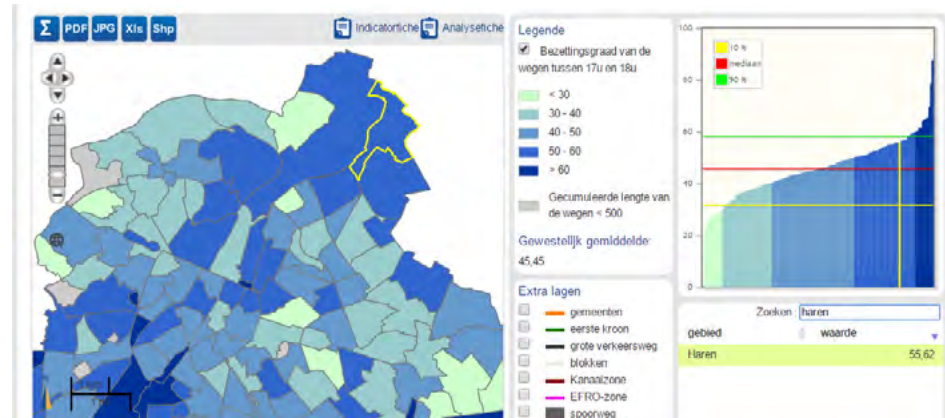
van	naar	A	B	C	totaal uit
A	Dobbelenbergstraat		105	32	137
B	Verdunstraat (Rittweger)	76		52	128
C	Verdunstraat (Haren)	62	125		187
	totaal in	138	230	84	

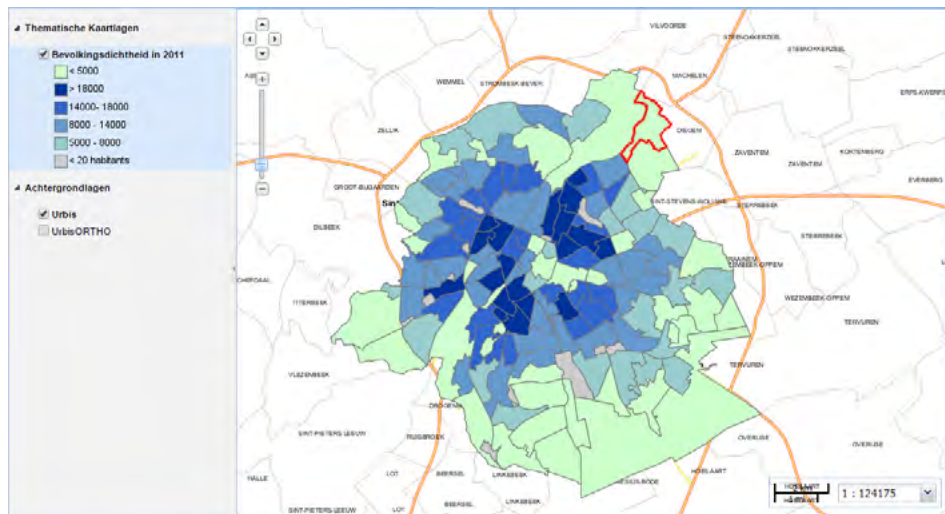
Figuur 9:
Bezettingsgraad
van de wegen
tussen 8u en 9u
(2011)

Figuur 10:
Bezettingsgraad
van de wegen
tussen 17u en 18u
(2011)

Figuur 11:
bevolkings-
dichtheid (2011)

Figuur 12: Street
View locatie 5

	Factoren	Alternatieven												
		Terrein 1		Terrein 2		Terrein 3		Terrein 4		Terrein 5		Terrein 6		
Integratie	14	Typologie Eig. Eig. van typologie	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t	
		+												
	15	Interactie Eig. Mate van interactie	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t	
	+													
	16	Integratie in Eig. Mate van integratie	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t	
	+													
Totaal			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Netwerk	8	Spreiding Eig. spreiding t.o.v.	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t	
		+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	9	Stedelijke programmatische Eig. Menging met andere	Publiek programma kan voorzien worden	-	Publiek programma kan voorzien worden	-	Publiek programma of combinatie met woningbouw mogelijk		Goede locatie voor publiek programma		Goede locatie voor publiek programma		Geen externe menging, wel een publieke functie (sociaal)	
	+		0		0		40		30		30		30	30
Totaal			0	0	40	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Weerstand	10	Directe weerstand van de buurt Eig. vermoedelijke buurtweerstand	Lage weerstand		Lage weerstand		Lage weerstand		Lage weerstand		Lage weerstand		Lage tot matige weerstand	-
		+	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0	0
	11	Opwaarderingsmogelijkheden Eig. Mogelijkheid en haalbaarheid	Laag		Laag		Laag		Laag		Laag, maar ligt aan drukker baan, dus meer invloed		Geen	-
		+	10	10	10	10	10	10	10	10	30	30	30	0
	12	Waarde van locatie voor de buurt Eig. Belang van de locatie voor de	Groen woon-uitbreidingsgebied		Groen woon-uitbreidingsgebied		Afgelegen Groen woon-uitbreidingsgebied		Groen woon-uitbreidingsgebied aan groen park	-	Groen woon-uitbreidingsgebied		Leegstaand patrimonium op zoek naar invulling	
	+	20	20	20	30	30	30	0	0	30	30	30	40	40
	13	Bestemming Eig. Bestemmingswijziging	Bestemmingswijziging nodig	-	Bestemmingswijziging nodig	-	Bestemmingswijziging nodig	-	Bestemmingswijziging nodig	-	Bestemmingswijziging nodig		Geen bestemmingswijziging nodig	
	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Geen bezwaar	70
Totaal			35	35	45	15	65	65	65	65	65	65	65	110

De Stedelijke programmatie is wel relevant, maar is moeilijk te beoordelen aangezien weinig informatie beschikbaar is over de inhoud van het project. Het is niet duidelijk of er plannen zijn om het detentiehuis in een ruimer stedelijk programma in te bedden, of er publieke/ semipublieke functies zullen worden uitgebaut, ...

Het is wel mogelijk om de mogelijkheden tot stedelijke programmatie te bespreken. Op de vijf voorgestelde terreinen is het, gezien de residentiele context, denkbaar om menging met een woonprogramma te voorzien. Enkel locatie 3 is hier echter ruim genoeg voor, en zelfs hier is dit nog nipt. Alle locaties beschikken echter over aanpalende gronden die hiervoor eventueel kunnen gebruikt worden. Locatie 4 en 5 lenen zich daarnaast ook tot een meer sociale of commerciële functie. Locatie 5 bevindt zich aan een hoofdweg en locatie 4 kijkt uit op een park wat de kans geeft om publiek aan te trekken.

Aangezien het hier om 'mogelijkheden' gaat zijn de voordelen die hieruit vloeien onder voorbehoud.

3.1.5. Weerstand

Het onderzoek van de weerstand van de buurt behoort niet tot het kader van deze masterproef. Aangezien de eerste vijf terreinen in dezelfde buurt liggen wordt hier dezelfde weerstand verwacht. Er hoeft dus enkel een vergelijking gemaakt te worden met de verwachte weerstand van de testcase. Hiervoor wordt een eigen schatting gemaakt, maar verder onderzoek wordt aangeraden.

In Haren wordt zeer weinig weerstand verwacht tegen de komst van een detentiehuis indien de bouw van de gevangenis van Haren niet doorgaat en in de plaats daarvan dit kleinschalig initiatief wordt opgestart. Indien de bouw toch doorgaat, zal het detentiehuis als 'nog een extra belasting voor de kleine wijk gezien worden en zal er dus wel veel weerstand zijn. Aangezien het project een vervangend initiatief probeert te zijn, gaan we uit van de eerste mogelijkheid.

Voor de testcase kan een lage tot matige weerstand verwacht worden. Het reeds aanwezig halfweghuis kan voor een snellere aanvaarding zorgen en ook de ligging in het stad kan verzachtend werken.

Haren is een landelijke wijk in Brussel die volledig afgesloten werd door spoorlijnen en industrie van Schaarbeek, Machelen, Diegem en Ransbeek/Laken. Initiatieven op schaal van de wijk kunnen hier een opwaardering voor de buurt betekenen, bijvoorbeeld door een fitnesszaal, een multifunctionele zaal voor buurtevenementen, een werkatelier, een dierenboerderij (locatie 4 leent zich hiertoe aan), ... open te stellen naar de buurt. Daarnaast kan het detentiehuis ook proberen om de zware fysieke grenzen die Haren van de omgeving scheidt te doorbreken.

Haren is een oud dorp en de komst van nieuwe architectuur en aantrekkelijke functies kunnen Haren nieuw leven inblazen.

Een streetview van Google Maps (figuur 12) toont dat het druk is om te parkeren in de buurt van locatie 5. Het voorzien van parkeerplaatsen kan hier voor infrastructurele verbeteringen zorgen. De drukte van de baan toont ook aan dat een publieke functie hier veel invloed zal kunnen uitoefenen.

Voor de Testcase van De Huizen wordt het uitzicht van het gebouw niet veranderd. Naast het voorzien van een publieke functie is er geen opwaardering voor de buurt.

	Factoren	Alternatieven											
		Terrein 1		Terrein 2		Terrein 3		Terrein 4		Terrein 5		Terrein 6	
Programma	17 Werk Eig. Aanbod en kwaliteit	n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.	
	+												
	18 Onderwijs Eig. Aanbod en kwaliteit	n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.	
	+												
Programma	19 Cultuur, sport, en ontspanning Eig. Aanbod, kwaliteit en toegankelijkheid	n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.	
	+												
Programma	20 Zorgaanbod/ Juridische bijstand Eig. Aanbod en kwaliteit	n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.	
	+												
Totaal		0		0		0		0		0		0	
Terrein	21 Grootte terrein Eig. Oppervlakte (m ²)	2237,361m ² <2500m ²	-	2618,148m ² >2500m ²		5835,005m ² >2250 m ²		2071,742m ² <2250m ²	-	2344,717m ² <2500	-	2717 m ²	
	+ (m ²)		0	118 meer dan 2500	70	3585 meer dan 2500	100		0		0		80
	22 Graad van ontsluiting/ Eig. Natuurlijke en kunstmatige	één wachtmuur, de rest open		één wachtmuur, de rest open		volledig open	-	Volledig open	-	één wachtmuur en dense begroeiing		Volledig ingesloten	
	+		10		10		0		0		40		50
	23 Terreinbeperkingen Eig. specifieke beperkingen of	Niet bekend		Niet bekend		Niet bekend		Niet bekend		Niet bekend		Historisch patrimonium	
24 Grondkwaliteit Eig. Grondsterkte en waterstand	Nabij vermoedelijk vervuild gebied		Nabij vermoedelijk vervuild gebied		Nabij vervuild gebied	-	Nabij vermoedelijk vervuild gebied		Nabij vermoedelijk vervuild gebied		Niet nabij vervuild gebied		
+		5		5		0		5		5		30	
Terrein	25 Bufferzone Eig. aard en effect van buffer	Buffer moet op terrein zelf voorzien worden	-	Buffer moet op terrein zelf voorzien worden	-	Buffer moet op terrein zelf voorzien worden	-	Buffer moet op terrein zelf voorzien worden of via publiek		Buffer moet op terrein zelf voorzien worden	-	Buffer via plein en publieke en semi-publieke	
	+		0		0		0		10		0		10
Totaal		15		85		100		15		45		170	

3.1.6. Programma

Voor de aanwezigheid van onderwijs, werk, cultuur, sport, ontspanning en zorg moet naar stad Brussel en omgeving gekeken worden. In Haren zelf zijn geen directe mogelijkheden om het programma van De Huizen te ondersteunen. De nabijheid tot Brussel maakt dat deze organisaties wel allemaal op een acceptabele afstand liggen. De reistijden tot deze programmamogelijkheden zijn voor de vijf locaties gelijk of leveren geen noemenswaardige verschillen op waardoor 'programma' niet verder behandeld wordt.

3.1.7. Terrein

Om te controleren of het terrein groot genoeg is, wordt gebruik gemaakt van de formule opgesteld in hoofdstuk 4 "1.3.7.1. Grootte van het terrein" p. 225. Deze formule geeft een belangrijke richtlijn voor de minimumoppervlakte van het terrein en kan gezien worden als een MUST-criterium, wat inhoudt dat indien niet voldaan is de locatie niet kan gekozen worden. Er zijn altijd manieren om op een kleinere oppervlakte toch een volwaardig detentiehuis te bouwen. Bijvoorbeeld door een groendak als buitenruimte in te zetten, door de sportvoorzieningen indoor te organiseren, door een ondergrondse parking of parkeer gelegenheid in de buurt te claimen, ...

De formule houdt rekening met het aantal voorziene bouwlagen. Voor locatie 1, 2 en 5 zijn dit drie bouwlagen, het aantal bouwlagen van de aanpalende rijwoningen. Voor locatie 3 en 4 kan dit tot vier bouwlagen gaan aangezien hier geen directe burens zijn, maar de richtlijnen adviseren om dit zo laag mogelijk te houden.

$$\begin{array}{ll} \text{Terreinopp.} \leq 1500 + (3000/\#\text{bouwlagen}) & \text{(Basisprogramma)} \\ \text{Terreinopp.} \leq 1500 + (6000/\#\text{bouwlagen}) & \text{(Uitgebreid programma)} \end{array}$$

Voor locatie 1, 2 en 5 komt dit neer op minstens 2500 à 3500 m² en voor locatie 3 en 4 op minstens 2250 à 3000m². Enkel terrein 2 en 3 en de testlocatie voldoen hier.

Enkele mogelijkheden opdat deze toch terreinen toch als detentiehuis kunnen gebruikt worden: aanpalende grond toevoegen aan het terrein, voorzien van een toegankelijk groendak, voorzien van een ondergrondse parkeergarage, kiezen voor een open regime, ...

Reeds aanwezige afsluitingselementen zorgen dat de komst van het detentiehuis minder opvalt. Locatie 5 zal, indien de gevel voor het afsluitingselement aan de straat zorgt, geen extra zichtbare afsluitingselementen nodig hebben. Locatie 3 daarentegen ligt op een volledig open gebied en zal hierdoor wel nieuwe afsluitingselementen moeten voorzien.

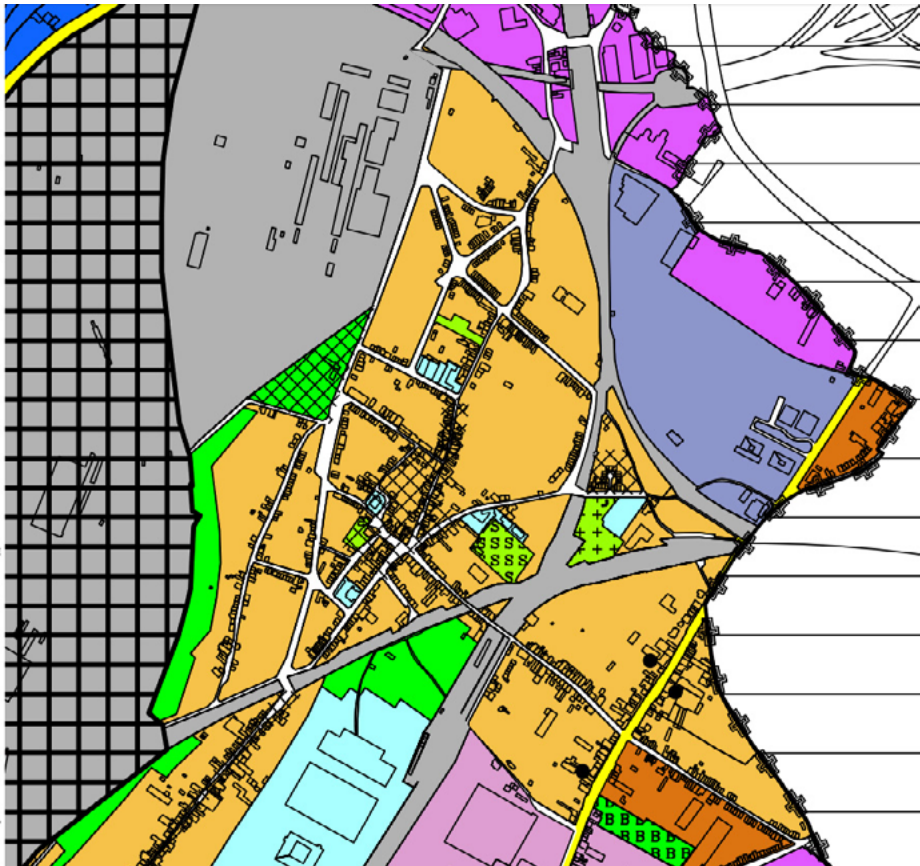
Over de vijf lege terreinen zijn geen terreinbeperkingen bekend. De testcase daarentegen is als onroerend erfgoed tot monument verklaard, wat beperkingen met zich meebrengt.

Voor het bepalen van de grondkwaliteit wordt de bodemtoestand, de grondwaterstand en de draagkracht van de grond bekeken. Op de figuur is te zien dat locatie 1 en 2 zich onder bescherm natuurgebied vinden dat als volgt omschreven wordt: 'moerassige weilanden van de Castrumhoeve', wat wijst op een weinig draagkrachtige grond.

Daarnaast zijn er sterke vermoedens dat de grond vervuild is. De kaart toont de nabijheid tot vermoedelijk verontreinigd gebied voor locatie 1, 2, 4 en 5. Locatie 3 ligt aan de andere kant van de weg van een verontreinigd perceel in onderzoek of behandeling. Voor het saneren van verontreinigde grond kunnen subsidies aangevraagd worden. Het saneren van de grond is een voordeel voor de buurt, maar dit kan enige tijd in beslag nemen. Ook het grondwaterlichaam in de buurt van Haren blijkt vervuild (grondwaterlichaam Brusseliaan).

- WEGENNET
- GEWESTGRENNS
- GEMEENTEGRENNS
- TYPISCHE WOONGEBIEDEN
- GEMEENDE GEBIEDEN
- STEDELIJK-INDUSTRIEGEBIEDEN
- GEBIEDEN VOOR HAVENACTIVITEITEN EN VERVOEREN
- ADMINISTRATIEGEBIEDEN
- GEBIEDEN VAN COLLECTIEF BELANG OF VAN OPENBARE DIENSTEN
- ONDERNEMINGS GEBIEDEN IN DE STEDELIJKE OMGEVING
- SPOORWEGGEBIEDEN
- GROENGBIEDEN
- GROENGBIEDEN MET HOOGECOLOGISCHE WAARDE
- GEBIEDEN VOOR SPORT- OF VRIJETIJDsoctiviteiten IN DE OPEN LUCHT
- BEGRAAFPLAATSGEBIEDEN
- GEBIEDEN VAN GEWESTELIJK BELANG MET UITGESTELDE AANLEG

Deze kaart heeft geen reglementaire waarde
Kaart van de bodembestemmingen goedgekeurd door de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 3 mei 2001, die de errata van 3 mei 2001 en 1 april 2010 opnemen, gedeeltelijk gewijzigd bij het besluit van de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 16 juli 2010 en 2 mei 2013.

Figuur 13:
Bodembestemming Haren

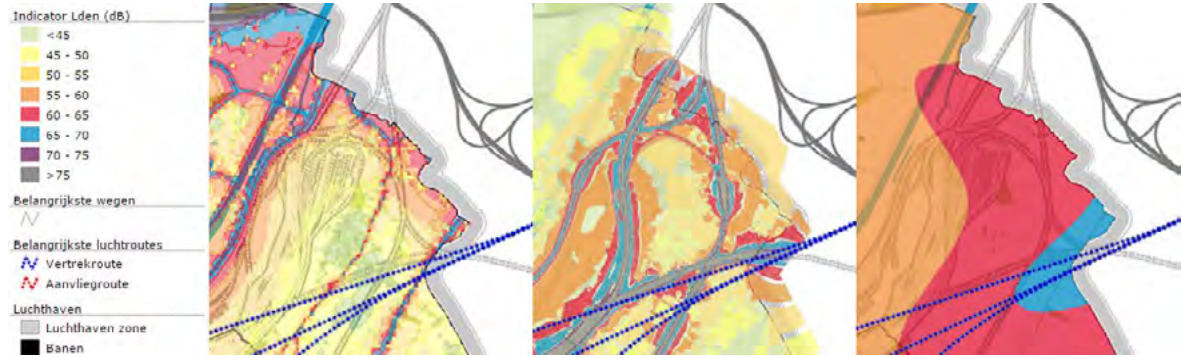
Figuur 14: Bodemtoestand
Haren

- Inventaris van de bodemtoestand**
- Categorie 0
  - Categorie 0 + 1
  - Categorie 0 + 2
  - Categorie 0 + 3
  - Categorie 0 + 4
  - Openbare groene ruimten
  - Publieke toegang
  - Categorie 1
  - Categorie 2
  - Categorie 3
  - Categorie 4
- Categorie 0 : mogelijk verontreinigde percelen.
Categorie 1 : niet verontreinigde percelen.
Categorie 2 : licht verontreinigde percelen zonder risico.
Categorie 3 : verontreinigde percelen zonder risico.
Categorie 4 : verontreinigde percelen in onderzoek of behandeling.

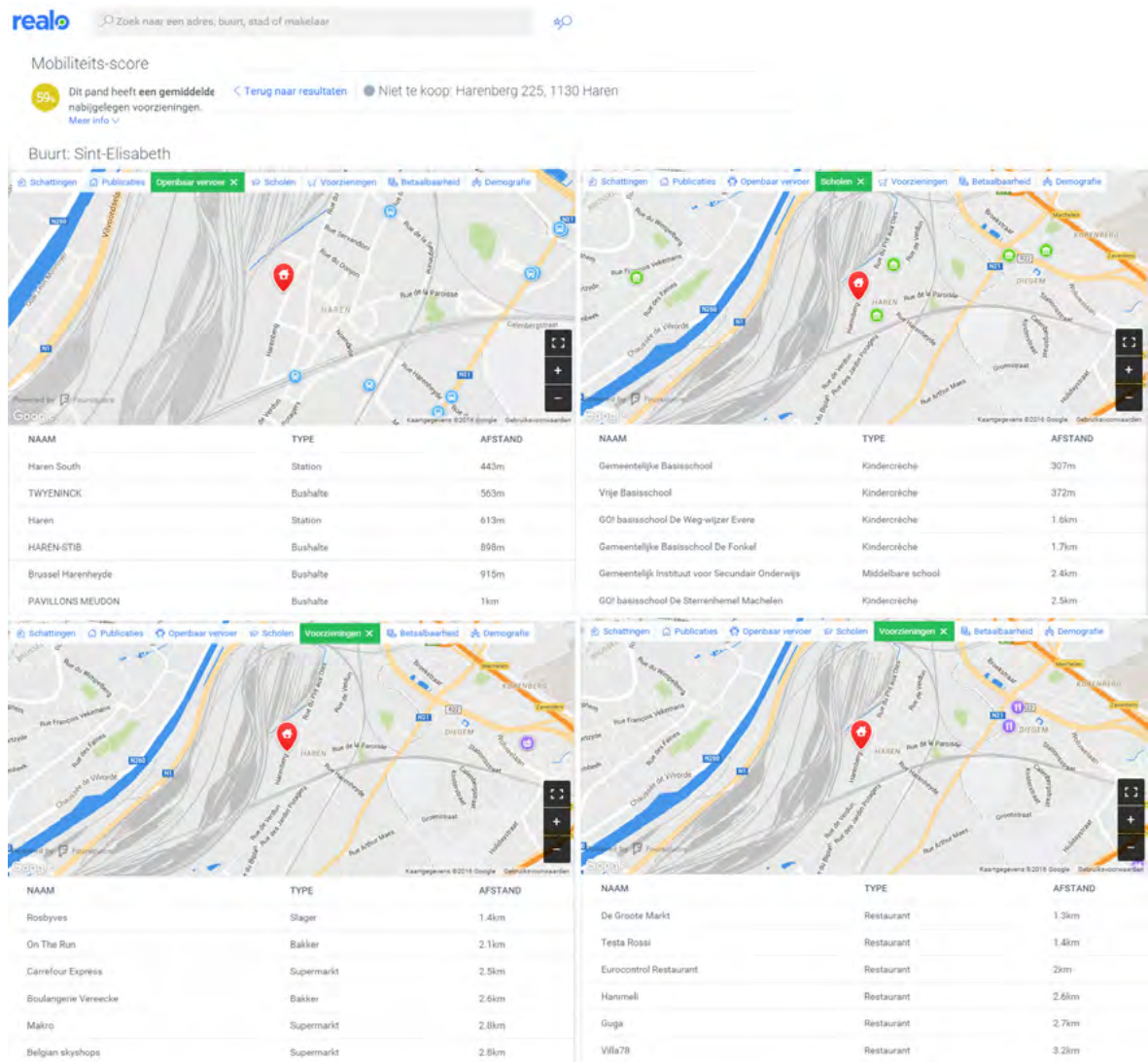
Activiteit	Rubriek
Ontvetten van metalen of metaalen voorwerpen in apparaten of kuispen	99
Oprisagplaatzen voor afvalolieën	80.B
Oprisagplaatzen voor bedrijfsmiddelen	112.B
Oprisagplaatzen voor ontvlambare vloeistoffen	88
Oprisagplaatzen voor vernis en verven	154
Vliesplaatzen voor het onderhouden en het herstellen van motorvoertuigen	13
Werkplaatzen voor metaalbewerking	101.B

Figuur 15: Geluid indicator Haren (wegen, trein, auto)

Figuur 17: realo.be, afstand tot faciliteiten voor locate 1: openbaar vervoer, scholen, eten/drinken, restaurants, ...

	Factoren	Alternatieven												
		Terrein 1		Terrein 2		Terrein 3		Terrein 4		Terrein 5		Terrein 6		
Flexibiliteit van het terrein	26	Uitbreiding Eig. Uitbreidingsmogelijkheden	Aanpalende lege terreinen		Aanpalende lege terreinen		Aanpalende lege terreinen		Aanpalende lege terreinen		Aanpalende lege terreinen		Weinig uitbreidingsmogelijkheden	-
		+		40		40		40		40		40		0
	27	Toegankelijkheid Eig. Toegangsmogelijkheden	Extra toegang mogelijk		Extra toegang mogelijk		Extra toegang mogelijk		Extra voetgangers-toegang mogelijk		Geen extra toegang mogelijk		-	3 toegangen via 2 zijden
	+		40		40		40		20		0			50
Flexibiliteit van het terrein	28	Flexibele aanpak Eig. Flexibiliteit van het gebouw en de	Maximum bouwhoogte door aanpalende rijhuizen		Maximum bouwhoogte door aanpalende rijhuizen		Geen aanpalende woningen of andere beperkingen		Eventuele beperkingen in openheid naar park toe		Maximum bouwhoogte door aanpalende rijhuizen		Historisch patrimonium	-
		+	Flexibeler	50	Flexibeler	50	Meest flexibel	70	Flexibeler	60	Flexibeler	50		0
	Totaal			130		130		150		120		90		50
Kenmerken gebouw	29	Buitenruimte Eig. oppervlakte	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t			
		+												
	30	Privacy vs. Transp. Eig. verhouding privacy transparantie	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t			
		+												
	31	Zelfonderhoudend Eig. In eigen onderhoud voorzien	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		/	
		+												
32	Activiteitspatronen Eig. Genereren van patronen	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		/		
	+													
33	Grootte Eig. oppervlakte	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		/		
	+													
34	Aanpasbaarheid Eig. haalbaarheidsstudie verbouwing	n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		n.v.t		/		
	+													
Totaal			0		0		0		0		0		0	

Tot slot is er ook nog het geluidsoverlast van het vlieg-, trein-, en autoverkeer. Voor de testcase zijn er geen aanwijzingen dat er mogelijks verontreiniging of grondwatervervuiling kan zijn.

3.1.8. Flexibiliteit van het terrein

De vijf locaties die werden aangeboden grenzen allen aan andere lege bouwgronden, waardoor eventuele uitbreiding mogelijk is.

Locatie 1 en 2 hebben de mogelijkheid om een tweede toegang te voorzien indien De Klesperstraat wordt doorgetrokken. Ook voor locatie 3 is er de mogelijkheid om via de doodlopende d'Hannetairestraat een volledig aparte toegang te voorzien. Voor locatie 4 is er een extra voetgangerstoegang mogelijk via het publiek groen. Locatie 5 heeft geen directe mogelijkheid om via een andere baan het detentiehuis te bereiken. Alle locaties hebben wel de mogelijkheid om aan één zijde meerdere toegangen tot het gebouw te voorzien.

Terrein 1, 2 en 5 hebben aanpalende burelen wat architectuurbependingen met zich meebrengt. Terrein 4 kan beperkt worden in de uitstraling/openheid/... naar het publieke park toe. De testlocatie heeft beperkingen als historisch patrimonium.

3.1.9. Kenmerken van het gebouw

Aangezien het hier om vijf bouwterreinen gaat, is 'kenmerken van het gebouw' niet van toepassing.

3.1.10. Beschikbaarheid gegevens

Voor het invullen van het raamwerk werd gebruik gemaakt van onmiddellijk beschikbare gegevens. Verder onderzoek naar de impact van de komst van een detentiehuis voor het verkeer, naar de specifieke weerstand van de buurt gelinkt aan sociale parameters, enzovoort, kunnen ervoor zorgen dat het raamwerk nauwkeuriger wordt ingevuld. De informatie werd nu rechtstreeks van Google Maps of sites die statistieken bijhouden, zoals wijkmonitoring, leefmilieu Brussel, ... gehaald.¹²⁵

Een andere, eenvoudigere manier voor het raadplegen van deze data is door gebruik te maken van een site die de gegevens die online te vinden zijn, bundelt. Een voorbeeld hiervan is immobiëlenwebsite Realo Belgium, een joint venture van De Persgroep en Realo Groep. De site verzamelt immo-data die publiek toegankelijk zijn op het internet. De immo-data wordt in kaartvorm weergegeven en helpt mensen die een huis willen huren of kopen bij het verkennen van de omgeving. De data die op realo.be wordt weergegeven vertellen dus niets wat online nog niet vindbaar was, maar zijn wel handig om, ook voor de evaluatie van locaties van een detentiehuis, de bereikbaarheid of sociale indicatoren in te schatten.

"Realo helps you find your next home online. We give you access to the most complete and relevant listings, enriched with local and social information."¹²⁶

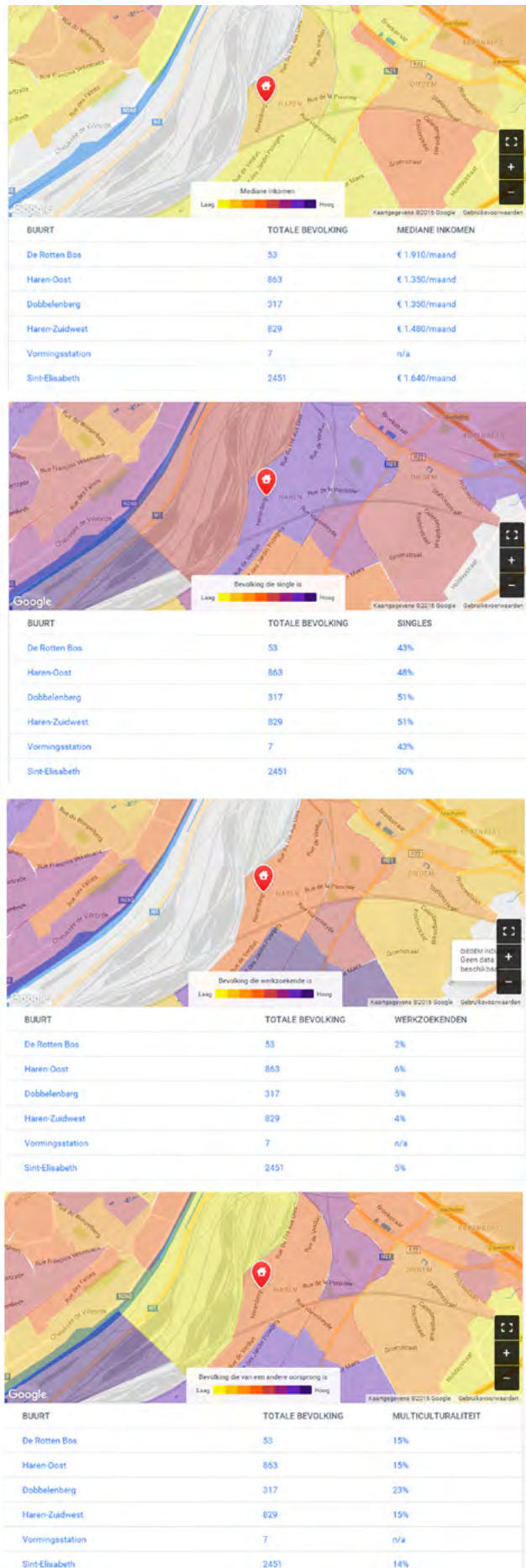
Realo geeft een procentuele mobiliteits-score, die rekening houdt met de bereikbaarheid van stations, bushaltes, scholen, winkels en het nabijgelegen centrum (voor locatie 1-4 is dit het centrum van Evere en voor locatie 5 het centrum van Machelen).

Daarnaast onderscheidt Realo ook eigenschappen die eigen zijn aan de specifieke site en eigenschappen die eigen zijn aan de omgeving. De mogelijkheden met het openbaar vervoer, scholen, voorzieningen (boodschappen/eten en drinken/medisch/bank) worden voor een

¹²⁵ <http://geoportal.ibgebim.be:8080/geonetwork/srv/nl/links>

¹²⁶ Realo helps you find your next home online. We give you access to the most complete and relevant listings, enriched with local and social information

Figuur 16: realo.be: sociale parameters voor Haren

specifiek perceel weergegeven. Schattingen, publicaties en betaalbaarheid vallen hier ook onder, maar deze parameters zijn voor dit raamwerk niet relevant. De demografische parameters (inkomen, gemiddelde leeftijd, grote gezinnen, singles, hoger opgeleiden, werkzoekenden en multiculturaliteit) worden per wijk weergegeven. Terrein 1 t.e.m. 4 liggen in de wijk “Sint-Elisabeth”, terrein 5 ligt in de wijk “Haren-Oost”.

De mobiliteitscore kan vergeleken worden met de bereikbaarheid met de auto en het openbaar vervoer

Locatie 1 en 2: 59%, locatie 3: 57%, locatie 4: 67%, locatie 5: 69%. Dit komt niet helemaal overeen met de parameters die werden opgesteld, aangezien de mobiliteitscore ook andere parameters beoordeeld.

De volgorde van ‘goede’ bereikbaarheid komt echter overeen met de bereikbaarheid in het raamwerk: locatie 5 is het best bereikbaar, gevolgd door locatie 1 en 2, daarna locatie 3. Locatie 4 is het minst bereikbaar.

Andere informatie die op Realo af te lezen valt, zoals sociale informatie, kan gebruikt worden om de weerstand beter in te schatten. Hiervoor is wel eerst verder onderzoek nodig naar de relatie tussen deze sociale informatie en de weerstand. Informatie over de nabijheid van scholen en voorzieningen kan dan weer gebruikt worden om het programma-aanbod te beoordelen.

3.2. Resultaat raamwerk

De locatie van het testproject van De Huizen (Terrein 6) scoort duidelijk het best. Enkel op ‘flexibiliteit van het terrein’ wordt een lage score behaald.

In de tabel met de resultaten worden de cijfers waarbij de MUST-parameter niet gehaald werd in het rood aangeduid.

Het uiteindelijk doel is echter om een keuze te maken tussen de vijf terreinen in Haren. Hiervoor wordt terrein 6 weg gelaten. Terrein 5 haalt nu de beste score maar wordt van dicht gevolgd door terrein 2. Ook terrein 3 haalt een score die hier dichtbij ligt. Het enige, maar wel niet te onderschatten, minpunt van terrein 5 is de rode waarde voor de oppervlakte van het terrein, wat terrein 2 en 3 niet hebben. Het perceel zit onder de richtlijnen voor de minimumoppervlakte en is dus te klein. Terrein 2 heeft wel voldoende oppervlakte, maar scoort dan weer slecht op “netwerk” en terrein 3 scoort dan weer slecht op “relatie met de maatschappij”. Dit zijn echter geen “MUST”-parameter en dus niet zo problematisch als de te kleine terreinoppervlakte.

Een belangrijke laatste fase die invloed heeft op de locatiekeuze is de mate waarin het mogelijk is om tegemoet te komen aan de slecht of minder goed scorende parameters of categorieën. Indien het relatief eenvoudig/goedkoop/... is om een van een slecht scorende parameter een goed scorende parameter te maken (dus het nadeel ten opzichte van de andere parameters weg te werken of zelfs voordeel te behalen ten opzichte van de andere parameters) kan alsnog voor een locatie gekozen met een lagere score.

Vooraleer de juiste beslissing gemaakt kan worden, moet dus eerst nagegaan worden of het mogelijk is om de slecht scorende categorieën en parameters min of meer gemakkelijk ‘op te lossen’.

Eerst is terrein 5 aan de beurt, het best scorende terrein. Terrein 5 heeft als enige zwak punt “terrein” en heeft wel enkele mogelijkheden om tegemoet te komen aan de te kleine oppervlakte. Het terrein dat werd doorgegeven, ligt op perceel c154a. Het perceel is groter dan het opgegeven terrein. Indien dit volledig kan gebruikt worden zal de oppervlakte wel

Categorieën	Terrein 1	Terrein 2	Terrein 3	Terrein 4	Terrein 5	Terrein 6
1 Bereikbaarheid	85	85	65	75	130	105
2 Relatie met de maatschappij	90	90	0	100	80	150
3 Integratie	0	0	0	0	0	0
4 Netwerk	0	0	40	30	30	30
5 Weerstand	35	35	45	15	65	110
6 Programma	0	0	0	0	0	0
7 Terrein	15	85	100	15	45	170
8 Flexibiliteit van het terrein	130	130	150	120	90	50
9 Kenmerken van het gebouw	0	0	0	0	0	0
TOTAAL	355	425	400	355	440	615

Categorieën	Terrein 1	Terrein 2	Terrein 3	Terrein 4	Terrein 5	Terrein 6
1 Bereikbaarheid	65	65	50	58	100	81
2 Relatie met de maatschappij	60	60	0	67	53	100
3 Integratie	/	/	/	/	/	/
4 Netwerk	0	0	100	75	75	75
5 Weerstand	32	32	41	14	59	100
6 Programma	/	/	/	/	/	/
7 Terrein	9	50	59	9	26	100
8 Flexibiliteit van het terrein	87	87	100	80	60	33
9 Kenmerken van het gebouw	/	/	/	/	/	/
TOTAAL	58	69	65	58	72	100

Must 0-24,9% 25-49,9% 50-74,9% 75-100%

	Terrein 1	Terrein 2	Terrein 3	Terrein 4	Terrein 5
1 Bereikbaarheid	85	85	65	75	130
2 Relatie met de maatschappij	90	90	0	100	80
3 Integratie	0	0	0	0	0
4 Netwerk	0	0	40	30	30
5 Weerstand	35	35	45	15	65
6 Programma	0	0	0	0	0
7 Terrein	15	85	100	15	45
8 Flexibiliteit van het terrein	130	130	150	120	90
9 Kenmerken van het gebouw	0	0	0	0	0
TOTAAL	355	425	400	355	440

	Terrein 1	Terrein 2	Terrein 3	Terrein 4	Terrein 5
1 Bereikbaarheid	65	65	50	58	100
2 Relatie met de maatschappij	90	90	0	100	80
3 Integratie	/	/	/	/	/
4 Netwerk	0	0	100	75	75
5 Weerstand	54	54	69	23	100
6 Programma	/	/	/	/	/
7 Terrein	15	85	100	15	45
8 Flexibiliteit van het terrein	87	87	100	80	60
9 Kenmerken van het gebouw	/	/	/	/	/
TOTAAL	81	97	91	81	100

Must 0-24,9% 25-49,9% 50-74,9% 75-100%

volstaan. Daarnaast is er ook de mogelijkheid om de 'flexibiliteit' van het terrein te verhogen door een doorgang te voorzien via terrein c155a. Hier kan bijvoorbeeld een semipublieke functie ingeplant worden die een eigen toegang heeft via de Vliegveldstraat.

Nu bekijken we de beste alternatieven, locatie 2 en 3. Locatie 2 scoort beter dan locatie 3, maar beide locaties komen, net als locatie 5, voor één categorie te kort. Terrein 1 en 4 halen de laagste scores en komen tekort op twee categorieën, waardoor deze terreinen verder achterwege gelaten worden. We bekijken verder hoe gemakkelijk of moeilijk het is voor locatie 2 en 3 om de nadelen weg te werken:

Terrein 2 haalt een lage score op 'netwerk', terrein 3 haalt een lage score op 'relatie met de maatschappij'.

Bij "netwerk" wordt slechts 1 parameter beoordeeld, namelijk de stedelijke programmatie. Omwille van de beperkte terreinoppervlakte en de duidelijke uitstraling van een woonwijk scoort terrein 2 hier slecht. Terrein 3 scoort dan weer slecht op "relatie met de maatschappij": het ligt aan de rand van de dorpskern, tegenover een industriezone met lage bevolkingsdichtheid. Aangezien het eenvoudiger is om op locatie 2 toch een stedelijke programmatie te voorzien dan op locatie 3 een relatie met de maatschappij aan te gaan, zal locatie 2 toch verkozen worden boven locatie 3. Locatie 2 kan bovendien ook verkozen worden boven locatie 5 indien aan de oppervlakte voor locatie 5 niet kan voldaan worden én voor locatie 2 toch een stedelijke programmatie kan worden voorzien.

De laatste stap, de vergelijking van de prijs, is hier niet van toepassing aangezien deze niet gekend is.

Figuur 18: terrein 5 biedt uitbreidingsmogelijkheden

4. Besluit raamwerk voor de evaluatie van locaties

De SWOT-analyse van het raamwerk voor de evaluatie van locaties bestaat deels uit de SWOT-analyse die in hoofdstuk 3, 5 p. 211 voor de CBA-methodiek werd uitgevoerd. Deze wordt nu aangevuld met de ondervindingen tijdens het opstellen en invullen van het raamwerk zelf.

Sterkte	<p>Parameters kunnen gemakkelijk worden toegevoegd of weggelaten.</p> <p>De manier waarop een parameter beoordeeld wordt, mag, afhankelijk van de beschikbare gegevens of de beschikbare grootheden en eenheden, variëren per raamwerk.</p> <p>De parameters die voor alle verschillende alternatieven/beschikbare terreinen een identieke beoordeling zullen krijgen, moeten niet ingevuld worden. Dit spaart veel tijd uit. Bijvoorbeeld: omgevingsgebonden parameters indien de beschikbare terreinen zich in dezelfde omgeving bevinden.</p> <p>Het raamwerk geeft niet alleen een eindresultaat mee maar toont ook per terrein wat de voordelen per parameter zijn, wat de voordelen per categorie zijn en tot slot wat het algemene eindresultaat is, zowel absoluut als procentueel. Dit is belangrijk om achteraf na te gaan of de nadelen “eenvoudig” kunnen worden omgevormd tot voordelen.</p>
Zwakte	<p>Voor een leek is het niet altijd duidelijk wat voor een bepaalde parameter “voordelig” of “nadelig” is of wat de waarde van een voordeel ten opzichte van een ander voordeel is. Het raamwerk moet daarom ingevuld worden door iemand die goed op de hoogte is van de visie van De Huizen en deze belangen correct kan inschatten door logisch te redeneren.</p> <p>Aangezien de manier waarop de parameters beoordeeld worden kan variëren en het inschatten van het belang van een voordeel persoonsgebonden en dus subjectief is, kan het resultaat variëren afhankelijk van de gebruikte gegevens en de persoon waardoor het raamwerk werd ingevuld.</p> <p>Het is niet omdat een locatie het best uit de locatietool komt, dat dit project een goed project zal zijn: het succes van een project volgt niet uit de locatietool, maar vergt een “apart assessment” met het Detention-House Quality-Wheel dat dus complementair is aan het raamwerk voor de evaluatie van locaties.</p>
Opportunititeit	<p>Het raamwerk voor de evaluatie van locaties kan verder evolueren, hetzij door aanvullen van ontbrekende parameters of door het koppelen van parameters aan regimes, beveiligingsniveaus of (semi-)publieke functies, hetzij door betere beoordelingsmanieren voor het bepalen van de voordelen, hetzij door evolutie in het detentiebeleid, ⁵...</p>
Bedreiging	<p>Net als bij het DHQW worden enkele veronderstellingen gedaan over het terrein/gebouw die niet expliciet aan bod komen in de tool.</p> <p>Van het terrein en het gebouw wordt verwacht dat deze voldoen aan de regels die voor een instelling gehanteerd worden. Een instelling is een publiek gebouw en moet dus voldoen aan regels omtrent toegankelijkheid, brandveiligheid, duurzaamheid, veiligheid, ... Deze mogen, ondanks dat ze niet (specifiek) in het raamwerk aan bod komen, niet vergeten worden.</p>

5. Algemeen besluit en suggesties voor verder onderzoek

Algemeen besluit en suggesties voor verder onderzoek

Het pad dat tijdens deze masterproef afgelegd werd, was niet rechtlijnig. Tijdens de zoektocht in deze masterproef naar hoe architectuur kon bijdragen aan het detentiebeleid, diende ik te begrijpen wat de onderliggende visie van vzw De Huizen is, hoe die afwijkt van de huidige implementaties en wat dan wel relevante detentieprojecten zijn. Hierbij bleek dat om een kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering aan te bieden, een groot aantal (honderden) detentiehuisen nodig is. Een locatie-evaluerende tool is hierdoor noodzakelijk om alternatieve locaties te kunnen vergelijken en goede keuzes te kunnen maken.

Deze masterproef leidde uiteindelijk tot twee tools: het Detention-House Quality-Wheel (DHQW) en het raamwerk voor de bepaling van locaties een duurzaam strafuitvoeringsproject.

Het DHQW toetst in welke mate een nieuw strafuitvoeringsproject aansluit op de na te streven visie van vzw De Huizen of aansluit bij het huidige maar voorbijgestreefd detentiebeleid.

Voor het raamwerk voor de evaluatie van locaties van een duurzaam strafuitvoeringsproject wordt, voor het vergelijken van verschillende terreinen of gebouwen, geopteerd voor een variatie op de Choosing By Advantage-methodiek (CBA), ten einde het beste terrein of gebouw te selecteren. De parameters voor de vergelijking van de verschillende alternatieven zijn afhankelijk van de specifieke eisen van het detentiehuis. Een deel van de mogelijke parameters werd bepaald door een variant op de think-aloud methodiek. Door het beschrijven, bezoeken en beoordelen van strafuitvoeringsprojecten en visies werden parameters geselecteerd die invloed hebben op de evaluatie van locaties van een strafuitvoeringsproject.

Uit een SWOT-analyse van beide tools (hoofdstuk 2, 5.5 p. 193 en hoofdstuk 4, 4 p. 259) volgden tot slot enkele richtlijnen voor verder onderzoek naar een kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering.

Wat zowel bij het DHQW als bij het raamwerk voor de evaluatie van locaties naar boven kwam was dat de parameters afhankelijk zijn van het regime, de mate van beveiliging en andere eisen. Daarom was een ophijsting van de mogelijke regimes en bijhorende beveiliging nodig met per regime en beveiligingsniveau de specifieke eisen voor de locatie, het gebouw,... Dit resulteerde in een soort lastenboek dat enerzijds algemene eisen stelt aan het detentiehuis, maar anderzijds ook dieper ingaat op specifieke eisen betreffende regimes en beveiliging, (semi-)publieke functies enzovoort. Hierdoor wordt tegemoet gekomen aan één van de belangrijkste uitgangspunten van De Huizen: differentiatie. Deze lijst met algemene en specifieke parameters laat ook toe omgekeerd tewerk te gaan: indien slechts één terrein beschikbaar wordt gesteld kan aan de hand van deze lijst bepaald worden welk regime en beveiligingsniveau hier het best toegepast wordt. Daarnaast kan de lijst ook de “must”-criteria voor de regimes en beveiligingsniveaus weergeven.

Om het raamwerk voor de evaluatie van locaties correct in te vullen is het belangrijk de gegevens van de parameters juist te koppelen aan het gevolg voor de locatie van het detentiehuis. Zo kunnen momenteel bij “weerstand” wel sociale gegevens ingevuld worden, maar deze kunnen niet gekoppeld worden aan de verwachte weerstand van de buurt. Hiervoor is onderzoek nodig dat de relatie tussen deze sociale buurtgegevens en de weerstand tegen de komst van het detentiehuis bepaalt. Het onderzoek dat hiervoor nodig is, sluit aan bij onderzoeken die gevoerd werden naar weerstand tegen asiel, opvang en migratie (Meireman K., 2004) en weerstand tegen instellingen voor mensen met een

verstandelijke handicap. (Overkamp E., 2000).

Naast de richtlijnen die een verbetering van het raamwerk voor de evaluatie van locaties nastreven worden ook nog enkele richtlijnen gegeven voor de algemene ontwikkeling van een kleinschalige, gedifferentieerde, maatschappelijk geïntegreerde strafuitvoering.

Zo is er ook nood aan een onderzoek dat de gevolgen van privatisering van detentiehuisen onderzoekt. Privatisering wordt gelinkt aan een winstoogmerk dat bovengeschiedt staat aan kwaliteit. De doelstellingen van De Huizen mogen hierdoor dan ook niet verloren gaan. Er werd reeds onderzoek gevoerd naar privatisering voor het gevangeniswezen (De Hantsetters S., 2009). Hierin wordt besloten dat privatisering goedkoper kan zijn en dat door privatisering nieuwe gevangenis en sneller, kwaliteitsvoller en technisch-performanter gerealiseerd kunnen worden. Er wordt ook verwezen naar een toenemende flexibiliteit: “Door de bureaucratie en de versnippering van bevoegdheden bij de overheid zou privatisering kostenbesparend kunnen werken en de flexibiliteit verhogen (Logan; 1990). Een overzicht van de huidige verdeling van detentiekosten vindt u in bijlage 8, p. 288. Dit toont de complexiteit van de huidige situatie aan, waardoor privatisering, of een publiek-private samenwerking, sterk kan overwogen worden. Specifiek onderzoek naar privatisering van detentiehuisen en duidelijke richtlijnen voor een (eventuele) aanpak van privatisering van detentiehuisen is hiervoor nodig.

Verder kan ook onderzoek naar de architecturale impact van de beveiligingseisen een positieve invloed hebben op de verdere ontwikkeling van De Huizen. Hiervoor is enerzijds de ophijsting van de veiligheidsvereisten bij de verschillende regimes nodig en anderzijds een ophijsting van de huidige beveiligingstechnieken, zowel fysisch als elektronisch. De gevolgen van de uiterlijke kenmerken van de beveiligingstechnieken op de architectuur, inplanting, integratie edm. kunnen daardoor vastgelegd worden alsook de impact van deze elektronische en fysieke elementen op het personeel, de gedetineerden, ... Bij de ontwerpen van studenten aan de Universiteit Gent en aan de Universiteit Hasselt werd systematisch een onderschatting van de beveiligingsmaatregelen vastgesteld. Het is daarom om deze ontwerpen volledig aan te passen aan de beveiligingseisen en de impact op het architecturaal ontwerp hiervan te bekijken.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat allicht het grootste obstakel om de visie van vzw De Huizen te realiseren, en er in te slagen om locatiekeuzes met succes te realiseren, het verbeteren is van de parameter “weerstand”: deze zal met grote waarschijnlijkheid systematisch zeer slecht scoren. Om deze parameter tot een voldoende niveau te verhogen, is het noodzakelijk dat de publieke opinie zich bewust wordt van de fundamentele noodzakelijkheid van het overschakelen van een beleid van straffen en isoleren naar een beleid van heropvoeden en re-integreren.

Ongetwijfeld is dus nog een lange weg af te leggen om het huidig detentiebeleid om te vormen naar een meer verantwoord beleid. Indien het door vzw De Huizen voorgesteld beleid door politici én publieke opinie gedragen wordt, dan biedt het hier geschetste raamwerk, en de richtlijnen voor verbetering ervan, een leidraad om betere keuzes voor locaties voor detentiehuisen te maken.

6. Bibliografie en bijlages

Bibliografie en bijlages

1. Figuren

1.1. Hoofdstuk 0

Figuur 1: Stephan Vincke, bekroont tot beste foto op de ABCi awards. URL: <http://www.gevangenisgent.be/>

Figuur 2: <http://www.gevangenisgent.be/fotogalerie.htm>

Figuur 3: Google Maps Kaartgegevens 2015, bewerkt door Sarah Holbrouck

1.2. Hoofdstuk 1

Figuur 1: Sarah holbrouck

1.3. Hoofdstuk 2

Figuur 1: Sarah Holbrouck

Figuur 2: <http://www.mensenrechten.be/>

Figuur 3: http://www.mensenrechten.be/index.php/site/shop/geinterneerd_cel_of_zorg

Figuur 4: <http://9999themovie.com/>

Figuur 5: Google Maps Street View 2015

Figuur 6: Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 7: <http://dehuizen.be.apache08.hostbasket.com/Nederlands.htm>

Figuur 8: Screenshots uit de film “Binneninzicht”

Figuur 9: <http://www.oscare.be/wp-content/uploads/2013/07/De-Standaard-Solidariteitsprijs-2013.png>

Figuur 10: <http://dehuizen.be.apache08.hostbasket.com/realisaties.htm>

Figuur 11: Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent, p. 16

Figuur 12: <http://www.domusweb.it/en/architecture/2011/10/27/vertical-village.html>

Figuur 13: cirkeldiagram: Excell, metergrafiek: http://www.elephant.cz/Contents/Ang_Config.html

Figuur 14 en 15: Sarah Holbrouck

Figuur 16 en 17: Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent, p. 151-152 en p. 146

Figuur 18: <http://m-score.ugent.be/>

Figuur 19 en 20: Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent, p. 134 en p. 144

Figuur 21 en 22: Sarah Holbrouck

Figuur 23: <https://www.linkedin.com/in/fred-moyer-faia-b2b15818>

Figuur 24: Moyer, F. D., & Flynn, E. E. (1973). Correctional Environments. Clearinghouse for criminal justice planning and architecture. Illinois. P. 1

Figuur 25: Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, en 34 Moyer, F. D., & Flynn, E. E. (1973). *Correctional Environments*. Clearinghouse for criminal justice planning and architecture. Illinois. p. 14-55

Figuur 35: Google Maps Street view 2015

Figuur 36, 37 en 38: foto's door Michelle Ferng, URL: <http://www.ibj.org/2009/08/14/apac-associacao-de-protecao-e-assistencia-aos-condenados-an-alternative-vision-for-prisoners-from-brazil/>

Figuur 39-42: http://www.apacperdoes.com.br/?page_id=34

Figuur 43-44: APAC Itauna. (n.d.). APAC Itauna. Geraadpleegd op 13 december 2015, URL: <http://www.apacitauna.com.br/index.php/home>

Figuur 45: <http://www.pfi.org/>

Figuur 46: <http://restorative-justice.eu/ecor/>

Figuur 47: <http://seehaus-ev.de/arbeitsbereiche/seehaus-stoermthal/>

Figuur 48: <http://seehaus-ev.de/arbeitsbereiche/seehaus-leonberg/>

Figuur 49: <http://seehaus-ev.de/>

Figuur 50: Sarah Holbrouck

Figuur 51 en 53: <http://info.arte.tv/fr/entretien-avec-robot-badinter>

Figuur 52 en 54: Google Maps Kaartgegevens 2015, bewerkt door Sarah Holbrouck

Figuur 55: <http://www.bnr.nl/nieuws/673621-1303/kabinet-sluit-26-gevangenis>

Figuur 56: <http://www.arcam.nl/bijlmerbajes/>

Figuur 57 en 59: <http://www.npogeschiedenis.nl/andere-tijden/afleveringen/2013-2014/Bajes-zonder-tralies.html>

Figuur 58: Verleyen, K., & Callewaert, W. (n.d.). *De bijlmerbajes te Amsterdam, naar een nieuwe vorm van huizen van bewaring*. Gent.

Figuur 60: <http://www.parool.nl/parool/nl/1424/STADSGEZICHTEN/article/detail/274343/2010/01/06/Stadsgezichten-Bijlmerbajes.dhtml>

Figuur 61: "Bijlmerbajes six towers" by I, S Sepp. Licensed under CC BY-SA 3.0 via Wikimedia Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bijlmerbajes_six_towers.jpg#/media/File:Bijlmerbajes_six_towers.jpg

Figuur 62: Keulen, S. (2014). *Monumenten van Beleid: De wisselwerking tussen Nederlands rijksoverheidsbeleid, sociale wetenschappen en politieke cultuur, 1945-2002*. Verloren. p158

Figuur 63 en 64: <https://www.biedboek.nl/nl/realestate/view/77/willem-alexanderweg-21-te-maastricht>

Figuur 65: <http://www.joostmeuwissen.nl/blog/arnhem/>

Figuur 66, 67 en 68: <http://oma.eu/projects/koepel-panopticon-prison>

Figuur 69: Cattrysse, M. (2010). *De erfenis van Edouard Ducpétiaux*. Gent.

Figuur 70: Ducpétiaux, É. (n.d.). *Des progrès et de l'état actuel de la réforme pénitentiaire et des institutions préventives, aux États-Unis, en France, en Suisse, en Angleterre, et en Belgique : appendice général aux ouvrages les plus récents sur la réforme des prisons, et*

particulière. Brussel: Hauman, Cattoir et comp.

Figuur 71: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 72: https://www.google.be/search?hl=nl-BE&biw=1920&bih=893&tbm=isch&q=gevangenis+beveren+&oq=&gs_l=#imgrc=uxYXqi6EfJ7_pM%3A

Figuur 72 b: <http://www.bambesmetbedrijf.nl/pdf/archivolt-PPS-2G-Belgie.pdf>

Figuur 73: <http://www.jaspers-eyers.be/gevangenis-beveren>

Figuur 74: http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20140821_01227624

Figuur 75 en 78: Regie der Gebouwen. (2014). penitentiare inrichting Beveren. Brussel.

Figuur 76: Google Maps Street View 2015

Figuur 77: <http://www.fotograafflorian.be/?s=beveren>

Figuur 79 en 80: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 81, 83, 84, 86a en 86c: <http://www.denys.be/nl/news/article/22/Bouw-van-een-Forensisch-Psychiatrisch-Centrum-FPC-te-Gent-2011>

Figuur 82, 86d en 86f : <http://www.djga.nl/projecten/forensisch-psychiatrisch-centrum-gent>, waarvan 82 bewerkt door Sarah Holbrouck

Figuur 85: <http://www.abscis-architecten.be/nl/projecten/forensisch-psychiatrisch-centrum-gent/122>

Figuur 86b en 86e: <http://www.argus-photo.be/>

Figuur 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 107 en 109: Cafasso. (2013). Cafasso, Aanvraag stedenbouwkundige vergunning voor de bouw van een nieuw gevangeniscomplex te Haren. In volgorde van de figuren: p38, p24, P11, p14, p19, p15, p16, p31, p32, p78, p2, p64, p43 ,p29, p48, p52, p44, p54, p15, p71

Figuur 89: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Bing Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 102: <http://www.bativox.be/nl/bativox/artikel/1125/eerste-beelden-gevangenisdorp-haren/>

Figuur 108: <http://www.bavo.biz/news/view/75>

Figuur 110: https://www.flickr.com/photos/_o_o_o_/344485484

Figuur 111: http://issuu.com/detail-magazine/docs/bk_det_4_2015/14

Figuur 112: en 113: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 114, 115, 116 en 117: Willem, T., Fivez, R., & Holbrouck, S. (2014). Vlaanderen 014 (ongepubliceerde opdracht voor stadsanalyse i.o.v. Floris Alkemade), UGent.

Figuur 118, 119, 120, 121, 122 en 123: Moonens, M. Het rijkhuis als gevangenis, 26 Prison Gear, kennisplatform voor humane gevangenis architectuur. In volgorde van de figuren: p12, p36, p19, p30, p14, p24

Figuur 124, 125, 126, 127 en 128: Vandamme, F. (33AD). Recycleer de gevangenen. Prison Architecture: An International Survey of Representative Closed Institutions and Analysis of Current Trends in Prison Design. p12-13, p27, p40, p41, p30-31

Figuur 129, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139 en 140: Nollet, L., Claus, H., & De Meyer,

R. (2014). Business Case: Oprichting en exploitatie Detentiehuis Klooster van de Paters Redemptoristen. P16, p41, p40, p35, p36, p43, p39, p38, p46, p42

Figuur 130: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 131: Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 141 en 142: Sarah Holbrouck

Figuur 143 en 148: Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent. p. 154 en p. 114

Figuur 144: afbeelding afkomstig uit de presentatie van professor Ronny De Meyer op 23 september 2015 voor masterstudio architectuurontwerp aan universiteit Gent

Figuur 145, 146, 155b, 159 : Sarah Holbrouck

Figuur 147, 150, 153, 154, 160 en 161: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Street View en Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 149: <http://www.exodus.nl/>

Figuur 151: van Wingerden, S., Alberda, D., Moerings, M., Wartna, B., & van Wilsem, J. (n.d.). "Recidive na Exodus , Door , Moria of Ontmoeting ." Retrieved from [http://www.exodus.nl/plaatjes/user/File/Samenvattende publieksversie -def.pdf](http://www.exodus.nl/plaatjes/user/File/Samenvattende%20publieksversie%20-def.pdf), p2

Figuur 152: Schravessande, M., Boers, A., & Novius Adviesgroep voor Informatie & Organisatie. (2009). Maatschappelijke effecten Stichting Exodus Utrecht. Utrecht. p9

Figuur 155, 156, 157, 158: foto Sarah Holbrouck op 4 september 2015

Figuur 162: http://www.exodus.nl/Rondleiding_237.html

Figuur 163: doorgestuurd gekregen door Hans Schouten

Figuur 164, 165 en 166: foto Sarah Holbrouck op 3 september 2015

Figuur 167: Sarah Holbrouck

Figuur 168 en 169: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 170, 171 en 173 : <http://www.personal-architecture.nl/projecten/041/index.html>

Figuur 172: <http://www.personal-architecture.nl/projecten/041/index.html>, bewerkt door Sarah Holbrouck

Figuur 174: foto Sarah Holbrouck op 4 september 2015

Figuur 175 en 179: Sarah Holbrouck

Figuur 176 en 177: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 178, 181, 182, 183 en 184: foto Sarah Holbrouck op 2 september 2015

Figuur: 180: doorgestuurd gekregen van Jan Molmans

Figuur 185 en 186: Sarah Holbrouck

Figuur 187, 188, 194, 195, 196, 206 en 207: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 189, 190, 191 en 192: bundel noAarchitecten voor open oproep Gemeenschapsinstelling De Zande

Figuur 193, 202, 208, 215: Sarah Holbrouck

Figuur 197, 198, 199, 200, 201, 203, 204 en 205: gekregen van noAarchitecten

Figuur 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220: jury presentatie architectuurontwerp III op 26 en 27 mei 2015 door Ianthe Lindelauf en Marie Moor

Figuur 221: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015

Figuur 228: Britton nagy, URL <http://pulitzercenter.org/sites/pulitzercenter.org/files/styles/large/public/11-17-14/unusual-prison-11.jpg?itok=2TXB4VSY>

Figuur 229: http://www.studio-m10.nl/projecten/01_07_tbskliniek/inh1.html#

Figuur 230: <http://miracleas.se/nyheder/det-pengeloese-faengsel-i-radio-247.aspx>

Figuur 231: de Haan, N. (2014). In Denemarken wonen gedetineerden samen met studenten (en het werkt!). Retrieved January 7, 2017, from <https://decorrespondent.nl/1723/In-Denemarken-wonen-gedetineerden-samen-met-studenten-en-het-werkt/178112504317-6e222077>

1.4. Hoofdstuk 3

Figuur 1, 2 en 3: Church, R. L., & Murray, A. T. (2009). *Business Site Selection, Location Analysis, and GIS*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, p4.

Figuur 4: Sarah Holbrouck.

Figuur 5: Chan, Y. (2011). *Location Theory and Decision Analysis (second)*. Springer Science & Business Media., p 257-259.

Figuur 6: Church, R. L., & Murray, A. T. (2009). *Business Site Selection, Location Analysis, and GIS*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, p 128)

Figuur 7: Ahlstrom, E. (2015). *An introduction to Choosing By Advantages (CBA)*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dknJDcIJNCU>

Figuur 8: Suhr, J. (1999). *The choosing by advantages decisionmaking system*. (Quorum Books, Ed.). Londen. URL:

1.5. Hoofdstuk 4

Figuur 1: Deyaert, E. (2012). *Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering*. Gent.

Figuur 2, 3, 5, 5 en 6: Sarah Holbrouck, gebruik makende van Google Maps Kaartgegevens 2015 en Google Maps Streetview 2015

Figuur 7 en 8: Antea Belgium nv. (2015). *Effectenstudie gevangeniscomplex Haren*.

Figuur 9 en 10:

<https://wijkmonitoring.irisnet.be/maps/statistieken-milieu-brussel/vervoer-brussels-gewest/bezettingsgraad-van-de-wegen-copy/1/2011/>

Figuur 12: Google Maps Streetview 2015

Figuur 11: <https://wijkmonitoring.irisnet.be/maps/statistieken-bevolking-brussel/dichtheid-brussels-gewest/>

Figuur 13: https://urba.irisnet.be/nl/pdf/gbp/00_PRAS_Carte_3_Coor_Officieuse_V2.pdf

Figuur 14: <http://geoportal.ibgebim.be/webgis/bodemtoestand.phtml>

Figuur 15:

http://geoportal.ibgebim.be/webgis/bodemtoestand.phtml?config=indic_bruit_nl&PHPSESSID=jaqt25ir6qp55ii9ftl2pkbsp0&resetsession=groups

Figuur 16 en 17: <https://www.realo.be/nl>

2. Bronnen

Abscis. Forensisch Psychiatrisch Instituut, GENT (2014).

Ahlstrom, E. (2015). An introduction to Choosing By Advantages (CBA). YouTube. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=dknJDcIJNCU>

Alker, C. (2011). Chris Alker on the Architecture of Re-Socialization. Retrieved January 7, 2016, from <http://prisondesign.org/2011/05/10/chris-alker-on-the-architecture-of-re-socialization/>

Antea Belgium nv. (2015). Effectenstudie gevangeniscomplex Haren.

APAC Itauna. (n.d.). APAC Itauna. Retrieved December 13, 2015, from <http://www.apacitauna.com.br/index.php/home>

APAC Perdoes. (n.d.-a). APAC Perdoes. Retrieved December 13, 2015, from <http://www.apacperdoes.com.br/>

APAC Perdoes. (n.d.-b). Método APAC. Retrieved December 11, 2015, from http://www.apacperdoes.com.br/?page_id=23

Arroyo, P. (2014). Exploring Decision-Making Methods for sustainable design in commercial buildings. University of California, Berkely.

Beke, W., De Wever, B., Michel, C., & Rutten, G. (2014). Regeerakkoord 9 oktober 2014.

Belton, V., & Stewart, T. (2002). Multiple Criteria Decision Analysis: An Integrated Approach. Springer Science & Business Media.

Beveren - nieuwe gevangenis. (n.d.). Retrieved July 15, 2015, from <http://nouvellesprisons.be/nl/prison/Beveren-nieuwe-gevangenis>

Beyens, K., & Janssens, F. (2009). Nieuwe tijden , nieuwe gevangnissen. *Oikos*, (51), 6–20. Retrieved from <http://www.oikos.be/archief-oikos/jaargang-2009/oikos-51-4-2009/666-51-02-janssens-en-beyens-nieuwe-tijden-nieuwe-gevangnissen/file>

Bijlmerbajes. (n.d.). Retrieved from <http://www.arcam.nl/bijlmerbajes/>

Biografie Prof. Dr. Kristel Beyens. (n.d.). Retrieved September 22, 2015, from <http://www.vub.ac.be/SCRI/index.php?page=bio&pid=5>

Blokland, L. J. (1974). *Werken achter tralies*. (Alborra, Ed.). Arentdonk.

Boie, G. (30AD). Slakkengang voor internering. *Prison Architecture: An International Survey of Representative Closed Institutions and Analysis of Current Trends in Prison Design*.

Boie, G. (2015, October 12). Het penitentiair verdriet van België. *De Standaard*.

Boie, G., & Vandamme, F. (n.d.). Gevangeniscomplex Haren Gevangen in een dorp. Retrieved from <http://www.prisongear.be/news/72/15/Kanttekeningen-bij-eeen-gevangenisdorp/>

Boie, G., Vandamme, F., & BAVO. (n.d.). *Prison Gear*. Retrieved January 2, 2016, from

<http://www.prisongear.be/index.php>

Brahmy, B., Chauvet, J. M., Delbos, V., Bianchi, V., & Landais, T. (2010). Rapport de visite: Centre de détention de Mauzac (Dordogne). Frankrijk. Retrieved from <http://www.cglpl.fr/wp-content/uploads/2012/11/Rapport-de-visite-du-centre-de-détention-de-Mauzac-Dordogne.pdf>

Buchanan, L., & O'Connell, A. (2006). A brief history of decision making. *Harvard Business Review*, 84(1), 12. <http://doi.org/10.1126/science.1133427>

Bugara, L. (2013). Unique Brazilian Prison Alternative Celebrates 40 Year Anniversary. *Prison Legal News*. Retrieved from <https://www.prisonlegalnews.org/news/2013/mar/15/unique-brazilian-prison-alternative-celebrates-40-year-anniversary/>

Burnside, J. (2013). The prison that started it all. In *My Brother's Keeper* (p. 400). Routledge.

BURO II & ARCHI+I. (2013). Bouw van een nieuw gevangeniscomplex te Haren (Brussel).

Cafasso. (2013). Cafasso, Aanvraag stedenbouwkundige vergunning voor de bouw van een nieuw gevangeniscomplex te Haren.

Cattrysse, M. (2010). *De erfenis van Edouard Ducpétiaux*. Gent.

Chan, Y. (2011). *Location Theory and Decision Analysis* (second). Springer Science & Business Media.

Charters, E. (2003). The Use of Think-aloud Methods in Qualitative Research An Introduction to Think-aloud Methods. *Brock Education*, 12(2), 68–82.

Church, R. L., & Murray, A. T. (2009). *Business Site Selection, Location Analysis, and GIS*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Cnoop Koopmans, J. (1970). Onverstandige nieuwbouw. *Proces*, 102–105.

De architect. (1979). Nummer 5, 91–93.

De boeck, A. (2015, June 16). Alle huizen krijgen een M-score. *De Morgen*. Retrieved from <http://www.demorgen.be/economie/alle-huizen-krijgen-een-m-score-b703eb30/>

De Cock, J. (2015). Hulp bij aanbouw van een keuken in de APAC gevangenis van Itaúna (Brazilië). Retrieved December 11, 2012, from http://www.prisoninfo.org/nederlands_pagina/projecten.html#buitenland

de Haan, N. (2014). In Denemarken wonen gedetineerden samen met studenten (en het werkt!). Retrieved January 7, 2016, from <https://decorrespondent.nl/1723/In-Denemarken-wonen-gedetineerden-samen-met-studenten-en-het-werkt/178112504317-6e222077>

De Hantsetters, S. (2009). *Een onderzoek naar de mogelijkheden tot privatisering van het gevangeniswezen*. Gent.

De Meyer, R., Claus, H., Beyens, K., Gryson, M., & Naessens, L. (2013). *HUIZEN: Naar een duurzame penitentiaire aanpak*. ASP editions.

Deyaert, E. (2012). *Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering*. Gent.

Diagram. (n.d.). Retrieved October 13, 2015, from <https://nl.wikipedia.org/wiki/Diagram>

Dubbeld, L. (2001). *In de geborgenheid van de gevangenis: de betekenis van de nieuwe Nederlandse gevangenisbouw*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Ducpetiaux, É. (n.d.). Des progrès et de l'état actuel de la réforme pénitentiaire et des institutions préventives, aux États-Unis, en France, en Suisse, en Angleterre, et en Belgique : appendice général aux ouvrages les plus récents sur la réforme des prisons, et particulièrement. Brussel: Hauman, Cattoir et comp.

ECOR. (n.d.). ECOR – Restorative Justice. Retrieved December 14, 2015, from <http://restorative-justice.eu/ecor/>

Eerste “plan van aanpak nafase” gemeente X (concept). (2013). Retrieved September 8, 2015, from <http://www.infopuntveiligheid.nl/Publicatie/DossierItem/97/4814/eerste-plan-van-aanpak-nafase-gemeente-x-concept.html>

Eleni, R. (2012). Small is beautiful? Een onderzoek naar mogelijkheden en beperkingen van kleinschalige detentiemodellen. Gent.

Emmaüs. (2015). Perstekst steenlegging Leemwinning.

Engels, T. (2011). Noorwegen heeft meest menselijke gevangenen ter wereld. Knack. Retrieved from <http://www.knack.be/nieuws/wereld/noorwegen-heeft-meest-menselijke-gevangenen-ter-wereld/article-normal-24292.html>

Exodus. (n.d.). Exodus. Retrieved June 8, 2015, from www.exodus.nl

Feys, S. (2015, February 3). Ontslagen Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen was geen onbesproken blad. De Bouwmeester die toch zou verdwijnen. De Morgen. Retrieved from <http://www.demorgen.be/binnenland/ontslagen-vlaams-bouwmeester-peter-swinnen-was-geen-onbesproken-blad-bef63b67/>

Flynn, E. E. (n.d.). Edith Flynn.

Flynn, E. E. (2002). Jails. Retrieved September 24, 2009, from <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3403000147.html>

FOD Justitie. (n.d.). Meer info over de gevangenis van Ruiselede. Retrieved January 7, 2016, from http://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/gevangenen/belgische_gevangenen/gevangenen/meer_info/ruiselede

Geens, K. (2015). Algemene Beleidsnota Justitie DOC 54 1428/008. Brussel.

Geoplan. (n.d.). Site analysis and new site location. Retrieved November 30, 2015, from <http://www.geoplan.com/knowledge/experience/site-analysis-new-site-location/index.html>

Gontard, P.-R. (n.d.). Entretien exclusif avec Robert Badinter. Retrieved April 22, 2015, from <http://info.arte.tv/fr/entretien-avec-robert-badinter>

Henket, M. (2015). Transformatieplein 2015 - Eigenlijk ongeschikt als gevangenis. De Architect. Retrieved from <http://www.dearchitect.nl/nieuws/2015/04/28/transformatieplein---overmaze-maastricht.html>

International Bridges To Justice. (n.d.). APAC (Associação de Proteção e Assistência aos Condenados): An alternative vision for prisoners from Brazil. Retrieved December 13, 2015, from <http://www.ibj.org/2009/08/14/apac-associacao-de-protecao-e-assistencia-aos-condenados-an-alternative-vision-for-prisoners-from-brazil/>

Internering: België veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. (2014). Retrieved September 21, 2015, from <http://www.diversiteit.be/internering-belgi%C3%AB-veroordeeld-door-het-europees-hof-voor-de-rechten-van-de-mens>

Johnsen, B., Granheim, P. K., & Helgesen, J. (2011). Exceptional prison conditions and the

quality of prison life: Prison size and prison culture in Norwegian closed prisons. *European Journal of Criminology*, 8(6), 515–529.

Justitie. (2005). Basiswet (2005) betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden. Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=2005011239

Keulen, S. (2014). *Monumenten van Beleid: De wisselwerking tussen Nederlands rijksoverheidsbeleid, sociale wetenschappen en politieke cultuur, 1945-2002*. Hilversum Verloren.

KVZ. (2015, December 24). Meer vrouwelijke gedetineerden in Sint-Jan Baptist. *Het Laatste Nieuws. Zelzate*. Retrieved from <http://www.hln.be/regio/nieuws-uit-zelzate/meer-vrouwelijke-gedetineerden-in-sint-jan-baptist-a2566149/>

Laptev, D., Tikhonov, A., Serdyukov, P., & Gusev, G. (2014). Parameter-free discovery and recommendation of areas-of-interest. *Proceedings of the 22nd ACM SIGSPATIAL International Conference on Advances in Geographic Information Systems - SIGSPATIAL '14*. Retrieved from <http://dl.acm.org/citation.cfm?doid=2666310.2666416>

Leefmilieu Brussel. (n.d.). Kaart van de bodemtoestand. Retrieved December 27, 2015, from <http://geoportal.ibgebim.be/webgis/bodemtoestand.phtml>

Lemmerling, P. (2014). FPC Gent officieel ingehuldigd. Retrieved October 19, 2015, from <http://www.bativox.be/bativoxblog/tag/forensisch-psychiatrisch-centrum/>

Liga voor mensenrechten. (n.d.). Retrieved September 16, 2015, from <http://www.mensenrechten.be/index.php>

Linckens, P., & de Loeff, J. (2015). *Gevangeniswezen in getal: 2010-2014*.

Maes, W., MVRDV, & T?f. (2012). *The Vertical Village*. nai010 publishers.

Malaise, P., & Barbieux, Y. (2015, July 5). Geens is voor mini-gevangenis (maar bouwt eerst megacomplex Haren). *Het Nieuwsblad*. Retrieved from http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20150704_01763138

Marjan Gryson. (n.d.). Retrieved from <http://belgium.ashoka.org/nl/marjan-gryson>

Meireman, K. (2004). *Tussen aanvaarding en weerstand: een sociologisch onderzoek naar houdingen tegenover asiel, opvang en migratie*. Academic Press, Gent.

Meuwissen, J. (2015). *Zelfportret van een maatschappij*. Oasis, (94).

Miller, V., & Campbell, J. (2014). *Transnational Penal Cultures: New perspectives on discipline, punishment and desistance*. Routledge.

Moonens, M. *Het rijkhuis als gevangenis*, 26 *Prison Gear*, kennisplatform voor humane gevangenis architectuur.

Morçöl, G. (2007). *Handbook of Decision Making*. (Penn State University, Ed.). Pennsylvania: CRC Press Taylor & Francis Group.

Moreau, N. (2009). *De samenstelling van leefgroepen in voorzieningen voor kinderen en jongeren met een verstandelijke beperking*. Katholieke universiteit leuven.

Moyer, F. D. (n.d.). LinkedIn profiel. Retrieved July 3, 2015, from <https://www.linkedin.com/pub/fred-moyer-faia/18/158/b2b>

Moyer, F. D., & Flynn, E. E. (1973). *Correctional Environments*. Clearinghouse for criminal justice planning and architecture. Illinois.

- Moyer, F. D., & Flynn, E. E. (1975). Current theory and application. In *Prison architecture: An international survey of representative closed institutions and analysis of current trends in prison design*. Londen: Architectural Press.
- Nollet, L., Claus, H., & De Meyer, R. (2014). *Businesss Case: Oprichting en exploitatie Detentiehuis Klooster van de Paters Redemptoristen*.
- NPO. (2013a). *Andere tijden: Bajes zonder tralies*. Nederland. Retrieved from http://www.npo.nl/andere-tijden/10-11-2013/NPS_1218708
- NPO. (2013b). *Andere tijden: Bajes zonder tralies*. Retrieved July 8, 2015, from <http://www.npogeschiedenis.nl/andere-tijden/afleveringen/2013-2014/Bajes-zonder-tralies.html>
- NPO Doc Interviews: Ellen Vermeulen. (2015). Retrieved from http://www.npo.nl/regisseur-aan-de-keukentafel/12-05-2015/WO_VPRO_838282
- OMA. (n.d.). Koepel Panopticon Prison. Retrieved January 7, 2016, from <http://oma.eu/projects/koepel-panopticon-prison>
- Over FPC Veldzicht. (2012). Retrieved October 19, 2015, from <http://www.fpcveldzicht.nl/Over-FPC-Veldzicht/Historie.aspx>
- Overkamp, E. (2000). *Instellingen nemen de wijk: een analyse van het beleid inzake de deconcentratie van instellingen voor mensen met een verstandelijke handicap en zijn empirische effecten*. Uitgeverij Van Gorcum.
- Paramount Decisions. (n.d.). *Design & Construction, Benefits For AEC Professionals*. Retrieved November 17, 2015, from <https://paramountdecisions.com/design-construction.html>
- Parker, L. (2011). *Communities of restoration*. Retrieved December 14, 2015, from <http://www.slideshare.net/LynetteParker/communities-of-restoration>
- Pijnaerts, A. (2013). *Onderwijs binnen de muren van detentie: Een onderzoek naar het profiel en de motieven van gedetineerden die onderwijs volgen in de gevangnissen van Turnhout, Wortel en Hoogstraten*. Retrieved from <https://books.google.be/books?id=agkxrgEACAAJ>
- Priester, S. (2007). *Architect Koos Pot-Keegstra*. Retrieved from <http://www.onsamsterdam.nl/component/content/article/15-dossiers/280-architect-koos-pot-keegstra>
- Prison Fellowship International. (n.d.-a). *Justice & reconciliation*. Retrieved December 14, 2015, from <http://restorativejustice.org/about-us/>
- Prison Fellowship International. (n.d.-b). *Prison Fellowship International*. Retrieved December 14, 2015, from <https://pfi.org/>
- Prison Fellowship International. (n.d.-c). *Seehaus*. Retrieved December 14, 2015, from <http://seehaus-ev.de/>
- Prison Gear. (n.d.). 1. *Koolhaas/OMA context*. Retrieved January 8, 2011, from <http://www.prisongear.be/news/13/15/I-Koolhaas-OMA-Context/>
- QLIKVIEW GRAFIEKEN, WANNEER GEBRUIK JE WELKE? (2014). Retrieved October 13, 2015, from <http://www.abacus.nl/grafieken-qlikview/>
- Raspoet, E. (2015, February). *Gökhan Göktaş, medisch directeur FPC Gent: "internering is een nobel concept."* Knack. Retrieved from <http://www.erikraspoet.be/?p=686>
- Regie der Gebouwen. (2014). *penitentiaire inrichting Beveren*. Brussel.

- Rijksen, R. (1980). *Achter slot en grendel*. Alphen Aan Den Rijn : Samsom.
- Roos, J. (1978, March 9). *Praten met Roos Pot-Keegstra*. *Het Parool*, p. 17.
- Saaty. (n.d.).
- Saaty, T. L. (1980). *The analytic hierarchy process*. New York: McGraw-Hill.
- Saerens, Z., & Heymans, P. (2013). *België nu al 22 keer veroordeeld voor "slechte behandeling geïnterneerden."* Retrieved September 21, 2015, from <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2228139>
- Schraevesande, M., Boers, A., & Novius Adviesgroep voor Informatie & Organisatie. (2009). *Maatschappelijke effecten Stichting Exodus Utrecht*. Utrecht.
- Seamon, D., & Buttner, A. (1980). *The Human Experience of Space and Place*. Londen: Croom Helm.
- Sommer, R. (1969). *Personal space : the behavioral basis of design*. Englewood Cliffs (N.J.): Prentice-Hall.
- Studio M 10. (n.d.). *TBS kliniek Almere 2001-2008*. Retrieved January 7, 2016, from http://www.studio-m10.nl/projecten/01_07_tbskliniek/inh1.html#
- Suhr, J. (1999). *The choosing by advantages decisionmaking system*. (Quorum Books, Ed.). Londen.
- Swinnen, P. *Onzichtbare Zorg* (2012).
- Tienkamp, P. (2015, August 24). *Student in 1 huis met (ex-)gevangene: in Denemarken werkt het*. *Het Parool*. Amsterdam. Retrieved from <http://www.parool.nl/parool/nl/4/AMSTERDAM/article/detail/4128124/2015/08/24/Student-in-1-huis-met-ex-gevangene-in-Denemarken-werkt-het.dhtml>
- UGent, Stad Gent, & Troje, F. van. (n.d.). *M-score*. Retrieved from <http://m-score.ugent.be/>
- University of Illinois. (n.d.). *Frederic D Moyer Papers*. Retrieved July 3, 2015, from <http://archives.library.illinois.edu/archon/?>
- van der Beken, T. (2015). *Howardreizen. De rol van de gevangenis in Europa*. Maklu.
- Van Der Blij, F., Veger, J., & Slebos, C. (2010). *HOV op loopafstand Het invloedsgebied van HOV-haltes*, (november), 1–15. Retrieved from http://www.cvs-congres.nl/cvspdfdocs/cvs10_043.pdf
- Van Hoorebeke, D. (2012). *Kosten van detentie*. Gent.
- Van Ruller, S. (1980). *De gevangenis in de nadagen van het resocialisatieideaal. Tegen de Regels*, *Ars Aequi Libri*.
- van Someren, M. W., Barnard, Y. F., & Sandberg, J. A. (1994). *The think aloud method: A practical guide to modelling cognitive processes*. (University of Amsterdam, Ed.) Department of Social Science Informatics, University of Amsterdam. Amsterdam: Academic Press, London. [http://doi.org/10.1016/0306-4573\(95\)90031-4](http://doi.org/10.1016/0306-4573(95)90031-4)
- van Wingerden, S., Alberda, D., Moerings, M., Wartna, B., & van Wilsem, J. (n.d.). "Recidive na Exodus , Door , Moria of Ontmoeting ." Retrieved from [http://www.exodus.nl/plaatjes/user/File/Samenvattende publieksversie -def.pdf](http://www.exodus.nl/plaatjes/user/File/Samenvattende%20publieksversie-def.pdf)
- Vanbesien, S. (2014). *Gevangenis capaciteit en strafrechtelijk beleid . Een vergelijkende studie van België en Nederland*. Retrieved from <http://lib.ugent.be/fulltxt/>

RUG01/002/163/158/RUG01-002163158_2014_0001_AC.pdf

Vandamme, F. (33AD). Recycleer de gevangenen. *Prison Architecture: An International Survey of Representative Closed Institutions and Analysis of Current Trends in Prison Design*.

Vandekerckhove, S. (2015a). Eindelijk oplossing voor geïnterneerde vrouwen op komst. *De Morgen*, April(4). Retrieved from <http://www.demorgen.be/nieuws/eindelijk-oplossing-voor-geïnterneerde-vrouwen-op-komst-a2274893/>

Vandekerckhove, S. (2015b, November 27). Codewoord: wachten. Zes dagen in het Forensisch Psychiatrisch Centrum Gent. *De Morgen*.

Vandeurzen, J. (2008). Masterplan 2008-2012 voor een gevangenisinfrastructuur in humane omstandigheden: stand van zaken en bijkomend projecten tot 2016. Retrieved from <http://nieuwsbrief.cdenv.be/actua/persberichten/masterplan-2008-2012-voor-een-gevangenisinfrastructuur-humane-omstandigheden>

Verhoeven, K. (2013). Streepjes worden een verhaal. *De Standaard*, Augustus(31). Retrieved from http://www.standaard.be/cnt/dmf20130830_00716478

Verleyen, K., & Callewaert, W. (n.d.). *De bijlmerbajes te Amsterdam, naar een nieuwe vorm van huizen van bewaring*. Gent.

Vermeulen, E. (2014). *9999 The Movie*. België: Associate Directors.

Walker, L. (n.d.). APAC: Brazil's Restorative Justice Prisons. Retrieved January 1, 2016, from <http://www.lorennwalker.com/blog/?p=102>

Welke zijn de gesloten centra in België? (n.d.). Retrieved August 14, 2015, from <http://www.gettingthevoiceout.org/welke-zijn-de-gesloten-centra-in-belgie/>

Weltjens, K. (2012). Kleinschalige detentie in Scandinavië: een eye-opener?! *Vrije Universiteit Brussel*.

Wilde, O. (1898). *The Ballad of Reading Gaol*. Portland: Thomas Bird Mosher.

Willem, T., Fivez, R., & Holbrouck, S. (2014). *Vlaanderen 014*, i.o.v. Floris Alkemade.

Wilson, M., & Lanskey, C. (2015). *European Communities of Restoration Groundwork Report*.

3. Bijlages

Bijlage 1:

Case-study findings on comparing AHP, WRC and CBA (Bron: Arroyo, P. (2014). Exploring Decision-Making Methods for sustainable design in commercial buildings. University of California, Berkely. p. 222)

Table 9.1 Case-study findings on comparing AHP, WRC, and CBA.

Factor (Criterion) for MCDM methods	AHP	WRC	CBA
1. Transparency in trade-offs inside a factor (Must not assume that attributes can be weighted or normalized)	AHP assumes that sustainability factors have zero as a natural scale by normalizing them and attributing 'value' to those numbers.	WRC assumes that attributes can be weighted.	CBA does not assume that attribute scales have an inherent 'value'. 'Value' is assigned only to the differences between alternatives.
2. Transparency in trade-offs between factors (Must not assume linear trade-offs between factors)	AHP assumes that trade-offs between sustainability factors are linear functions.	WRC may assume that trade-offs between sustainability factors are linear functions.	CBA makes clear what the trade-offs between advantages are, and there is no assumed trade-off function.
3. Focus on differentiating between alternatives (Must help differentiate between alternatives)	AHP may not help in differentiating between alternatives due to the weighting of factors is not based on differences between attributes of alternatives.	Same as AHP.	CBA bases judgments on differences of alternatives (advantages).
4. Analyzing Cost (Must be treated separated from 'value')	Cost can be a factor and be mixed with the intrinsic 'value' of the alternative.	Cost can be a factor and be mixed with the intrinsic 'value' of the alternative.	Cost cannot be a factor and is treated separate from 'value'.
5. Consistency (The result must not change if irrelevant factors are eliminated from the decision)	AHP changes the result of the decision, or at least the intensity of the preference when irrelevant factors are eliminated from the analysis.	WRC changes the intensity of the preference when irrelevant factors are eliminated from the analysis.	CBA does not change the result when irrelevant factors, which have the same attributes for all alternatives, are eliminated from the analysis.
6. Collaboration (Must avoid weighting factors)	AHP requires weighting factors, which are a high order of abstraction concept. This exercise may be conflicting.	Same as AHP.	CBA postpones 'value' judgment until there is agreement on objective differences between alternatives (advantages), which may minimize conflict among stakeholders.
7. Context specific (Must consider a specific context for all judgments)	AHP lacks context specific judgments when assigning weights to sustainability factors.	WRC also requires weighting factors, allowing for a disconnection with the context.	CBA asks stakeholders to make judgments about the importance of the advantages, which do not exist without a context.
8. Subjectivity (Must do objective part first and then subjective part)	AHP asks stakeholders to make explicit which factors are more important (subjective task first), without considering the relevant differences between alternatives (objective task).	WRC asks stakeholders to make explicit which factors are more important (subjective task first), without considering the relevant differences between alternatives (objective task).	CBA Highlights the difference between alternatives first (which is an objective tasks) and then decides which advantages (positive differences) are more important (which is a subjective task).
9. Flexibility (Must facilitate the incorporation of new alternatives)	If a new alternative is added, the score of old alternatives needs to be recalculated.	If a new alternative is added, the score of old alternatives may not need to be recalculated.	If a new alternative is added, the advantages regarding that alternative need to be assessed.
10. Flexibility (Must facilitate the incorporation of new perspectives or factors)	If a new factor is added, the weight of all factors needs to be recalculated.	If a new factor is added, the weights of all factors do not need to be recalculated.	If a new factor is added, the advantages regarding that factor need to be assessed.

Bijlage 2: Oppervlakteberekeningen testcase De Huizen

Bruto oppervlakte		
Testcase De Huizen		
Aantal gedetineerden	20	10
Niveau -1		
Parking	0.0	0.0
interieur	345.0	172.5
Exterieur	0.0	0.0
Totaal	345.0	172.5
Niveau 0		
interieur	1460.7	730.3
Parkinginrit	0.0	0.0
Exterieur_straatkant	0.0	0.0
Exterieur_kloostertuin	630.0	315.0
Exterieur_sportveld	0.0	0.0
Exterieur_parking	0.0	0.0
totaal	2090.7	1045.3
Niveau 1		
interieur	536.8	268.4
exterieur	0.0	0.0
totaal	536.8	268.4
Niveau 2		
interieur	525.0	262.5
exterieur	0.0	0.0
totaal	525.0	262.5
Totale opp. Interieur	2867.5	1433.7
Totale opp. Exterieur	975.0	487.5

Bruto oppervlakte				
Testcase De Huizen				
Aantal gedetineerden	20	10	A*	B*
Niveau -1				
Parking	0.0	0.0	757.9	0.0
interieur	0.0	0.0	145.2	0.0
exterieur	0.0	0.0	75.9	0.0
totaal	0.0	0.0	979.0	0.0
Niveau 0				
interieur	304.4	507.3	937.6	690.5
parkinginrit	162.0	270.0	82.2	0.0
exterieur_straatkant	0.0	0.0	1171.0	25.9
exterieur_kloostertuin	0.0	0.0	408.2	301.0
exterieur_sportveld	0.0	0.0	106.2	0.0
exterieur_parking	0.0	0.0	98.5	66.6
totaal	466.4	777.3	2803.7	1084.0
Niveau 1				
interieur	40.9	68.2	750.3	581.9
exterieur	0.0	0.0	182.3	34.2
totaal	0.0	68.2	932.6	616.1
Niveau 2				
interieur	0.0	0.0	263.3	135.5
exterieur	0.0	0.0	62.3	13.6
totaal	0.0	0.0	325.6	149.1
Totale opp. Interieur	345.3	575.5	2096.5	1407.9
Totale opp. Exterieur	162.0	270.0	2186.6	441.3

*A: Vergelijking met de tien studentenontwerpen (Deyaert, 2012)

*B: Vergelijking met studentenontwerp arresthuis (Deyaert, 2012)

Netto oppervlakte		
Testcase De Huizen		
Aantal gedetineerden	20	1
Ind. verblijfsruimte		
gem. interieur	420.0	21.0
gem. exterieur	0.0	0.0
met extra bed	0.0	0.0
Totaal ind. Verblijfs.	420.0	21.0
personeelsruimte		
interieur niveau 0	60.0	3.0
exterieur niveau 0	150.0	7.5
interieur niveau 1	31.2	1.6
exterieur niveau 1	0.0	0.0
interieur niveau 2	0.0	0.0
exterieur niveau 2	0.0	0.0
interieur zolder	0.0	0.0
exterieur zolder	0.0	0.0
totaal	241.2	12.1
collectieve ruimte		
interieur nivea 0	518.6	25.9
exterieur niveau 0	630.0	31.5
interieur niveau 1	122.4	6.1
exterieur niveau 1	0.0	0.0
interieur niveau 2	121.7	6.1
exterieur niveau 2	0.0	0.0
interieur zolder	0.0	0.0
exterieur zolder	0.0	0.0
totaal	1392.7	69.6
semipublieke ruimte		
interieur niveau 0	380.0	19.0
exterieur niveau 0	0.0	0.0
interieur niveau 1	0.0	0.0
exterieur niveau 1	0.0	0.0
totaal	380.0	19.0
bezoekersruimte		
interieur nivea 0	32.4	1.6
exterieur niveau 0	0.0	0.0
interieur niveau 1	0.0	0.0
exterieur niveau 1	0.0	0.0
interieur niveau 2	0.0	0.0
exterieur niveau 2	0.0	0.0
totaal	32.4	1.6
Publieke ruimte		
interieur kelder	0.0	0.0
exterieur kelder	0.0	0.0
interieur niveau 0	155.0	7.8
exterieur niveau 0	0.0	0.0
interieur niveau 1	0.0	0.0
exterieur niveau 1	0.0	0.0
interieur niveau 2	0.0	0.0
exterieur niveau 2	0.0	0.0
totaal	155.0	7.8
circulatieruimte		
interieur kelder	0.0	0.0
exterieur kelder	0.0	0.0
parking autoroute kelder	0.0	0.0
interieur niveau 0	207.0	10.4
exterieur niveau 0	0.0	0.0
parkinginrit	0.0	0.0
interieur niveau 1	120.6	6.0
exterieur niveau 1	0.0	0.0
interieur niveau 2	120.0	6.0
exterieur niveau 2	0.0	0.0
interieur zolder	0.0	0.0
exterieur zolder	0.0	0.0
totaal	447.6	22.4

Netto oppervlakte			
Testcase De Huizen			
		A*	B*
Aantal gedetineerden	6	1	10
Ind.verblijfsruimte			
gem. interieur	69.0	11.5	338.0
gem. exterieur	0.0	0.0	86.0
met extra bed	0.0	0.0	0.0
personeelsruimte			
interieur niveau 0	60.0	2.3	36.9
exterieur niveau 0	150.0	5.8	0.0
interieur niveau 1	0.0	0.0	25.6
exterieur niveau 1	0.0	0.0	11.0
interieur niveau 2	0.0	0.0	31.3
exterieur niveau 2	0.0	0.0	12.4
interieur zolder	0.0	0.0	5.3
exterieur zolder	0.0	0.0	5.6
totaal	210.0	8.1	128.1
collectieve ruimte			
interieur nivea 0	44.7	1.7	238.6
exterieur niveau 0	0.0	0.0	877.8
interieur niveau 1	32.0	5.3	111.6
exterieur niveau 1	0.0	0.0	34.0
interieur niveau 2	0.0	0.0	44.5
exterieur niveau 2	0.0	0.0	12.5
interieur zolder	0.0	0.0	22.8
exterieur zolder	0.0	0.0	5.7
totaal	76.7	7.1	1347.5
semipublieke ruimte			
interieur nivea 0	0.0	0.0	109.0
exterieur niveau 0	0.0	0.0	25.9
interieur niveau 1	0.0	0.0	14.6
exterieur niveau 1	0.0	0.0	0.0
totaal	0.0	0.0	149.4
bezoekersruimte			
interieur nivea 0	0.0	0.0	81.1
exterieur niveau 0	0.0	0.0	54.9
interieur niveau 1	0.0	0.0	24.8
exterieur niveau 1	0.0	0.0	2.4
interieur niveau 2	0.0	0.0	19.1
exterieur niveau 2	0.0	0.0	2.7
totaal	0.0	0.0	185.0
Publieke ruimte			
interieur kelder	0.0	0.0	37.9
exterieur kelder	0.0	0.0	0.0
interieur niveau 0	0.0	0.0	129.9
exterieur niveau 0	0.0	0.0	605.0
interieur niveau 1	0.0	0.0	78.0
exterieur niveau 1	0.0	0.0	0.0
interieur niveau 2	0.0	0.0	17.4
exterieur niveau 2	0.0	0.0	0.0
totaal	0.0	0.0	868.2
circulatieruimte			
interieur kelder	0.0	0.0	43.0
exterieur kelder	0.0	0.0	4.8
parking autoroute kelder	0.0	0.0	402.4
interieur niveau 0	140.0	23.3	141.9
exterieur niveau 0	0.0	0.0	15.7
parkinginrit	0.0	0.0	80.6
interieur niveau 1	8.9	1.5	83.9
exterieur niveau 1	0.0	0.0	3.2
interieur niveau 2	0.0	0.0	36.3
exterieur niveau 2	0.0	0.0	1.3
interieur zolder	0.0	0.0	7.7
exterieur zolder	0.0	0.0	0.6
totaal	148.9	24.8	821.4

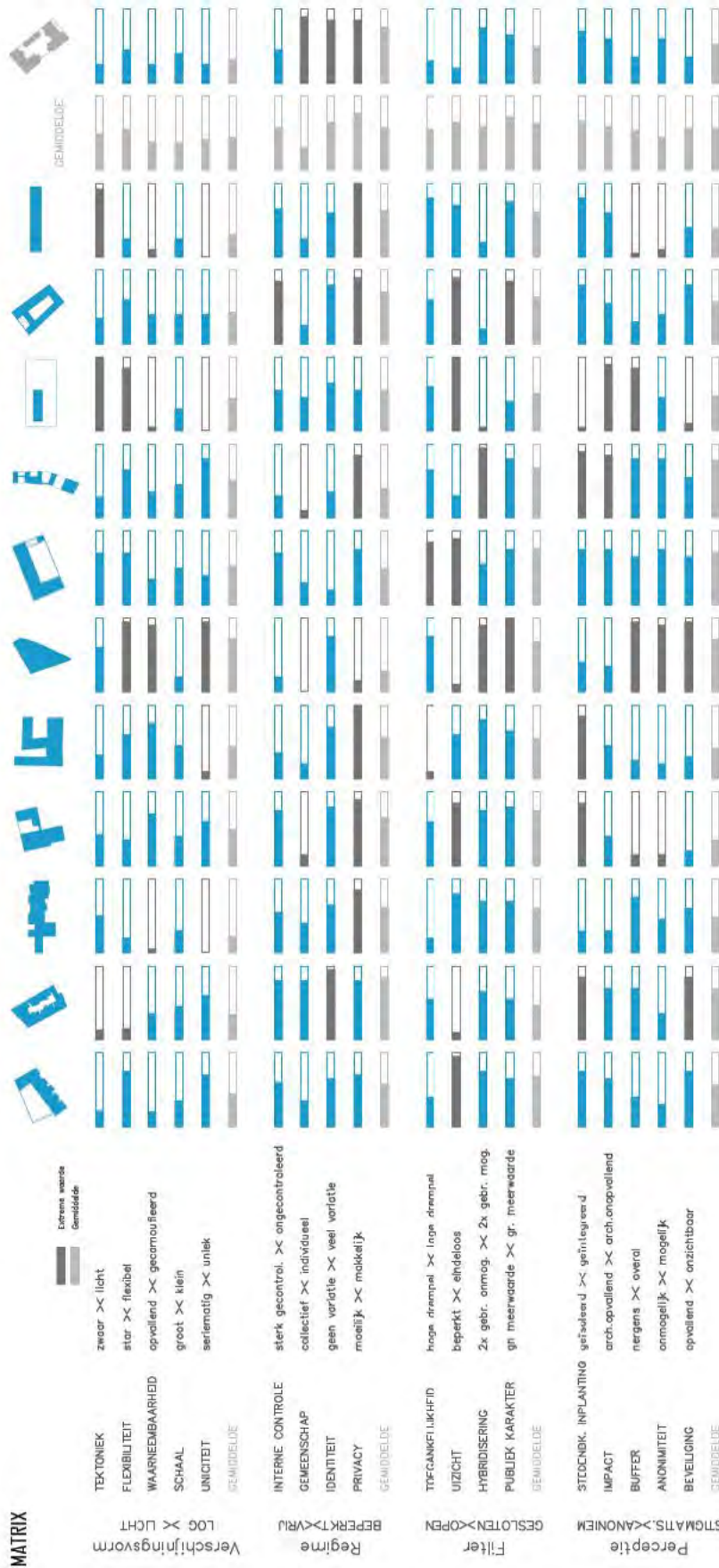
*A: Vergelijking met de tien studentenontwerpen (Deyaert, 2012)

*B: Vergelijking met studentenontwerp arresthuis (Deyaert, 2012)

Bijlage 3: Meetbare kenmerken studentenontwerpen door Elke Deyaert (bron: Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent.)

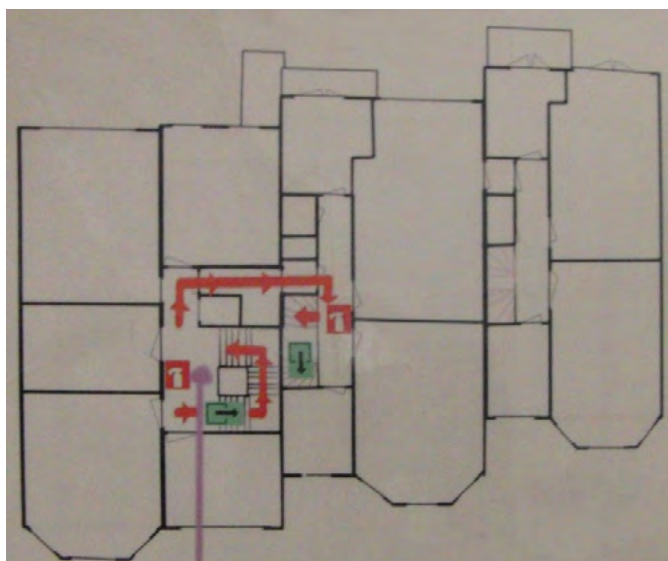
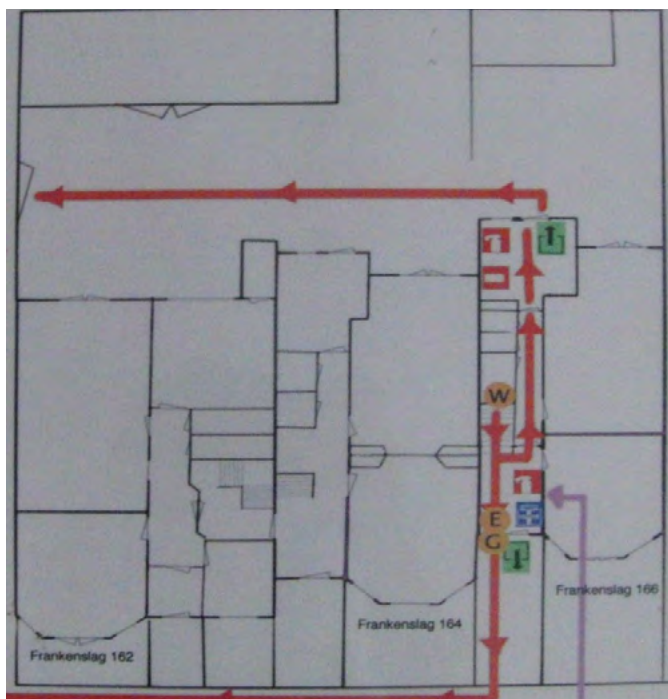
MATRIX MEETBARE GEGEVENS													gemiddelde	
Oppervlakte netto (m²)														
individuele verblijfsruimte														
standaard/gemiddelde_interieur	24,2	27,9	34,6	31,1	41,6	27,2	55,7	33,3	31,5	31,3	25,3	33,8	17,9	
standaard/gemiddelde_exterieur	6,3	12,1	18,8	5,8	5,6	0,0	13,2	10,6	6,8	7,0	0,0	8,6	0,4	
aantal kamers met extra bed	1	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
personeelsruimte														
interieur_-1	0,0	0,0	5,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
interieur_0	0,0	25,9	12,8	98,8	64,7	47,0	31,3	25,6	25,7	37,2	10,2	36,9	21,3	
exterieur_0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,2	
interieur_1	0,0	0,0	57,8	5,4	0,0	137,3	0,0	14,3	40,7	0,0	81,6	25,6	0,0	
exterieur_1	0,0	0,0	64,9	0,0	0,0	44,8	0,0	0,0	0,0	0,0	11,0	11,0	0,0	
interieur_2	149,0	60,4	0,0	0,0	0,0	0,0	53,9	50,2	0,0	0,0	0,0	31,3	89,3	
exterieur_2	66,9	31,4	0,0	0,0	0,0	0,0	17,5	8,5	0,0	0,0	0,0	12,4	10,5	
interieur_3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33,1	0,0	5,3	0,0	
exterieur_3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	55,8	0,0	5,6	0,0	
totaal	215,8	117,7	141,2	104,3	64,7	229,1	102,6	98,7	66,4	146,1	102,7	128,7	131,3	
gedeelde ruimte														
interieur_0	23,6	288,1	165,3	0,0	76,2	684,3	270,6	122,0	484,1	271,7	0,0	238,6	266,7	
exterieur_0	465,3	283,0	685,3	0,0	170,4	41,7	406,3	413,3	6.072,0	240,7	0,0	877,8	271,9	
interieur_1	218,3	17,5	0,0	35,6	346,7	0,0	293,9	0,0	21,1	183,0	158,7	111,6	104,4	
exterieur_1	19,4	0,0	0,0	164,4	30,9	82,6	31,6	0,0	0,0	10,8	7,0	34,0	0,0	
interieur_2	0,0	0,0	0,0	189,7	185,6	0,0	0,0	0,0	0,0	69,4	268,3	44,5	0,0	
exterieur_2	0,0	0,0	0,0	116,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,0	50,7	12,5	0,0	
interieur_3	0,0	0,0	0,0	140,5	61,0	0,0	0,0	0,0	0,0	26,3	83,1	22,8	0,0	
exterieur_3	0,0	0,0	0,0	56,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	162,7	0,0	5,7	0,0	
totaal	726,0	588,6	850,7	703,4	870,8	808,7	1.002,6	333,4	6.577,1	810,8	730,4	1.347,5	643,0	
semipublieke ruimte														
interieur_0	190,6	0,0	0,0	102,5	125,4	377,1	0,0	163,3	0,0	131,2	0,0	109,0	0,0	
exterieur_0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	159,6	0,0	99,0	0,0	0,0	0,0	25,9	0,0	
interieur_1	0,0	0,0	0,0	145,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,6	0,0	
exterieur_1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	159,6	0,0	99,0	0,0	0,0	0,0	25,9	0,0	
interieur_2	0,0	0,0	0,0	145,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,6	0,0	
exterieur_2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
totaal	190,6	0,0	0,0	248,3	125,4	536,7	0,0	262,3	0,0	131,2	0,0	149,4	0,0	
bezoekersruimte														
interieur_0	94,3	21,8	45,2	159,1	184,5	121,5	74,4	0,0	89,1	21,2	0,0	81,1	69,7	
exterieur_0	0,0	0,0	23,0	170,3	247,0	108,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	54,9	0,0	
interieur_1	0,0	96,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	45,2	54,3	51,6	136,4	24,8	81,3	
exterieur_1	0,0	14,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,9	0,0	0,0	0,0	2,4	11,2	
interieur_2	0,0	108,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	82,8	0,0	19,1	0,0	
exterieur_2	0,0	12,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,8	0,0	2,7	0,0	
totaal	94,3	253,9	68,2	329,4	431,5	229,8	74,4	54,1	143,4	170,3	136,4	184,9	162,2	
publieke ruimte														
interieur_-1	0,0	125,6	201,8	0,0	0,0	0,0	0,0	51,1	0,0	0,0	47,7	37,9	0,0	
exterieur_-1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
interieur_0	100,0	112,5	14,6	228,1	107,4	218,6	176,2	133,2	45,0	162,9	128,6	129,9	53,8	
exterieur_0	0,0	0,0	545,8	282,7	0,0	4.021,9	503,0	64,4	528,0	104,4	0,0	605,0	0,0	
interieur_1	0,0	38,1	0,0	76,4	0,0	267,0	0,0	100,3	0,0	237,4	0,0	78,0	112,2	
exterieur_1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,1	
interieur_2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	173,8	0,0	0,0	0,0	17,4	0,0	
totaal	100,0	276,3	762,2	587,2	107,4	4.508,1	679,1	582,9	573,0	504,7	176,3	868,1	177,1	
circulatierruimte														
interieur_-1	45,5	83,0	56,7	23,0	0,0	0,0	55,0	61,6	0,0	105,0	94,6	43,0	0,0	
exterieur_-1	0,0	36,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,3	0,0	0,0	0,0	4,8	0,0	
parking_automroute_-1	290,5	729,1	763,1	289,5	0,0	0,0	680,2	603,9	0,0	667,5	0,0	402,4	0,0	
interieur_0	108,9	176,0	112,4	46,8	65,3	156,9	48,0	131,0	451,9	121,9	45,8	141,9	74,9	
exterieur_0	0,0	128,4	0,0	0,0	0,0	0,0	5,3	23,8	0,0	0,0	145,0	15,7	30,8	
parking/rit_0	32,0	99,9	310,3	71,4	0,0	0,0	86,8	55,0	0,0	130,3	0,0	80,6	0,0	
interieur_1	104,6	53,5	32,9	159,5	34,9	147,4	26,0	197,0	8,5	74,2	96,9	83,9	74,5	
exterieur_1	0,0	0,0	0,0	9,0	0,0	0,0	5,3	17,6	0,0	0,0	0,0	3,2	0,0	
interieur_2	31,2	31,9	0,0	48,8	54,8	0,0	21,6	111,9	0,0	62,5	88,7	36,3	20,1	
exterieur_2	0,0	0,0	0,0	12,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,1	1,3	0,0	
interieur_3	0,0	0,0	0,0	41,7	21,6	0,0	0,0	0,0	0,0	13,5	116,0	7,7	0,0	
exterieur_3	0,0	0,0	0,0	5,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,1	0,6	0,0	
totaal	633,2	1.338,4	1.275,4	707,7	176,5	304,3	928,1	1.213,0	400,4	1.174,8	593,2	821,2	200,3	

Bijlage 4: Talige kenmerken studentenontwerpen (bron: Deyaert, E. (2012). Een architecturale typologie voor een Kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering. Gent.)

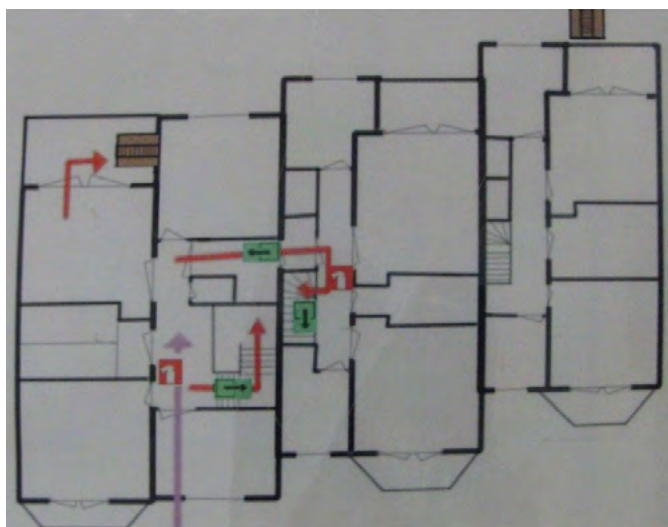

Bijlage 5: Vluchtplannen Exodus Den Haag (bron: eigen foto's, genomen op 4 september 2016)

niveau 0

niveau 3

Bijlage 6: Grondplannen Exodus Rotterdam (bron: <http://www.personal-architecture.nl/projecten/041/index.html#>)

niveau 0

niveau 1

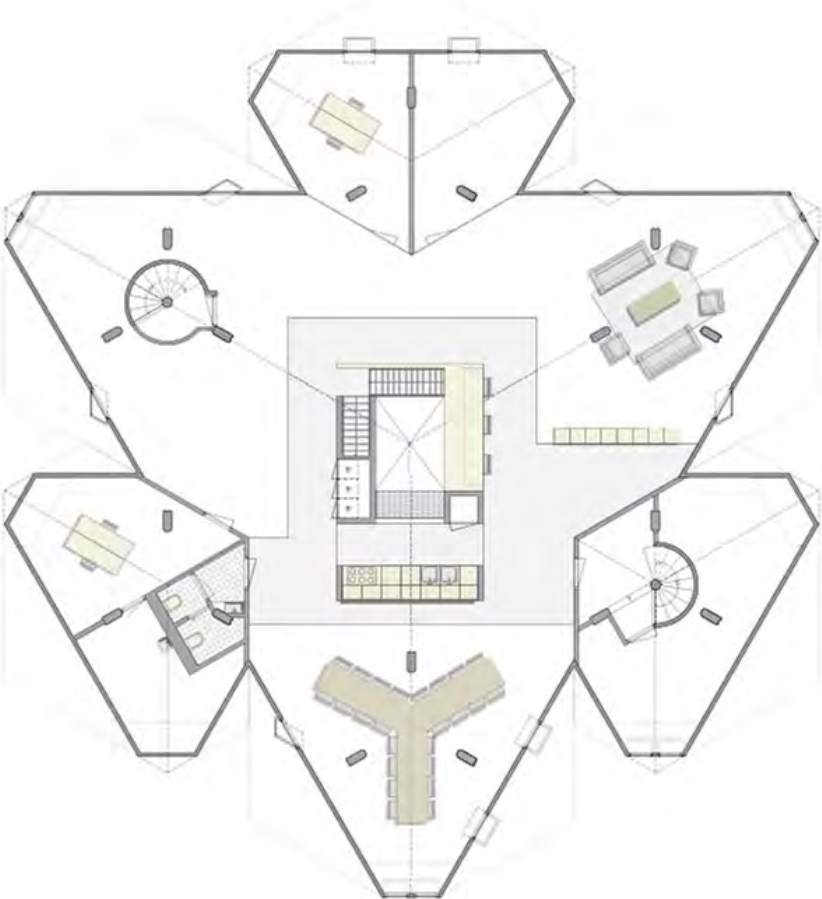

Bijlage 6: Grondplannen Exodus Rotterdam (bron: <http://www.personal-architecture.nl/projecten/041/index.html#>)

niveau 2

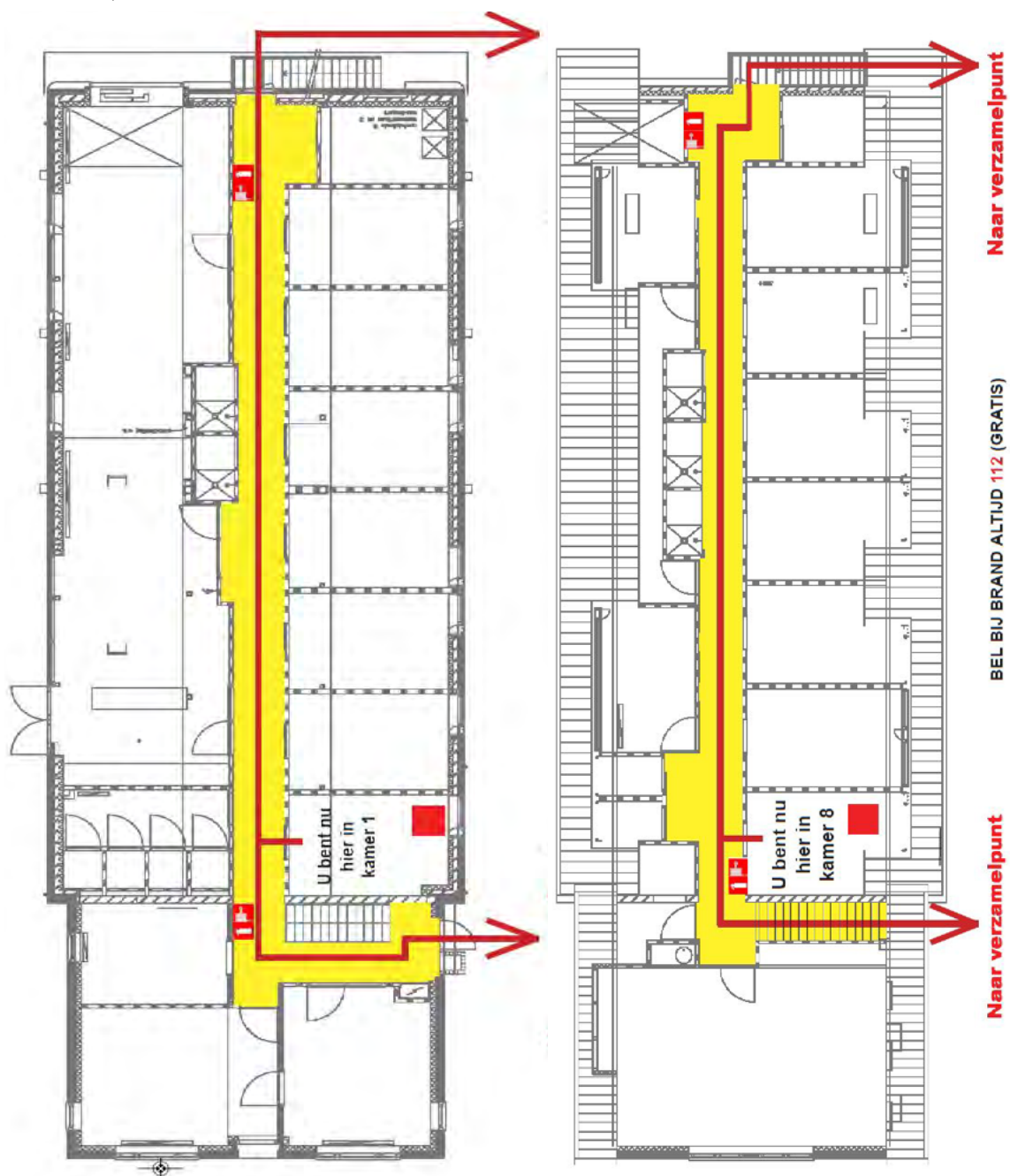

niveau 3

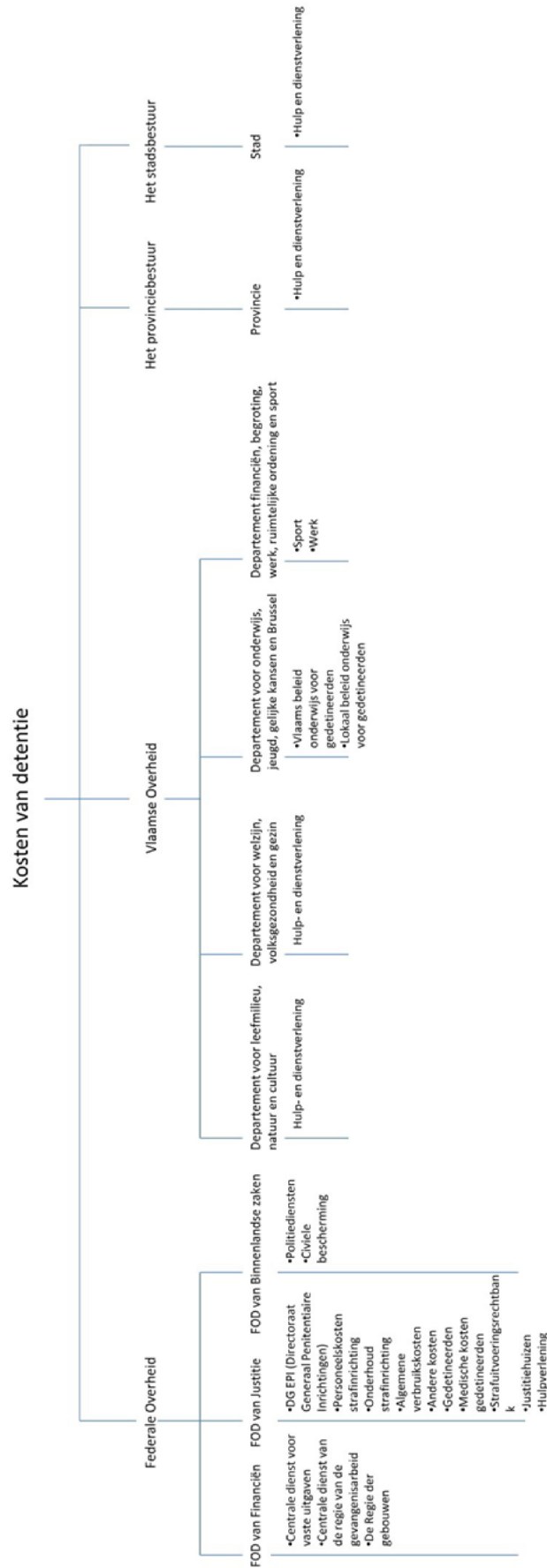

Bijlage 7: Vluchtplannen Exodus Alkmaar (bron: doorgestuurd gekregen van Hans Schouten)

Bijlage 8: kosten van detentie (schema door Sarah Holbrouck, gebaseerd op stageopdracht van Delfien Van Hoorebeke (Van Hoorebeke, D. (2012). Kosten van detentie. Gent.)

Bijlage 9: vragenlijsten voor de geteste Detention-House Quality-Wheels (hoofdstuk 5: 5. Kleinschalige, gedifferentieerde en maatschappelijk geïntegreerde casestudies)
Exodus Den Haag

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen Meer dan 100 Tussen 50 en 100 Minder dan 50	Pt 0 2 4	
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord Nee, 24 sMAX Ja, 12<MAX: ≤ 24 Ja, MAX ≤ 12	Pt 0 2 4	
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer. De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden. Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak. Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer. ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer. ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft. ...bevat een reclasseringsplan. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders. Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie. Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren. Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien. 	0 1 2	0 1 2	
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijbehorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch. 	0 1	0 4	
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Inplanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen Tewerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt. Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis. Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt. Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Afstand tot dichtst bijzijnde bushalte/tramhalte/reinstation < 450m Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,..., banen) en parkeergelegenheid 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	

Individueel			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...) Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen Zelfdiscipline wordt gestimuleerd. Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...) 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord Neen Ja Ja, met natte cel	Pt 0 3 4	
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapie-lokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies) Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...) De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezuilen e.d. worden voorzien) Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
16. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...) 	0 1 2	0 1 2	
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen. Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...) 	0 1 2	0 1 2	
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of... Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's Meerdere toegangen aanwezig Verschillende circulatiekokers aanwezig 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m² Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m² Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen. Hoogte van circulatieruimtes overschrijft 3 meter niet 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie 	0 1 2	0 2 4	

Exodus Alkmaar

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen	#	Pt
	Meer dan 100	0	0
	Tussen 50 en 100	2	2
	Minder dan 50	4	4
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord	#	Pt
	Nee, 24 sMAX	0	0
	Ja, 12 < MAX, s 24	2	2
	Ja, MAX ≤ 12	4	4
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer. De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden. Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak. Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer. ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer. ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft. ...bevat een reclasseringsplan. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders. Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie. Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren. Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien. 	0 1 2	0 0 4	
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijbehorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch. 	0 1	0 4	
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Implanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen Tewerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt. Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis. Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt. Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Afstand tot dichtst bijzijnde bushalte/tramhalte/treinstation < 450m Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,... banen) en parkeergelegenheid 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	

Individueel			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...) Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen Zelfdiscipline wordt gestimuleerd. Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...) 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord	#	Pt
	Neen	0	0
	Ja	3	3
	Ja, met natte cel	4	4
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapielokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies) Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis. 	0 1 2	0 2 4	
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...) De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezoeken e.d. worden voorzien) Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden. 	0 1 2	0 2 4	
15. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...) 	0 1 2	0 2 4	
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen. Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...) 	0 1 2	0 2 4	
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of... Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's Meerdere toegangen aanwezig Verschillende circulatiekokers aanwezig 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m² Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m² Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen. Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie 	0 1 2	0 2 4	

Exodus Rotterdam

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen	#	Pt
	Meer dan 100	0	0
	Tussen 50 en 100	2	2
	Minder dan 50	4	4
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord	#	Pt
	Nee, 24 sMAX	0	0
	Ja, 12 < MAX. ≤ 24	2	2
	Ja, MAX ≤ 12	4	4
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?	#	Pt	
• De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer.	0	0	
• De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden.	1	1	
• Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak.	2	2	
• Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur.	3	3	
	4	4	
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...	#	Pt	
• ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer.	0	0	
• ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer.	1	1	
• ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft.	2	2	
• ...bevat een reclasseringsplan.	3	3	
	4	4	
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?	#	Pt	
• Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig	0	0	
• Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders.	1	1	
• Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie.	2	2	
• Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders.	3	3	
	4	4	
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:	#	Pt	
• Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren.	0	0	
• Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien.	1	1	
	2	2	
	3	3	
	4	4	
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:	#	Pt	
• Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijbehorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch.	0	0	
	1	1	
	2	2	
	3	3	
	4	4	
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Inplanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen	0	0	
• Teweerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving	1	1	
• Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte	2	2	
• Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit	3	3	
	4	4	
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt.	0	0	
• Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis.	1	1	
• Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt.	2	2	
• Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden.	3	3	
	4	4	
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Afstand tot dichtst bijzijnde bushalte/tramhalte/treinstation < 450m	0	0	
• Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m	1	1	
• Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur	2	2	
• Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,... banen) en parkeergelegenheid	3	3	
	4	4	

Individu			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...)	0	0	
• Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen	1	1	
• Zelfdiscipline wordt gestimuleerd.	2	2	
• Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...)	3	3	
	4	4	
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord	#	Pt
	Neen	0	0
	Ja	3	3
	Ja, met natte cel	4	4
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapielokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies)	0	0	
• Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis.	1	1	
	2	2	
	3	3	
	4	4	
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...)	0	0	
• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin.	1	1	
• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt.	2	2	
• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding.	3	3	
	4	4	
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezuilen e.d. worden voorzien)	0	0	
• Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden.	1	1	
	2	2	
	3	3	
	4	4	
16. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving.	0	0	
• Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...)	1	1	
	2	2	
	3	3	
	4	4	
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:	#	Pt	
• Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen.	0	0	
• Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...)	1	1	
	2	2	
	3	3	
	4	4	
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of...	0	0	
• Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's	1	1	
• Meerdere toegangen aanwezig	2	2	
• Verschillende circulatiekokers aanwezig	3	3	
	4	4	
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m ²	0	0	
• Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m ²	1	1	
• Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen.	2	2	
• Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet	3	3	
	4	4	
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie	0	0	
• Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie	1	1	
	2	2	
	3	3	
	4	4	

Exodus Den Bosch

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen	#	Pt
	Meer dan 100	0	0
	Tussen 50 en 100	2	2
	Minder dan 50	4	4
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord	#	Pt
	Nee, 24 ≤ MAX	0	0
	Ja, 12 < MAX ≤ 24	2	2
	Ja, MAX ≤ 12	4	4
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer. De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden. Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak. Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer. ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer. ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft. ...bevat een reclasseringsplan. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders. Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie. Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren. Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien. 	0 1 2	0 1 2	
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijbehorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch. 	0 1	0 4	
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Implanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen Tewerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt. Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis. Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt. Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Afstand tot dichtst bijzijnde bushalte/tramhalte/treinstation < 450m Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,... banen) en parkeergelegenheid 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	

Individueel			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...) Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen Zelfdiscipline wordt gestimuleerd. Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...) 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord	#	Pt
	Neen	0	0
	Ja	3	3
	Ja, met natte cel	4	4
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapielokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies) Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...) De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezoeken e.d. worden voorzien) Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
15. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...) 	0 1 2	0 1 2	
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen. Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...) 	0 1 2	0 1 2	
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of... Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's Meerdere toegangen aanwezig Verschillende circulatiekokers aanwezig 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m² Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m² Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen. Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie 	0 1 2	0 1 2	

Testcase De Huizen

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen Meer dan 100 Tussen 50 en 100 Minder dan 50	Pt 0 2 4	
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord Nee, 24 ≤ MAX Ja, 12 < MAX ≤ 24 Ja, MAX ≤ 12	Pt 0 2 4	
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?		# Pt 0 0 1 3 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer. De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden. Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak. Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur. 			
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer. ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer. ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft. ...bevat een reclasseringsplan. 			
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders. Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie. Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders. 			
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:		# Pt 0 0 1 0 2 4	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren. Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien. 			
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:		# Pt 0 0 1 4	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijbehorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch. 			
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> Inplanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen Tewerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit 			
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt. Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis. Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt. Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden. 			
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> Afstand tot dichtst bijzijnde bushalte/tramhalte/reinstation < 450m Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,... banen) en parkeergelegenheid 			

Individu			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...) Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen Zelfdiscipline wordt gestimuleerd. Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...) 			
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord Neen Ja Ja, met natte cel	Pt 0 3 4	
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 2 2 4	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapielokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies) Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis. 			
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...) De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding. 			
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 2 2 4	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezuilen e.d. worden voorzien) Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden. 			
16. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 2 2 4	
<ul style="list-style-type: none"> In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...) 			
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:		# Pt 0 0 1 2 2 4	
<ul style="list-style-type: none"> Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen. Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...) 			
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of... Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's Meerdere toegangen aanwezig Verschillende circulatiekokers aanwezig 			
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
<ul style="list-style-type: none"> Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m² Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m² Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen. Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet 			
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt 0 0 1 2 2 4	
<ul style="list-style-type: none"> Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie 			

De Zande in Wingene - noAarchitecten

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen	#	Pt
	Meer dan 100	0	0
	Tussen 50 en 100	2	2
	Minder dan 50	4	4
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord	#	Pt
	Nee, 24 sMAX	0	0
	Ja, 12 < MAX. ≤ 24	2	2
	Ja, MAX ≤ 12	4	4
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer. De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden. Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak. Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer. ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer. ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft. ...bevat een reclasseringsplan. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders. Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie. Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren. Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien. 	0 1 2	0 1 2	
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijbehorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch. 	0 1	0 4	
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Implanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen Tewerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt. Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis. Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt. Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Afstand tot dichtst bijzijnde bushalte/tramhalte/treinstation < 450m Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,... banen) en parkeergelegenheid 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	

Individo			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...) Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen Zelfdiscipline wordt gestimuleerd. Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...) 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord	#	Pt
	Neen	0	0
	Ja	3	3
	Ja, met natte cel	4	4
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapielokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies) Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis. 	0 1 2	0 2 4	
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...) De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezoeken e.d. worden voorzien) Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden. 	0 1 2	0 1 4	
15. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...) 	0 1 2	0 1 4	
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen. Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...) 	0 1 2	0 1 4	
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of... Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's Meerdere toegangen aanwezig Verschillende circulatiekokers aanwezig 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m² Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m² Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks of elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen. Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie 	0 1 2	0 1 4	

De Leemwinning te Mechelen, noAarchitecten

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen	#	Pt
	Meer dan 100	0	0
	Tussen 50 en 100	2	2
	Minder dan 50	4	4
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord	#	Pt
	Nee, 24 sMAX	0	0
	Ja, 12<MAX: ≤ 24	2	2
	Ja, MAX ≤ 12	4	4
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?	#	Pt	
• De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer.	0	0	
• De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden.	1	1	
• Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak.	2	2	
• Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur.	3	3	
	4	4	
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...	#	Pt	
• ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer.	0	0	
• ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer.	1	1	
• ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft.	2	2	
• ...bevat een reclasseringsplan.	3	3	
	4	4	
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?	#	Pt	
• Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig	0	0	
• Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders.	1	1	
• Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie.	2	2	
• Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders.	3	3	
	4	4	
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:	#	Pt	
• Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren.	0	0	
• Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien.	1	0	
	2	4	
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:	#	Pt	
• Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijhorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch.	0	0	
	1	4	
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Inplanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen	0	0	
• Teweerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving	1	1	
• Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte	2	2	
• Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit	3	3	
	4	4	
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt.	0	0	
• Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis.	1	1	
• Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt.	2	2	
• Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden.	3	3	
	4	4	
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Afstand tot dichtst bijzijnde bushalte/tramhalte/reinstation < 450m	0	0	
• Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m	1	1	
• Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur	2	2	
• Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,... banen) en parkeergelegenheid	3	3	
	4	4	
Individu			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...)	0	0	
• Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen	1	1	
• Zelfdiscipline wordt gestimuleerd.	2	2	
• Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...)	3	3	
	4	4	
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord	#	Pt
	Neen	0	0
	Ja	3	3
	Ja, met natte cel	4	4
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapieokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies)	0	0	
• Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis.	1	2	
	2	4	
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...)	0	0	
• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin.	1	2	
• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt.	2	3	
• De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding.	3	4	
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezuilen e.d. worden voorzien)	0	0	
• Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden.	1	2	
	2	4	
16. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving.	0	0	
• Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...)	1	2	
	2	4	
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:	#	Pt	
• Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen.	0	0	
• Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...)	1	2	
	2	4	
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of...	0	0	
• Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's	1	1	
• Meerdere toegangen aanwezig	2	2	
• Verschillende circulatiekokers aanwezig	3	3	
	4	4	
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m²	0	0	
• Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m²	1	1	
• Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen.	2	2	
• Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet	3	3	
	4	4	
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
• Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie	0	0	
• Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie	1	2	
	2	4	

Studentenontwerp Ianthe Lindelauf

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen	#	Pt
	Meer dan 100	0	0
	Tussen 50 en 100	2	2
	Minder dan 50	4	4
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord	#	Pt
	Nee, 24 sMAX	0	0
	Ja, 12 < MAX. ≤ 24	2	2
	Ja, MAX ≤ 12	4	4
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer. De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden. Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak. Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer. ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer. ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft. ...bevat een reclasseringsplan. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders. Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie. Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren. Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien. 	0 1 2	0 1 2	
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijbehorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch. 	0 1	0 4	
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Implanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen Tewerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt. Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis. Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt. Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Afstand tot dichtst zijnde bushalte/tramhalte/treinstation < 450m Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,..., banen) en parkeergelegenheid 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	

Individo			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...) Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen Zelfdiscipline wordt gestimuleerd. Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...) 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord	#	Pt
	Neen	0	0
	Ja	3	3
	Ja, met natte cel	4	4
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapielokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies) Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis. 	0 1 2	0 2 4	
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...) De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding. 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezoeken e.d. worden voorzien) Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden. 	0 1 2	0 1 4	
15. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...) 	0 1 2	0 1 4	
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen. Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...) 	0 1 2	0 1 4	
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of... Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's Meerdere toegangen aanwezig Verschillende circulatiekokers aanwezig 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m² Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m² Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen. Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet 	0 1 2 3 4	0 1 2 3 4	
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?	#	Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie 	0 1 2	0 1 4	

Studentenontwerp Marie Moors

Vragenlijst Detention House Quality Wheel			
Kleinschaligheid			
1. Schaal			
Wat is de totale capaciteit van de instelling?	Aantal personen Meer dan 100 Tussen 50 en 100 Minder dan 50	Pt 0 2 4	
2. Leefgroepen			
Wordt er samengeleefd in kleine leefgroepen? Zo ja, wat is de maximum capaciteit van een leefgroep?	Antwoord Nee, 24 sMAX Ja, 12<MAX: s 24 Ja, MAX s 12	Pt 0 2 4	
3. Humane ruimtebeleving			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet de ruimtebeleving?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De ingang, lobby en bezoekersruimte hebben een persoonlijke, huiselijke sfeer. De afmetingen van de circulatieruimtes die geen extra functie herbergen overschrijden volgende afmetingen niet: hoogte drie meter, breedte twee meter en lengte zes meter. Indien aan de circulatieruimte een bijkomende functie werd gegeven mogen deze afmetingen wel overschreden worden. Het grondplan wordt gekenmerkt door een organische en levendige opbouw in plaats van een repetitieve en onpersoonlijke aanpak. Afwezigheid van inhumane beveiligingsmaatregelen zoals tralies en opvallende omheiningmuur. 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
Differentiatie			
4. Oplossingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het oplossingsplan? Het oplossingsplan...		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> ...wordt opgesteld bij aanvang van detentie en geeft onmiddellijk de datum van invrijheidsstelling weer. ...geeft de juridische situatie, vonnissen en feiten alsook de huidige situatie en de te ondernemen stappen weer. ...bevat een volledig detentieplan, dit wil zeggen een tijdsgebonden plan die een evolutie in beveiliging, regime en behandeling weergeeft. ...bevat een reclasseringsplan. 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
5. Personeel- en begeleidingsplan			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming voldoet het personeel- en begeleidingsplan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Slechts één bewaker of portier is per huis aanwezig Andere personeelsleden zijn huis- en planbegeleiders. Er is een aangepaste opleiding en screening voorzien voor begeleiders en directie. Er wordt beroep gedaan op uit de samenleving gecontracteerde begeleiders. 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
6. Regime			
Om van een gedifferentieerd regime te kunnen spreken moet aan beide volgende voorwaarden voldaan zijn:		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om in zoveel doelgroepen als er regimes zijn op te splitsen en hier flexibel mee om te gaan. Deze doelgroepen moeten zelfstandig kunnen functioneren. Per doelgroep wordt een programma op maat voorzien. De vereiste infrastructuur en begeleiding is hiervoor voorzien. 		0 0 1 0 2 4	
7. Beveiliging			
Om van een gedifferentieerde beveiliging te kunnen spreken moet aan onderstaande stelling voldaan zijn:		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er is de mogelijkheid om voor elke doelgroep en bijbehorend regime/programma een aangepaste beveiliging te voorzien, zowel fysiek als elektronisch. 		0 0 1 4	
Nabijheid			
8. Integratie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Inplanting in stad, dorpscentrum of nabij belangrijke infrastructurele voorzieningen Tewerkstelling van personeelsleden woonachtig in de directe omgeving Aanwezigheid van een bufferzone tussen openbare en private ruimte Mogelijkheid tot privacy en anonimiteit 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
9. Interactie buurt			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan gedetineerden door de buurt. Ter beschikking stelling van infrastructuur (sportvoorzieningen, polyvalente ruimte, leslokalen,...) aan de buurt door het detentiehuis of de gevangenis. Aanbieden van diensten en arbeid (organiseren van thema-avonden, lezingen, kooksessies, sociaal bezoek, ...) aan gedetineerden door de buurt. Aanbieden van diensten en arbeid (sociaal restaurant, dierenboerderij, fiets herstelplaats, houtatelier, ...) aan de buurt door de gedetineerden. 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
10. Bereikbaarheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Afstand tot dichtst bijzijnde bushalte/tramhalte/treinstation < 450m Afstand tot voorstation < 2000m of hoofdstation < 5000m Frequentie: Meer dan één bus/tram/trein lijn per uur of één bus/tram/trein lijn met minstens twee stops van bus/tram/trein per richting per uur Goede bereikbaarheid met auto: vlotte aansluiting op hoofdwegen (A-, E-, N-, R-,... banen) en parkeergelegenheid 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	

Individu			
11. Verantwoordelijkheid			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Gedetineerde staat alleen of samen met medebewoners in voor de huishoudelijke taken (koken, wassen, poetsen,...) Gedetineerde kan in eigen onderhoud voorzien door te werken en geld te verdienen Zelfdiscipline wordt gestimuleerd. Gedetineerde kan iets terug doen voor de samenleving. (door te werken in sociaal restaurant, fietsherstelplaats, onderhoud van publieke groene zones, ...) 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
12. Kamerbezetting			
Is er een individuele kamerbezetting? Zo ja, is er een eigen natte cel aanwezig?	Antwoord Neen Ja Ja, met natte cel	Pt 0 3 4	
Programma			
13. Zorg/Bewaking			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis en in de omgeving laat alle mogelijke vormen van zorg toe (Medische lokalen en therapie-lokalen, zowel voor individuele sessies als groepsessies) Voldoende aanbod aan hulp- en dienstverlening (medisch, psychologisch, therapeutisch,...), zowel vanuit de inrichting als vanuit de omgeving van het detentiehuis. 		0 0 1 2 2 4	
14. Werk			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving (afhankelijk van het regime) laat voor elke gedetineerde zinvol werk op maat toe (intellectuele arbeid, industriële arbeid,...) De gedetineerden hebben de mogelijkheid om te voorzien in huishoudelijke taken en het onderhoud van het gebouw en de tuin. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die de onmiddellijke omgeving of individuele slachtoffers ten goede komt. De gedetineerden hebben de mogelijkheid om arbeid te verrichten die gebrevetteerd is in het kader van een beroepsopleiding. 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
15. Onderwijs			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> De accommodatie in het detentiehuis of in de omgeving laat alle mogelijke vormen van onderwijs toe (zowel theoretische als praktijkgerichte opleidingen kunnen gevolgd worden, alsook studiezuilen e.d. worden voorzien) Er is een voldoende groot aanbod aan opleidingen in de omgeving die in het detentiehuis of de omgeving zelf kunnen gevolgd worden. 		0 0 1 2 2 4	
16. Sport en ontspanning			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> In- en outdoor sportmogelijkheden zijn voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. Cultuurmogelijkheden worden voorzien in het detentiehuis of in de nabije omgeving. (vb: theaterzaal, bibliotheek,...) 		0 0 1 2 2 4	
Ontwerpmatig bepaalde kenmerken			
17. Beveiliging			
Beveiliging wordt zo goed mogelijk geïntegreerd in het ontwerp door:		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Beveiligingsmaatregelen worden onopvallend geïntegreerd door een evenwicht te zoeken tussen fysieke en elektronische beveiligingsmaatregelen. Er wordt gebruik gemaakt van natuurlijke, alledaagse of reeds aanwezige beveiligingselementen. (vb: waterpartijen of groenzones als omheining, vermijden van tralies, reeds aanwezige scheidingsmuren hergebruiken,...) 		0 0 1 2 2 4	
18. Flexibiliteit			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Flexibele constructie: leeg plateau met flexibele scheidingswanden en/of geprefabriceerde elementen en/of mobiele voorzieningen en/of modulaire units en/of... Dubbel gebruik van ruimte of dubbele tijdschema's Meerdere toegangen aanwezig Verschillende circulatiekokers aanwezig 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
19. Circulatie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 5,9 m² Circulatieopp. per bewoner zonder extra functie < 3,4 m² Circulatie wordt overbodig gemaakt door ruimtes rechtstreeks op elkaar te koppelen of door circulatieruimte een functie toe te kennen. Hoogte van circulatieruimtes overschrijdt 3 meter niet 		0 0 1 1 2 2 3 3 4 4	
20. Economie			
Aan hoeveel voorwaarden uit onderstaande opsomming wordt voldaan?		# Pt	
<ul style="list-style-type: none"> Er wordt geïnvesteerd in een duurzame locatie Er wordt geïnvesteerd in een flexibele en duurzame accommodatie 		0 0 1 2 2 4	

